

چاپ دوم

از مهدی بازرگان تا حسن روحانی

کابینه‌ها در جمهوری اسلامی ایران

محمود فاضلی بیرجندی

نشر پایان

کابینه‌ها در ایران

از مهدی بازرگان تا حسن روحانی

کابینه‌ها در ایران

از مهدی بازرگان تا حسن روحانی

ویراست دوم

محمود فاضلی بیرجندی

نشر پایان

۱۳۹۶

سرشناسه	:	فاضلی بیرجندی، محمود، ۱۳۴۱ -
عنوان و نام پدیدآور	:	از مهدی بازرگان تا حسن روحانی: کابینه‌ها در جمهوری اسلامی ایران/ محمود فاضلی‌بیرجندی.
مشخصات نشر	:	تهران : پایان،۱۳۹۳.
مشخصات ظاهری	:	۴۳۲ ص.
شابک	:	۹۷۸-۶۰۰-۵۷۴۲-۱۴-۵
وضعیت فهرست نویسی	:	فیپا
موضوع	:	روسای جمهور -- ایران
موضوع	:	سیاستمداران ایرانی -- سرگذشت‌نامه
موضوع	:	نخست‌وزیران -- ایران
موضوع	:	ایران -- تاریخ -- انقلاب اسلامی، ۱۳۵۷
رده بندی کنگره	:	۱۶۷۲DSR/ف۲الف۴ ۱۳۹۳
رده بندی دیویی	:	۹۵۵/۰۸۲۰۹۲۲
شماره کتابشناسی ملی	:	۳۴۲۷۲۶۸

نشر پایان

www.payanpub.com E.mail:payan1379@yahoo.com

کابینه‌ها در ایران

از مهدی بازرگان تا حسن روحانی

محمود فاضلی بیرجندی

گرافیک جلد: آریابرزن فروزان

خوشنویسی عنوان کتاب: مهدی اسماعیلی مود

حروفچینی: شهرزاد فخاری

ناشر: پایان، تلفن: ۰۹۱۹۴۹۴۷۶۸۸

چاپ اول: ۱۳۹۳، چاپ دوم: ۱۳۹۶

چاپ: فرسیما، تیراژ: ۵۰۰ نسخه

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۵۷۴۲-۱۴-۵

قیمت: ۵۰۰۰۰ تومان

فهرست

جمهوری ششم ـ کابینه حسن روحانی آغازگر این دوره است

جهان را چنین است ساز و نهاد
ز یک دست بستُد، به دیگر بداد
نه زین شاد باشد، نه زان دردمند
چنین است رسم سرای گزند
به دردیم ازین رفتن اندر فریب
زمانی فراز و زمانی نشیب

شاهنامه فردوسی

در باره این کتاب

انتخابات ریاست جمهوری اسلامی ایران در ۲۴ خرداد ماه ۱۳۹۲ سرآغاز چهاردهمین کابینه در جمهوری اسلامی بود. من که به جست‌وجو در صفحات تاریخ دل‌بستگی خاص دارم از مدت‌ها به این طرف دست به کار شده بودم تا فهرست کابینه‌ها و وزیران را در جمهوری اسلامی از آغاز تاسیس آن گرد آورم. این فهرست که از چند سال پیش در دست تهیه بود پیش از روی کار آمدن دولت جدید در سال ۱۳۹۲ به ریاست دکتر حسن روحانی به انجام رسیده بود. با انتخاب رییسی نو برای جمهوری اسلامی بهتر دیدم تا مدتی دیگر منتظر بمانم تا کابینه او هم تشکیل شود و این مجموعه با افزودن نام‌های وزیران جدیدترین کابینه در جمهوری اسلامی آماده عرضه شود.

فهرست کابینه‌ها و مقامات هر کابینه معمولا مورد نیاز آن دسته از کسانی قرار می‌گیرد که با تاریخ سر و کار دارند؛ اعم از کتاب‌خوانان معمولی یا پژوهشگران. جای خالی چنین فهرستی در بسیاری از مواقع دیده شده و می‌شود. اما حالا که چند صباحی است تا مشغول گردآوردن این کتاب بوده‌ام می‌دانم که پرکردن این جای خالی هم، بر خلاف صورت ظاهر ساده آن، کار نسبتا شاقی است. امید است که صورتی نسبتا مطلوب

از این کار به دستان کم توان این جانب انجام پذیرفته باشد. گو عیار و منزلت پژوهشی کار بسنده و ارزنده تقدیم به اهل نظر نباشد. اما کمترین حسن منبعی چون کاری که من کرده‌ام این است که دیگرانی را به قدم برداشتن در این وادی ترغیب خواهد کرد و آنان حتما کاستی‌های این کار را نصب‌العین قرارداده و آثار جامعی پدید خواهند آورد. آن چه در این دفتر گردآوری شده فهرست کابینه‌هایی است که در جمهوری اسلامی از آغاز پیدایش این حکومت بر سرکار آمده‌اند. در آغاز هر کابینه شرحی از احوال و سوابق رییس آن کابینه آمده و در پی آن فهرست وزیران آن کابینه درج شده است. این شرح‌ها از احوال رییسان کابینه‌ها با مطالعه منابعی و نیز با اتکا به گفت‌وگوها با صاحب‌نظران تنظیم شده و یکسره حاصل تحقیق نگارنده است. یعنی خصوصا زندگی نامه‌های رییسان دولت-ها ربطی به دیدگاه‌های دیگران ندارد و بر اساس یافته‌های دیگران صورت نبسته است.

هدف من تهیه مجموعه‌ای بوده که بیشتر جنبه اطلاعاتی داشته باشد. اطلاعاتی از قبیل اسامی اشخاص و مسوولیت وزارتی آنان به اضافه چند نکته مثل تاریخ ولادت و مدرک تحصیلی، و مشی سیاسی آنان. اما تهیه این فهرست بر عکس چیزی که گمان می‌رود کار سخت و نفس‌گیری از آب درآمد و با دشواری‌هایی همراه بود که از ابتدا خیالش را نمی‌کردم. زیرا مثلا اداره‌های دولتی که قاعدتا باید مرجع اصلی همراهی با تهیه این چنین فهرست‌هایی باشند علاقه‌ای به همکاری در این امر نشان نمی‌دهند. اداره‌ای یا وزارت‌خانه‌ای پیدا نکردم که به من و این کار روی خوشی نشان دهد. پس دیدم که تهیه فهرست‌های اعضای کابینه‌ها، به طور عمده، از راه جست‌وجو در لابه‌لای صفحات روزنامه‌ها و بقیه نشریات، یا کتاب‌هایی، میسر و مقدور خواهد شد که در این چند دهه در

کشور منتشر شده است. همین تنها راه را به اجبار انتخاب و به تنهایی پیمودم. اما معلوم شد که گاه امر مهمی مثل معرفی کابینه، معرفی یا استعفای وزیری حتی در مطبوعات هم یا درج نشده، یا به صورت ناقص درج است. برای رفع کاستی‌ها، تا حدی که ممکن بود، به مصاحبه‌ها و منابع غیر مکتوب رو کردم. مصاحبه با بعضی از صاحبان مناصب، از وزیران تا دیگر مقامات پیشین که در قید حیات و در داخل کشور هستند، و نیز مصاحبه با دیگر آگاهان. از منابع هم به سراغ نشریات روزانه و جز آن، کتاب‌های گوناگون، کتاب‌های خاطرات رجال سه دهه اخیر و زندگی‌نامه‌ها رفتم. جای شادمانی و تقدیر دارد که مقامات در جمهوری اسلامی بر اهمیت خاطره‌نویسی وقوفی بیش از مقامات دولت یا دولت‌های سابق یافته و این کار مخصوصا از دهه سوم عمر این نظام رواجی شایسته یافته است.

اما قابل ذکر است که یکی از مشکلات موجود در ادارات دولتی ـ و حتی سازمان‌های خصوصی ـ ما این است که افزون بر آن که تاریخچه تاسیس و تشکیل خود را ندارند، زندگی‌نامه‌ای از مقامات عالیه خود را هم ندارند. اگر هم گاه چیزی به نام زندگی‌نامه مقام عالیه‌ای تهیه و منتشر می‌شود، صرفا مقاله‌ای در بزرگداشت و تکریم او و نقل فضیلت‌هایی است که آن مقام داراست یا به او نسبت داده می‌شود. ناگفته نماند که این راه و رسم ماست که فقط هم مربوط به مقامات حکومتی نیست و دامن همه کس را، از عوام‌الناس تا برسیم به اولیا و اوصیا و انبیا گرفته دارد. از این رو بود که وقتی تصمیم گرفتم برای گویاتر کردن کارم زندگی‌نامه‌ای از رییسان دولت‌ها بنویسم متوجه شدم که درباره بعضی از شخصیت‌ها حتی در حد ۱۰ سطر اطلاع از زندگی و سوابق‌شان منتشر نشده که دور از تبلیغات باشد؛ و حال آن که آن شخصیت از مشاهیر

سیاسی و اجتماعی در دهه‌های اخیر بوده و هست. بنا بر همین کمبودها، زندگی‌نامه‌هایی که گردآورده‌ام نیز گاه سراسر، یا در بعضی جاها، محتوا و غنایی را که حتی خود توقع داشته‌ام هم ندارد.

این است که هر آن چه از سوابق هر شخص از اعضای کابینه‌ها گرد آمده، به تفاریق و با جست‌وجوهای زیاد به دست آمده است. اما باز هم تحصیل اطلاعات از همه اعضای همه کابینه‌ها ممکن نگردید. آن چه را در باره هر شخص به دست آورده‌ام، اگر آن شخص دو باره به سمتی منصوب شده، عینا در برابر نامش تکرار کرده‌ام. این کار برای آن شده که اگر خواننده به نام صاحب منصبی برسد تمام اطلاعات را در باره او در برابر خودش داشته باشد و با جای خالی، یا ارجاع به موارد پیشین، روبه‌رو نشود و معطل نماند.

ترتیبی که برای آوردن نام‌های وزیران درهر کابینه داده‌ام از این قرار است که نام‌های اشخاص، تابع ترتیب الفبایی نام‌های وزارت‌خانه‌ها باشد. این ترتیب در همه کابینه‌ها رعایت شده است. اما جز نام‌های وزیران در هر کابینه پاره‌ای نام‌های دیگر از صاحبان مناصب هم به دست آورده‌ام که در پی هر کابینه آورده شده است. این مناصب و نام‌ها دیگر تابع ترتیب خاصی نیست. چون گرد آوردن این منصب‌ها، و پیرو آن، نام‌های کسانی که در هر کابینه صاحبان آن منصب‌ها بوده‌اند به یکسان ممکن نشده است. این است که افزوده‌ها به دنبال کابینه‌ها ، از دیگر مناصب و نام‌های صاحبان آن مناصب، تابع نظم خاصی نیست. استثنایی هم در این مناصب اضافه، فقط در بخش کابینه بازرگان در کار آورده‌ام. بدین ترتیب که منصب‌ها و نام‌های کسانی را ـ افزون بر معاونان و مشاوران کابینه ـ آورده‌ام که از بقیه کابینه‌ها بیشتر است. علت آن بود که می‌خواستم تا این معرفی گسترده‌تر را دستاویزی برای مبالغی آشنایی بهتر با مدیران

مملکت در آن برهه پر از دگرگونی کنم.

برای تهیه عکس نیز در مضیقه بوده‌ام. واحدهای روابط عمومی در هر اداره یا وزارت‌خانه، بر خلاف داعیه‌هایی که دارند، کمتر حاضر به چنین همکاری‌ها می‌شوند. بنا بر این، در این کتاب عکسی نگنجانده‌ام. بیشتر به دلیل آن که وقتم یکسره مصروف گردآوردن مطالب مربوط به کابینه‌ها شده و از طرفی به راستی، عکس‌هایی را که خود می‌خواسته‌ام به دست نیاورده‌ام. البته می‌دانم که با مختصر گردشی در شبکه اینترنت می‌توان عکسی از شخص یا کابینه‌ای به دست آورد. اما خواستار چنان عکس‌ها نیستم که در هر کجا به دست می‌آید. می‌خواستم عکس‌هایی در این مجموعه بگذارم که همانند بقیه‌اش ثمره جست‌وجوی خودم بوده و دست کم از عکس‌های تکراری نباشد. دریغا که این مقصود برنیامد.

یادآوری کنم که در این کتاب اطلاعاتی را در باره هر صاحب منصب تهیه و در برابر نام او درج کرده‌ام. آن جا که اطلاعاتی افزون بر آن به دست آمده که اهمیتی داشته و به شناختن بیشتر شخص یا تاریخ او کمک می‌کرده، آن اطلاعات در پانویس به متن افزوده شده است. اگر کسی از وزیران یا دیگر مقامات که نامی از ایشان به میان آمده تالیفی کرده و آن را منتشر کرده که ربطی به وادی تاریخ و سیاست داشته، تا جایی که معلوم من شده، آن را با ذکر عنوان و سال انتشار در پانویسی آورده‌ام. اما شاید این گردآورده‌هایم جامع نباشد و برخی از صاحبان مقامات باشند که کتاب‌هایی منتشر کرده‌اند و من از آن بی‌خبر مانده‌ام. اگر چنین موردی در بین آمده باشد امید بخشش دارم.

این توضیح را هم بدهم که برخی واژگان ارزشی را بنا به باور به لزوم رعایت عرف رایج روز در متن آورده‌ام و این عملم البته نبایستی به حساب تبلیغ برای شخص یا مرامی گذاشته شود. جهتی که در کار دارم

پژوهش عاری از هر گرایش است و این را ، تا جایی که توانسته‌ام، پیاده کرده‌ام. اما خواننده لطفا در نظر بدارد که رعایت مقتضیات روز، از القاب و اوصاف، را نباید یکسره حمل بر دوری مولف از مبانی پژوهش علمی کند.

برای گرد آوردن اطلاعات این کتاب، چنان که اشاره کردم، از یاری افراد زیادی، از دوست تا بیگانه، برخوردار شده‌ام. تنی چند از وزیران و صاحبان دیگر مناصب در کابینه‌های پیشین با گشاده‌رویی و وسعت نظری با من از خود و دوره حضورشان در کابینه صحبت کردند که سند متقن اهلیت و شایستگی آنان می‌نمود. اما از آوردن نام‌های محترم آنان خودداری می‌کنم. زیرا که آوردن نام هر شخص ممکن است خیالاتی را از باب ارتباط مولف کتاب با مشی سیاسی او به خاطرها خطور دهد. حال آن که نگارنده، در عالم سیاست، ارتباطی جز با میهنش ایران ندارد و تا خودش را شناخته با هیچ مرام و تشکل سیاسی پیوندی نیافته و نداشته است. با این توضیح که تاکید بر بی‌پیوندی در سیاست را از پیامدهای کژرفتاری‌های سیاسی معاصر می‌شناسد و آن را مایه تفاخر نمی‌داند.

شایان ذکر است که دوستانم در بعضی از کتاب‌خانه‌ها و مراکز علمی و پژوهشی، منابع لازم را برای کار در اختیارم گذاشتند. سپاس‌گزار همه آنان هستم.

امید که این کار در همین اندازه که هست مقبول نظرها افتد. و نیز امید که صاحبان نظر از راه‌نمایی نگارنده دریغ نورزند. این قدر هم گفتنی است که اگر کارم توجه خوانندگان را چندان جلب کند که این دفتر به چاپ دوباره برسد فرصت دیگری به دست نگارنده خواهد آمد تا آن چه را که باز در فاصله این مدت به دست آورده و نیز هر آن چه را از خوانندگان و اهل نظر به دست وی رسیده به کار بیفزاید. بد نیست آن سخن قدیم

را از قول ویل دورانت، از کتاب *تاریخ تمدن*،[۱] تکرار کنم که اگر بنا بود آن مدت منتظر بمانم تا این کتاب بی‌نقص و کامل شود، هیچ گاه از گردآوردن یادداشت‌ها، و نوشتن متن فارغ نمی‌شدم.

* * *

این کتاب در آغاز بنا بود فقط گزارنده ترتیب دولت‌ها و صاحبان منصب‌های وزارتی در دوره استقرار نظام جمهوری اسلامی در ایران باشد. اما به مرور و در اثر بازخوانی و در خلال رایزنی با برخی صاحبان نظر، اندکی دیگرگونه شد و نکته‌هایی از اوضاع مملکتی در خلال هر دولت هم، چه در ضمن گزارش‌ها از احوال رییسان دولت‌ها و چه در پی‌نوشت‌های پایانی هر بخش، بدان افزوده شد. این چنین که شد دیدم که به مرور و در ضمن بازنویسی و پیرایش متن، روایتی هر چند پراکنده از اوضاع سی و پنج ساله اخیر کشور هم به کار راه یافته است. این روایت بدون طرح قبلی به درون کار آمده و بر نگاه و فلسفه تاریخی خاصی، به جز همان منطق دیگر شدن، که مترتب بر همه وجودات است، استوار نیست. کوشش شده تا این صورت کار هم روایت‌گری محض باشد.

این کتاب، آمدن‌ها، شدن‌ها، و رفتن‌های دولت‌ها و آدم‌ها را روایت می‌کند. به این آمدن‌ها و رفتن‌ها که بنگریم منطق دگرگشت پیوسته تاریخ بر ما رخ می‌نماید. همان منطقی که در برگ آغاز کتاب از نگاه فردوسی و از زبان او بدان اشارتی کردم. می‌بینیم که این همه دولت‌ها و آدم‌ها آمده‌اند و رفته‌اند و امروز از شوکت و قدرت و جمال و جلال آنان کم‌تر چیزی بر جاست یا اصلا دیگر چیزی بر جا نمانده است. آن چه ماندگار است همانا نیکی‌هایی است که دولت‌ها و صاحبان منصب‌ها در

---

۱. جلد یکم، مقدمه مولف.

حق مردم و میهن کرده‌اند و بس. جز آن سراسر افسانه است و شاید افسوس. پس ما را مباد که سر جز در پی اعتلای این میهن و این مردم داشته باشیم.

در باره ویراست دوم کتاب

ویراست دوم این کتاب با اصلاحات و افزوده‌ها وارد بازار کتاب ایران می‌شود. قصد من نویسنده و نیز همت ناشر دایر بر این بود که وقتی کتاب از چاپ بیرون می‌آید کابینه جدید معرفی شده و به این ترتیب اطلاعات وزیران کابینه جدید هم در کتاب آورده شود. اینک این کتاب شامل است بر مشخصات همه کابینه‌ها و همه وزیرانی که تا آغاز کابینه دوم آقای حسن روحانی در جمهوری اسلامی بر سر کار آمده‌اند.

در این ویراست قسمتی از کاستی‌ها که در باره وزیران و دیگر صاحبان منصب‌ها بود برطرف شده است. اما باز هم ممکن نشد تا هر آن چه را در نظر داشتم در باره همه کسانی که نام‌شان در کتاب آمده به دست آورم.

این کتاب پژوهشی درازدامن است و سیمایی از همه مدیران تراز اول در جمهوری اسلامی ایران را بازمی‌تاباند. پس عمری که به راه آن صرف شده و نیز خود این اثر را به یاد و نام همه آن کسان بسیارشمار پیشکش می‌کنم که جان را بی‌بها شمردند تا روز و روزگار بهی به ایران بازگردد. ایدون باد.

محمود فاضلی بیرجندی

درآمد

سال ۱۳۵۷، در روز ۱۵ بهمن ماه، هفت روز پیش از آن که انقلاب اسلامی به پیروزی برسد، سه روز پس از آن که آیت‌الله خمینی از تبعید ۱۳ ساله به ایران بازآمد؛ و ۱۹ روز پس از خروج شاه از ایران، مهدی بازرگان به فرمان آیت‌الله خمینی برای تصدی نخست وزیری ایران معرفی شد. فرمان نخست وزیری ایران موقعی به نام مهدی بازرگان صادر شد که مملکت دارای نخست وزیری بود و او شاپور بختیار بود که به حکم محمد رضا شاه به این سمت منصوب شده بود. دکتر بختیار تا هفت روز پس از معرفی بازرگان به نخست وزیری هم بر سر کار ماند و به این ترتیب آن هفت روز، که طی آن دو دولت و دو نخست وزیر مدعی اداره کشور بودند، از لحاظ بررسی تاریخ دولت در ایران دوره کوتاه و مخصوصی است که در تاریخ معاصر ایران، تا جایی که معلوم این نگارنده شده، یک نظیر داشته و آن در حوالی سال‌های ۱۲۹۰ خورشیدی بوده که خاک ایران در اشغال قشون روسیه و انگلستان قرار داشت. در آن احوال از طرفی میرزا حسن خان مستوفی، صدر اعظم وقت در تهران بود که عده‌ای از نمایندگان مجلس شورای ملی با نگرانی‌هایی که از بابت ورود قشون بیگانه به پایتخت داشتند تهران را ترک گفتند و در قضیه‌ای که موسوم به مهاجرت وکلا شد کابینه‌ای هم به صدر اعظمی رضا قلی خان نظام مافی

درکرمانشاه تشکیل دادند.

اما اگر در آن سال‌ها کابینه ثانی راه به جایی نبرد و کابینه مستقر از قبل، دنباله کارها را گرفت، در سال ۱۳۵۷ کابینه ثانوی بود که توانست قدرت را به صورت رسمی به دست گیرد. روز ۲۲ بهمن ماه که نظام شاهنشاهی به پایان عمر خود رسید دولت انقلاب هم رسما متولی اداره امور کشور ایران شد. امور کشور پس از یک هفته که حاکمیت دو گانه را از سر گذراند، به یک جهت افتاد[۱]. از غرایب روزگار آن که دو نخست وزیری که در آن دوره حاکمیت دوگانه ادعای مصدریت امور می‌کردند هر دو یک جا در سابقه و مرام سیاسی با یکدیگر اشتراک داشتند و آن در پیروی از دکتر محمد مصدق و تبعیت از مشی او در سیاست و حکومت بود. اما هر دو با وجود چنین اشتراکی روبه‌روی هم قرار گرفتند و ایستادند تا یکی که بازرگان باشد زمام دولت را یک‌جا به دست گرفت و دیگری که بختیار بود ناگزیر از ترک دولت شد[۲].

ناگفته نماند که در گیر و دار آن چند روزه پر حادثه در تاریخ ایران، شایعاتی هم در تهران می‌گشت که گروهی از امیران ارتش قصد کودتا دارند[۳] یا این که شاه، سپهبد عبدالعلی بدره‌ای، یکی از امیران ارشد ارتش

---

۱. برخی مدت حاکمیت دو گانه در ایران را در آن سال به مدت حدود سه ماه، از آذر تا بهمن، دانسته‌اند. بنگرید به: *طبقات اجتماعی، دولت و انقلاب در ایران*. ص ۱۷۸. کرین برینتون در مطالعه ذات و سرشت انقلاب‌ها بخشی را به بررسی «حاکمیت دو گانه» اختصاص داده است. بنگرید به: *کالبد شکافی چهار انقلاب*. ص ۱۵۷ تا ص ۱۶۳.

۲. چند و چون پایان کار بختیار در دولت هنوز هم روشن نشده است. برخی منابع نوشته‌اند که وی روز ۲۳ بهمن ماه ۱۳۵۷ استعفا نامه‌ای نوشته و به آیت‌الله خمینی داده است. روزنامه کیهان. ۱۳۵۷/۱۲/۲۳. مطابق برخی منابع وی استعفایش را به مهندس بازرگان داده است. *روز شمار تاریخ معاصر ایران*. ص۳.

۳. برای نمونه بنگرید به: روزنامه اطلاعات. ۲۲ و ۱۳۵۷/۱۱/۲۸، ۱۳۵۷/۱۲/۲و ۱۳۵۸/۱/۲۱.

را که به تندروی شهره بود مامور تصدی نخست وزیری کرده است[۱]. این شایعه مانند هزاران سخن دیگر که در گذر آن ایام تاریخ‌ساز دهان به دهان می‌گشت به سرعت کهنه شد و جای خود را به شایعه‌های بعدی داد. در آن حین فرصتی نبود و نشد که سندی برای اثبات این شایعه مطالبه شود. به علاوه در بی‌پایگی این شایعه همین بس که شاه در تبعید و در مصر بود و دست و توانش به جایی نمی‌رسید که کاری بکند. سپهبد بدره‌ای هم، اگر به فرض نامزد چنین سمتی شده بود یا حتی چنین حکمی داشت؛ یک روز پس از سقوط پهلویان در ۲۳ بهمن ماه ۱۳۵۷ به تیر غیب در دفتر کار خود در لویزان تهران، مقر فرماندهی نیروی زمینی شاهنشاهی، کشته شد[۲]. پیش از این‌ها ارتش شاهنشاهی در ساعات اولیه روز ۲۲ بهمن ۱۳۵۷ در پی نشست شورای عالی نیروهای مسلح مرکب از ۲۷ تن از ارشدترین امیران ارتش، اعلام بی‌طرفی کرد[۳] و راه برای قدرت یافتن کامل حکومت انقلاب باز شد. همین مساله هم دستمایه اتهام‌هایی شد. شاپور بختیار، ارتشبد عباس قره‌باغی را عامل تسلیم ارتش و

---

۱. اطلاعات. ۱۳۵۷/۱۱/۱۹. نقل این شایعه در این جا که سخن از تاریخ دولت در ایران معاصر است مربوط می‌نمود.

۲. در باره علل و عوامل قتل سپهبد عبدالعلی بدره‌ای شایعات گوناگونی رواج یافت. شایعات حاکی بود که علل این حادثه جایی در بین کینه جویی، اتفاق از سر خطا، یا ترور هدفمند سیاسی قرار دارد. اما واقع امر معلوم نشد.

۳. حدود نه ماه بعد از پیروزی انقلاب اسلامی، نام‌های فرماندهانی منتشر شد که صورت جلسه بی‌طرفی ارتش را امضا کرده بودند. بنگرید به: روزنامه اطلاعات. ۱۳۵۸/۸/۶. ارتشبد عباس قره باغی هم تصویر آن صورت جلسه را بعدها در کتاب خاطراتش به چاپ رساند. بنگرید به: *اعترافات ژنرال*. ص ۳۶۵. فریدون هویدا معتقد است که فرماندهان ارتش در تاریخ ۲۲ بهمن تصمیم به سرنگونی بختیار گرفته بودند. اما در نتیجه بلاتکلیفی دچار تفرقه شدند و عده‌ای از آنان بیانیه بی‌طرفی بین دو دولت (بختیار و بازرگان) را تهیه و امضا و منتشر کردند. بنگرید به: *سقوط شاه*. ص ۲۱۲.

فروپاشی دستگاه حکومتی وقت دانسته است[۱]. از دیگر سو، قره‌باغی معتقد است که بختیار در توافقی که با مخالفان کرد و متعاقب آن از سمت خویش استعفا داد آخرین ضربه را به نیروهای مسلح وارد کرد[۲]. امروز شاید هنوز نتوان در اطراف موضوع و در چند و چون آن رخدادها نظر روشنی ابراز کرد. هر چه بود حکومت پر آوازه شاهنشاهی که از مدتی پیش در سراشیب نابودی افتاده بود، در ظرف چند ساعت به باد رفت. گویی که هرگز وجود نداشته است.

اما شگفتا که نه در حکم آیت‌الله خمینی دایر بر انتصاب مهدی بازرگان به نخست وزیری و نه در سخنانی که بازرگان در مجلس دریافت حکم خود بیان کرد خیالی از باب نوع حکومت آینده مشهود نیست. مدت البته کوتاهی پس از آن، در تاریخ ۱۳۵۸/۱/۱۱، بود که برای تعیین نوع حکومت آینده ایران همه پرسی برگزار شد. فردای آن روز، ۱۳۵۸/۱/۱۲، که نتیجه همه‌پرسی اعلان و مشخص شد که اکثریت عظیمی، ۹۸/۲ در صد مردم، به «جمهوری اسلامی» رای آری داده‌اند؛ به تبع انتخاب مردم روز «جمهوری اسلامی» نام گرفت و تعطیل سرتاسری اعلام شد. همه پرسی با هدایت و نظارت رهبر انقلاب و تحذیر مردم از رای دادن به هر نوع حکومتی به جز «جمهوری اسلامی» برگزار شد. شرکت کننده در همه‌پرسی باید در برگه رای خود می‌نوشت که در باره برپایی جمهوری اسلامی نظر موافق دارد یا مخالف: آری یا نه[۳]. پیام کلی رهبر انقلاب در آن روزها در هر کوی و برزن به وسایل مختلف به آگاهی عموم رسید.

---

۱. بنگرید به: *سی و هفت روز پس از سی و هفت سال*. ص ۳۷ به بعد. پرویز ثابتی روایت دیگری دارد و می‌گوید که اعلامیه بی‌طرفی را ارتشبد فردوست به توصیه انگلیسی‌ها تهیه کرده بود. بنگرید به: *در دامگه حادثه*. ص ۵۲۳.

۲. *اعترافات ژنرال*. بخش هفتم. ص ۲۹۳ به بعد.

۳. شکل رفراندوم تعیین شد. روزنامه اطلاعات. ۱۳۵۷/۱۲/۹.

نسل اول انقلاب نباید عبارت کوتاه و معروف ایشان را که گفته بودند: «جمهوری اسلامی، نه یک حرف کم و نه یک حرف زیاد» از یاد برده باشد. البته سخن رهبری بیش از سخن یا ابراز نظر شخصی بود و به حکمی شباهت داشت که بر پایه محبوبیت عام آیت‌الله خمینی بلافاصله جاری و ساری شد. اما مخالفت‌هایی را هم برانگیخت که بیشتر در حوزه‌های خاصی از روشنفکران بود[۱]. ناگفته نماند که حتی شخص نخست وزیر برگزیده رهبر انقلاب هم از واکنش دور نماند و باور خود به جمهوری دموکراتیک اسلامی را اعلان داشت.

آیت‌الله خمینی به صراحت و با زبانی که دور از تعقیدهای کلامی، سیاسی، و علمی بود سخن می‌گفت و همین بر جاذبه ایشان در نزد عموم مردم می‌افزود.

شگفتی دیگر که به تاریخ معاصر ایران هم دامن می‌کشید این بود که آیت‌الله خمینی روحانی تراز اولی بود که منادی جمهوری اسلامی در سال ۱۳۵۷ شد و توانست این داعیه را در همه پرسی آغاز سال ۱۳۵۸ بر کرسی واقعیت بنشاند. از روزی که سردار سپه ـ رضا شاه بعدی ـ در سال ۱۳۰۲ از داعیه استقرار جمهوری در ایران، بنا به علت مخالفت سرسختانه اعاظم روحانیان وقت، مخصوصا ارکان ثلاثه اجتهاد، عبارت از آیت‌الله محمد کاظم خراسانی ، حاج میرزا حسین میرزا خلیل تهرانی، و شیخ عبدالله مازندرانی دست کشید[۲]، هنوز نیم قرنی و به عبارت دقیق، ۵۵

---

۱. نمونه‌ای از مخالفت با موضع رهبر انقلاب مقاله‌ای است که در تاریخ ۵ اسفند ۱۳۵۷ در شماره ۱۵۷۹۲ روزنامه اطلاعات به چاپ رسید و عنوان آن چنین بود: «با آری یا نه، به جمهوری دلخواه نمی‌رسیم».

۲. جمهوری‌خواهی در ایران اواخر دوره قاجارها داستان مفصلی دارد که در منابع مختلف آمده است. برای نمونه بنگرید به: *ایران، برآمدن رضاخان، برافتادن قاجار و نقش انگلیسی‌ها*. ص ۳۱۱ تا ص ۳۴۶. عارف قزوینی، شاعر آن سال‌ها، غزلی با عنوان «جمهوری» و محمد تقی بهار هم در همان باب «جمهوری نامه» را سرود. بنگرید به:

سال، بیشتر نگذشته بود[۱]. اینک دوباره یک نفر از اعضای همان صنف روحانی که سردمدار مخالفت با جمهوری شده بودند، سردمدار و بنیان گذار حکومت جمهوری اسلامی شده بود. ناگفته نماند که در آن میانه، در آن ۵۵ سالی که از جمهوری خواهی ناکام سردار سپه تا استقرار جمهوری در ایران به رهبری آیت‌الله خمینی گذشت، زبانه‌های کم سویی از یک داعیه دیگر جمهوری خواهی در سال ۱۳۲۹ دیده شده که گویا در دل احمد قوام، نخست وزیر مقتدر آن سال‌ها، برافروخته شده بود[۲]. جز آن در اوایل دهه ۱۳۴۰ هم داعیه دیگری مختصر زبانه‌ای کشید و فرومرد. مدعی آن داعیه احمد آرامش بود که در کابینه‌های پیش از آن متصدی سمت وزیر کار شده بود. اما آن داعیه تا جایی که معلوم این نگارنده شده از حد انتشار محدود اعلامیه‌ای درنگذشت[۳]. و باز افزون بر این‌ها، و پیش از این‌ها، تاریخ معاصر ایران یک آزمون تلخ و شوم از استقرار جمهوری را هم در میانه‌های دهه ۱۳۲۰ ثبت کرده بود و آن همانا جمهوری‌های برساخته بیگانگان بود که مدت کوتاهی در آذربایجان و مهاباد، از باد برآمدند و بر باد رفتند[۴]. تجربه دیگری پیش‌تر از همه این‌ها هم که در خاطره ایرانیان ثبت است مربوط می‌شود به هیجانی که در شمال کشور در سال‌های آغاز

دیوان عارف قزوینی. ص ۷۴. و دیوان بهار. ص ۳۸۸ تا ۳۹۸ از مجلد یکم. عارف، همراه با جمهوری‌خواهان بود؛ و بهار از مخالفان جمهوری مطلوب سردار سپه بود.

۱. محمد رضا شاه پس از خروج از ایران در مصاحبه‌ای با روزنامه فرانسوی فیگارو، شاید به تبعیت از بالا گرفتن جو جمهوری‌خواهی در ایران آن روزها، گفته بود: پدرم می‌خواست در ایران جمهوری اعلام کند. بنگرید به: روزنامه اطلاعات. ۱۳۵۷/۱۱/۱۴.

۲. *نگاهی به شاه*. ص. ۱۷۴.

۳. *خاطرات سیاسی احمد آرامش*. ص۱۵۹. به روایتی قتل منصور هم با خیالات او برای تاسیس جمهوری ربط داشته است. بنگرید به: *بازنگری در تاریخ*. ص ۴۷۷.

۴. منابع برای مطالعه در باب رخدادهای آذربایجان و مهاباد در سال‌های ۱۳۲۴ و ۱۳۲۵ کم نیست و نگاه‌ها به آن رخدادها هم فرق اساسی دارد. خواننده جوینده خود به هر منبعی که می‌پسندد نگاه خواهد کرد.

سده جاری خورشیدی به رهبری مردی آرمان‌خواه[1] به نام میرزا کوچک خان جنگلی بر پا شد. میرزا که به خیال واهی رهایی ایران از گرفتاری‌های آن زمان ندانسته مقلد حکومت تازه روسیه شده بود، خرداد ماه ۱۲۹۹، مقارن برکناری سید ضیا طباطبایی از قدرت در مرکز، تاسیس جمهوری شوروی سوسیالیستی ایران را در گیلان اعلام کرد[2].

این نکته هم این جا، که سخن از سوابق استقرار جمهوری در ایران در میان است، آورده شود که شاپور بختیار هم از زمره کسانی بوده که هوای برقراری حکومت جمهوری را در سر می‌داشته است. گویا یکی از علل تصمیم گروهی از امیران ارتش برای کودتا و سرتافتن از بختیار در واپسین روزهای دولت شاهنشاهی همان بوده که اراده بختیار به تاسیس جمهوری در ایران بر آن امیران روشن شده بوده[3] و آنان آینده ایران را بازبسته به اراده دو تن می‌دیده‌اند: آیت‌الله خمینی و شاپور بختیار، که هر دو عزم تاسیس جمهوری دارند.

شگفتی سومی که در همان نخستین روزهای پس از وقوع انقلاب اسلامی واقع و ثبت تاریخ شد تشکیل دو حزب به دست شماری از روحانیان برجسته‌ای بود که در کار اداره انقلاب دست داشتند. نخستین حزب را آقایان محمد حسین بهشتی، محمد جواد باهنر، اکبر هاشمی رفسنجانی، علی خامنه‌ای، و عبدالکریم موسوی اردبیلی در تاریخ ۳۰ بهمن ۱۳۵۷ ، هشت روز پس از انقلاب، تشکیل دادند و خبر آن را هم

---

۱. ابراهیم فخرایی که همرزم میرزا بوده در کتابش او را «مرد ایده‌آلیست» خوانده است. بنگرید به: *سردار جنگل*. فصل اول.

۲. موضوع جمهوری‌خواهی در ایران در کتاب مستقلی با همین عنوان مورد بررسی‌هایی قرار گرفته است. برای آگاهی بنگرید به فهرست منابع در پایان همین کتاب.

۳. بنگرید به: *ایران در عصر پهلوی*. مجلد چهاردهم. ص ۲۴۱، تا پایان آن بخش.

روزنامه‌ها به اطلاع عموم رساندند. اینان برای حزب خود نام «حزب جمهوری اسلامی» را برگزیدند[۱]. به فاصله ۵ روز پس از آن در تاریخ پنجم اسفند ماه ۱۳۵۷ تنی چند از دیگر روحانیان «حزب جمهوری خلق مسلمان» را تاسیس کردند. موسسان این حزب آقایان سید هادی خسرو شاهی، گل سرخی، جوراب چی، و انصاریان بودند[۲]. این حزب به نام آیت‌الله کاظم شریعتمداری سکه خورد. تاسیس این احزاب خبر از عزم بزرگان روحانیان سیاسی در جمهوری اسلامی برای تداوم حضور در امور سیاسی و بر پا کردن رقابت‌های سیاسی و انتخاباتی به شیوه‌های باب روز دنیا می‌داد. شگفتی در جایی بود که پدیده حزب، با وجود این پیشینه، اساسا در جمهوری اسلامی نشکفت و به بار ننشست[۳].

به فاصله حدود ۵۰ روز پس از وقوع انقلاب اسلامی، و در پی تاسیس این دو حزب که بانیانش روحانی بودند، عده‌ای از غیر روحانیان که سوابقی در مبارزات با حکومت پیشین داشتند در اواسط فروردین ماه ۱۳۵۸ تشکیل «سازمان مجاهدین انقلاب اسلامی» را اعلام کردند. پیدا بود که موسسان این تشکل تحت تاثیر موقع ممتازی بوده‌اند که سازمان دیگری با نامی کمابیش مشابه در خلال حدود یک دهه قبل از آن کسب کرده بود و اما از همان آغاز انقلاب به راه جدایی از مسیری افتاد که رهبر انقلاب اسلامی مشخص می‌کرد.

چهارمین شگفتی در کابینه بازرگان، رخدادی بود که دامنه‌اش فقط

---

۱. نخستین بیانیه این حزب که اعلام موجودیت آن نیز بود در ۳۰ بهمن ۱۳۵۷ با نام پنج شخصیت نامبرده در بالا منتشر شد. بنگرید به: روزنامه اطلاعات. ۱۳۵۷/۱۱/۳۰.

۲. روزنامه اطلاعات. ۱۳۵۷/۱۲/۵.

۳. در روزها و ماه‌های نخست پس از پیروزی انقلاب گروه‌ها، حزب‌ها و سازمان‌های زیادی اعلام موجودیت کردند. آوردن نام همه آن‌ها ما را از موضوع سخن دور می‌کند. غرض از ذکر همین دو حزب آن است که این هر دو از دل حاکمیت تازه سر زدند.

در مسایل کابینه نمی‌ماند و تحول مهمی در تاریخ دولت و قدرت سیاسی و حتی رویدادی در تاریخ سیاسی و اجتماعی ایران و نیز رویدادی در تاریخ و نیز روانشناسی مردم ایران بود. مردمی که در تاریخ دور و دراز خود به داشتن رهبر واحدی خو کرده بودند که فراز دولت جا داشت و از خداوند فرمان می‌گرفت اینک به ناگاه وارد برهه‌ای سخت نامتعارف شدند که در خاطره سیاسی آنان سابقه نداشت. رهبر انقلاب در ۱۰ اسفند ۱۳۵۷، بیست و پنج روز پس از آن که برای حکومت تازه نخست‌وزیری برگزید و ۱۸ روز پس از آن که کابینه مورد نظرش در قدرت استقرار یافت، تهران را ترک گفت و رهسپار قم شد[1]. ایشان بنا به عهدی پیشین و البته اعتقادی و دیرین، که نمی‌خواست خودش یا هر عضوی از صنف روحانی مصدر امور حکومتی باشد و برای این که امور در دست کابینه انقلاب قرار داشته باشد و خود را از هر شائبه احتمالی تعلق خاطر به قدرت و حکومت دور و مبرا کند، از مرکز حکومت خارج شد. با این عمل ایشان و از تاریخ ۱۰ اسفند ۱۳۵۷، چنان که ذکر شد، تاریخ و مردم ایران وارد دوره‌ای به کلی بی‌مانند شد. دوره‌ای که طی آن فقط و فقط پدیده «دولت» در ایران متکفل اداره امور بود. این دوره اگر چه چندان به طول نینجامید، جایگاه کم نظیری در روند دموکراسی در ایران دارد و دریغا که به اندازه اهمیت منحصر به فردش مورد بحث و بررسی قرار نگرفته است.

مهدی بازرگان به گفته خودش «در شرایط بسیار دشوار و خطرناک» مامور تصدی نخست وزیری ایران و تشکیل کابینه شد. وی در سخنانی که به مناسبت دریافت حکمش بیان داشت نخست وزیری خود را «دشوارترین وظیفه و کاری» خواند «که در طول تاریخ ۷۲ ساله

---

۱. روزنامه اطلاعات در عنوان اصلی شماره ۱۳۵۷/۱۲/۱۰ نوشت: «ورود امام به قم، حادثه تاریخی عظیم».

مشروطیت ایران به نامزدها و ماموران نخست وزیری داده شده[۱]» است.

از روزی که مهدی بازرگان حکم نخست وزیری گرفت، تا روز ۲۴ خرداد ماه ۱۳۹۲ که یازدهمین دور انتخابات ریاست جمهوری در ایران برگزار شد حدود سی و پنج سال گذشت. در این سی و پنج سال، ۱۳ کابینه در ایران روی کار آمدند. مهدی بازرگان نخستین نخست وزیر شد. پس از کنار رفتن او از قدرت، مدتی به درازای اندکی بیش از ۱۰ ماه، یک کابینه بدون نخست وزیر به سرپرستی شورای انقلاب مصدر امور بود. در پی آن محمد علی رجایی، محمد جواد باهنر، محمد رضا مهدوی کنی، و سرانجام میر حسین موسوی به نخست وزیری ایران رسیدند.

در باره سوابق نخست وزیران جمهوری اسلامی به طور کلی گفتنی است که مهدی بازرگان از زمره فعالان بخش خصوصی بود و افزون بر سوابق سیاسی، سابقه استادی در دانشگاه تهران را داشت. در پیشینه رجایی و باهنر اشتغال به معلمی در سطوح مختلف دیده می‌شود. مهدوی کنی از روحانیان سیاسی بود که تا قبل از انقلاب اسلامی، افزون بر مبارزه با حکومت پهلوی، سابقه سیاسی خاصی نداشت. البته در طول عمر جمهوری اسلامی پیوسته بر اعتبار و منزلت او افزوده شد. میر حسین موسوی هم درس معماری خوانده بود و عمده سوابق او در وادی هنر بود.

جمهوری اسلامی با گذراندن دوره‌های تصدی این پنج نخست‌وزیر ۱۱ ساله شد. از سال ۱۳۶۸ با اصلاحاتی که در قانون اساسی به عمل آمد جایگاه نخست وزیر حذف شد و رییس جمهوری خود رییس کابینه هم به حساب آمد. پس از آن رییسان جمهوری اسلامی، کابینه‌ها را تشکیل دادند و اداره کردند. در این دوره هم تا کنون چهار رییس جمهوری بر

---

۱. روزنامه اطلاعات. ۱۳۵۷/۱۱/۱۷.

سر کار آمده‌اند که به ترتیب عبارتند از: اکبر هاشمی رفسنجانی، محمد خاتمی، محمود احمدی‌نژاد، و حسن روحانی.

از این چهار تن رییسان کابینه‌ها در جمهوری اسلامی، اکبر هاشمی رفسنجانی سوابق سیاسی در مبارزه با حکومت سابق داشت. اما در پیشینه محمد خاتمی و محمود احمدی‌نژاد نکته‌ای از کار سیاسی قبل از انقلاب نبود که قابل ذکر باشد. این هر دو بعد از وقوع انقلاب به خیل گردانندگان جمهوری اسلامی پیوستند. با این تفاوت که خاتمی، به واسطه روابط و مناسبات پدرش و زندگانی خودش در ذی روحانی‌گری دارای ریشه‌ای ثابت در سلسله مراتب روحانیان انقلاب بود. احمدی‌نژاد از این ریشه‌ها نداشت که او را به جایی از شجره روحانیان انقلاب اسلامی بپیوندد. حسن روحانی چهره دیگری است. او هم از اعضای صنف روحانی است. با این فرق که ریشه در آن صنف ندارد. از ریشه‌داران در حکومت جمهوری اسلامی است که از آغاز این حکومت پیوسته در مصادر امور نشسته و هم از معدود شخصیت‌ها در این حکومت است که تا به اکنون هدف نوعی از انواع بی‌شمار بدنامی‌ها واقع نشده و مبرا مانده است.

هر کدام از این چهار رییس جمهوری منادی راه و روش تازه‌ای در اداره امور شدند و جمهوری اسلامی در تحت مدیریت اینان وارد مرحله دیگری از حیات خود شد. به همین مناسبت این دوره‌ها در این کتاب، جمهوری‌های دوم، سوم، چهارم و پنجم خوانده شده است. چنان که مطابق این تقسیم‌بندی، کابینه حسن روحانی آغاز جمهوری ششم است.

پیشینه

تهیه و انتشار کتاب‌هایی در باره دولت‌ها در ایران سابقه زمانی دراز ندارد و کارهایی که در این موضوع منتشر شده چندان زیاد نیست. بعد از وقوع انقلاب اسلامی در ابتدا کتاب *نخست وزیران ایران از سید ضیا تا بختیار*[1] نوشته مسعود بهنود در سال ۱۳۶۶ منتشر شد. این کتاب فروش خوبی هم کرد و چند بار به چاپ رسید. اما محنویات کتاب، با آن که قلم شیوایی دارد، اصالت ندارد و قابل استناد نیست. سال ۱۳۶۹ کتاب *نخست وزیران ایران*[2] منتشر شد. در آغاز دهه ۱۳۷۰ دو کتاب دیگر در این موضوع، تقریبا همزمان با هم منتشر شد. یکی *نخست وزیران ایران از مشیرالدوله تا بختیار*[3] اثر باقر عاقلی بود. دکتر عاقلی در آن کتاب فقط به شرح کارنامه‌ای از نخست وزیران در دوره مورد نظر خود پرداخته و از کابینه‌ها و اعضای آن بحثی به میان نیاورده است. به عبارتی این کتاب

---

۱. با این مشخصات: بهنود، مسعود. *از سید ضیا تا بختیار: دولت‌های ایران از سوم اسفند ۱۲۹۹ تا ۲۲ بهمن ۱۳۵۷*. تهران. جاویدان. چ اول. ۱۳۶۶.

۲. با این مشخصات: عبدالله پور، احمد. *نخست وزیران ایران*. تهران. علمی. ۱۳۶۹ نگارنده نتوانست به نسخه‌ای از این کتاب دست یابد. به این سبب از اظهار نظر در باره آن درمی‌گذرد.

۳. با این مشخصات: عاقلی، باقر. *نخست وزیران ایران از مشیرالدوله تا بختیار*. تهران. جاویدان. چ اول. ۱۳۷۰.

گزارشی از تاریخ سیاسی معاصر است که بخش‌های آن زیر نام‌های نخست وزیران ایران تنظیم شده است. کتاب دیگر در این باب، عنوان *دولت‌های ایران در عصر مشروطیت ۱۳۵۷ ـ ۱۲۸۵*[۱] دارد که حسین ملکی (ح. م. زاوش) نوشته و منتشر کرده است. آقای زاوش در کتاب خود سوای نخست وزیران به کابینه‌ها و اعضای آن هم پرداخته است. این کتاب مشحون است از تعصب به شخصیت‌ها ؛ و نویسنده در برابر نام‌های اکثر کسان آنان را مورد حملاتی قرار داده و اتهاماتی به آنان زده که بیشتر، موضع چپ دارد. دیگر، کار زهرا شجیعی است که دو مجلد از پژوهش پر دامنه او با عنوان *نخبگان سیاسی در ایران* به *نخست‌وزیران و وزیران در ایران*[۲] و *هیات وزیران ایران در عصر مشروطیت*[۳] اختصاص دارد. پس از این‌ها، اداره کل آرشیو، اسناد و موزه دفتر رییس جمهور در سال ۱۳۷۸ کتاب *دولت‌های ایران از میرزا نصرالله خان مشیرالدوله تا میر حسین موسوی*[۴] را منتشر کرد. این کتاب ممیزه‌هایی داشت. یعنی علاوه بر گزارشی از زندگی نخست وزیران، صورت اعضای کابینه‌ها را هم آورده بود. دیگر این که نخستین کتابی است، در این موضوع، که از روزگار پایان حکومت پهلوی جلوتر آمده و فهرست کابینه‌ها در جمهوری

---

۱. با این مشخصات: زاوش، ح. م. (حسین ملکی). *دولت‌های ایران در عصر مشروطیت، ۱۳۵۷ ـ ۱۲۸۵* . تهران. اشاره. چ اول. ۱۳۷۰.

۲ . با این مشخصات: شجیعی، زهرا. *نخبگان سیاسی ایران از مشروطیت تا انقلاب اسلامی. جلد دوم: نخست وزیران و وزیران در ایران*. تهران. سخن. چ اول. اردیبهشت ۱۳۷۲.

۳. با این مشخصات: شجیعی، زهرا. *نخبگان سیاسی ایران از مشروطیت تا انقلاب اسلامی. جلد سوم: هیات وزیران ایران در عصر مشروطیت*. تهران. سخن. چ اول. ۱۳۷۲.

۴. با این مشخصات: اداره کل آرشیو، اسناد و موزه دفتر رییس جمهور. *دولت‌های ایران از میرزا نصرالله خان مشیرالدوله تا میر حسین موسوی*. تهران. چ اول . ۱۳۷۸.

اسلامی را هم تا زمان دولت میر حسین موسوی ثبت کرده است. جدید-ترین کتاب در این باره عنوان *نخست وزیران ایران از صدر مشروطه تا فروپاشی دولت بختیار*[1] را دارد و سعید قانعی و محمد علی علمی نگارندگان آنند. در این کتاب بر نقل گوشه‌هایی از زندگی سیاسی نخست وزیران تکیه شده و صورت اعضای کابینه‌های هر یک از نخست وزیران هم آورده شده است. ضمن آن که کتابی است که از حیث محتوا و منابع، غنایی فراخور صورت تمیز و آراسته‌اش ندارد.

از این کتاب‌ها که بگذریم، از کتاب‌هایی که در دوره پیش از انقلاب اسلامی در معرفی دولت‌ها منتشر شده بود یکی *دولت‌های عصر مشروطیت*[2] اثر جمشید ضرغام بروجنی بود. کتابی که آن هم کارش را از کابینه میرزا نصرالله خان مشیرالدوله گرفته و تا به کابینه امیر عباس هویدا رسیده بود که در زمان تهیه کتاب بر سر کار بوده است. کتاب آقای بروجنی تاریخ ندارد. یعنی نمی‌توان دریافت که هر کابینه از چه زمان تا به چه زمان بر سر کار بوده است. سوای این که خود این کتاب هم تاریخ نشر ندارد و تنها ماده تاریخی که در آن پیدا می‌شود اردیبهشت ماه ۱۳۵۰ است که نویسنده در پایان مقدمه درج کرده است. چند سالی پس از آن کتاب دکتر عبدالحسین نوایی منتشر شد که عنوان *دولت‌های ایران از آغاز مشروطیت تا اولتیماتوم*[3] را داشت.

کتاب مهم دیگر در این موضوع که در روزگار ما تصنیف شده و اما به

---

۱. با این مشخصات: قانعی، سعید و محمد علی علمی. *نخست وزیران ایران از صدر مشروطه تا فروپاشی دولت بختیار*. تهران. آمونه و علمی. چ اول. ۱۳۹۱.

۲. با این مشخصات: ضرغام بروجنی، جمشید. *دولت‌های عصر مشروطیت*. تهران. چاپ خانه مجلس شورای ملی. بی تا.

۳. با این مشخصات: نوایی، عبدالحسین. *دولت‌های ایران از آغاز مشروطیت تا اولتیماتوم*. تهران بابک. چ اول. ۲۵۳۵ (۱۳۵۵)

احوال وزیرانی در سده‌های پنجم و ششم می‌پردازد *وزارت در عهد سلاطین بزرگ سلجوقی*[۱] پژوهش عباس اقبال است.

پیش از همه این‌ها هم لابد کارهایی در باره متکفلان سمت‌های حکومتی مملکت شده باشد. تا جایی که نگارنده دریافته، کتاب‌هایی چون *تذکرةالملوک*[۲] یا *رستم‌التواریخ*[۳] هم هست که جاهایی از متن آن همانندی‌هایی با موضوع کار و پژوهش حاضر دارد. در دوره قاجار هم میرزا محمد حسن خان، صنیع‌الدوله، بخشی از کتاب *مطلع‌الشمس*[۴] خود را با عنوان *دایره دولت*، به معرفی متصدیان حکومتی روزگارش اختصاص داده بود.

در آثار مولفان متقدم هم پرداختن این گونه کتاب‌ها، به تفاریق، مسبوق است. برخی از نمونه‌های آن که معروف این نگارنده است عبارت است از *دستورالوزرا*[۵] اثر خوندمیر، *تاریخ فخری*[۶] نوشته ابن طقطقی، *تجارب‌السلف*[۷] اثر هندوشاه نخجوانی، و *ذیل نفثةالمصدور*[۸] نوشته ابوالرجا

---

۱. با این مشخصات: اقبال، عباس. *وزارت در عهد سلاطین بزرگ سلجوقی*. تهران. دانشگاه تهران. چ اول. ۱۳۳۸.

۲. با این مشخصات: میرزا سمیعا . *تذکرةالملوک*. به کوشش سید محمد دبیر سیاقی. تهران. امیر کبیر. چ دوم. ۱۳۶۸.

۳. با این مشخصات: آصف، محمد هاشم. *رستم‌التواریخ*. تهران. فردوس. چ دوم. ۱۳۸۲.

۴. با این مشخصات: صنیع‌الدوله، محمد حسن خان. *مطلع‌الشمس*. تهران. شورای جشن‌های شاهنشاهی. چ اول. ۲۵۳۵ (۱۳۵۵).

۵. خوندمیر، غیاث‌الدین. *دستورالوزرا*. به تصحیح و مقدمه سعید نفیسی. تهران. اقبال. ۱۳۱۷.

۶. ابن طباطبا، محمد بن علی (ابن طقطقی). *تاریخ فخری*. ترجمه محمد وحید گلپایگانی. تهران. فرانکلین. ۱۳۵۰.

۷. صاحبی نخجوانی، هندوشاه بن سنجر بن عبدالله. *تجارب‌السلف*. به تصحیح و اهتمام عباس اقبال. تهران. طهوری. ۱۳۵۷.

۸. ابوالرجا قمی، نجم الدین. *ذیل نفثةالمصدور*. رونویسی حسین مدرسی طباطبایی. تهران. کتاب‌خانه، موزه و مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی. ۱۳۸۶.

قمی. این کتاب‌ها هر کدام کارنامه‌ای و حسب حالی است از وزیران و حاکمان محلی یا سراسری. و چون در هر زمان، یک نفر متکفل منصب وزارت بوده، و دستگاه دیوان و دولت چندان شعبه‌هایی نداشته است، در کتاب به ذکر احوال و کردارهای همو بسنده شده است.

این چند نمونه که ذکر شد کتاب‌هایی است که در موضوع بحث حاضر پیش قدم بوده‌اند و نگارنده، بنا به رعایت اصول، خود را ملزم به ذکر آن دانست. چه بسا که کتاب‌های دیگر هم در این باره، چه پیش و چه پس از انقلاب اسلامی، منتشر شده که دست نگارنده به آن نرسیده و از وجود آن بی‌خبر مانده است.

جمهوری یکم

در این دوره پنج کابینه بر سر کار آمد

کابینه یکم: دولت موقت

مدت کابینه: از ۱۳۵۷/۱۱/۲۲ تا ۱۳۵۸/۸/۱۴

نخست وزیر: مهدی بازرگان

تولد: تهران، ۱۲۸۶

نام پدر: میرزا عباس قلی

شغل پدر: تاجر

تحصیلات: مهندسی ترمودینامیک از دانشگاه تهران

گرایش سیاسی: عضویت جبهه ملی و بنیان‌گذاری نهضت آزادی ایران

مرگ: سوییس، ژنو، ۳۰ /۱۳۷۳/۱۰

شرح حالی از رییس این کابینه

مهدی بازرگان فرزند میرزا عباس‌قلی در سـال ۱۲۸۶ در تهـران بـه دنیـا آمد. پدرش از تجار معروف تبریز و تهران بود. در تهران درس خوانـد و از دارالمعلمین عالی دیپلم متوسطه گرفـت. بـرای ادامـه تحـصیل در زمـره برگزیدگان دریافت بورسیه از دولت وقت به فرانسه اعزام شد. در آن زمان دولت امتحاناتی شبیه کنکور برگزار می‌کرد که برگزیدگان آن برای اعزام به خارج مورد نظر قرار می‌گرفتند. تحصیل بازرگان در فرانـسه بـه مـدت هفت سال تا اخذ مدرک مهندسی ماشین‌های حرارتی (ترمـو دینامیـک) ادامه یافت. وقتی به ایران بازگشت به خدمت سربازی رفت و پس از طـی آن وارد تدریس در دانشکده فنی دانشگاه تهران شد. ضمنا در شرکت راه آهن هم مشغول به کار شد. سـال ۱۳۱۸ در ۳۲ سـالگی بـا خـانم ملکـه طباطبایی ازدواج کرد. ثمره ازدواجش پنج فرزند است. از سال ۱۳۲۱ بـه معاونت دانشکده فنی رسید. حدود سه سال بعد، در ۱۳۲۴ به ریاست آن دانشکده انتخاب شد و مدت شش سال آن کرسی را در اختیار داشت.

سال ۱۳۳۰ محمد مصدق نخست‌وزیر ایران بود. در کابینه مصدق و در جریان ملی شدن صنعت نفت سه هیات بـرای خلـع یـد از شـرکت نفت ایران و انگلیس تشکیل شد. مهدی بازرگان عضو هیـاتی بـود کـه اعضای آن را دولت معین می‌کرد. تفصیل فعالیـت آن هیـات را مهـدی

بازرگان در کتاب *۶۰ سال خدمت و مقاومت* نقل کرده است.

یکی از طرح‌های مهم که در دولت محمد مصدق به اجرا درآمد و تکمیل شد طرح لوله‌کشی آب تهران بود. مصدق برای اداره این طرح مهدی بازرگان را انتخاب و او را به ریاست اداره این طرح منصوب کرد.

مدتی بعد کابینه مصدق، در رخدادهای پر هیاهوی ۲۸ امرداد ۱۳۳۲ سرنگون شد. آن عده از طرفداران، همکاران یا حتی هواداران دکتر مصدق که مصدر کاری بودند برکنار شدند. در آن میان مهدی بازرگان هم از ریاست اداره لوله‌کشی آب تهران و نیز از استادی دانشگاه تهران عزل شد.

مهدی بازرگان در سال ۱۳۳۹ به اتفاق تعدادی از دوستان خود و فعالان سیاسی جبهه ملی را با عنوان جبهه ملی دوم احیا کرد. در اوایل سال ۱۳۴۰ نیز تاسیس نهضت آزادی ایران را اعلام کرد. بازرگان در این هر دو تشکل در شورای رهبری عضویت و فعالیت داشت. او نهضت آزادی را به منظور رفع نقیصه‌ای تشکیل داد که در جبهه ملی مشاهده می‌کرد و آن همانا فقدان اندیشه و مرام نشات گرفته از دین اسلام بود. به این ترتیب او پایه‌های جریانی را گذاشت که بعدها و در تاریخ سیاسی جمهوری اسلامی به جریان ملی مذهبی شهرت یافت.

فعالیت نهضت آزادی دامنه زیادی پیدا کرد تا به جایی که نهضت در مقابل همه‌پرسی برای «انقلاب سفید شاه و ملت» که از سوی دولت و دربار اداره و اجرا شد موضع مخالفت علنی و تند اتخاذ کرد. مهندس بازرگان دستگیر و پس از محاکمه به ۱۰ سال زندان محکوم شد. او پس از آزادی از زندان باز هم به فعالیت سیاسی که هدف آن اصلاح حکومت شاهنشاهی بود ادامه داد. در سال ۱۳۵۷ دوباره دستگیر و زندانی شد. اما چند روز بعد آزاد گردید. از اواخر سال ۱۳۵۶ که امواج سهمگین مخالفت‌های علنی مردم با حکومت پهلوی به پا می‌شد بازرگان به واسطه

اعتمادی که هم روشنفکران و هم روحانیان بـه او داشـتند از چهـره‌هـای برجسته جریان مخالفت با دستگاه حاکم بود. همان موقع منحصر به فـرد او سبب شد که در سال ۱۳۵۷ پس از آن که آیـت‌الله خمینـی بـه ایـران بازگشت، و در پی آن که با دیگر اشـخاص مـورد نظـر خـود بـرای قبـول سمت نخست‌وزیری به توافق نرسید[۱]، مهدی بازرگان را مناسب‌ترین فـرد برای تصدی این سمت دیـد. روز ۱۷ بهمـن ۱۳۵۷ دولـت دکتـر شـاپور بختیار بر سر کار بود که آیت‌الله خمینی در مقر خود، در تهران، مهندس مهدی بازرگان را به نخست وزیری ایران معرفی کرد. بازرگان یـک صـد و یازدهمین نخست وزیـر ایـران از مـشروطیت تـا آن روز بـود[۲]. از غرایـب روزگار یکی هم این بود که ایران پس از انتصاب بازرگان بـه مـدت چنـد روز دو نخست وزیر داشت.

حکم رهبر انقلاب مبنی بر انتصاب مهدی بازرگان به نخـست وزیـری به این شرح بود:

۵۷/۱۱/۱۵ ـ ۹۹/۱۴/۶

---

۱. لازم است برای ثبت در تاریخ در این جا نوشـته شـود کـه دسـت کـم یکـی از ایـن نامزدها مهندس منوچهر سالور بود که حاضر به قبول پیشنهاد آیـت‌الله خمینـی بـرای تصدی سمت نخست وزیری نشد. مهندس سالور از پایه گذاران صـنایع سـیمان و قنـد در ایران بود. او اعتقادات اسلامی قدیم و محکم داشت و از حضور در منظر عموم پرهیز می‌کرد. حتی با کسی در باره صمیمیتی که با آیت‌الله خمینی داشت و در بـاره اعتمـاد ایشان به خویش در محافل عمومی سخنی نگفت. سال‌ها بعد این موضـوع را در ضـمن یکی از دیدارهای خصوصی، در بهمن ماه ۱۳۸۴، برایم روایت کـرد. منـوچهر سـالور در تاریخ ۴ دی ماه ۱۳۸۹ در ۹۶ سالگی در تهران درگذشت.

۲. مطابق گزارشی که از نخست وزیران ایران در کتاب *دولت‌های ایران، از میرزا نصرالله خان مشیرالدوله تا میر حسین موسوی* ثبت است. این کتاب از انتشارات دفتـر ریـیس جمهوری اسلامی ایران است. برای مشخصات این کتاب بنگرید بـه فهرسـت منـابع در پایان همین کتاب.

جناب آقای مهندس بازرگان[۱]

بنا به پیشنهاد شورای انقلاب و بر حسب حق شرعی و قانونی ناشی از آرای اکثریت قاطع قریب به اتفاق ملت ایران که طی اجتماعات عظیم و تظاهرات وسیع و متعدد در سراسر ایران نسبت به رهبری جنبش ابراز شده است، و به موجب اعتمادی که به ایمان راسخ شما به مکتب مقدس اسلام و اطلاعی که از سوابق‌تان در مبارزات اسلامی و ملی دارم، جناب‌عالی را بدون در نظر گرفتن روابط حزبی و بستگی به گروهی خاص، مامور تشکیل دولت موقت می‌نمایم تا ترتیب اداره امور مملکت و خصوصا انجام رفراندوم و رجوع به آرای عمومی ملت در باره تغییر نظام سیاسی کشور به جمهوری اسلامی و تشکیل مجلس موسسان از منتخبین مردم جهت تصویب قانون اساسی نظام جدید و انتخاب مجلس نمایندگان ملت بر طبق قانون اساسی جدید را بدهید.

مقتضی است که اعضای دولت موقت را هر چه زودتر با توجه به شرایطی که مشخص نموده‌ام تعیین و معرفی نمایید. کارمندان دولت، ارتش و افراد ملت با دولت موقت شما همکاری کامل نموده و رعایت انضباط را برای وصول به اهداف مقدس انقلاب و سامان یافتن امور کشور خواهند نمود.

موفقیت شما و دولت موقت را در این مرحله حساس تاریخی از

---

۱. مهدی بازرگان در کتابی که مدتی بعد از کناره گرفتن از قدرت منتشر کرد حکم را «فرمان تاریخی» و به تبع تقسیم‌بندی کرین برینتون «اوج حرکت اول انقلاب» خوانده و انتقاداتی را هم بر آن وارد دیده و به اختصار برشمرده است. بنگرید به: *انقلاب ایران در دوحرکت*. ص ۷۸. برینتون دوره زمام‌دار شدن نخستین نیروهای جدید را «ماه عسل» و نشانه آغاز حرکت اول و استقرار انقلاب می‌داند. بنگرید به: *کالبد شکافی چهار انقلاب*. ص ۱۰۶ تا ۱۰۸.

خداوند متعال مسالت می‌نمایم.

روح الله الموسوی الخمینی[۱]

از تاریخ ۲۲ بهمن ماه ۱۳۵۷ که تومار حیات حکومت پهلوی در هم پیچیده شد مهدی بازرگان رسما زمام دولت ایـران را بـه دسـت گرفـت. مردم به پشتیبانی او راه‌پیمایی کردند و نخست وزیری او را با دلگرمـی و امید سـتودند[۲]. بازرگـان درتـاریخ سیاسـی ایـران اگـر تنهـا مقـام ارشـد بی‌منازعه و بی‌رقیب، در داشـتن آن محبوبیـت، نبـوده باشـد، از معـدود کسانی است که چنین جایگاهی را دارا شد. او به تدریج اعضای کابینه‌اش را هم معرفی کرد. تاریخ سوم اسفند ۱۳۵۷ بود که خبـر تکمیـل کابینـه منتشر شد[۳]. در آن زمان، طبق شاید علاقه‌ای که البته رویه نشد، نخـست وزیر مبادرت به معرفی وزیران به حضور آیت‌الله خمینی می‌کرد و احکـام انتصاب عده‌ای از وزیران را شخص رهبر انقلاب صادر کردند[۴].

با آغاز کار کابینـه بازرگـان، بـه مـرور تغییراتـی هـم در تـشکیلات و سازمان وزارت‌خانه‌ها داده شـد. وزارت فرهنـگ و هنـر در وزارت علـوم و آموزش عالی ادغام شد و تشکیلات جدید «وزارت علوم و فرهنگ و هنر»

---

۱ . *انقلاب ایران در دو حرکت*. ص ۷۷. به نوشته بازرگان: این فرمان «با انـشای شـهید مطهری و تصویب شورای انقلاب» تهیه شده و می‌افزاید که انقلابی عمل کردن، تبلیـغ اسلام و شریعت به عنوان حکومت، صدور انقلاب و درافتادن با کفـر و اسـتکبار جهـانی در این فرمان نیامده است. بنگرید به: همان. ص ۷۸.

۲. روزنامه اطلاعات. ۱۳۵۷/۱۱/۱۹.

۳. همان. ۱۳۵۷/۱۲/۳.

۴. ماننـد انتـصاب علـی اکبـر معـین فـر بـه ریاسـت سـازمان برنامـه و بودجـه در ۱۳۵۷/۱۱/۲۴، انتصاب عباس تاج به وزارت نیرو و یـدالله سـحابی بـه وزیـر مـشاور در ۱۳۵۷/۱۲/۲۸، تایید پنج وزیر پیشنهادی در ۱۳۵۷/۱۲/۳. بنگرید به: *روز شـمار تـاریخ معاصر ایران. (جمهوری اسلامی ایران)* مجلد اول. صفحه‌های مربوط به هر موضوع.

نامیده شد. نام وزارت اطلاعات و جهانگردی، «وزارت اطلاعات، تبلیغات و خیرات» شد. واژه خیرات در انتهای این نام دلالت بر آن داشت که امور اوقاف هم به این وزارت‌خانه محول شده است. وزارت جنگ هم به نام «وزارت دفاع ملی» نامیده شد تا نشانی از حسن نیت موسسان و گردانندگان انقلاب اسلامی و صلح‌دوستی آنان باشد. صحبت‌هایی هم درگرفت حاکی از این که «وزارت‌خانه امر به معروف و نهی از منکر به وجود می‌آید[1]». چنین وزارت‌خانه‌ای تاسیس نشد و سخن از آن هم انتشاری نیافت. اما توفان انقلاب فرو ننشسته بود و کار کردن بر مدار دولت، با دشواری‌های بی‌حساب مواجه می‌شد. نخست وزیر دولت موقت پیوسته از مداخله‌های خودسرانه در اداره امور می‌نالید. حتی یک بار پس از آن که آیت‌الله خمینی به قم رفته بود؛ بازرگان، در سخنانی که در اواخر اسفند از رادیو و تلویزیون پخش شد، گفت:

«از دولت می‌روند به امام بدگویی می‌کنند و احساسات امام را تحریک می‌کنند و دست و پای ما را در پوست گردو می‌گذارند. رفتیم به امام گفتیم شما هم که ما را کلافه کردید»[2].

بنا به همان تشتت حاکم بر امور، چندین تن از وزیران بازرگان، دلیلی برای کار در میانه آن همه ایراد و خرده‌گیری ندیدند و به فاصله‌های کم یا زیاد از آغاز کار کابینه، استعفا دادند. نتیجه آن که کابینه او چهار بار ترمیم شد.[3]

اولین ترمیم با استعفای دکتر سنجابی از سمت وزارت امور خارجه رخ

---

۱. همان. ۱۳۵۷/۱۲/۱۲. زمزمه‌های تاسیس چنین وزارت‌خانه‌ای در دوره احمدی‌نژاد هم برخاست. اما باز هم عملی نشد.
۲. همان. ۱۳۵۷/۱۲/۲۴.
۳. *روز شمار تاریخ معاصر ایران. (جمهوری اسلامی ایران)* مجلد اول. ۱۳۵۸/۸/۱۶.

داد. سنجابی سه ماه بیشتر در آن وزارت‌خانه نماند و با استعفای او دکتر ابراهیم یزدی که معاون نخست وزیر در امور انقلاب بود به وزارت امورخارجه رفت. به جای ابراهیم یزدی، دکتر مصطفی چمران وارد کابینه شد و سمت معاونت نخست وزیر در امور انقلاب را به عهده گرفت.

ترمیم دوم موقعی بود که دکتر احمد صدر حاج سید جوادی از وزارت کشور به وزارت دادگستری و مهندس عباس امیرانتظام، سخنگوی دولت، از کابینه به سفارت ایران در سوئد رفت. هاشم صباغیان، یکی از دستیاران بازرگان در نخست وزیری، عهده‌دار اداره وزارت کشور شد. این ترمیم در تیرماه ۱۳۵۸ بود.

در سومین ترمیم فقط یک جابه‌جایی صورت گرفت و طی آن دکتر صادق طباطبایی، به سمت مشاور سیاسی نخست وزیر منصوب، و وارد کابینه شد.

در چهارمین ترمیم این کابینه همین مشاور سیاسی، سرپرست ادارات نخست وزیری شد. مهندس علی‌اکبر معین‌فر، وزیر مشاور نخست وزیر و رییس سازمان برنامه و بودجه، به سمت وزارت تازه تاسیس نفت برگزیده و معرفی شد؛ و دکتر یدالله سحابی، از مشاوران نخست وزیر، به سمت رییس سازمان برنامه و بودجه منصوب شد.

کابینه بازرگان طی دوره‌ای بس متشتت مصدر امور بود و از هر سو مورد اتهام‌های فراوان ناتوانی و کم لیاقتی قرار گرفت. در چند نقطه کشور و از آن جمله در سیستان و بلوچستان، ترکمن صحرا، خوزستان، و کردستان ـ سرزمین‌هایی که محل گسل‌های قومی در جغرافیای انسانی و سیاسی ایران است ـ آشوب‌هایی بر پا شد و تلفات و خسارت‌هایی بر جا گذاشت. در کردستان تشنج‌ها به اندازه‌ای حاد شد که دولت، سه وزیر را

مسئول رسیدگی به امور آن استان کرد[۱]. محیط سیاسی هر بار پر از اتهام زنی می‌شد و اگر چه گروه‌های سیاسی همدیگر را متهم به اداره آشوب‌ها حتی با استمداد از بیگانگان می‌کردند، بانیان آشوب‌ها مشخص نشدند. اما به قرینه اوضاع جاری و سوابق مشابه می‌شد گمان برد که مردمی که آشوب‌ها به نام دفاع از حقوق ایشان بر پا و کارگردانی می‌شد، میلی به آن و دستی در آن نداشتند. در آن احوال گویا برخی از پادگان‌ها هم از آثار پریشانی ها مصون نمانده بود. موید این گمان، امریه سرلشکر عزیز الله رحیمی، فرمانده دژبان مرکز، در اوایل خرداد ۱۳۵۸ بود که می‌گفت: «پرسنل دژبان مرکز چنان چه در داخل پادگان اعتصاب یا شورش نمایند برای اولین بار اخطار و در صورت متفرق نشدن با اسلحه سرکوب می‌شوند. در غیر این صورت، مسوولین خلع درجه خواهند شد[۲]».

در آن دوره ترورهایی هم شد و برخی از شخصیت‌های نامدار کشته یا مجروح شدند. ترورها البته مقوم جو اتهام‌زنی‌های بی‌پایان و بی‌حاصل شد و بدین ترتیب نگذاشت تا چیزی در باره هویت و انگیزه مسببان آن معلوم گردد. ترورها از قتل سرتیپ ولی‌الله قره‌نی، نخستین رییس ستاد ارتش انقلاب، آغاز شد.[۳] پس از آن سوء قصد به عباس امیرانتظام، سخنگوی دولت ناکام ماند[۴]، ترور مصطفی کتیرایی عقیم ماند[۵]، طرح انفجار منزل یدالله سحابی خنثی شد، و چند تن که به خانه نخست وزیر

---

۱. سه وزیر کشور، دفاع، و مشاور نخست وزیر و سرپرست سازمان برنامه و بودجه مسئول رسیدگی به امور کردستان شدند. روزنامه اطلاعات. ۱۳۵۹/۹/۱.
۲. *طلوع و غروب دولت موقت*. ص ۱۴۱. نقل به اختصار از امریه فرمانده دژبان مرکز.
۳. قره‌نی البته چندی پیش از ترورش از کار کناره گرفته بود.
۴. *طلوع و غروب دولت موقت*. ص ۱۶۳.
۵. روزنامه کیهان. ۱۳۵۸/۷/۲۱.

حمله برده بودند دستگیر شدند.[۱] سوء قصد به علی اکبر هاشمی رفسنجانی در چهارم خرداد ۱۳۵۸ ناکام ماند و وی با جراحاتی از حادثه رست.[۲] در برخی دیگر از ترورها تنی چند از دیگر اشخاص، از جمله شیخ مرتضی مطهری، مهدی عراقی و پسرش، حاج میرزا محمد جعفر کازرونی، و حاج محمد تقی حاج‌طرخانی هم به قتل رسیدند. مطهری از روحانیان معتمد رهبر انقلاب بود. عراقی، نمایندگی رهبر انقلاب در موسسه مطبوعاتی کیهان را داشت. جعفر کازرونی بنیان‌گذار صنعت نساجی در ایران شناخته می‌شد و، از قرار معلوم، جایی بیرون از قدرت سیاسی و حتی محافل پیرامونی آن قرار داشت. حاج‌طرخانی هم از مبارزان قبل از انقلاب بود. اندکی بعد اعلام شد بیشتر ترورها حاصل کار گروهی است که نام «فرقان[۳]» داشته و مدعی تبعیت از تعالیم فرقان، نام دیگر قرآن، کتاب آسمانی مسلمانان، است. رهبر گروه، اکبر گودرزی، و برخی از نفرات گروه در مهر ماه ۱۳۵۸ دستگیر و چندی بعد اعدام شدند.

اوایل تیر ماه ۱۳۵۸ نخستین نمود پدیده چماق‌کشی و بر هم زدن مجامع و محافل با یورش عده‌ای به میتینگ جبهه دموکراتیک ملی در دانشگاه تهران رخ نمود[۴]. عاملان این پدیده هم در معرض شناسایی عمومی قرار داده نشدند و برخی از محافل حتی این عمل را محکوم هم نکردند. این عمل پس از آن به کرات تکرار شد و حتی عده معروف به

---

۱. *طلوع و غروب دولت موقت*. ص ۱۵۴.

۲. *طلوع و غروب دولت موقت*. ص ۱۲۷. همه آثار وقوع این ترور از قبیل فیلم، عکس، آثار انگشت جمع‌آوری و به دفتر آقای رفسنجانی تحویل شده است. بنگرید: به *خاطرات حاج احمد قدیریان*. ص ۲۰۲.

۳. این گروه دو سال پیش از انقلاب اسلامی شکل گرفته بود. برای برخی آگاهی‌ها در این باره بنگرید به: *خاطرات عزت شاهی*. صص ۵۳۰ و ۵۳۱.

۴. *طلوع و غروب دولت موقت*. ص ۱۵۵.

چماق‌دار در آن سال‌ها از ابزار موثر تحقق نیات پاره‌ای از محافل شدند.

از نخستین روزهای بعد از انقلاب اعدام مقام‌های بلند پایه حکومت پیشین، از کشوری و لشکری، آغاز شد. اعدام‌ها در تهران با موافقت و تایید رهبر انقلاب صورت می‌گرفت که حجت‌الاسلام صادق خلخالی را به سمت حاکم شرع برگزیده بودند. اما هم خلخالی در کارش به افراط گرایید و هم کار او برای شهرستان‌ها رویه شد. اعدام‌ها در داخل و حتی در خارج کشور اعتراض و انتقادهای زیادی را برانگیخت. اما رهبر انقلاب با منش استواری که داشت از پشتیبانی از حاکم شرع منصوب خود کوتاه نیامد و اندکی بعد که اوضاع در کردستان ناآرام شد او را با همان سمت به آن خطه هم اعزام کرد[۱]. کار اعدام‌هایی که خلخالی می‌کرد در کردستان هم واکنش و اعتراض برانگیخت. اما این بار سوای آیت‌الله خمینی که به دستورات خود پای‌بند و حامی قرص و محکم خلخالی بود، دکتر ابراهیم یزدی، وزیر امور خارجه هم در مصاحبه‌ای اعلام کرد: (کسانی را که اعدام کرده‌ایم) جانی بوده‌اند و هیچ کس نمی‌تواند ادعا کند که ما حتی یک بی‌گناه را اعدام کرده‌ایم[۲]. کار تسری اعدام‌ها به شهرستان‌ها به جایی رسید که رحمت الله مقدم مراغه‌ای، استاندار آذربایجان شرقی، در مصاحبه در حاشیه کنفرانس استانداران[۳] در تهران گفت: میان استان‌ها بر سر تعداد زندانیان و اعدام شدگان رقابت ایجاد شده است. در همان بحبوحه خبری در باره «آیین نامه جدید محاکمات

---

۱. خلخالی در اواخر امرداد ماه ۱۳۵۸ با حکم آیت‌الله خمینی و به عنوان حاکم شرع روانه کردستان شد. بنگرید به: همان. ص ۱۸۷.
۲. وزیر امور خارجه برای شرکت در اجلاس عمومی ملل متحد به امریکا و از آن جا به فرانسه رفته بود. این مصاحبه نیمه دوم مهر ۱۳۵۸ در مطبوعات داخلی منتشر شد.
۳. این نخستین کنفرانس استانداران در بعد از انقلاب بود که در اواخر اردی‌بهشت ۱۳۵۸ برگزار شد.

انقلابی[1]» هم منتشر شد سرانجام با دستور آیت‌الله خمینی، مجازات اعدام محدود شد[2]. اما واضح بود که این مسایل بر نا به سامانی‌ها می‌افزود و کار دولت موقت را روز به روز دشوارتر می‌کرد.

اشخاص مقتدر و گروه‌های ذی‌نفوذ در کشور هر کاری را، بدون ملاحظه مصالح ملی و نقش دولت، انجام می‌دادند. یکی از روحانیان، صادق روحانی، اعلام کرد که افراد تحت امرش در نظر داشته‌اند عبدالسلام جلود، نخست‌وزیر لیبی را در طول سفرش به ایران[3] به تلافی ناپدید شدن آیت‌الله موسی صدر در لیبی ، گروگان بگیرند. همو یک بار مدعی مالکیت ایران بر بحرین هم شد.

صادق خلخالی، مدعی شد که خلیج فارس متعلق به همه مسلمانان است و پیشنهاد کرد که نام آن دریا، خلیج اسلامی[4]، شود تا اختلاف نظرها بخوابد. سخنی که وزارت امور خارجه آن را رد کرد[5] و جز آن، داریوش فروهر هم با حرارتی ستودنی گفت که هیچ قدرت بشری توانایی ندارد این نام را دگرگون کند[6].

در واشنگتن، شهریار روحانی، داماد ابراهیم یزدی، که اداره موقت

---

۱. روزنامه اطلاعات. ۱۳۵۷/۱۲/۲۶.
۲. اطلاعیه دفتر آیت‌الله خمینی در این باره در ۲۳ اردیبهشت ۱۳۵۸ صادر شد. برای آگاهی از متن اطلاعیه بنگرید به: *طلوع و غروب دولت موقت*. ص ۱۲۱.
۳. جلود در نخستین روزهای اردیبهشت ۱۳۵۸ به تهران آمد. ینگرید به: همان. ص ۱۲۴.
۴ . روزنامه کیهان. ۱۳۵۸/۳/۸. وی خود نیز در این باره نوشته است که: «به تبعیت از امام امت در پاریس و آیت الله منتظری در قم که گفته بودند خلیج فارس، خلیج اسلام است این مطلب را تکرار کردیم و قصدم از این تعبیر، تغییر اسم نبود. بنگرید به: *خاطرات آیت الله خلخالی*. ص ۳۹۸.
۵. همان.
۶. همان.

سفارت ایران در امریکا به او و چند تن دیگر داده شده بود در مصاحبه با روزنامه کویتی السیاسه گفت: ایران از حاکمیت خود بر جزایر سه گانه چشم می‌پوشد[۱]. وزارت امور خارجه ایران البته این ادعا را تکذیب کرد.

حضور ابراهیم یزدی در کابینه موضوع حمله‌های مکرر به دولت و رییس آن بود[۲]. از آن سو، روزنامه نیویورک تایمز، چاپ امریکا، هم طی مقاله‌ای پرسید که چرا یکی از اتباع امریکا بدون اجازه وزارت دادگستری امریکا و سازمان سیا مقامی رسمی را در کشور دیگری احراز کرده است؟[۳]

محمد منتظری، در تیر ۱۳۵۸ موقعی که قصد خروج غیر قانونی از فرودگاه مهرآباد تهران را داشت در برابر منع ماموران از خروجش از کشور، فرودگاه را با کمک عده مسلح تحت امرش بست[۴]. وی پس از آن بر خلاف دستور نخست وزیر مبنی بر بازداشتش، از ایران به لیبی و لبنان رفت و در محافل سیاسی آن کشور در سیمای نماینده‌ای از انقلاب ایران ظاهر شد و با رسانه‌های دنیا مصاحبه کرد. در مصاحبه‌ای در بیروت گفت که بازرگان، یزدی، و دیگر مقام‌های ارشد دولت ایران زیر نفوذ سازمان اطلاعاتی امریکا و صهیونیست‌ها قرار دارند. سرانجام در نیمه اول آبان ۱۳۵۸ بود که خبر بازداشت وی منتشر شد.

---

۱. *طلوع و غروب دولت موقت*. ص ۱۱۳. نقل از سخنان احمد سلامتیان در باره علل استعفای دکتر سنجابی از وزارت امور خارجه.

۲. گفته می‌شد که چون دکتر یزدی تابعیت امریکا دارد عنصر امریکایی‌ها در ایران انقلابی است. سخنگوی دولت در اوایل اردیبهشت ۱۳۵۸ با عطف به سابقه ۱۸ ساله اقامت وی در امریکا این را مساله‌ای عادی تلقی کرد. نهضت آزادی ایران در پاسخ این جنجال‌ها بیانیه‌ای با عنوان «کی مقصر است» را، اگر چه مدتی بعد، در دی ماه ۱۳۶۳ منتشر کرد و طی آن توضیح داد که تابعیت امریکایی آقای یزدی پس از قبول سمت در دولت موقت منتفی شده است.

۳ . نیویورک تایمز. ۳۰ سپتامبر ۱۹۷۹.

۴. *طلوع و غروب دولت موقت*. ص ۱۵۶.

عده‌ای از عناصر سپاه پاسداران، مجتبی، پسر آیت‌الله محمود طالقانی را بازداشت کردند[۱] و شخص آیت‌الله کـه موقـع و مقـام والایـی در میـان مردم به هم رسانده بود به حال اعتراض تهران را ترک کرد.

اما فقط مراکز و مراجع متعدد بیرون از دولـت نبودنـد کـه اوضـاع را پریشان می‌کردند. برخی از مقامات دولت هم مصدر سخنان یا رفتارهایی می‌شدند که البته باب تندروی‌های روز بود، اما باب مسایل و تکالیف تازه را برای دولت و مردم می‌گشود. نمونه آن‌ها سخن هاشم صباغیان، یکی از معاونان نخست وزیر، بود که در تاریخ اول اردی‌بهشت ۱۳۵۸ اعلام کـرد: نمایندگان مجلسین منحله سابق باید همه حقوق ماهانه دریافتی خـود را مسترد دارند[۲]. چند روز پس از آن آیت‌الله احمـد آذری قمـی ، دادسـتان دادگاه انقلاب اسلامی تهران، دنبال بحثی را گرفت کـه هاشـم صـباغیان گشوده بود. آذری قمی جزییات این بحث را مـشخص کـرد: نماینـدگان سابق باید تمام حقوق دوران نمایندگی و سوء استفاده‌ای مالی را به اضافه خمس اموال‌شان به بیت‌المال پس بدهند، گناهان و اشتباه‌هـای خـود را بنویسند و به ما بدهند. این مطالب بررسی خواهد شـد و در صـورتی کـه افرادی بی‌گناه باشند، آزاد خواهند شد[۳].

این همه، به قاعده، بیش از هر کس شخص نخست وزیری را مـی‌آزرد که مامور سامان دادن به اوضاع مملکتی بود و هر نا به سامانی به حـساب ناتوانی او نوشته مـی‌شـد. جالـب آن کـه دامنـه نـاراحتی او از نخـستین روزهای کارش بالا گرفته بود. مهدی بازرگـان، روز ۲۹ بهمـن ۱۳۵۷ کـه

---

۱. علی محمد بشارتی می‌نویسد که وی مسئول اطلاعات و تحقیقـات سـپاه پاسـداران بوده و دستور این کار را داده است. بنگرید به: *عبور از شط شب*. ص ۲۲۹ تا ۲۳۱.
۲. *طلوع و غروب دولت موقت*. ص ۱۰۱.
۳. همان. ص ۱۲۸.

هنوز بیش از یک هفته از تصدی وی نگذشته بود در سخنانی که از رادیو پخش شد بدون آن که از شخص یا گروه مشخصی نام ببرد از کسانی که «چوب لای چرخ دولت می‌گذارند» گلایه کرد. خبر نخستین تهدید او به استعفا نیز درست به فاصله ۱۸ روز پس از آغاز رسمی کارش، منتشر شد.[۱] اما مخالفت‌ها با منش و روش بازرگان منحصر به منتقدان نبود. آیت‌الله خمینی که از ۱۰ اسفند به قم رفته بودند هم در ۱۶ اسفند در ضمن سخنانی، انتقاداتی را در باب اسلامی نبودن دولت مطرح کردند[۲]. نشان آن که دولت، دولتی است که توقع رهبر انقلاب را هم برنمی‌آورد. کار به جایی رسید که بازرگان در اوایل خرداد ۱۳۵۸ در سخنرانی رادیو تلویزیونی گفت: تعدد مراکز قدرت در کشور کارها را فلج کرده است. از حدود تیر و امرداد ۱۳۵۸ اوضاع در برخی از نقاط کشور مثل کردستان به خشونت گرایید و عناصر ضد انقلاب با طرفداران انقلاب درآویختند. آن خشونت‌ها جو سیاسی را، چه در پای‌تخت و چه در بقیه صفحات کشور، تند کرده و از اداره دولت خارج کرده بود. چنان که در حوالی آن ماه‌ها دیگر وجود دولتی که در مدیریت امور نقشی داشته باشد احساس نمی‌شد. جوی شکل گرفته بود که در آن همه نیروهای سیاسی و اجتماعی گویی مانند فنری که از فشردگی رها شده باشد به حرکت درآمده و آگاهانه یا بیشتر، ناآگاهانه، به هر عملی دست می‌زدند تا هر چیزی را که ربطی به گذشته دارد نفی کنند. یکی از نمونه‌هایش روزنامه جمهوری اسلامی بود که در مقاله‌ای نوشت: «نیروگاه‌های هسته‌ای، خیانت آشکار به خلق ما»[۳].

در مملکتی که محتاج سامان دوباره امور بر مبنای فکر سیاسی جدید

---

۱. روزنامه اطلاعات. ۱۲/۱۰/ ۱۳۵۷.
۲. روزنامه اطلاعات. ۱۷ /۱۲/ ۱۳۵۷.
۳. روزنامه جمهوری اسلامی. ۲۶ /۱۳۵۸/۳.

بود این مخالفت‌ها نتیجه‌ای جز تشتت بیشتر، عاید نمی‌کرد.

در آن آشوب‌ها، دو تبعه بیگانه هم از پا درآمدند. یکی میخاییل سرخوف، مهندسی روسی، که بامداد ۱۷ اسفند ۱۳۵۷ در تیراندازی پاسداران انقلاب به خودروی حاملش در مرکز تهران جان باخت[۱]. دومی هانس یواخیم لایب، معاون سازمان دارویی «ایران مِرک»، که اواخر مهر ۱۳۵۹ در قلهک کشته شد. گروه فرقان اطلاعیه‌ای داد و مسوولیت ترور او را به عهده گرفت.[۲] گاه خبرهایی منتشر می‌شد که عده‌ای افغان مسلح به سلاح گرم در جاهایی از تهران به مردم یا به مکانی حمله کرده‌اند و خسارت‌ها یا تلفاتی بر جا مانده است.[۳]

در احوالی که گرفتاری و بی‌سامانی روز به روز دامن می‌گسترد و دولت نمی‌توانست کاری از پیش ببرد، روز چهاردهم آبان ماه ۱۳۵۸ خبر «استفعای نخستین کابینه جمهوری اسلامی»[۴] منتشر شد.

استعفا نامه نخست‌وزیر نخستین دولت در جمهوری اسلامی چنین بود:

بسم الله الرحمن الرحیم

حضور محترم حضرت آیت‌الله العظمی امام روح الله الموسوی الخمینی دامت برکاته

با کمال احترام معروض می‌دارد، پیرو توضیحات مکرر گذشته و نظر به این که دخالت‌ها، مزاحمت‌ها و اختلاف نظرها انجام وظایف محوله و

---

۱. روزنامه اطلاعات. ۱۳۵۷/۱۲/۲۰. مراد از پاسداران انقلاب در این خبر، نیروهای خودجوشی بودند که در اوایل انقلاب به حراست از شهرها و روستاها مبادرت می‌کردند.
۲. همان. ۱۳۵۸/۷/۳۰.
۳. در جاهایی از قبیل دولت آباد، اوین، لویزان، و مهرآباد. بنگرید به: *روزشمار تاریخ معاصر ایران. (جمهوری اسلامی ایران)* مجلد اول. صفحه‌های ۴۷، ۷۱،۷۰. این خبرهای غیر معمول چه در آن زمان و چه بعدها هرگز مورد واکاوی قرار نگرفت.
۴. روزنامه اطلاعات. ۱۳۵۸/۸/۱۵.

ادامه مسوولیت را برای همکاران و این‌جانب مدتی است غیر ممکن ساخته و در شرایط تاریخی حساس حاضر نجات مملکت و به ثمر رساندن انقلاب بدون وحدت کلمه و وحدت مدیریت میسر نمی‌باشد، بدین وسیله استعفای خود را تقدیم می‌دارد تا به نحوی که مقتضی می‌دانند کلیه امور را در فرمان رهبری گیرند، یا داوطلبانی را که با آنها هماهنگی وجود داشته باشد مامور تشکیل دولت فرمایند.

با سلام و دعای توفیق

مهدی بازرگان ۱۳۵۸/۸/۱۴

استعفای کابینه بازرگان یک روز پس از آن اعلام شد که عده‌ای از دانشجویان دانشگاه‌های تهران در ضمن تظاهراتی عادی به یک باره به سفارت ایالات متحده آمریکا در تهران ریختند، آن‌جا را به تصرف درآوردند و ماموران امریکایی شاغل در سفارت را به گروگان گرفتند[۱]. دانشجویان اعلام کردند که امریکا اگر خواستار آزادی کارمندان سفارت خود در تهران است بایستی شاه سابق ایران را که به عنوان درمان وارد آن کشور شده به ایران تحویل دهد. کار خارق عادتی صورت گرفته بود که مسبوق به سابقه‌ای، به جز پاره‌ای رخدادهای پراکنده در همان دوره کمتر از یک ساله، نبود. تنها مشابهت با این عمل را درست ۱۰ روز قبل از آن می‌توان رویت کرد و آن خبر اشغال هتل‌های تهران به وسیله دانشجویان دانشگاه‌هاست. مدعای آن دانشجویان کمبودهای رفاهی ذکر شده است[۲]. سابقه مشابه دیگر آن امر در ۱۴ بهمن ماه ۱۳۵۷ چند روز

---

۱. آقای بازرگان ارتباط استعفای دولتش را با تسخیر سفارت امریکا مردود دانسته است. بنگرید به: *انقلاب ایران در دو حرکت*. ص ۹۵.

۲. روزنامه اطلاعات. ۱۳۵۸/۸/۳.

پیش از وقوع انقلاب اسلامی ثبت شده است. در آن روز عده‌ای از اعضای سازمان چریک‌های فدایی خلق ایران ساختمان دفتر ارتباطات بین‌المللی ایالات متحده را در تهران به تصرف درآوردند[۱]. مهم‌تر از این‌ها رخداد دیگری بود که شباهت تام با تسخیر سفارت در آبان ۱۳۵۸ داشت و آن نخستین باری بود که چنین کاری رقم خورد. تاریخ آن نخستین تسخیر سفارت امریکا روز ۲۵ بهمن ماه ۱۳۵۷ بود. روزنامه اطلاعات در شماره آن روز عنوان درشت صفحه نخست نوشت: «سفارت امریکا سقوط کرد[۲]». در توضیح این خبر آمده است که «گروه‌های مسلح» عامل اشغال سفارت بوده‌اند و کار، چنان کار خلاف عادتی شمرده شد که نماینده کمیته‌های انقلاب در باره آن اظهار نظر کرده که: این «حادثه بر اثر توطئه عوامل ساواک[۳]» به وقوع پیوسته است. آیا این حرکت‌ها مقدمه یا تمرینی برای تصرف سفارت امریکا در آبان ماه ۱۳۵۸ بود؟ اگر چنین بوده باشد تصرف سفارت را نمی‌توان به حساب شور و هیجانی خود انگیخته گذاشت.

تصرف سفارت امریکا در تهران عملی چندان خرق عادت بود که اگر پشتیبانی رهبر انقلاب در میان نمی‌آمد نظرهای مخالف که در اطراف آن ابراز شده بود بر جو سیاسی چیره می‌شد[۴]. اما رهبر، تصرف سفارت امریکا را، که در تعبیر متصرفانش «لانه جاسوسی»[۵] خوانده شد، « انقلاب دوم» خواندند و مخالفت‌های احتمالی با آن بر چیده شد. رهبری انقلاب،

---

۱. درون انقلاب ایران. ص ۲۳۳.

۲. روزنامه اطلاعات. ۱۳۵۷/۱۱/۲۵.

۳. همان.

۴. بعضی معتقدند که تسخیر سفارت امریکا، کودتای غیر نظامی نخبگان در حال ظهور حکومت اسلامی بر ضد دولت موقت لیبرال بود. بنگرید به: *طبقات اجتماعی و ...* ص ۲۴۳.

۵. دکتر عباس میلانی سابقه پیدایش این اصطلاح را مربوط به حدود ۲۵ سال پیش از آن دانسته است. بنگرید به: *نگاهی به شاه*. ص. ۲۲۰.

چهار روز بعد از تصرف سفارت امریکا در تهران درادامه پشتیبانی از عمل دانشجویان اظهار داشتند که «امریکا هیچ غلطی نمی‌تواند بکند». این سخن متفاوتی بود که ماندگار شد. در همان سخنان متذکر شدند که «هیچ کس حق ندارد با امریکا مذاکره کند». این سخن آیت‌الله خمینی هم چندان مایه و ملاط سیاسی داشت که از صرف یک اظهار نظر قوی‌تر بود و به موضعی راهبردی در جمهوری اسلامی بدل شد که تا سال‌های سال بعد هم کسی عدول از آن را به مصلحت ندید. اگر چنین عملی صورت می‌گرفت هم در تحت مراقبت‌هایی بود تا به خبرهای روز راه نیابد و شبهه‌ای دایر بر خروج از مواضع بنیان‌گذار انقلاب پیش نیاید.

از کارمندان امریکایی سفارت، شش تن، مرکب از چهار مرد و دو زن، در همان گیرو دار تصرف سفارت گریختند و به سفارت‌خانه‌های سوئد و کانادا در تهران پناه بردند و مدتی بعد با گذرنامه کانادایی از ایران خارج شدند[۱]. از احوال کارکنان ایرانی سفارت چیزی معلوم نشد. ۱۸ نفر از گروگان‌ها هم در سه مرحله در ۲۸ و ۲۹ آبان و یکم آذر آزاد و از ایران خارج شدند[۲]. اما ۵۲ همکار امریکایی آنان به مدت ۴۴۴ روز در گروگان ماندند. در طول آن مدت یک بار دولت امریکا حمله‌ای هوایی را به خاک ایران سامان داد. اما پرنده‌های گوناگون و مدرن دخیل در حمله، در صحرای طبس به توفان شن، یا به طرز دیگری، زمین‌گیر شدند و از بین رفتند. سانحه‌ای رخ داد که آن هم باورش دشوار می‌نمود. چندان دشوار که در تبلیغات جمهوری اسلامی که از ضربت غافل‌گیرانه دشمن رسته بود با شکست حمله پیلان ابرهه در پیش از اسلام به خانه کعبه مقایسه

---

۱. تصرف سفارت امریکا در تهران و سرگذشت آن شش تن و خروج آنان از ایران سال‌ها بعد، در ۲۰۱۲، دستمایه ساخت فیلمی سینمایی در امریکا با نام «آرگو» شد.
۲. هدف تهران. ص ۱۷۲.

شد و رنگ دینی غلیظی بدان داده شد.

تسخیر سفارت امریکا در تهران به عبارتی آغاز تب انقلابی و پایان دوره حاکمیت میانه‌روها در انقلاب ایران بود[۱]. آن ماجرا سرانجام با عقد توافق‌نامه‌ای بین دولتین ایران و امریکا بنا به رای دیوان عالی بین المللی در لاهه هلند به فرجامی رسید که به موجب آن گروگان‌ها به امریکا مسترد شدند. بیانیه توافق را از جانب دولت ایران، بهزاد نبوی و از جانب امریکا، وارن کریستوفر در الجزیره امضا کردند[۲]. نبوی مدتی بعد از آن خود با تعبیر غریبی، کارش را مشابه با میرزا حسن خان وثوق‌الدوله و عقد قرارداد ۱۹۱۹ دانست.

بازرگان در حالی آخرین استعفا را عنوان کرد و بر کرسی نشاند که اندکی بیشتر از نُه ماه از عمر کابینه‌اش می‌گذشت. مبارز و منتقد قدیم دستگاه حاکمیتی شاه، وقتی مصدر کار شد خیلی زودتر از حد انتظاری که شاید پیش‌تر از او می‌رفت، میدان را رها کرد و از کار کناره گرفت.

از نظر دور نماند که استعفای بازرگان، در امر سیاست و حکومت در ایران، عمل نادری بود؛ به اندازه تسخیر سفارت خارق عادت و بی‌سابقه.

---

۱. برای بررسی نظری مساله بنگرید به: *کالبد شکافی چهار انقلاب*. فصل‌های پنجم و ششم.

۲. سال‌ها بعد محمود کاشانی، با نقد بیانیه توافق ایران و امریکا گفت که بیانیه در متن انگلیسی دو امضا و در متن فارسی تنها یک امضا داشت. بنگرید به: یا لثارات. ۱۳۸۰/۳/۲۳. انتقاد بازرگان هم آن بود که بیانیه به تصویب مجلس شورای اسلامی نرسیده بود. بنگرید به: انقلاب ایران در دو حرکت. ص ۹۹. این جا که سخن از پیشینه تسخیر سفارت در ایران رفت یادآور می‌شود که این کار اگر مسبوق به سابقه‌ای نبود، شاید سابقه‌ای در ذهن برخی عناصر سیاسی شد که بعدها، در ۱۳۹۰/۹/۸، سفارت انگلستان را در تهران متصرف شدند. در پی آن رابطه سیاسی ایران و انگلستان قطع شد تا در اوایل دولت حسن روحانی نمایندگانی از دو کشور برای بازگشایی سفارت‌خانه‌ها به عنوان نماینده مقیم معرفی و مشغول به کار شدند. تصرف سفارت انگلستان البته بدون گروگان‌گیری اعضای آن بود و متصرفان ساعاتی بعد آن‌جا را ترک کردند.

اما در جو تندی که حاکم بود و تسخیر سفارت امریکا هم آن را تندتر کرد کسی خیال آن نداشت که جوهر عمل استعفا از قدرت را بنگرد و چندان که لازمه آن باشد، بر زمینه تاریخ سیاسی مملکتی بستاید که مالامال از خون‌ریزی و کشتار برای کسب قدرت است.

در پی استعفای نخستین کابینه در جمهوری اسلامی، در ۱۶ آبان ۱۳۵۸ اعلام شد که «دیشب اولین جلسه شورای انقلاب پس از استعفای بازرگان با شرکت وی و گروهی از اعضای کابینه او تشکیل شد. در پایان این جلسه اطلاعیه‌ای از سوی شورای انقلاب جمهوری اسلامی به این شرح منتشر شد:

بسمه‌تعالی

از همه آقایان وزرا و معاونان دولت جناب آقای مهندس مهدی بازرگان دعوت می‌کند که تا تعیین تکلیف قطعی به انجام وظایف خود در وزارت‌خانه‌ها ادامه دهند.»[1]

همزمان اعلام شد که وظایف نخست وزیری به شورای انقلاب محول شده است. متن فرمانی که رهبر انقلاب خطاب به شورای انقلاب صادر کردند به این شرح است:[2]

بسم الله الرحمن الرحیم

شورای انقلاب

جناب آقای مهندس بازرگان با ذکر دلائلی در تاریخ ۵۸/۸/۱۴ از مقام نخست وزیری استعفا نموده‌اند. ضمن قدردانی از زحمات و خدمات طاقت‌فرسای ایشان در دوره انتقال و با اعتماد به دیانت و امانت و حسن‌نیت مشارالیه استعفا را قبول نمودم.

---

۱. روزنامه اطلاعات. ۱۳۵۸/۸/۱۶.
۲. همان.

شورای انقلاب را مامور نمودم برای رسیدگی و اداره امور کشور در حال انتقال و نیز شورا ماموریت در اجرای امور زیر را بدون مجال دارد.

۱- تهیه مقدمات همه‌پرسی قانون اساسی

۲- تهیه مقدمات انتخابات مجلس شورای ملی

۳- تهیه مقدمات تعیین رییس جمهور

لازم به تذکر است که با اتکال به خداوند متعال و اعتماد به قدرت ملت عظیم‌الشان باید امور محوله را خصوصا آنچه مربوط است به پاکسازی دستگاه‌های اداری و رفاه حال طبقات مستضعف بی‌خان‌ومان به‌طور انقلابی و قاطع عمل نمایند.

روح الله الموسوی خمینی

۵۸/۸/۱۵

با این تفاصیل دوره دیگری از زندگی سیاسی بازرگانی به پایان رسید که در آن مستقیم وارد مدیریت اجرایی مملکتی شده بود. این همان جایگاهی بود که تا قبل از بازرگان در اختیار مقامات حکومت پهلوی می‌بود و بازرگان و همفکرانش و دیگر کسانی که با حکومت پهلوی مخالفت و با آن مبارزه می‌کردند چند و چون گردش امور در همین جایگاه را آماج مخالفت یا مبارزه قرار می‌دادند.

مهدی بازرگان متدین به اسلام شیعی، پای‌بند سنت‌ها و آیین‌های ایرانی و اسلامی بود. او در طول فعالیت‌های سیاسی و اجتماعی از کار مطالعه، تدریس و تالیف هم دور نمی‌شد. در آمیختن دین اسلام با علوم روز، یکی از اهداف راهبردی او در کار علمی و تدریس و تالیف بود.

بازرگان پس از استعفا از دولت، وقتی نخستین دوره مجلس در جمهوری اسلامی افتتاح شد به نمایندگی تهران به مجلس رفت. پس از آن دیگر مصدر امری نشد. یک بار هم در سال ۱۳۶۴ برای شرکت در انتخابات

ریاست جمهوری دورخیز کرد. در ستاد انتخابات نام نوشت. اما شورای نگهبان صلاحیت وی را رد کرد.

با این همه او از فعالیت سیاسی دست نکشید و از موضع منتقد طرفدار جمهوری اسلامی به اظهار عقیده علنی و نشر مواضع خود پرداخت. در آن سال‌ها که مقارن با جنگ تحمیلی هم بود به اتفاق همفکرانش در قالب نهضت آزادی از نقد مواضع آیت‌الله خمینی، روش‌ها و عملکردهای دولت وقت، و نقد جنگ هم ابا نداشت. او بنا بر انتقادات دایمی، در معرض تنگناها و آزارهایی هم قرار گرفت. اما از موضعی که در نقد امور داشت کوتاه نمی‌آمد. اسفند ۱۳۶۴ به اتفاق تنی چند از همفکرانش «جمعیت دفاع از آزادی» را تشکیل داد. جمعیتی که گاه از سیاست‌های انشایی رهبر انقلاب، از جمله از ادامه جنگ بعد از فتح خرمشهر انتقاد می‌کرد. نیروهای انتظامی، در ۲۶ خرداد ۱۳۶۷ محل جمعیت را در خیابان تخت طاووس (استاد مطهری) تهران تصرف و لاک و مهر کردند و فعالیت جمعیت متوقف شد. بازرگان و اعضای جمعیت با عده‌ای از اعضای جبهه ملی در اردی‌بهشت ۱۳۶۹ نامه‌ای را با ۹۰ امضا به رییس جمهوری اسلامی، علی اکبر هاشمی رفسنجانی، نوشت و از اوضاع آشفته کشور ابراز نگرانی کرد. این کار به احضار او و دیگر امضا کنندگان نامه انجامید و برخی از آنان به زندان افتادند.

مهدی بازرگان مرد آرامش و مدارا بود. او این منش را حدود ۲۰ سالی پیش از آن بروز داد که در جمهوری اسلامی جریانی به نام اصلاح‌طلبی پا گرفت تا راه استقرار و نشر مفاهیمی چون مدارا، جامعه مدنی، و نظایر این‌ها را بگشاید. بازرگان وقتی با چند عینک در دستانش بر صفحه تلویزیون ظاهر می‌شد و از شوخی کوتاه نمی‌آمد بیش از آن که نخست-وزیری انقلابی را نمایش دهد، بذله‌گوی خردمندی را از جنس بهلول

تداعی می‌کرد. او یک بار در یکی از گفتارهای تلویزیونی به صراحت اظهار داشت: «استاد من ملا نصرالدین است». آیا با ابراز آن همه شوخ طبعی‌ها، عمدی داشت تا در جوی که آکنده از خشونت‌ها بود از خود سیمای مردی مسالمت‌جو را نشان دهد که از خشونت‌ها تبری می‌جوید؟[۱] او سوای این، البته جدا دلبسته علوم و فنون نوین بود. از سال‌ها پیش از انقلاب، به اتفاق چند تن از دوستانش، از جمله آیت‌الله محمود طالقانی و یدالله سحابی، «شرکت سهامی انتشار» را راه انداخت[۲]. او جز آن هم اهل قلم بود و کتاب‌های دینی و علمی می‌نوشت. فهرستی که بنیاد فرهنگی مهندس مهدی بازرگان از مجموع کتاب‌های او در پایگاه اینترنتی خود قرار داده ۸۷ عنوان دارد[۳]. بازرگان پس از آن که از قدرت کناره گرفت روزنامه‌ای را راه انداخت که نام نمادین «*میزان*» داشت. نامی که به یکی از مفاهیم قرآنی اشارت داشت[۴]. سردبیری روزنامه را هم به فرزندش عبدالعلی بازرگان سپرد. اما میزان او در خرداد ماه ۱۳۶۰ به حکم دادستان انقلاب اسلامی توقیف شد. چند کتاب هم پس از آن که از قدرت کناره گرفت منتشر کرد که مشهورترین آن‌ها عنوان *انقلاب ایران در دو حرکت* داشت. در آن کتاب از استیلای تندروی بر مملکت انتقاد کرد و آن را منشاء واگرایی شمرد.

مهدی بازرگان ۳۰ دی ماه ۱۳۷۳ در سفری به مقصد امریکا، حین

---

۱. گویا گذشت ۳۵ سال لازم بود تا این رفتار و مشی مهدی بازرگان در میان عموم ایرانیان هضم شود و مفهوم گردد. درست در سالگرد پیروزی انقلاب اسلامی در بهمن ماه ۱۳۹۲ بود که نشریه ماهانه *نسیم بیداری* چاپ تهران در شماره ویژه‌ای که برای نقد و بررسی آرا و آثار بازرگان منتشر کرد او را «معلم اصلاحات» لقب داد.

۲. این بنگاه انتشاراتی هنوز هم در خیابان جمهوری اسلامی در تهران دایر است.

۳. در این نشانی:
http://www.bazargan.info/la_persian/fehrestasar.htm

۴. بنگرید به: *قرآن*. سوره الرحمان. آیه‌های ۹/۸/۷.

توقف در فرودگاه زوریخ سویس، به علت حمله قلبی درگذشت[1]. پیکرش را به ایران آوردند و بنا به وصیتش در آرامگاه خانوادگی در قم به خاک سپردند. آیت‌الله خامنه‌ای، رهبر انقلاب اسلامی، در پیامی به تاریخ ۵ بهمن ۱۳۷۳ درگذشت مهدی بازرگان را خطاب به دکتر یدالله سحابی تسلیت گفتند.

مهدی بازرگان از پیوند با همسرش، ملکه طباطبایی، پنج فرزند داشت. آنان در زمان نگارش این بخش از کتاب در قید حیاتند.

---

۱. روزنامه اطلاعات. ۱۳۷۳/۱۱/۱.

صورت اعضای نخستین کابینه در جمهوری اسلامی

نخست وزیر: مهدی بازرگان

آموزش و پروش:

۱. نام و نام خانوادگی: غلام‌حسین شکوهی
تاریخ تولد: ۱۳۰۵
محل تولد: خوسف از توابع بیرجند
مدرک تحصیلی: دکترای تعلیم و تربیت از سویس
توضیحات: ۱۳۵۷/۱۲/۲ معرفی شد. مهر ماه ۱۳۵۸ استعفا داد. ۱۳۹۵/۲/۱۷ درگذشت.

۲. نام و نام خانوادگی: محمد علی رجایی
تاریخ تولد: ۱۳۱۲
محل تولد: قزوین
مدرک تحصیلی: کارشناسی ارشد آمار از دانشگاه تهران
توضیحات: از ۱۳۵۸/۷/۷ کفیل این وزارت‌خانه شد. عضو پیشین سازمان مجاهدین خلق ایران. عضو پیشین نهضت آزادی ایران. ۱۳۶۰/۶/۸ در انفجار نخست وزیری در تهران به شهادت رسید.

امور اقتصادی و دارایی:

نام و نام خانوادگی: علی اردلان[1]

---

۱. در دوره پهلوی مدیر کل وزارت دارایی بود. بعد از ۲۸ امرداد ۱۳۳۲ مدتی روزنامه صرصر را منتشر می‌کرد. آوردن عناصری به دولت انقلاب اسلامی که در دوره پهلوی مصدر امور دولتی بوده‌اند نیز از جمله محورهای حمله‌ها به مهدی بازرگان بود.

تاریخ تولد: ۱۲۹۳
محل تولد: تهران
مدرک تحصیلی: کارشناسی حقوق از دانشگاه تهران
توضیحات: عضو حزب ایران. عضو جبهه ملی ایران. ۱۳۷۸/۱۱/۲۱ در تهران درگذشت.

امور خارجه:

۱. نام و نام خانوادگی: کریم سنجابی[1]
تاریخ تولد: ۱۲۸۳
محل تولد: کرمانشاه
مدرک تحصیلی: دکترای حقوق
توضیحات: عضو حزب ایران. عضو جبهه ملی ایران. ۱۳۵۸/۱/۲۷ استعفا داد. سال ۱۳۷۵ در امریکا درگذشت.

۲. نام و نام خانوادگی: ابراهیم یزدی[2]
تاریخ تولد: ۱۳۱۰
محل تولد: قزوین
مدرک تحصیلی: دکترای داروسازی از دانشگاه تهران

---

۱. دکتر سنجابی تنها کسی در کابینه‌های جمهوری اسلامی است که سابقه وزارت در کابینه محمد مصدق (وزارت فرهنگ) داشته است. پس از خروج از ایران کتاب خاطراتش را با عنوان *امیدها و ناامیدی‌ها* به زبان انگلیسی منتشر کرد. این کتاب در سال ۱۳۸۱ با عنوان *خاطرات سیاسی دکتر کریم سنجابی* در ایران منتشر شد. کتاب *خاطرات علی اکبر خان سنجابی، سردار مقتدر*، هم از او منتشر شده است.
۲. ابراهیم یزدی پس از خروج از دولت، خاطرات روزهای انقلاب را با عنوان *آخرین تلاش‌ها در آخرین روزها* منتشر کرد. پس از بازرگان، دبیر کل نهضت آزادی شد. در سال‌های اخیر مقالاتی در باره مسایل تاریخی و سیاسی معاصر منتشر کرده است.

توضیحات: از ۱۳۵۸/۲/۴ عهده‌دار این سمت شد. تا پایان این کابینه در این سمت ماند. ۵/ ۶/ ۱۳۹۶ به سرطان لوزالمعده در ترکیه درگذشت.

اطلاعات، تبلیغات و خیرات:[1]

نام و نام خانوادگی: ناصر(حسن) میناچی
تاریخ تولد: ۱۳۱۰
محل تولد: تهران
مدرک تحصیلی: تحصیلات ناتمام در مقطع دکترا در رشته اقتصاد
توضیحات: تاپایان کار کابینه در این‌سمت ماند. ۱۳۵۸ /۱۱/۱۷ دستگیر شد و یک روز در اوین بازداشت بود. ۱۳۹۲/۱۱/ ۵ در تهران درگذشت.

بازرگانی:

نام و نام خانوادگی: رضا صدر
تاریخ تولد: ۱۳۱۱
محل تولد: کاشان
مدرک تحصیلی: دکترای فلسفه از دانشگاه تهران
توضیحات: ۱۳۵۷/۱۱/۲۹ معرفی شد.

بهداری و بهزیستی:

۱. نام و نام خانوادگی: کاظم سامی[2]

---

۱. این وزارت‌خانه با این نام از ۱۳۵۷/۱۲/۳ از ادغام وزارت اطلاعات و جهانگردی با سازمان اوقاف تشکیل شد.
۲. دکتر سامی در ۱۳۵۷/۱۲/۲ به حکم نخست وزیر به قائم مقامی نخست وزیر در جمعیت شیر و خورشید سرخ ایران هم منصوب شد. در ۱۳۵۷/۱۲/۲۶ منصور شمسا به سرپرستی این جمعیت منصوب شد.

تاریخ تولد: ۱۳۱۴
محل تولد: مشهد
مدرک تحصیلی: دکترای روان‌پزشکی از دانشگاه تهران
توضیحات: در ۱۳۵۸/۷/۲۵ استعفا داد. از بنیان گذاران جنبش اسلامی مردم ایران، جاما، و دومین عضو جنبش بود که از کابینه بازرگان خارج شد. پیرامون استعفای او سر و صدای زیاد بر پا شد[۱]. ۱۳۶۷ /۹/۳ در مطب خود در تهران به قتل رسید.

۲. نام و نام خانوادگی: موسی زرگر (مرتضی مومنی زرگر)
تاریخ تولد: ۱۳۱۴
محل تولد: تهران
مدرک تحصیلی: دکترای پزشکی از دانشگاه علوم پزشکی تهران
توضیحات: از ۱۳۵۸/۸/۱۳ کفیل وزارت‌خانه شد. این کابینه یک روز پس از تصدی وی استعفا داد.

پست وتلگراف و تلفن:

نام و نام خانوادگی: حسن اسلامی
تاریخ تولد: ۱۳۱۲
محل تولد: تهران
مدرک تحصیلی: دکترای مخابرات از آلمان غربی

---

۱. دکتر سامی برای اعلام استعفایش از وزارت بهداری دو نامه منتشر کرد. یکی خطاب به «رهبر عالی‌قدر انقلاب اسلامی حضرت آیت‌الله العظمی امام خمینی» و دیگری که مفصل‌تر بود خطاب به «جناب آقای مهندس بازرگان نخست وزیر» بود. بنگرید به روزنامه اطلاعات. ۱۳۵۸/۸/۷.

توضیحات: عضو جنبش اسلامی مردم ایران، جاما. در آخرین روز کار این کابینه خبر استعفای او منتشر شد.

دادگستری:

۱. نام و نام خانوادگی: اسدالله مبشری[۱]
تاریخ تولد: ۱۲۸۸
محل تولد: تهران
مدرک تحصیلی: دکترای حقوق از فرانسه
توضیحات: ۱۳۵۸/۴/۱۴ استعفا داد. سال ۱۳۶۹ در خارج از ایران درگذشت.

۲. نام و نام خانوادگی: احمد صدر حاج سید جوادی
تاریخ تولد: ۱۲۹۶
محل تولد: قزوین
مدرک تحصیلی: کارشناسی حقوق سیاسی از دانشگاه تهران
توضیحات: از ۱۳۵۸/۴/۱۵ تا پایان کابینه در این سمت ماند. عضو جمعیت حقوق‌دانان. عضو جمعیت دفاع از آزادی. ۱۳۹۲/۱/۱۱ در تهران درگذشت.

دفاع ملی:[۲]

۱. نام و نام خانوادگی: سید احمد مدنی[۱] (دریادار)

---

۱. از دکتر مبشری کتاب *خاطرات اسدالله مبشری* منتشر شده است.
۲. «وزارت دفاع ملی» نام جدیدی بود که از ۱۳۵۷/۱۲/۳ بر وزارت جنگ گذاشته شد.

تاریخ تولد: امرداد ۱۳۰۸
محل تولد: کرمان
مدرک تحصیلی: دکترا
توضیحات: از ۱۳۵۷/۱۲/۱۵ تا ۱۳۵۸/۱/۱۱ عهده‌دار این سمت بود. پس از کنار رفتن از وزارت دفاع فرماندهی نیروی دریایی را به عهده داشت. عضو جبهه ملی. ۱۳۸۴/۱۱/۲۲ در کلرادو امریکا درگذشت.

۲. نام و نام خانوادگی: تقی ریاحی (سرتیپ)
تاریخ تولد: ۱۲۸۹
محل تولد: اصفهان
مدرک تحصیلی: ـ
توضیحات: از ۱۳۵۸/۱/۱۱ تا ۱۳۵۸/۶/۲۸ عهده‌دار این سمت بود تا استعفا داد. عضو جبهه ملی. ۱۳۶۷/۵/۱۴ در نیس فرانسه درگذشت.

۳. نام و نام خانوادگی: نورایی (سرتیپ)
تاریخ تولد: ـ
محل تولد: ـ
مدرک تحصیلی: ـ
توضیحات: سرپرست وزارت‌خانه بود.

---

۱. دریادار مدنی در نخستین انتخابات ریاست جمهوری اسلامی شرکت کرد و در رتبه دوم پس از دکتر ابوالحسن بنی صدر قرار گرفت. سپس در نخستین دوره انتخابات مجلس هم از کرمان شرکت کرد و به نمایندگی برگزیده شد. اما اعتبارنامه او در مجلس به تایید نرسید و صادر نشد.

۴. نام و نام خانوادگی: مصطفی چمران[۱]
تاریخ تولد: ۱۳۱۱
محل تولد: تهران
مدرک تحصیلی: دکترای فیزیک پلاسما از امریکا
توضیحات: از ۱۳۵۸/۷/۷ عهده‌دار این سمت شد. عضو جبهه ملی. عضو نهضت آزادی ایران. ۱۳۶۰/۳/۳۱ در جبهه‌های جنگ به شهادت رسید.

راه و ترابری:

نام و نام خانوادگی: محمد یوسف طاهری قزوینی
تاریخ تولد: ۱۳۰۶
محل تولد: قم
مدرک تحصیلی: مهندس راه و ساختمان از دانشگاه تهران
توضیحات: ۱۳۵۸/۲/۲۶ معرفی و تا پایان این کابینه در این سمت ماند.

صنایع و معادن:

نام و نام خانوادگی: محمود احمدزاده هروی
تاریخ تولد: ۱۳۱۵
محل تولد: هرات
مدرک تحصیلی: دکترای زمین‌شناسی از آلمان
توضیحات: اوایل امرداد ۱۳۵۸ معرفی شد. تا پایان این کابینه در

---

۱. مصطفی چمران اگر چه زاده و بالیده تهران بود نسب به شهر ساوه می‌برد. در پایگاه اینترنتی شهرداری ساوه نام او در زمره مشاهیر ساوه ثبت است. ۱۳۵۷/۱۲/۷ اعلام شد که چمران، مسئول تشکیلات سازمان نظامی امل لبنان، به ایران آمده است. بنگرید به: *روز شمار تاریخ معاصر ایران*. ص ۵۶۴. وی در ایران ماند و کمی بعد سمت وزارت گرفت. چمران دستی در نقاشی داشت. از او تابلوهایی با مضامین اسلامی مانده است.

این‌سمت ماند. عضو نهضت آزادی ایران

فرهنگ و هنر و علوم و آموزش عالی:[۱]

۱. نام و نام خانوادگی: علی شریعتمداری[۲]
تاریخ تولد: ۱۳۰۲
محل تولد: شیراز
مدرک تحصیلی: دکترای تعلیم و تربیت از امریکا
توضیحات: ۱۳۵۸/۷/۶ استعفا داد. ۱۳۹۵/۱۰/۲۰ در شیراز درگذشت و سه روز بعد در بهشت زهرا در تهران خاک‌سپاری شد.

۲. نام و نام خانوادگی: حسن ابراهیم حبیبی[۳]
تاریخ تولد: ۱۳۱۵
محل تولد: تهران
مدرک تحصیلی: دکترای جامعه شناسی از فرانسه
توضیحات: از ۱۳۵۸/۷/۸ تا پایان این کابینه کفیل وزارت خانه بود. عضو نهضت آزادی ایران. عضو حزب جمهوری اسلامی. ۱۳۹۱/۱۱/۲ در تهران درگذشت.

---

۱. این وزارت‌خانه، ۱۳۵۷/۱۲/۳ از ادغام وزارت‌خانه‌های فرهنگ و هنر با علوم و آموزش عالی تشکیل شد.
۲. عضو جنبش جاما و نخستین عضو آن جنبش بود که از کابینه خارج شد.
۳. حسن حبیبی در سال‌های پیش از انقلاب کتاب‌هایی را در جامعه شناسی به فارسی ترجمه و منتشر کرده بود. در آن دوره، تنظیم و انتشار مجموعه آثار علی شریعتی نیز زیر نظر وی بود. (روزنامه کیهان. ۱۳۵۸/۷/۷).

کار و امور اجتماعی:

۱. نام و نام خانوادگی: داریوش فروهر[1]
تاریخ تولد: ۱۳۰۷
محل تولد: اصفهان
مدرک تحصیلی: لیسانس حقوق از دانشگاه تهران
توضیحات: ۱۳۵۸/۷/۶ استعفا داد. در آشوب‌های کردستان به سمت وزیر مشاور و میانجی امور کردستان منصوب شد. از بنیان گذاران حزب ملت ایران. عضو حزب پان ایرانیسم. از بنیان گذاران جبهه ملی. ۱۳۷۷/۹/۱ در تهران به قتل رسید.

۲. نام و نام خانوادگی: علی اسپهبدی
تاریخ تولد: شهریور ۱۳۱۸
محل تولد: مشهد
مدرک تحصیلی: دکترای اقتصاد از دانشگاه تهران
توضیحات: از ۱۳۵۸/۷/۷ تا پایان کار این کابینه در این سمت ماند.

کشاورزی و عمران روستایی:

۱. نام و نام خانوادگی: اسماعیل قره‌باغی
تاریخ تولد: ـ
محل تولد: ـ
مدرک تحصیلی: مهندسی

---

۱. فروهر از سال ۱۳۳۲ روزنامه آرمان ملت را مخفی یا آشکار منتشر می‌کرد تا در سال ۱۳۶۰ توقیف دایم شد. سال ۱۳۵۷، چندی پیش از وقوع انقلاب، از بمب‌گذاری منزلش جان به در برد.

توضیحات: از ۱۳۵۷/۱۲/۶ به سرپرستی این وزارت‌خانه منصوب شد.
۲. نام و نام خانوادگی: علی محمد ایزدی[1]
تاریخ تولد: ۱۳۰۶
محل تولد: شیراز
مدرک تحصیلی: دکترای اقتصاد کشاورزی از امریکا
توضیحات: از اواخر اسفند ۱۳۵۷ عهده‌دار این سمت شد. عضو جبهه ملی ایران. عضو حزب مردم

کشور:

۱. نام و نام خانوادگی: احمد صدرحاج سید جوادی
تاریخ تولد: ۱۲۹۶
محل تولد: قزوین
مدرک تحصیلی: دکترای حقوق سیاسی از دانشگاه تهران
توضیحات: ۱۳۵۸/۴/۱۴ استعفا داد. ۱۳۹۲/۱/۱۱ در تهران درگذشت.

۲. نام و نام خانوادگی: هاشم صباغیان
تاریخ تولد: ۱۳۱۶/۱/۱۵
محل تولد: تهران
مدرک تحصیلی: مهندسی راه و ساختمان از دانشگاه تهران
توضیحات: از ۱۳۵۸/۴/۱۵ تا پایان کار این کابینه در این سمت ماند.

---

۱. ایزدی پس از استعفای کابینه از ایران خارج شد و تاکنون مقیم کاناداست. سال ۱۳۶۲ هفت مجلد کتاب با عنوان *نجات*، به زبان فارسی، در کانادا منتشر کرد. سال ۱۳۸۲ بخشی از آن با عنوان *چرا عقب مانده‌ایم* در تهران منتشر شد.

مسکن و شهر سازی

نام و نام خانوادگی: مصطفی کتیرایی
تاریخ تولد: ۱۳۰۷
محل تولد: ملایر
مدرک تحصیلی: مهندسی راه و ساختمان از دانشکده فنی دانشگاه تهران
توضیحات: ۱۴/ ۱۱/ ۱۳۹۴ در تهران درگذشت.

نفت:

نام و نام خانوادگی: علی اکبر معین‌فر
تاریخ تولد: ۱۳۰۷
محل تولد: تهران
مدرک تحصیلی: مهندسی زلزله از دانشگاه واسدا در ژاپن. مهندسی راه و ساختمان از دانشگاه تهران
توضیحات: این وزارت‌خانه از ۱۳۵۸/۷/۶ دایر شد. از بنیان گذاران انجمن اسلامی مهندسین. عضو جبهه ملی ایران. عضو نهضت آزادی ایران

نیرو:

نام و نام خانوادگی: عباس تاج[۱]
تاریخ تولد: ۱۲۹۶
محل تولد: کاشان
مدرک تحصیلی: مهندسی
توضیحات: از اعضای نهضت آزادی ایران. تاریخ فوت، به دست نیامد.

---

۱. آقای تاج در برخی از کابینه‌های قبل از انقلاب سمت معاون وزیر داشت.

برخی از معاونان رییس جمهوری و دیگر صاحبان مناصب در این کابینه

رییس سازمان برنامه و بودجه:

۱. نام و نام خانوادگی: علی اکبر معین‌فر
تاریخ تولد: ۱۳۰۷
محل تولد: تهران
مدرک تحصیلی: مهندسی زلزله از دانشگاه واسدا در ژاپن و مهندسی راه و ساختمان از دانشگاه تهران
توضیحات: از بنیان گذاران انجمن اسلامی مهندسین. عضو جبهه ملی ایران. عضو نهضت آزادی ایران

۲. نام و نام خانوادگی: عزت‌الله سحابی[1]
تاریخ تولد: ۱۳۰۹/۲/۱۹
محل تولد: تهران
مدرک تحصیلی: کارشناسی ارشد الکترومکانیک از دانشگاه تهران
توضیحات: عضو شورای انقلاب. عضو شورای رهبری فعالان ملی، مذهبی. ۱۳۹۰/۳/۱۰ در تهران درگذشت.

---

۱. مهندس عزت الله سحابی از خرداد ماه ۱۳۷۱ نشریه‌ای را با نام ایران فردا منتشر کرد. نشریه او در سال ۱۳۷۹ توقیف شد. سرمقاله‌های سحابی در نشریه‌اش بعد از توقیف آن در کتابی با عنوان *سرمقاله‌هایی برای ایران فردا* به چاپ رسید. وی کتاب *ناگفته‌های انقلاب و مباحث بنیادی ملی* را هم منتشر کرده است. سال ۱۳۸۸ هم کتاب خاطراتش را با عنوان *نیم قرن خاطره و تجربه* در دو مجلد منتشر کرد.

وزیر مشاور در طرح‌های انقلاب:
نام و نام خانوادگی: یدالله سحابی
تاریخ تولد: ۱۲۸۴
محل تولد: محله سنگلج در تهران
مدرک تحصیلی: دکترای علوم از فرانسه
توضیحات: ۱۳۸۱/۱/۲۲ در تهران درگذشت.[۱]

وزیر مشاور در امور سیاسی:
نام و نام خانوادگی: صادق طباطبایی[۲]
تاریخ تولد: ۱۳۲۲
محل تولد: قم
مدرک تحصیلی: دکترای بیوشیمی از دانشگاه بوخوم آلمان
توضیحات: ۲/ ۱۲/ ۱۳۹۳ به سرطان ریه در دوسلدروف آلمان درگذشت.

وزیر مشاور در تعلیمات و تحقیقات:
نام و نام خانوادگی: یدالله سحابی
تاریخ تولد: ۱۲۸۴

---

۱. رهبر انقلاب اسلامی، به مناسبت درگذشت دکتر یدالله سحابی، پیام تسلیتی صادر کردند. بنگرید به: نشریه یالثارات. ۱۳۸۱/۱/۲۸.

۲. وی برادر زن احمد خمینی و خواهرزاده امام موسی صدر بود. اوایل انقلاب در پیرامون رفتارهای اجتماعی او سر و صداهایی بر پا شد. گفته می‌شد که وی در سفری به آلمان دستگیر شده است. پس از آن، از دولت بیرون رفت و تا سال‌های دهه ۱۳۷۰ را به سکوت گذراند. از آن پس با ترجمه و نشر کتاب‌هایی، از جمله *طلوع ماهواره*، *افول فرهنگ* به فعالیت اجتماعی برگشت. وی اعلام کرد که مجموعه خاطرات خود را در پنج مجلد آماده انتشار دارد. اما بیش از سه مجلد از این مجموعه منتشر نشد.

محل تولد: محله سنگلج در تهران
مدرک تحصیلی: دکترای علوم از فرانسه
توضیحات: ۱۳۸۱/۱/۲۲ در تهران درگذشت.

وزیر مشاور در امور اجرایی جهاد سازندگی:

۱. نام و نام خانوادگی: حسین بنی اسدی[۱]
تاریخ تولد: ۱۳۲۱
محل تولد: اصفهان
مدرک تحصیلی: دکترای علوم نظام‌های اجتماعی از امریکا

۲. نام و نام خانوادگی: محمد حسین بهشتی (حجت الاسلام)
تاریخ تولد: ۱۳۰۷/۸/۲
محل تولد: اصفهان
مدرک تحصیلی: حوزوی. دکترای فلسفه از دانشگاه تهران
توضیحات: از بنیان‌گذاران حزب جمهوری اسلامی. ۱۳۶۰/۴/۷ در انفجار مقر حزب جمهوری اسلامی در تهران به شهادت رسید.

معاون نخست وزیر:

۱. نام و نام خانوادگی: ابوالفضل بازرگان[۲]
تاریخ تولد: ۱۳۱۹
محل تولد: تهران
مدرک تحصیلی: کارشناسی ارشد مکانیک از دانشگاه پلی تکنیک تهران

---

۱. حسین بنی اسدی داماد مهدی بازرگان، نخست وزیر وقت بود.
۲. ابوالفضل بازرگان، برادر زاده مهدی بازرگان، نخست وزیر وقت بود.

۲. نام و نام خانوادگی: عباس امیر انتظام[۱]
تاریخ تولد: ۱۳۱۱
محل تولد: تهران
مدرک تحصیلی: کارشناسی ارشد برق از دانشگاه تهران. کارشناسی ارشد سازه از دانشگاه برکلی امریکا
توضیحات: پیش از پایان کار دولت موقت دستگیر و سال‌ها زندانی شد.

دبیر هیات دولت:

نام و نام خانوادگی: سید اکبر بدیع زادگان
تاریخ تولد: ۱۳۱۷
محل تولد: اصفهان
مدرک تحصیلی: کارشناسی ارشد ریاضی از دانشگاه تهران

مشاور وزیر کشور:

نام و نام خانوادگی: محمد رضا مهدوی کنی[۲] (حجت الاسلام)
تاریخ تولد: ۱۳۱۰
محل تولد: کن از توابع تهران
مدرک تحصیلی: حوزوی
توضیحات: عضو مرکزیت جامعه روحانیت مبارز. ۲۹ مهر ۱۳۹۳ در تهران درگذشت.

---

۱. امیرانتظام، سال ۱۳۸۱ خاطراتش را در دو مجلد با عنوان *آن سوی اتهام* منتشر کرد.
۲ . کتاب *خاطرات آیت‌الله مهدوی کنی* سال ۱۳۸۵ در تهران منتشر شد.

مشاور وزیر دفاع ملی:

نام و نام خانوادگی: علی خامنه‌ای (آیت‌الله)
تاریخ تولد: ۱۳۱۸/۴/۲۴
محل تولد: مشهد
مدرک تحصیلی: حوزوی

مشاور وزیر آموزش و پرورش:

نام و نام خانوادگی: محمد جواد باهنر (حجت‌الاسلام)
تاریخ تولد: ۱۳۱۲
محل تولد: کرمان
مدرک تحصیلی: دکترای الهیات از دانشگاه تهران
توضیحات: ۱۳۶۰/۶/۸ در انفجار نخست‌وزیری در تهران به شهادت رسید.

نماینده دولت در وزارت دادگستری:

نام و نام خانوادگی: محمد رضا مهدوی کنی(حجت‌الاسلام)
تاریخ تولد: ۱۳۱۰
محل تولد: کن از توابع تهران
مدرک تحصیلی: حوزوی
توضیحات: عضو مرکزیت جامعه روحانیت مبارز. ۲۹ مهر ماه ۱۳۹۳ در تهران درگذشت.

سرپرست جهاد سازندگی:

نام و نام خانوادگی: محمد حسین بهشتی (حجت‌الاسلام)
تاریخ تولد: ۱۳۰۷/۸/۲

محل تولد: اصفهان
مدرک تحصیلی: حوزوی. دکترای فلسفه از دانشگاه تهران.
توضیحات: از بنیانگذاران حزب جمهوری اسلامی. ۱۳۶۰/۴/۷ در انفجار مقر حزب جمهوری اسلامی در تهران به شهادت رسید.

سرپرست نخست وزیری:

نام و نام خانوادگی: صادق طباطبایی
تاریخ تولد: ۱۳۲۲
محل تولد: قم
مدرک تحصیلی: دکترای بیوشیمی از دانشگاه بوخوم آلمان.
توضیحات: از ۱۳۵۸/۸/۱۹ تا ۱۳۵۹/۷/۱۵ در این سمت ماند. ۱۲/۲/ ۱۳۹۳ در دوسلدورف آلمان درگذشت.

سخنگوی دولت:

نام و نام خانوادگی: عباس امیر انتظام
تاریخ تولد: ۱۳۱۱
محل تولد: تهران
مدرک تحصیلی: کارشناسی ارشد برق از دانشگاه تهران. کارشناسی ارشد سازه از دانشگاه برکلی امریکا
توضیحات: پیش از پایان کار دولت موقت دستگیر و زندانی شد.

وزیر مشاور:

نام و نام خانوادگی: داریوش فروهر
تاریخ تولد: ۱۳۰۷
محل تولد: اصفهان
مدرک تحصیلی: لیسانس حقوق از دانشگاه تهران
توضیحات: از بنیان‌گذاران حزب پان ایرانیسم. از بنیان گذاران جبهه ملی ۱۳۷۷/۹/۱ در تهران به قتل رسید.

رییس کل هواپیمایی کشور:

نام و نام خانوادگی: اکبر اسداله خان والی[۱]
تاریخ تولد: ۱۳۰۴
محل تولد: تهران
مدرک تحصیلی: مهندسی راه و ساختمان از دانشگاه تهران

مدیرعامل شرکت ملی نفت:

نام و نام خانوادگی: حسن نزیه
تاریخ تولد: ۱۳۰۰
محل تولد: تبریز
مدرک تحصیلی: ـ
توضیحات: ۱۳۹۱/۶/۲۴ در پاریس درگذشت.

---

۱. وی از قبل از انقلاب عهده‌دار سمت مدیر کلی طرح و توسعه فرودگاه‌های کشور بود. در دولت موقت با مصوبه مورخ ۱۳۵۷/۱۱/۲۳هیات وزیران به مدت سه سال متولی سمت رییس سازمان هواپیمایی کشوری شد. اما پس از کمتر از دو سال از گذشت این مدت، در دولت شورای انقلاب استعفا داد.

رییس بنیاد مستضعفان:

نام و نام خانوادگی: محمد هویدا[1]

تاریخ تولد: ۱۳۰۳

محل تولد: اصفهان

مدرک تحصیلی: دکترای ادبیات فارسی

توضیحات: سرپرست بنیاد بود.

فرمانده ژاندارمری کل کشور:

۱. نام و نام خانوادگی: احمد علی محققی (سپهبد)

تاریخ تولد: ۱۳۰۰

محل تولد: کاشان

مدرک تحصیلی: ـ

توضیحات: از ۵۷/۱۱/۲۴ تا ۱۳۵۷/۱۱/۲۸ سرپرست بود

۲. نام و نام‌خانوادگی: عزت‌الله ممتاز (سرهنگ)

تاریخ تولد: ـ

محل تولد: ـ

مدرک تحصیلی: ـ

توضیحات: از ۱۳۵۷/۱۱/۲۸معرفی شد. عضو سازمان افسران ناسیونالیست

---

۱. وی با امیر عباس هویدا نسبتی نداشت. ۱۳۵۷/۱۲/۲۳ در مصاحبه‌ای نشانی بنیاد را خیابان پهلوی، چهار راه پاستور، مقابل کلانتری مرکزی اعلام کرده بود. بنگرید بـه: *روز شمار تاریخ معاصر ایران. (جمهوری اسلامی ایران)* مجلد اول. ص ۴۵۸.

رییس شهربانی کل کشور:

نام و نام خانوادگی: ناصرالدین مجللی (سرهنگ)
تاریخ تولد: ـ
محل تولد: ـ
مدرک تحصیلی: ـ

رییس ستاد کل ارتش ملی ایران:

۱. نام و نام خانوادگی: ولی‌الله قره‌نی (سرلشکر)
تاریخ تولد: ۱۲۹۲
محل تولد: تهران
مدرک تحصیلی: ـ
توضیحات: ۱۳۵۸/۲/۳ در تهران ترور شد و به قتل رسید.

۲. نام و نام خانوادگی: ناصر فربد (سرلشکر)
تاریخ تولد: ۱۳۱۰
محل تولد: تهران
مدرک تحصیلی: تحصیلات نظامی
توضیحات: از ۱۳۵۸/۲/۷ تا ۱۳۵۸/۴/۳۰ عهده‌دار این سمت بود. عضو جبهه ملی ایران

۳. نام و نام خانوادگی: حسین شاکری (سرلشکر)
تاریخ تولد: ـ
محل تولد: ـ

مدرک تحصیلی: ـ
توضیحات: از ۱۳۵۸/۴/۳۰ تا ۱۳۵۸/۱۰/۱ عهده‌دار این سمت بود.

۴. نام و نام خانوادگی: محمد هادی شادمهر (سرلشکر)
تاریخ تولد: ـ
محل تولد: ـ
مدرک تحصیلی: ـ
توضیحات: از ۱۳۵۸/۱۰/۱ تا تیر ماه ۱۳۵۹ عهده‌دار این سمت بود.

رییس ستاد نیروی هوای ملی ایران:

نام و نام خانوادگی: شاهپور آذربرزین (سپهبد)
تاریخ تولد: ـ
محل تولد: ـ
مدرک تحصیلی: ـ

رییس ستاد نیروی دریایی ملی ایران:

نام و نام خانوادگی: سید احمد مدنی (دریادار)
تاریخ تولد: ۱۳۰۸
محل تولد: کرمان
مدرک تحصیلی: دکترا
توضیحات: ۱۳۸۴/۱۱/۲۲ در امریکا درگذشت.

اجمالی در باره تغییرات وزیران این کابینه

کابینه دولت موقت به مدت ۸ ماه و ۲۲ روز یا جمعا ۲۷۳ روز بر سر کـار بود. این کابینه دارای ۱۸ وزارتخانه بود. در این کابینه جمعـا ۳۸ نفـر بـه وزارت یا سرپرستی و کفالت وزارت رسیدند. در دوره تصدی ایـن کابینـه خیلی از وزارت‌خانه‌ها بیشتر از یک وزیر به خود دید. اما میـانگین تحـول در این کابینه از حدی که از اوضاع انقلابی گمان می‌رود کندتر بود.

در این کابینه وزارت‌خانه‌های بازرگانی، صنایع و معادن، راه و ترابری، مسکن و شهرسازی، نفت، و نیرو دچار تغییر نشده و با وزیری که داشـته تا پایان عمر کابینه به خدمت ادامه داده است. دیگر وزارت‌خانه‌ها بیش از یک وزیر داشته، و به معنایی، محل اختلاف بوده و متحمل دگرگونی شده است.

اجمالی از گرایش‌های سیاسی در این کابینه

در زمان فعالیت این کابینه گرایش‌های سیاسی در جمهوری اسلامی هنوز فرصت بروز پیدا نکرده بود. اگر به کابینه بازرگان از زاویه جناح‌بندی‌ها و جریان‌های سیاسی بنگریم که به تدریج در طول حیات جمهوری اسلامی پدیدار گشته‌اند دچار خطا خواهیم شد.

آنچه در کابینه بازرگان مشهود بود گرایش عمده او به استفاده از رجال خوش نامی است که سابقه همکاری با حکومت پیشین نداشته، از هواداران انقلاب و حتی‌الامکان مشتهر به فعالیت سیاسی و برخوردار از سوابق سیاسی علیه حکومت شاهنشاهی، دارای تخصص در امری باشند که مدیریت کلان و کشوری آن را به دست می‌گیرند.

این کابینه مجموعا کابینه‌ای بود که می‌توان آن را از سویی جامع همه‌گرایش‌های سیاسی در میان عناصر عمدتا اسلامی موجود در آن روز و از سویی کابینه‌ای دانست که در آن گرایش سیاسی در راه‌یابی فرد به وزارت یا در تعیین خط مشی وزیر دارای نقش یا تاثیر نبود. اما واضح است که رییس این کابینه مقید بوده که کسانی عهده‌دار مناصب در کابینه تحت امر او شوند که قبل از هر مساله‌ای تقید آنان به مسلمانی، مسلم و محرز بوده باشد. برخی از شخصیت‌ها که در این کابینه رنگ و وجهه اسلامی قوی نداشتند، در عوض به ملی‌گرایی اشتهار داشتند. به طور کلی راه عضویت در این کابینه به روی عناصری که بیرون از اسلامیت و ملیت طبقه بندی می‌شدند بسته بود. در مدت زمان استقرار این کابینه مرزبندی‌های سیاسی درون جمهوری اسلامی شکل نگرفته بود و فعالان شاخص سیاسی روز به دو دسته کلی دینی (اسلامی) و غیر دینی تقسیم می‌شدند. البته این هر دو دسته یکسر زیر بیرق آیت‌الله خمینی قرار داشتند. از زمان وقوع انقلاب اسلامی به بعد، جغرافیای

سیاسی یکپارچه‌ای که زیر رهبری آیت‌الله شـکل گرفتـه بـود بـه تـدریج تجزیه شد و موجودیت‌ها یا گرایش‌های سیاسی گوناگون از دل آن بیرون آمدند.

برخی از مهم‌ترین رخدادهای همزمان با این کابینه

اعدام‌های صاحبان مناصب کشوری و لشکری وابسته به حکومت پیشین در دادگاه‌های انقلاب اسلامی

۱۸ فروردین ۱۳۵۸: اعدام امیر عباس هویدا در تهران

۱۱ اردیبهشت ۱۳۵۸: ترور حجت‌الاسلام شیخ مرتضی مطهری در تهران

۹ خرداد: ۱۳۵۸: انتشار نخستین شماره از روزنامه «جمهوری اسلامی». این روزنامه را بانیان حزب جمهوری اسلامی به منظور بنیاد نهادن کار فرهنگی اسلامی منتشر کردند. تنها روزنامه در سال‌های پس از انقلاب اسلامی است که تاکنون بدون وقفه منتشر شده و برای آشنایی با مواضع حکومت جمهوری اسلامی اعتبار دارد.

۸ آبان ۱۳۵۸: سکه‌های یک، دو، پنج، و بیست ریالی جمهوری اسلامی به جریان افتاد.

۲۶ مهر ۱۳۵۸: هیجان در تبریز پس از کشف توطئه ترور آیت‌الله شریعتمداری که در افغانستان طراحی شده بود. تظاهرات مردم به پشتیبانی از آیت‌الله. شخص آیت‌الله، کشف توطئه را تایید کرد

یکم آبان ۱۳۵۸: امریکا به شاه مخلوع ایران پروانه اقامت داد.

۱۳ آبان ۱۳۵۸: ورود گروهی از دانشجویان دانشگاه‌های تهران به سفارت امریکا در تهران و اشغال سفارت در اعتراض به رفتارهای امریکا با ایران آنان کارکنان سفارت را به مدت ۴۴۴ روز در گروگان نگه داشتند.

۱۵ آبان ۱۳۵۸: استعفای کابینه بازرگان

۱۶ آذر ۱۳۵۸: ترور شهریار شفیق، فرزند اشرف پهلوی و برادر زاده شاه سابق، در پاریس. ترور او حادثه مهمی در اردوی مخالفان نظام نوتاسیس جمهوری اسلامی بود.

کابینه دوم
زیرنظر شورای انقلاب

مدت کابینه: از ۱۳۵۸/۸/۱۴ تا ۱۳۵۹/۶/۲۰

اجمالی درباره این کابینه

پس از استعفای کابینه دولت موقت، اداره امور مملکت به فرمان رهبر انقلاب اسلامی به عهده شورای انقلاب قرار گرفت و این شورا مامور شد به تهیه مقدمات همه‌پرسی قانون اساسی، انتخابات مجلس شورای ملی و انتخابات رییس‌جمهوری بپردازد.[1] تب انقلاب در احوالی ادامه یافت که کابینه‌ای بدون رییس، امور کشور را اداره می‌کرد. اما این کابینه هنوز خود یکسره در مسیر تب انقلابی قرار نگرفته بود.

مدت زمانی که شورای انقلاب متولی امور بود، چیزی کمتر از ۱۰ ماه کامل به درازا کشید. در نخستین روزهایی که این شورا زمام امور را به دست گرفت دکتر حسن حبیبی در مقام سخنگوی شورای انقلاب فهرست وزیران کابینه این شورا اعلام کرد.

حبیبی درباره وزارت دادگستری که بدون وزیر مانده بود گفت که این وزارتخانه زیر نظر شورایی مرکب از دیوان عالی کشور، رییس دادگاه عالی انتظامی قضات و دادستان کل کشور اداره خواهد شد. نماینده شورای انقلاب در این شورا دکتر بهشتی، دبیر اول شورای انقلاب خواهد بود. وی گفت که مسئولان وزارت‌خانه‌های پست و تلگراف، کار و نیز مسئولان

---

۱. روزنامه اطلاعات. ۱۳۵۸/۸/۱۵.

سپاه پاسداران و دادگاه‌های انقلاب بعدا معرفی خواهند شد.[۱] کابینه شورای انقلاب در سرآغاز دوره‌ای متولی اداره امور کشور شد که تب انقلاب در حال تشدید بود. آن تب به سرعت جهت غرب ستیزی به خود گرفت که شاید واکنشی به صمیمیت نظام پهلوی با غرب بود. بر همان زمینه بود که از آغاز سال ۱۳۵۹ با پیام نوروزی آیت‌الله خمینی دایر بر ضرورت انقلاب اسلامی در دانشگاه‌ها[۲] نظرها متوجه آن حوزه شد. آیت‌الله در روز ۲۹ فروردین همان سال با موضع تندتر و صریح‌تری بدین مضمون اظهار عقیده کردند که ما از تحریم اقتصادی و تجاوز نظامی نمی‌ترسیم. از تحصیل جوانان در جهت منافع شرق و غرب می‌ترسیم. ناآرامی‌های گسترده‌ای که در آن ماه‌ها در دانشگاه‌ها رخ داد کار را به جایی کشید که دانشگاه‌ها در خرداد ۱۳۵۹ تحت عنوان انقلاب فرهنگی تعطیل شد. ستادی به همین نام در ۲۳ خرداد دایر شد و آیت‌الله خمینی وظایف ستاد انقلاب فرهنگی[۳] را طی فرمانی تعیین کردند. ضدیتی که با مظاهر تمدنی و فرهنگی غرب درگرفته بود شدت گرفت. در تیر ماه ۱۳۵۹ تدریس زبان خارجی (انگلیسی) در مقطع ابتدایی در مدارس کشور ممنوع اعلام شد[۴]. در ۱۸ تیر ماه ۱۳۵۹ کشف کودتایی، که به نام کودتای نوژه[۵] معروف شد، بر التهاب جو سیاسی کشور افزود. از سال

---

۱. روزنامه اطلاعات. ۱۳۵۸/۸/۲۶.

۲. همان. ۱۳۵۹/۱/۶.

۳. این ستاد از تاریخ ۱۳۶۳/۹/۱۹ با فرمان آیت‌الله خمینی «شورای عالی انقلاب فرهنگی» نامیده شد.

۴. *طلوع و غروب دولت موقت*. ص ۱۶۲.

۵. نام کودتا از نام پایگاهی سوم هوایی گرفته شده بود که قرار بود محل آغاز کودتا باشد. پایگاه هوایی نوژه در کبودرآهنگ از توابع همدان تا پیش از انقلاب، پایگاه شاهرخی نام داشت. پس از پیروزی انقلاب، پایگاه حُر نامیده شد. پس از آن که محمد نوژه، یکی از خلبانان آن پایگاه در امرداد ۱۳۵۸ حین سرکوب غائله در کردستان به شهادت رسید، به احترام او پایگاه هوایی نوژه نام گرفت.

۱۳۳۲ و رخداد معروف به کودتای سپهبد فضل الله زاهدی علیه دولت محمد مصدق تا به آن روز بحث کودتا با این جدیت در ایران طرح نشده بود[۱]. گفته شد که کودتا با محوریت شاپور بختیار و به هدف بازگرداندن او به قدرت تنظیم شده بود. کودتا از پایگاه هوایی شاهرخی، یا نوژه، در همدان به اجرا در آمد و قرار بود طی آن اهدافی از جمله مقر رهبر انقلاب در تهران بمباران شود. پس از آن که محرز شد که کودتایی علیه حاکمیت نوپای جمهوری اسلامی لو رفته، آیت‌الله خمینی اعلام کردند که هر کس ارتباطی با این ماجرا داشته باید اعدام شود. پس از آن رسیدگی به عاملان و متهمان کودتا به حجت الاسلام محمدی ری‌شهری سپرده شد. دادگاه زیر نظر آقای ری شهری به روایتی ۱۴۴ نفر را محاکمه کرد و به جوخه اعدام سپرد[۲].

کمتر از سه ماه بعد از این کودتا حمله ارتش عراق به ایران، از ساعات نخست بعد از ظهر ۳۱ شهریور ۱۳۵۹ آغاز شد. در آن زمان برخی به این نتیجه رسیدند که اگر کودتای نوژه کشف و خنثی شد، تصفیه‌های پس از کودتا در ارتش، بنیه ارتش را تحلیل برد و ایران را بسیار ضعیف کرد. پس بخشی از هدف‌های کودتا محقق گشت. اما دفاع خودجوش مردمی در برابر متجاوزان، صورت قضایا را دگرگون کرد.

---

۱ . محمد هاشمی که مدت ۱۰ سال رییس سازمان صدا و سیما بود اظهار داشته که در طول دوره ریاستش در آن سازمان، افزون بر کودتای نوژه، ۱۸ کودتای ناکام دیگر علیه جمهوری اسلامی را ثبت کرده است. بنگرید به: روزنامه شرق. ۱۳۹۱/۴/۲۴.

۲. پایگاه اینترنتی تاریخ ایرانی. ناگفته های کودتای نوژه.

صورت اعضای دومین کابینه در جمهوری اسلامی

کابینه شورای انقلاب

آموزش و پرورش:

نام و نام خانوادگی: محمد علی رجایی

تاریخ تولد: ۱۳۱۲

محل تولد: قزوین

مدرک تحصیلی: کارشناسی ارشد آمار از دانشگاه تهران

توضیحات: از ۱۳۵۸/۸/۱۸ تا ۱۳۵۸/۸/۲۵ کفیل و از این تاریخ به بعد وزیر بود. ۱۳۶۰/۶/۸ در انفجار نخست وزیری در تهران به شهادت رسید

امور اقتصادی و دارایی:

۱. نام و نام خانوادگی: علی اردلان

تاریخ تولد: ۱۲۹۳

محل تولد: تهران

مدرک تحصیلی: کارشناسی حقوق از دانشگاه تهران

توضیحات: از کابینه قبل تا ۱۳۵۸/۸/۲۰ عهده‌دار این سمت بود. عضو حزب ایران. عضو جبهه ملی ایران. ۱۳۷۸/۱۱/۲۱ در تهران درگذشت.

۲. نام و نام خانوادگی: ابوالحسن بنی‌صدر

تاریخ تولد: ۱۳۱۲

محل تولد: همدان

مدرک تحصیلی: دکترا از فرانسه

توضیحات: از ۱۳۵۸/۸/۲۰ تا ۱۳۵۸/۸/۲۵ سرپرست این وزارت‌خانه بود. از تاریخ یادشده تا ۱۳۵۸/۱۱/۲۱ وزیر بود.

۳. نام و نام خانوادگی: رضا سلیمی[۱]

تاریخ تولد: ـ

محل تولد: ـ

مدرک تحصیلی: ـ

توضیحات: از ۱۳۵۸/۱۱/۲۱ تا پایان کار این کابینه سرپرست این وزارت‌خانه بود.

امورخارجه:

۱. نام و نام خانوادگی: ابوالحسن بنی‌صدر

تاریخ تولد: ۱۳۱۲

محل تولد: همدان

مدرک تحصیلی: دکترا از فرانسه

توضیحات: از ۱۳۵۸/۸/۱۸ تا ۱۳۵۸/۹/۷ سرپرست بود.

۲. نام و نام خانوادگی: صادق قطب‌زاده[۲]

---

۱. هیات وزیران در نشست ۱۳۵۹/۵/۱۳ رضا سلیمی را با حفظ سمت به نمایندگی دولت ایران نزد بانک جهانی انتخاب و معرفی کرد.

2. صادق قطب زاده سومین وزیر امور خارجه ایران بود که، در مدت کمتر از ۳۰ سال، اعدام شد. پیش از او دو وزیر دیگر امور خارجه، دکتر حسین فاطمی در ۱۹ آبان ۱۳۳۳، و دکتر عباس‌علی خلعتبری در ۲۲ فروردین ۱۳۵۸، اعدام شده بودند. ناگفته

تاریخ تولد: ۱۳۱۵
محل تولد: تهران
مدرک تحصیلی: تحصیلات ناتمام در آمریکا
توضیحات: از ۱۳۵۸/۹/۸ سرپرست این وزارت‌خانه بود. ۱۳۶۱/۶/۲۵ به جرم شرکت در کودتا علیه جمهوری اسلامی در تهران اعدام شد.

ارشاد ملی:

نام و نام خانوادگی: ناصر(حسن) میناچی
تاریخ تولد: ۱۳۱۰
محل تولد: تهران
مدرک تحصیلی: دکترای ناتمام رشته اقتصاد
توضیحات: ۵ /۱۳۹۲/۱۱ در تهران درگذشت.

بازرگانی:

نام و نام خانوادگی: رضا صدر
تاریخ تولد: ۱۳۱۱
محل تولد: کاشان
مدرک تحصیلی: دکترای فلسفه از دانشگاه تهران

بهداری و بهزیستی:

نام و نام خانوادگی: موسی زرگر (مرتضی مومنی زرگر)

نماند که هر سه نفر مذکور مدت زمانی پس از آن اعدام شدند که جامه وزارت را از تن به در کرده بودند. با این حساب وزارت امور خارجه در ایران با ثبت تلفات سه وزیر خود، به تعبیری، سمت وزارتی مرگباری در ایران است.

تاریخ تولد: ۱۳۱۴
محل تولد: تهران
مدرک تحصیلی: دکترای پزشکی از دانشگاه علوم پزشکی تهران
توضیحات: از ۱۳۵۸/۸/۲۵ کفیل این وزارت‌خانه بود.

پست و تلگراف و تلفن:

نام و نام خانوادگی: محمود قندی
تاریخ تولد: ۱۳۲۳
محل تولد: تهران
مدرک تحصیلی: دکترای برق از امریکا
توضیحات: از ۱۳۵۸/۹/۸ سرپرست این وزارت‌خانه بود. ۱۳۶۰/۴/۷ در انفجار مقر حزب جمهوری اسلامی در تهران به شهادت رسید.

دادگستری:

نام و نام خانوادگی: احمد صدر حاج سید جوادی[1]
تاریخ تولد: ۱۲۹۶
محل تولد: قزوین
مدرک تحصیلی: کارشناسی حقوق سیاسی از دانشگاه تهران.
توضیحات: از کابینه قبل تا ۱۳۵۸/۸/۲۵ در این سمت ماند. از آن پس این وزارت‌خانه به صورت شورایی و تحت نظارت آیت‌الله محمد حسین بهشتی اداره می‌شد. نگاه کنید به توضیحات در این باره در آغاز همین بخش. عضو جمعیت حقوق دانان. عضو جمعیت دفاع از آزادی و حقوق بشر ایران.

---

۱. کتاب یادداشت‌های روزانه دکتر حاج سید جوادی در سال ۱۳۸۷ با عنوان *خاطرات صدر انقلاب* در تهران منتشر شد.

۱۳۹۲/۱/۱۱ در تهران درگذشت.

دفاع ملی:

نام و نام خانوادگی: مصطفی چمران
تاریخ تولد: ۱۳۱۱
محل تولد: تهران
مدرک تحصیلی: دکترای فیزیک پلاسما از آمریکا
توضیحات: عضو جبهه ملی. عضو نهضت آزادی ایران. ۱۳۶۰/۳/۳۱ در جبهه‌های جنگ به شهادت رسید.

راه و ترابری:

۱. نام و نام خانوادگی: محمد یوسف طاهری قزوینی
تاریخ تولد: ۱۳۰۶
محل تولد: قم
مدرک تحصیلی: مهندسی راه و ساختمان از دانشکده فنی دانشگاه تهران
توضیحات: تا ۱۳۵۸/۱۰/۱۰ در این سمت ماند.

۲. نام و نام خانوادگی: موسی کلانتری
تاریخ تولد: ۱۳۲۷
محل تولد: ـ
مدرک تحصیلی: کارشناسی ارشد راه و ساختمان از دانشگاه پلی‌تکنیک تهران
توضیحات: از ۱۳۵۸/۱۰/۱۱ عهده‌دار این سمت شد. ۱۳۶۰/۴/۷ در انفجار دفتر حزب جمهوری اسلامی در تهران به شهادت رسید.

صنایع و معادن:

نام و نام خانوادگی: محمود احمدزاده هروی

تاریخ تولد: ۱۳۱۵

محل تولد: هرات

مدرک تحصیلی: دکترای زمین‌شناسی از آلمان

توضیحات: ۱۳۵۸/۸/۲۵ استعفا داد. اما ابقا شد و تا پایان کار این کابینه در این سمت ماند. عضو نهضت آزادی ایران

علوم و فرهنگ و هنر:

نام و نام خانوادگی: حسن ابراهیم حبیبی

تاریخ تولد: ۱۳۱۵

محل تولد: تهران

مدرک تحصیلی: دکترای جامعه شناسی از فرانسه

توضیحات: عضو پیشین نهضت آزادی ایران. عضو حزب جمهوری اسلامی. ۱۳۹۱/۱۱/۲ در تهران درگذشت.

کار و امور اجتماعی:

۱. نام و نام خانوادگی: علی اسپهبدی

تاریخ تولد: ــ

محل تولد: ــ

مدرک تحصیلی: ــ

توضیحات: تا ۱۳۵۸/۸/۲۵ ، کمتر از ده روز از آغاز به کار این کابینه در این سمت ماند.

۲. نام و نام خانوادگی: محمد رضا نعمت زاده
تاریخ تولد: ۱۳۲۴
محل تولد: تبریز
مدرک تحصیلی: مهندسی مکانیک از امریکا

کشاورزی و عمران روستایی:

نام و نام خانوادگی: عباس شیبانی
تاریخ تولد: ۱۳۱۰
محل تولد: تهران
مدرک تحصیلی: دکترای پزشکی از دانشگاه تهران
توضیحات: از ۱۳۵۸/۱۱/۲۰ سرپرست این وزارت‌خانه بود. از موسسان نهضت آزادی ایران. عضو شورای مرکزی حزب جمهوری اسلامی

کشور:

۱. نام و نام خانوادگی: علی اکبر هاشمی رفسنجانی[1] (حجت‌الاسلام)
تاریخ تولد: ۱۳۱۳
محل تولد: نوق رفسنجان
مدرک تحصیلی: حوزوی
توضیحات: از ۱۳۵۸/۸/۲۱ سرپرست این وزارت‌خانه بود. ۱۳۵۸/۱۲/۸ از سمت خود استعفا داد. ۱۳۹۵/۱۰/۱۹ در تهران درگذشت.

---

۱. هاشمی رفسنجانی، نخستین شخصیت معمم بود که در تاریخ جمهوری اسلامی به سمت وزارت رسید. استعفای او از این سمت برای شرکت در انتخابات بود. روزنامه جمهوری اسلامی. ۱۳۵۸/۱۲/۸.

۲. نام و نام خانوادگی: محمد رضا مهدوی کنی (حجت‌الاسلام)
تاریخ تولد: ۱۳۱۰
محل تولد: کن از توابع تهران
مدرک تحصیلی: حوزوی
توضیحات: سرپرست این وزارت‌خانه بود. عضو مرکزیت جامعه روحانیت مبارز. ۲۹ مهر ۱۳۹۳ در تهران درگذشت.

مسکن و شهرسازی:

۱. نام و نام خانوادگی: مصطفی کتیرایی
تاریخ تولد: ۱۳۰۷
محل تولد: ملایر
مدرک تحصیلی: مهندسی راه و ساختمان از دانشکده فنی دانشگاه تهران
توضیحات: ۱۳۵۸/۸/۲۵، کمتر از ده روز از آغاز کار این کابینه از این سمت استعفا داد. ۱۴/ ۱۱/ ۱۳۹۴ در تهران درگذشت.

۲. نام و نام خانوادگی: محسن یحیوی
تاریخ تولد: ۱۳۲۱
محل تولد: بروجرد
مدرک تحصیلی: مهندسی راه و ساختمان از امریکا
توضیحات: از ۱۳۵۸/۸/۲۵ کفیل این وزارت‌خانه شد.

نفت:

نام و نام خانوادگی: علی اکبر معین‌فر
تاریخ تولد: ۱۳۰۷

محل تولد: تهران
مدرک تحصیلی: مهندسی زلزله از دانشگاه واسدا در ژاپن و مهندسی راه و ساختمان از دانشگاه تهران
توضیحات: ۱۳۵۸/۸/۲۵ در این سمت ابقا شد. از بنیان گذاران انجمن اسلامی مهندسین. عضو جبهه ملی ایران. عضو نهضت آزادی ایران.

نیرو:

۲. نام و نام خانوادگی: عباس تاج
تاریخ تولد: ۱۲۹۶
محل تولد: کاشان
مدرک تحصیلی: مهندسی
توضیحات: از اعضای نهضت آزادی ایران. تاریخ فوت، به دست نیامد.

۲. نام و نام خانوادگی: حسن عباس‌پور تهرانی فرد
تاریخ تولد: ۱۳۲۳
محل تولد: تهران
مدرک تحصیلی: دکترای برق از انگلستان
توضیحات: ۱۳۶۰/۴/۷ در انفجار حزب جمهوری اسلامی در تهران به شهادت رسید.

برخی از معاونان رییس جمهوری
و دیگر صاحبان مناصب در این کابینه

رییس سازمان برنامه و بودجه:

نام و نام خانوادگی: عزت‌الله سحابی
تاریخ تولد: ۱۳۰۹/۲/۱۹
محل تولد: تهران
مدرک تحصیلی: کارشناسی ارشد الکترومکانیک از دانشگاه تهران
توضیحات: ۱۳۹۰/۳/۱۰ درتهران درگذشت.

سرپرست سازمان تربیت بدنی:

۱. نام و نام خانوادگی: حسین شاه حسینی
تاریخ تولد: ۱۳۰۶
محل تولد: سرچشمه تهران
مدرک تحصیلی: تحصیل ناتمام در رشته شیمی در هنرسرای عالی تهران
توضیحات: ۱۳۵۹/۶/۱۸ استعفا داد. از اعضای مرکزیت جبهه ملی ایران

۲. نام و نام خانوادگی: مصطفی داوودی[1]
تاریخ تولد: ـ
محل تولد: ـ
مدرک تحصیلی: ـ

---

۱. مهر ماه ۱۳۹۲ سکته مغزی کرد و در بیمارستانی در تهران بستری شد.

وزیر مشاور:

نام و نام خانوادگی: داریوش فروهر
تاریخ تولد: ۱۳۰۷
محل تولد: اصفهان
مدرک تحصیلی: لیسانس حقوق از دانشگاه تهران
توضیحات: از بنیان گذاران حزب پان ایرانیسم. از بنیان گذاران جبهه ملی. ۱۳۷۷/۹/۱ در تهران به قتل رسید.

سخنگوی کابینه شورای انقلاب:

نام و نام خانوادگی: حسن ابراهیم حبیبی
تاریخ تولد: ۱۳۱۵
محل تولد: تهران
مدرک تحصیلی: دکترای جامعه شناسی از فرانسه
توضیحات: عضو پیشین نهضت آزادی ایران. عضو حزب جمهوری اسلامی. ۱۳۹۱/۱۱/۲ در تهران درگذشت.

سرپرست جهاد سازندگی:

نام و نام خانوادگی: محمد حسین بهشتی (حجت‌الاسلام)
تاریخ تولد: ۱۳۰۷/۷/۲
محل تولد: اصفهان
مدرک تحصیلی: دکترای فلسفه از دانشگاه تهران
توضیحات: از بنیانگذاران حزب جمهوری اسلامی. ۱۳۶۰/۴/۷ در انفجار مقر حزب جمهوری اسلامی در تهران به شهادت رسید.

نماینده شورای انقلاب در وزارت دادگستری:

نام و نام‌خانوادگی: محمدحسین بهشتی (حجت‌الاسلام)

تاریخ تولد: ۱۳۰۷/۷/۲

محل تولد: اصفهان

مدرک تحصیلی: دکترای فلسفه از دانشگاه تهران

توضیحات: از بنیانگذاران حزب جمهوری اسلامی. ۱۳۶۰/۴/۷ در انفجار مقر حزب جمهوری اسلامی در تهران به شهادت رسید.

سرپرست بنیاد مستضعفان و دیگر نهادهای اجتماعی وابسته به بنیاد:

نام و نام‌خانوادگی: عبدالکریم موسوی اردبیلی (حجت‌الاسلام)

تاریخ تولد: ۱۳۰۴/۱۱/۸

محل تولد: اردبیل

مدرک تحصیلی: حوزوی

توضیحات: از بنیان‌گزاران حزب جمهوری اسلامی. ۱۳۹۵ /۹/۳ در تهران درگذشت.

سرپرست کمیته انقلاب اسلامی:

نام و نام خانوادگی: محمد رضا مهدوی کنی (حجت‌الاسلام)

تاریخ تولد: ۱۳۱۰

محل تولد: کن از توابع تهران

مدرک تحصیلی: حوزوی

توضیحات: عضو مرکزیت جامعه روحانیت مبارز. ۱۳۹۳ /۷/ ۲۹ در تهران درگذشت.

برخی از مهم‌ترین رخدادهای همزمان با این کابینه

برگزاری نخستین انتخابات ریاست جمهوری در ۵ بهمن ۱۳۵۸ با ۱۲۴ نامزد که ۹۵ تن اجازه شرکت در انتخابات را به دست آوردند. بعد از آن که انتخابات برگزار و نتیجه اعلام شد ابوالحسن بنی صدر، با ۱۰ میلیون و ۷۵۳ هزار و ۷۵۲ رای برنده انتخابات شد. وی سابقه مدت کوتاهی تصدی وزارت امور خارجه و سرپرستی وزارت امور اقتصادی و دارایی را داشت و روزنامه‌ای را با نام انقلاب اسلامی[1] منتشر می‌کرد. پس از او احمد مدنی بیش از دو میلیون رای آورده بود. عدد واجدان شرایط رای دادن ۲۰ میلیون و ۹۹۳ هزار و ۶۴۳ نفر بود و تعداد رای دهندگان ۱۴ میلیون و ۱۵۲ هزار و ۸۸۷ نفر. مشارکت مردم ۶۷/۴ درصد بود.

خرداد ۱۳۵۹: تشکیل اولین دوره مجلس شورا

۲۳ خرداد ۱۳۵۹: صدور فرمان آیت‌الله خمینی مبنی بر تشکیل ستاد انقلاب فرهنگی

۱۸ تیر ۱۳۵۹ : کشف کودتای نوژه و دستگیری و اعدام عاملان آن

۳۱ تیر ۱۳۵۹: تصویب نام «مجلس شورای اسلامی» به موجب ماده واحده مصوب مجلس

۴ امرداد ۱۳۵۹: درگذشت محمد رضا پهلوی، آخرین پادشاه ایران، در غربت و آوارگی در مصر و خاک‌سپاری او در مسجد رفاعی در قاهره

۱۹ امرداد ۱۳۵۹: معرفی محمد علی رجایی برای تصدی نخست‌وزیری

---

۱. روزنامه دکتر بنی صدر مقارن با عزل وی از ریاست جمهوری توقیف شد. اما او پس از خروج از ایران هم به انتشار آن با عنوان «انقلاب اسلامی در تبعید» ادامه داده است.

کابینه سوم

مدت کابینه: از ۱۳۵۹/۶/۲۰ تا ۲۴ /۵/ ۱۳۶۰
نخست وزیر: محمد علی رجایی
تولد: قزوین، ۱۳۱۲
نام پدر: عبدالصمد
شغل پدر: کاسب
تحصیلات: کارشناسی ارشد آمار
گرایش سیاسی: عضو پیشین نهضت آزادی، عضو پیشین سازمان مجاهدین خلق ایران و عضو مرکزیت حزب جمهوری اسلامی
مرگ: انفجار در مقر نخست وزیری در تهران، ۱۳۶۰/۶/۸

شرح حالی از رییس این کابینه

محمد علی رجایی فرزند عبدالصمد در سال ۱۳۱۲ در قزوین به دنیا آمد. با مرگ پدرش که کاسب بود و در سه سالگی او رخ داد تحت سرپرستی برادرش قرار گرفت و در همان قزوین به مدرسه رفت. پیش از پایان تحصیلات به همراه خانواده به تهران مهاجرت کرد و با آن که ۱۵ سال بیشتر نداشت در بازار تهران مشغول کار شد. در ابتدا در بازار آهن فروشان کار می‌کرد و سپس مدتی را به دست فروشی گذراند. ضمنا در کلاس‌های شبانه اسم نوشت و درس را دنبال کرد. ۱۷ ساله که بود به استخدام نیروی هوایی ارتش درآمد. در ارتش بود که توانست در سال ۱۳۳۲ در رشته ریاضی دیپلم بگیرد. در همان دوره با فداییان اسلام هم پیوند برقرار کرد. شاید همان پیوند یا آثار آن بود که موجب پاکسازی او از ارتش شد. پس از آن به خدمت آموزش و پرورش درآمد. در چند شهر، بیجار و ملایر و خوانسار، به کار معلمی پرداخت تا دوباره توانست به تهران بازگردد و ضمن تدریس دنباله تحصیلات را هم بگیرد. تحصیلات عالیه را در دانشسرای عالی تهران تا اخذ مدرک کارشناسی ادامه داد. پس از آن هم در رشته آمار کارشناسی ارشد گرفت. در آن زمان به اتفاق دوستان همفکرش مدرسه دخترانه‌ای را به نام رفاه تاسیس کرد. رجایی در ضمن همه فعالیت‌ها مشی مبارزه با حکومت شاهنشاهی را هم در

دستور کار خویش داشت. بنا بر این مشی بود که با نهضت آزادی و نیز سازمان مجاهدین خلق ایران همراه و در جمع آنان بود. اما پس از مدتی که مرام سازمان مجاهدین خلق از لونی دیگر شد رجایی از سازمان جدا شد. پس از پیروزی انقلاب اسلامی هم دیگر دلیلی ندید که در زمره اعضای نهضت آزادی بماند و راهش را از آنان هم جدا کرد.

رجایی در دوره پهلوی بنا به فعالیت‌های سیاسی که جهت ضد حکومتی داشت بازداشت شد و مدتی حبس کشید. در سال ۱۳۵۷ که گسترش مخالفت‌های علنی مردم، دستگاه حکومتی پهلوی را در تنگنا قرار داده بود زندانیان سیاسی در چند نوبت آزاد شدند. رجایی هم در یکی از آن نوبت‌ها آزاد شد و به فعالیت‌های سیاسی ضد حکومتی پرداخت که علنی و فراگیر شده بود.

در اواخر کابینه مهدی بازرگان، مهر ماه ۱۳۵۸، دکتر شکوهی از تصدی وزارت آموزش و پرورش کناره گرفت. پس از آن، نخست وزیر وقت در پی شخصی می‌گشت که بتواند رسالت خطیر اداره وزارت‌خانه آموزش و پرورش را به او واگذارد. کسی که علاوه بر داشتن قابلیت‌های مدیریت عالیه، مورد تایید رهبری هم باشد. وقتی یافتن شخص مورد اتفاق نظر دشوار شد بازرگان به ناچار تصمیم گرفت موقتا از محمد علی رجایی برای تصدی این مهم دعوت کند که با همدیگر از دوستان قدیم بودند. بنا بر این، او را تا زمان یافتن وزیر مناسب، به سرپرستی این وزارت‌خانه گماشت[1]. اما کابینه بازرگان چندانی بر سر کار نماند. پس از کنار رفتن بازرگان و وقتی اداره دولت به عهده شورای انقلاب قرار گرفت، گردانندگان شورا بنا به سابقه آشنایی با رجایی او را در همان سمت نگه

---

۱. از گفت‌وگوی نگارنده با یکی از نزدیکان مهدی بازرگان. طرف گفت‌وگو خواسته است که هویتش اعلان نشود.

داشتند و دیری برنیامد که او را برای تـصدی وزارت بـه مجلـس معرفـی کردند. در جو تندی که حـاکم شـده بـود و مجـال رسـیدگی بـه سـابقه مدیریت و ارزیابی تجربه فراهم نمی‌شد، رجایی از مجلـس بـرای تـصدی وزارت آموزش و پرورش رای اعتماد گرفت.

در دوره تصدی او وزارت آموزش و پرورش از کانون‌های انقـلاب شـد. طرح موسوم به پاکسازی معلمانی که ناهمسو با انقلاب اسلامی، مشکوک به ناهمسویی، یا مظنون به همراهی با جریان‌های گوناگون سیاسی بودند با نظر و هدایت او در این وزارت‌خانه با جدیت اجـرا شـد و در نتیجـه آن عده زیادی از کارکنان آموزش و پرورش، اعم از اداری یا آموزشی، از کـار اخراج (پاکسازی) شدند.

سال ۱۳۵۹، دوره اول مجلس که دایـر شـد رجـایی بـه نماینـدگی از مردم تهران به مجلس رفت[۱]. اما مدت نمایندگی او کمتر از شش ماه شد. ابوالحسن بنی‌صدر که بـه ریاسـت جمهـوری اسـلامی رسـید او را بـرای نخست وزیری معرفی کرد. قضیه چنان بود که در آغاز، پاره‌ای مناقـشات بر سر یافتن شخص مناسب برای تصدی نخست وزیری شکل گرفت. بنی صدر، در ابتدا، خلاف رویه متعارف قانونی، نخست وزیر مورد نظرش را به جای آن که به مجلس پیشنهاد کند به حضور رهبر انقلاب معرفی کرد. او در نامه‌ای که برای این منظور نوشت متذکر شد که «حجت الاسلام حاج احمد آقا مناسب ترین اشـخاص بـرای تـصدی نخـست وزیـری اسـت[۲]». آیت‌الله خمینی این پیشنهاد را نپذیرفتند. نـامزدی کـه حـزب جمهـوری اسلامی برای تصدی این سمت به رییس جمهوری پیشنهاد می‌داد جلال الدین فارسی بود. او پیش‌تر در روزهای ثبت نام نامزدان ریاست جمهوری

---

۱. چگونگی *انتخاب اولین نخست وزیر*. ص ۲۳۱.
۲. روزنامه اطلاعات. ۱۳۵۸/۳/۳۱.

نام‌نویسی کرده بود. حزب جمهوری اسلامی هم حامی وی بود. اما با سر و صداهایی که در اطراف شناسنامه و تابعیت افغانی وی برخاست از جمع نامزدها حذف شد. اینک حزب پامی‌فشرد تا نامزد مورد نظرش را بر کرسی نخست وزیری بنشاند. این هم میسر نشد. یک ماه بعد بنی صدر، مصطفی میر سلیم را برای نخست وزیری به مجلس معرفی کرد که از اعضای حزب جمهوری اسلامی هم بود. اما بر سر او هم توافقی حاصل نشد. حزب جمهوری اسلامی این بار بر نامزدی محمد علی رجایی برای نخست وزیری پا می‌فشرد. این بار بنی صدر، با مخالفت شدیدی که با روش و منش رجایی داشت، همرای حزبی‌ها شد و او را، خلاف میل خود، برای تصدی نخست وزیری به مجلس شورای اسلامی معرفی کرد. جالب آن بود که ۱۰ روزی پس از آن که محمد علی رجایی نخست وزیر شد، در آخرین روز از ماه شهریور سال ۱۳۵۹ ، حمله همه جانبه ارتش عراق به خاک ایران آغاز شد. با این ترتیب محمد علی رجایی، که تازه پا به عرصه عظیم مملکت‌داری گذاشته بود که برای وی ناآشنا و نیازموده بود، در عین حال گرفتار یکی از سنگین‌ترین و نامترقبه‌ترین آزمون‌های اداری و اجرایی شد.

اما با وجود آن که بحران انتخاب نخست وزیر حل شده بود اختلاف بنی صدر با حزب جمهوری اسلامی و با شخص رجایی کم نشد. بیشتر هم شد، و دیگر در همه شئون رخ می‌نمود. رجایی افراد طرفدار بنی صدر را به جلسات دولت راه نمی‌داد. حزب و نخست وزیر با تندروهای سیاسی درون و بیرون از دولت، مجموعه نیرومندی را در برابر رییس جمهوری

شکل دادند[۱]. بنا بر این بنی صدر برای تحکیم خود به سوی برخی جریان‌های ناهمسو با جمهوری اسلامی مانند مجاهدین خلق کشیده شد. این خطایی بود که در جهت یابی سیاسی کرد و دیگر فرصت جبران آن را نیافت. در آن گیرودار پایگاه عناصر سیاسی مخالف بنی‌صدر به تدریج محکم‌تر شد.

حزب جمهوری اسلامی حزب واحد و فراگیر حاکم شده بود. سران حزب و رهبر قدرتمند آن، دکتر بهشتی، از همان آغاز کار بنی‌صدر، نظر خوشی به او نداشتند. خرداد ماه ۱۳۵۹ متن سخنانی منتشر شد که حسن آیت، از اعضای مرکزیت حزب، علیه بنی صدر بیان کرده بود[۲]. نوار آن سخنان در میان مردم پخش شد. روزنامه‌ها و دیگر نشریات هم متن آن را منتشر کردند. دکتر آیت در مصاحبه‌ای گفت که نوار سخنانش مونتاژ شده است[۳]. یعنی به تلویح گفت که از انتصاب آن به خود ابا دارد. اما چند روزی بیش برنیامد که دیگر مسامحه را کنار گذاشت و اظهار کرد که متن نوار را سند افتخار خود می‌شناسد[۴]. دیگر معلوم بود که در ساختمانی سیاسی که روحانیان در کار احداث آنند جایی برای بنی‌صدر در نظر گرفته نشده و او در قدرت جمهوری اسلامی هم آینده‌ای نخواهد داشت. طرفین اختلافات به تاریخ معاصر هم تمسک‌هایی می‌جستند.

---

۱. برای برخی آگاهی‌ها در اطراف اختلافات بنی‌صدر و رجایی بنگرید به: چگونگی *انتخاب اولین نخست وزیر جمهوری اسلامی ایران*. مشخصات کتاب در بخش منابع همین کتاب درج است.

۲. برای آگاهی از متن سخنرانی معروف دکتر آیت بنگرید به: روزنامه اطلاعات. ۲۸ و ۱۳۵۹/۳/۲۹. حسن آیت هم در ماه‌های پر حادثه نیمه نخست سال ۱۳۶۰ ، در ۱۴ امرداد آن سال، روز مشروطیت در ایران، به ضرب گلوله افراد ناشناس از پا درآمد.

۳. روزنامه اطلاعات. ۱۳۵۹/۳/۲۹.

۴. همان. ۱۳۵۹/۳/۳۱.

بنی‌صدر بر تبعیت از مشی محمد مصدق تاکید داشت. این پیروی در حالی که آیت‌الله خمینی چندی بعد فتوای ارتداد اعضای جبهه ملی را صادر کردند[1] موضع او را ضعیف‌تر کرد. در مقابل او حزب جمهوری اسلامی مواضع آیت‌الله کاشانی را بر حق می‌شمرد. در نتیجه آن اختلافات، موقع محمد مصدق هم در جمهوری اسلامی مضمحل شد. نام او از یکی از خیابان‌های معروف پایتخت برداشته شد و تبلیغ نگاه و سوابق سیاسی مصدق در افکار عمومی ناباب شد و پایان یافت.

اختلاف بنی صدر با نخست وزیرش روز به روز مشخص‌تر و بیشتر می‌شد. خرداد ماه ۱۳۵۹ حزب جمهوری اسلامی بیانیه‌ای از «دفتر تهران» خطاب به «حوزه‌های مربوطه» منتشر کرد و طی آن «موضع حزب با آقای بنی صدر[2]» را توضیح داد.

او سرانجام در خرداد ماه ۱۳۶۰ به فرمان رهبر انقلاب از فرماندهی کل قوا عزل شد. در پی آن مجلس شورای اسلامی نیز به عدم کفایت سیاسی بنی صدر رای داد، و به این ترتیب، نخستین رییس جمهوری اسلامی معزول شد.

بنی صدر تنها رییس جمهوری اسلامی ایران بود، و تا کنون هم هست، که پیش از پایان دوره تصدی، از سمت خود برکنار شد. نخست وزیر ناخواسته او، محمد علی رجایی، هم که بعدا رییس جمهوری شد، دیگر رییس جمهوری اسلامی بود که پیش از آن که دوره‌اش پایان یابد در آتش کینه توزی‌ها جان باخت. گویا دستی نامریی آن دو را در عرصه سیاست در

---

۱. همان. ۱۳۶۰/۳/۲۶.

۲. بیانیه مبهم و چند پهلوست و با آن که درست سالی پیش از سرنگونی بنی‌صدر منتشر شده ناشادی حزب حاکم را از استقرار شخصی ناموافق با خود، در ریاست قوه اجراییه کشور نشان می‌دهد بنگرید به: پیشین. ۱۳۵۹/۳/۲۹.

جمهوری اسلامی به هم می‌پیوست و هر دو را پیوسته به هم، به سوی غایتی می‌راند: یکی از زندگی گسست، یکی از خانه و کاشانه گریخت.

بنی صدر پس از آن مدتی را در خفا گذراند[۱]. در آن دوره کوتاه سازمان مجاهدین خلق همچنان از وی پشتیبانی کرد. نتیجه تطابق مواضع سازمان که در حال جنگ خیابانی با جمهوری اسلامی بود با ابوالحسن بنی‌صدر، همراهی او و رییس آن سازمان در خروج از کشور شد. آن دو، به طرزی که هنوز هم روشن نشده، سوار بر یک فروند هواپیمای ایرانی از فرودگاه مهرآباد تهران به پرواز درآمدند و از کشورخارج شدند[۲]. در انتخاباتی که متعاقب آن برگزار شد محمد علی رجایی به ریاست جمهوری برگزیده شد. اما دوره ریاست جمهوری رجایی کوتاه بود. روز هشتم شهریور ماه ۱۳۶۰ در حادثه انفجار در مقر نخست‌وزیری، در کنار نخست وزیر خودش محمد جواد باهنر، به دیار باقی شتافت.

مدت زمان نخست وزیری محمد علی رجایی حدود ۱۰ ماه و طول دوره ریاست جمهوری او کمتر از سه ماه بود.

در دوره زعامت محمد علی رجایی در جو سیاسی کشور مساله ارجحیت نیروهای مکتبی و متعهد بر نیروهای متخصص و غیر مذهبی، با شدت و حدت طرح شد. این ترجیح و ارزش گذاری آرمانی، تا حدودی از طرز فکر و مرام خود وی نشات می‌گرفت.

کابینه رجایی روز نهم شهریور ۱۳۵۹ به مجلس معرفی شد. در آن

---

۱. برای آگاهی از برخی مسایل در باره دوره اختفای بنی‌صدر در تهران بنگرید به: *خاطرات حاج احمد قدیریان*. صص ۲۱۹ و ۲۲۰.

۲. بنی‌صدر پس از خروج از ایران به فرانسه رفت. او در آن جا کتاب‌هایی در خاطراتش و مسایل سیاسی منتشر کرد که یکی از آن‌ها عنوان *درس تجربه* دارد.

زمان هیجانی برای کابینه جدید بر پا شده بود. روزنامه اطلاعـات نوشـت: جوان‌ترین دولت مکتبی و انقلابی جهان پس از صدر اسلام تعیـین شـد.[۱] اطلاعات مطالعه‌ای در پیرامون سن و سال افـرادی کـرده بـود کـه بـرای تصدی وزارت‌خانه‌ها در کابینـه رجـایی معرفـی شـده بودنـد. نتیجـه آن مطالعه در روزنامه این طور خلاصه شده بود: میانگین سن اعـضای دولـت رجایی ۳۳ سال است.[۲]

با رسیدن محمد علی رجایی به ریاست کابینـه، دوره تـب انقـلاب در ایران، اگر چه با تاخیری، مسیر و جریان خود را بـه قـوت و شـدت پیـدا کرد. رجایی به تعبیری نماد «عصر تندروی و پاکدامنی انقلابی»[۳] بود.

---

۱. روزنامه اطلاعات. ۱۳۵۹/۶/۹.
۲. روزنامه اطلاعات. همان.
۳ . برای بررسی نظری مساله بنگرید به: *کالبد شکافی چهار انقلاب*. فصل هفتم.

صورت اعضای سومین کابینه در جمهوری اسلامی

نخست وزیر: محمد علی رجایی

آموزش و پرورش:

۱. نام و نام خانوادگی: محمد علی رجایی
تاریخ تولد: ۱۳۱۲
محل تولد: قزوین
مدرک تحصیلی: کارشناسی ارشد آمار از دانشگاه تهران
توضیحات: تا تعیین وزیر، شخص نخست وزیر سرپرست این وزارت‌خانه بود. ۱۳۶۰/۶/۸ در انفجار مقر نخست وزیری در تهران به شهادت رسید.

۲. نام و نام خانوادگی: محمد جواد باهنر (حجت الاسلام)
تاریخ تولد: ۱۳۱۲
محل تولد: کرمان
مدرک تحصیلی: دکترای الهیات از دانشگاه تهران
توضیحات: از موسسان و عضو مرکزیت حزب جمهوری اسلامی ۱۳۶۰/۶/۸ در انفجار مقر نخست‌وزیری در تهران به شهادت رسید.

۳. نام و نام خانوادگی: ایرج شگرف نخعی
تاریخ تولد: ۱۳۱۴
محل تولد: کرمان
مدرک تحصیلی: دکترای روانشناسی از امریکا
توضیحات: سرپرست وزارت‌خانه بود. ۱۳۹۰/۹/۳۰ در تهران درگذشت.

امور اقتصادی و دارایی:

۱. نام و نام خانوادگی: محسن نوربخش
تاریخ تولد: ۱۳۲۷
محل تولد: اصفهان
مدرک تحصیلی: دکترای اقتصاد از امریکا
توضیحات: ۱۳۸۲/۱/۲ در نوشهر درگذشت.

۲. نام و نام خانوادگی: حسین نمازی
تاریخ تولد: ۱۳۲۳
محل تولد: شیراز
مدرک تحصیلی: دکترای اقتصاد از دانشگاه اینسبروک اتریش

امور خارجه:

نام و نام خانوادگی: میرحسین موسوی خامنه
تاریخ تولد: ۱۳۲۰/۱۲/۱۱
محل تولد: خامنه تبریز
مدرک تحصیلی: کارشناسی ارشد معماری و شهرسازی از دانشگاه تهران

ارشاد ملی:

نام و نام خانوادگی: عباس دوزدوزانی
تاریخ تولد: ۱۳۲۱
محل تولد: تبریز

مدرک تحصیلی: پایان دبیرستان[1]
توضیحات: عضو حزب ملل اسلامی

بازرگانی:

نام و نام خانوادگی: حسین کاظم پور اردبیلی
تاریخ تولد: ـ
محل تولد: ـ
مدرک تحصیلی: ـ

بهداری:

نام و نام خانوادگی: هادی منافی
تاریخ تولد: ۱۳۲۰
محل تولد: تبریز
مدرک تحصیلی: دکترای پزشکی از ترکیه

بهزیستی :

۱. نام و نام خانوادگی: محمد علی فیاض بخش
تاریخ تولد: ۱۳۱۶
محل تولد: بازار آهنگران تهران
مدرک تحصیلی: دکترای پزشکی از دانشگاه تهران
توضیحات: ۱۳۶۰/۴/۷ در انفجار مقر حزب جمهوری اسلامی در تهران به شهادت رسید.

---

۱. روزنامه اطلاعات. ۱۳۵۹/۶/۱۲.

۲. نام و نام خانوادگی: حسن شهرستانی
تاریخ تولد: ـ
محل تولد: ـ
مدرک تحصیلی: ـ
توضیحات: از ۱۳۶۰/۴/۱۰ تا ۱۳۶۰/۵/۲۲ عهده‌دار این سمت بود.

پست و تلگراف و تلفن:

۱. نام و نام خانوادگی: محمود قندی
تاریخ تولد: ۱۳۲۳
محل تولد: تهران
مدرک تحصیلی: دکترای برق از امریکا
توضیحات: ۱۳۶۰/۴/۷ در انفجار مقر حزب جمهوری اسلامی در تهران به شهادت رسید.

۲. نام و نام خانوادگی: غلام‌حسین دلجو
تاریخ تولد: ـ
محل تولد: ـ
مدرک تحصیلی: ـ
توضیحات: از ۱۳۶۰/۴/۱۰ سرپرست این وزارت‌خانه شد.

دادگستری:

۱. نام و نام خانوادگی: ابراهیم احدی
تاریخ تولد: ـ
محل تولد: ـ

مدرک تحصیلی: ـ
توضیحات: ۱۳۵۹/۱۰/۱۳ استعفا داد.

۲. نام و نام خانوادگی: سید محمد اصغری
تاریخ تولد: ۱۳۲۷
محل تولد: بهار همدان
مدرک تحصیلی: کارشناسی ارشد حقوق خصوصی از دانشگاه تهران
توضیحات: از ۱۳۶۰/۳/۲۵ تا پایان این کابینه در این سمت ماند.

دفاع:

نام و نام خانوادگی: جواد فکوری (سرهنگ)
تاریخ تولد: ۱۳۱۷
محل تولد: چرنداب تبریز
مدرک تحصیلی: طی دوره فرماندهی ستاد
توضیحات: ۱۳۶۰/۷/۷ در سقوط هواپیما در حوالی تهران به شهادت رسید.

راه و ترابری

۱. نام و نام خانوادگی: موسی کلانتری
تاریخ تولد: ۱۳۲۷
محل تولد: تهران
مدرک تحصیلی: کارشناسی ارشد از پلی‌تکنیک تهران
توضیحات: ۱۳۶۰/۴/۷ در انفجار مقر حزب جمهوری اسلامی در تهران به شهادت رسید.

۲. نام و نام خانوادگی: احمد امری
تاریخ تولد: ـ
محل تولد: ـ
مدرک تحصیلی: ـ
توضیحات: سرپرست وزارت‌خانه بود. تا پایان کار این کابینه در این سمت ماند.

صنایع و معادن:

نام و نام خانوادگی: محمد رضا نعمت‌زاده
تاریخ تولد: ۱۳۲۴
محل تولد: تبریز
مدرک تحصیلی: مهندسی مکانیک از امریکا

فرهنگ و آموزش عالی:

نام و نام خانوادگی: حسن عارفی
تاریخ تولد: ۱۳۱۵
محل تولد: تهران
مدرک تحصیلی: فوق تخصص قلب و عروق از دانشگاه نیویورک

کار و امور اجتماعی:

نام و نام خانوادگی: احمد توکلی
تاریخ تولد: ۱۳۳۰
محل تولد: بهشهر
مدرک تحصیلی: تحصیل ناتمام برق در دانشگاه شیراز

کشاورزی:

نام و نام خانوادگی: محمد سلامتی
تاریخ تولد: ۱۳۲۵
محل تولد: کاشمر
مدرک تحصیلی: کارشناسی اقتصاد از دانشگاه تهران
توضیحات: عضو مرکزیت سازمان مجاهدین انقلاب اسلامی

کشور:

نام و نام خانوادگی: محمد رضا مهدوی کنی (حجت الاسلام)
تاریخ تولد: ۱۳۱۰/۵/۱۴
محل تولد: کن از توابع شهر تهران
مدرک تحصیلی: حوزوی
توضیحات: عضو مرکزیت جامعه روحانیت مبارز. ۲۹ مهر ۱۳۹۳ در تهران درگذشت.

مسکن و شهرسازی:

نام و نام خانوادگی: محمد شهاب گنابادی (سید جلالی)
تاریخ تولد: ۱۳۲۱
محل تولد: تهران
مدرک تحصیلی: مهندسی راه و ساختمان از دانشگاه علم و صنعت در تهران

نفت:

۱. نام و نام خانوادگی: اصغر ابراهیمی
تاریخ تولد: ۱۳۲۲

محل تولد: اصفهان
مدرک تحصیلی: تحصیلات ناتمام در رشته مهندسی نفت در آمریکا

۲. نام و نام خانوادگی: محمد جواد تندگویان
تاریخ تولد: ۱۳۲۹
محل تولد: خانی‌آباد تهران
مدرک تحصیلی: کارشناسی ارشد مدیریت از دانشگاه تهران
توضیحات: ۱۳۵۹/۷/۳ در چهارمین روز از حمله عراق به ایران برای تصدی این سمت به مجلس معرفی شد و رای آورد. ۱۳۵۹/۸/۹، در سی و ششمین روز از تصدی وزارت، حین ماموریت در مناطق جنگی اسیر شد. پس از چند سال اسارت در عراق به شهادت رسید.

۳. نام و نام خانوادگی: سید حسن سادات
تاریخ تولد: ـ
محل تولد: ـ
مدرک تحصیلی: ـ
توضیحات: از ۱۳۵۹/۸/۱۱ سرپرست این وزارت‌خانه شد.

نیرو:

۱. نام و نام خانوادگی: حسن عباس‌پور تهرانی فرد
تاریخ تولد: ۱۳۲۳
محل تولد: تهران

مدرک تحصیلی: دکترای برق از انگلستان
توضیحات: در ۱۳۶۰/۴/۷ در انفجار حزب جمهوری اسلامی در تهران به شهادت رسید.

۲. نام و نام خانوادگی: محمود مقدم
تاریخ تولد: ـ
محل تولد: ـ
مدرک تحصیلی: ـ
توضیحات: ۱۳۶۰/۴/۱۰ سرپرست این وزارت‌خانه شد.

برخی از معاونان رییس جمهوری و دیگر صاحبان مناصب در این کابینه

معاون نخست وزیر و وزیر مشاور در امور اجرایی:

۱. نام و نام خانوادگی: محمود روحانی
تاریخ تولد: ۱۳۱۶
محل تولد: مشهد
مدرک تحصیلی: دکترای پزشکی از دانشگاه تهران. تخصص پزشکی از بلژیک

۲. نام و نام خانوادگی: بهزاد نبوی
تاریخ تولد: ۱۳۲۱
محل تولد: تهران
مدرک تحصیلی: مهندسی الکترونیک از پلی‌تکنیک تهران
توضیحات: عضو مرکزیت سازمان مجاهدین انقلاب اسلامی

معاون سیاسی نخست وزیر:

۱. نام و نام خانوادگی: محمد هاشمی[۱]
تاریخ تولد: ۱۳۲۱
محل تولد: رفسنجان
مدرک تحصیلی: حوزوی. کارشناسی ارشد مدیریت از دانشگاه برکلی امریکا

---

۱. وی برادر اکبر هاشمی رفسنجانی است.

معاون نخست وزیر و رییس سازمان حفاظت از محیط زیست:

نام و نام خانوادگی: تقی ابتکار[۱]

تاریخ تولد: ۱۳۱۱/۵/۱

محل تولد: مشهد

مدرک تحصیلی: دکترای مهندسی مکانیک از دانشگاه پنسیلوانیای امریکا. سال ۱۳۷۹ در تهران درگذشت.

وزیر مشاور و سرپرست شرکت ملی فولاد ایران:

نام و نام خانوادگی: محمود احمد زاده هروی

تاریخ تولد: ۱۳۱۵

محل تولد: هرات

مدرک تحصیلی: دکترای زمین‌شناسی از آلمان

توضیحات: عضو نهضت آزادی ایران

وزیر مشاور و رییس سازمان برنامه و بودجه:

نام و نام خانوادگی: موسی خیر

تاریخ تولد: ـ

محل تولد: ـ

مدرک تحصیلی: ـ

---

۱. نام خانوادگی پیشین وی «سرایدار پور» بود. وی پدر معصومه ابتکار است که در کابینه‌های محمد خاتمی و حسن روحانی عهده‌دار سمت پدرش شد.

دبیر کل سازمان امور اداری و استخدامی:

۱. نام و نام خانوادگی: علی اکبر سلیمی جهرمی
تاریخ تولد: ۱۳۱۷/۹/۳۰
محل تولد: جهرم
مدرک تحصیلی: کارشناسی زبان انگلیسی از دانشگاه تهران
توضیحات: ۱۳۶۰/۴/۷ در انفجار مقر حزب جمهوری اسلامی در تهران به شهادت رسید.

۲. نام و نام خانوادگی: سید باقر سخایی
تاریخ تولد: ـ
محل تولد: ـ
مدرک تحصیلی: ـ
توضیحات: از ۱۳۶۰/۴/۱۰ سرپرست سازمان شد.

اجمالی از گرایش‌های سیاسی در این کابینه

کابینه رجایی درست چند روز پیش از تجاوز نظامی عراق به ایران و آغاز جنگ تحمیلی روی کار آمد و طی حدود ۱۰ ماه که بر سر کار بود مبین راه و رسم سیاسی و مشی اجرایی تازه‌ای در جمهوری اسلامی گردید. راه و رسم سیاسی رجایی پس از او نیز برقرار ماند و به یکی از معیارهای فعالیت سیاسی و اعتقادی در جمهوری اسلامی تبدیل شد. این راه و رسم سیاسی و اعتقادی تازه البته پیش و بیش از آن که در کابینه مجری گردد و از آن به بیرون سرایت کند از منش شخص نخست وزیر، محمدعلی رجایی، نشات می‌گرفت.

کابینه رجایی عصاره شخصیت خود او بود: آمیزه آرمانگرایی، حفظ سلامت نفس، و تقید عملی سرسختانه و بدون مماشات به اوامر و نواهی مکتب تشیع. رجایی از معدود مکلاهایی بود که حتی بیش از برخی از روحانیان در راه حفظ و دوام دولتی می‌کوشید که تحقق آرمان سرکوب شده حکومت اسلامی بود.

در این جو بود که اگر حتی امثال محسن نوربخش و یا مهدوی کنی (اعضای دو مرام سیاسی بعدی در جمهوری اسلامی) در کابینه او به وزارت رسیدند همچنان در چارچوب منش سیاسی، اعتقادی محمد علی رجایی قرار می‌گرفتند. نه شخصیت‌ها اجازه فعالیت در خارج از چارچوب آن منش را دارا بودند و نه زمانه چنان امری را برمی‌تافت. از طرفی مشی عملی آرمانگرای رجایی به صورتی عجیب و به ترتیب ویژه‌ای، که نیازمند تحقیق مجزاست، با هویت جمهوری اسلامی عجین شد و حتی خمیر مایه جمهوری اسلامی را همراه با این منش ورز داد. اغراق نیست اگر گفته شود که روش و منش رجایی، پدیده یا مفهومی شد که طی مدتی

به مراتب بیش از عمر کابینه‌اش، عین جمهوری اسلامی بود. این منش و روش همراه با استقرار کابینه‌اش و نیز پس از آن در سراسر کشور متجلی گردیده و استقرار داشت. تجلی این پدیده و مفهوم به سرحد مکتب کاملی رسیده بود که تا مدتی نیاز معنوی دولت و قاطبه‌ای از اهالی مملکت را تامین می‌کرد. ضمنا این همه زیر سایه وجود آیت‌الله خمینی واقع می‌شد که رهبری انقلاب را در دست داشت: هم آغاز و نقطه عزیمت بود، و هم غایت و آرمان.

پدیده و مفهوم رجایی می‌توانست هنوز تا مدتی دیگر هم به سیطره محتوایی خود بر جمهوری اسلامی و بر ایران ادامه دهد. اما تفاوت دیدگاه‌ها که از آغاز انقلاب بدون تبیین و توجیه نظری مانده بود به مرور به اختلاف دیدگاه‌ها تبدیل شد تا در ماه‌های اول از سال ۱۳۶۰ به زد و خوردهای خونین خیابانی در تهران و برخی از شهرهای دیگر کشید و تا چند ماه کشور را در کام خود فرو برده داشت. کابینه هم سه وزیرش را در حادثه انفجار مقر حزب جمهوری اسلامی در تهران از دست داد.

یکی از وزیران ـ وزیر نفت ـ در جبهه جنگ ربوده شد و به اسارت دشمن درآمد. و پیش از همه این‌ها مجلس شورای اسلامی رای به عدم کفایت سیاسی رییس جمهوری ـ ابوالحسن بنی صدرـ داده بود. رییس جمهوری در پایان خرداد ماه ۱۳۶۰ خود را از انظار عامه پنهان ساخت و اندکی بعدف به صورتی عجیب، با هواپیما از کشور خارج شد. در انتخابات بعدی، محمد علی رجایی به ریاست جمهوری برگزیده شد. اینک نخستین باری در ایران بود که نخست وزیری به ریاست جمهوری رسید. با رسیدن رجایی به ریاست جمهوری، عمر کابینه او ـ سومین کابینه در جمهوری اسلامی ـ به سر آمد.

برخی از مهم‌ترین رخدادهای همزمان با این کابینه

۱۸ تیر ۱۳۵۹ : لو رفتن کودتا علیه جمهوری اسلامی که به کودتای نوژه معروف شد. رهبر انقلاب «فتوای اعدام تمام همراهان کودتا را صادر کردند[۱]».

۳۰ تیر ۱۳۵۹. انتخاب حجت الاسلام اکبر هاشمی رفسنجانی به ریاست مجلس شورای اسلامی. وی نخستین رییس مجلس در جمهوری اسلامی شد.

۵ امرداد ۱۳۵۹: مرگ محمد رضا شاه در مصر

۳۱ شهریور ۱۳۵۹: آغاز جنگ عراق با ایران

۵ مهر ۱۳۵۹ : تصویب تشکیل ستاد بسیج اقتصادی و آغاز سهمیه بندی کالاهای اساسی

۳۰ دی ۱۳۵۹: آزادی آخرین گروگان‌های آمریکایی و پایان بحران گروگانگیری در سفارت پیشین امریکا در تهران

۲۰ خرداد ۱۳۶۰: برکناری دکتر ابوالحسن بنی صدر از فرماندهی نیروهای مسلح

۲۵ خرداد ۱۳۶۰: اعلام ارتداد جبهه ملی از سوی آیت‌الله خمینی

۳۰ خرداد ۱۳۶۰: آغاز جنگ مسلحانه سازمان مجاهدین خلق با حکومت جمهوری اسلامی

۳۱ خرداد ۱۳۶۰: رای مجلس شورای اسلامی به عدم کفایت سیاسی رییس جمهوری

۱ تیر ۱۳۶۰: برکناری دکتر ابوالحسن بنی صدر از ریاست جمهوری به حکم رهبر انقلاب اسلامی

---

۱. روزنامه اطلاعات. ۱۳۵۹/۴/۲۹.

۶ تیر ۱۳۶۰: سوء قصد به جان حجت الاسلام علی خامنه‌ای، امام جمعه وقت تهران (رهبر بعدی انقلاب اسلامی). ایشان در این حادثه از ناحیه دست راست مجروح شدند.

۷ تیر ۱۳۶۰ : انفجار در دفتر مرکزی حزب جمهوری اسلامی در تهران و شهادت دکتر محمد بهشتی، دبیر کل وقت حزب به همراه عده‌ای از اعضای حزب، وزیران کابینه و دیگر شخصیت‌ها

۲ امرداد ۱۳۶۰ : برگزاری دومین دوره انتخابات ریاست جمهوری. در این دوره ۷۱ نفر نامزد شدند و در نهایت صلاحیت چهار تن تایید شد. در انتخاباتی که برگزار شد محمد علی رجایی با ۱۲ میلیون و ۷۷۰ هزار و ۵۰ رای برنده انتخابات اعلام شد. دکتر عباس شیبانی هم نفر دوم شد.

کابینه چهارم

مدت کابینه: از ۲۲ /۵/ ۱۳۶۰ تا ۸/۶/ ۱۳۶۰

نخست وزیر: محمد جواد باهنر

تولد: کرمان، ۱۳۱۲

نام پدر: علی اصغر

شغل پدر: کاسب ساده

تحصیلات: دکترای الهیات از دانشگاه تهران

گرایش سیاسی: مبارز قبل از انقلاب و از موسسان و عضو مرکزیت حـزب جمهوری اسلامی

مرگ: انفجار مقر نخست وزیری در تهران، ۱۳۶۰/۶/۸

شرح حالی از رییس این کابینه

محمد جواد باهنر در سال ۱۳۱۲ در محله شهر، یکی از محله‌های قدیمی و فقیرنشین کرمان، به دنیا آمد. خانواده پدری او پرعائله و دارای ده فرزند بود. پدرش، علی اصغر، کاسب ساده‌ای بود و زندگی خانواده بزرگش را از راه کار در دکان محقرش تامین می‌کرد. محمد جواد در پنج سالگی به مکتب‌خانه رفت. در سال‌های پس از آن در امتحانات مدارس جدید هم شرکت می‌کرد تا موفق شد گواهی‌نامه پنجم دبستان را بگیرد. در ضمن، گاه کارهایی هم می‌کرد تا کمک خرج خود و خانواده باشد. ۲۰ ساله که شد، به قم رفت و تحصیلات خود را در رشته دروس دینی اسلامی ادامه داد. در کنار آن دروس جدید را هم دنبال کرد تا دیپلم گرفت.

سال ۱۳۳۷ وارد دانشکده الهیات دانشگاه تهران شد و تحصیلات دانشگاهی را تا اخذ دکترا در رشته الهیات ادامه داد. در ضمن ارتباطش با حوزه قم را هم قطع نکرد. در سال‌های پس از وقایع تند ۱۳۴۲ گاه منبری می‌رفت. در نتیجه مواضعی که در سخنرانی‌هایش در منابر علیه دولت وقت گرفت از سال ۱۳۴۲ به بعد ۹ بار به تناوب زندانی شد که همه موارد کوتاه بود. در سال ۱۳۵۰ هم سرانجام از سخنرانی منع شد.

باهنر، چنان که از زندگی و آثارش برمی‌آید، برای فعالیت‌های فرهنگی اهمیت زیاد قایل بود و آن را راه رهایی جامعه از گرفتاری‌ها می‌دانست. در سال های مبارزه با پهلویان به اتفاق گروهی از هم‌فکرانش دفتر نشر فرهنگ اسلامی را تاسیس کرد و در آن به انتشار متون دینی و فرهنگی همت گماشت. براساس اصالتی که برای کار فرهنگی قایل بود به همکاری با وزارت آموزش و پرورش پرداخت و توانست بر نشر کتاب های درسی اثرگذاری کرده و مخصوصا کتابچه‌های ساده‌ای برای آشنایی دانش‌آموزان دبستانی با قرآن تهیه کند. این کتابچه‌ها با جدیت او در زمره متون درسی رسمی آموزش و پرورش ابتدایی کشور درآمد. کانون توحید و مدرسه مفید هم از نهادهای فرهنگی بود که باهنر در تاسیس و اداره آن نقش مستقیم داشت. وی در سال ۱۳۵۷ به امر آیت‌الله خمینی در کنار چند نفر دیگر مامور تنظیم و اداره اعتصابات علیه حکومت وقت شد. اعتصاب‌هایی که یکی از ضربه‌های کمرشکن را بر پیکر حکومت پهلوی وارد کرد.

باهنر پس از وقوع انقلاب اسلامی هم و غم خود را یکسره مصروف وزارت آموزش و پرورش کرد. نظارت بر تالیف کتاب‌های درسی و تاسیس واحد امور پرورشی در وزارت آموزش و پرورش از جمله کارهای او در آن برهه بود. واحد امور پرورشی در وزارت‌خانه پا گرفت و به مرور به نهادی تبدیل شد که مسیر تربیت دانش آموزان و منش معلمان تحت تاثیر قوی و سرنوشت ساز آن درآمد. وقتی در جمهوری اسلامی قرار شد تشکیلاتی برای سواد آموزی بزرگ‌سالان دایر شود تا کارهای سازمان پیکار با بی‌سوادی را پی بگیرد که در دوره حکومت پهلوی متصدی این امر بود، تشکیلات جدیدی دایر شد که «نهضت سواد آموزی» نام گرفت. مسوولیت اداره این نهضت در آغاز به باهنر سپرده

شد. اما او چندان فرصتی برای کار در آن تشکیلات نیافت.

محمد جواد باهنر در نخستین دوره مجلس شورای اسلامی به نمایندگی مردم تهران وارد مجلس شد. اما از وقتی که کابینه محمد علی رجایی بر سرکار آمد باهنر در آن کابینه به سمت وزیر آموزش و پرورش معرفی و از مجلس خارج شد. باهنر علاوه بر عضویت در شورای انقلاب که از پیش از پیروزی انقلاب اسلامی دایر شده بود، در شکل‌گیری ستاد انقلاب فرهنگی هم از اعضای اصلی بود و در فعالیت آن نهاد نقش موثر داشت. پس از حادثه انفجار در مقر حزب جمهوری‌اسلامی در هفتم تیر ماه ۱۳۶۰ و ترور عده‌ای، از جمله دکتر محمد حسین بهشتی دبیر کل حزب جمهوری اسلامی ، وی جای بهشتی را در حزب گرفت.

باهنر با آغاز ریاست جمهوری محمد علی رجایی مامور تشکیل کابینه شد. اما کابینه او کوتاه زمانی ـ کمابیش ۱۷ روز ـ بیش نپاید و خود همراه با رییس وقت جمهوری در حادثه انفجار نخست‌وزیری در هشتم شهریور ماه ۱۳۶۰ به دیار باقی شتافت. در آن سانحه سرهنگ هوشنگ وحید دستجردی رییس وقت شهربانی کل کشور، سرهنگ ضیایی معاون ژاندارمری، تیمسار شرفخواه معاون نیروی زمینی، و سرهنگ مهدی کتیبه هم مجروح شدند. سرهنگ دستجردی یک هفته بعد در اثر شدت جراحات جان باخت.

مقامات در اطراف علل این حادثه هم توضیح کافی ندادند و هویت عامل یا عاملان آن و چند و چون انفجار در یکی از حساس‌ترین مقرهای قدرت سیاسی در جمهوری اسلامی نامعلوم ماند.

محمد جواد باهنر، سومین نخست وزیر ایران بود که، در فاصله زمان اندکی کمتر از ۳۰ سال، در حین تصدی این سمت به قتل رسید.

نخست‌وزیر مقتول پیش از وی حسن‌علی منصور و تاریخ قتل وی ششم بهمن ماه ۱۳۴۳ بود[1]. پیش از او هم حاجی‌علی رزم‌آرا، سپهبد و رییس پیشین ستاد ارتش ایران که به سمت نخست وزیری گمارده شده بود در ۱۶ اسفند ۱۳۲۹ در مسجد سلطانی در تهران به قتل رسید[2].

دکتر محمد جواد باهنر الگویی برای نگاه مثبت و امیدوار در کار اجرایی و سیاسی بود. او با رفتار خود نشان داد که دوری جستن و مبارزه با حاکمیت، همواره تنها راه ممکن نیست. بلکه در زمان‌هایی می‌توان، و ای بسا بهتر است؛ راه همکاری پیشه کرد و با بهره‌گرفتن از ابزارهایی که حاکمیت در اختیار دارد به سوی هدف‌ها و آرمان‌ها حرکت کرد.

کابینه‌ای که باهنر به مجلس شورای اسلامی معرفی کرد در جلسه ۱۴ امرداد ماه ۱۳۶۰ رای اعتماد گرفت.[3] محمد علی رجایی، رییس وقت جمهوری اسلامی، دو روز پیش از آن نامه‌ای به مجلس شورای اسلامی فرستاده و طی آن دکتر محمد جواد باهنر را برای تصدی نخست وزیری در دولت خود به مجلس معرفی کرده بود.[4] کابینه باهنر با شهادت وی در نخست‌وزیری بیش از ۱۷ روز نپایید و از کوتاه‌ترین کابینه‌ها در تاریخ معاصر ایران است.

---

۱. شرح *حال رجال سیاسی و نظامی معاصر ایران*. مجلد ۳. ص ۱۵۴۶ تا ۱۵۵۲.
۲. همان. مجلد ۲. ص ۷۱۴ تا ۷۲۰ . یادآور می‌شود که امیر عباس هویدا از این زمره بیرون است. زیرا نزدیک به دو سال پس از استعفا از سمت نخست وزیری، در ۱۳۵۸/۱/۱۷، اعدام شد. مسجد سلطانی همان مسجد شاه است که پس از انقلاب اسلامی، مسجد امام خمینی نامیده شد.
۳. روزنامه اطلاعات. ۱۳۶۰/۵/۱۵.
۴. همان. ۱۳۶۰/۵/۱۲.

صورت اعضای چهارمین کابینه در جمهوری اسلامی

نخست وزیر: محمد جواد باهنر

آموزش و پرورش:

نام و نام خانوادگی: علی اکبر پرورش
تاریخ تولد: ۱۳۲۱
محل تولد: اصفهان
مدرک تحصیلی: مقدمات حوزه. کارشناسی ارشد آموزش دبیری از دانشسرای عالی تهران
توضیحات: عضو هیات‌های موتلفه اسلامی. عضو مرکزیت حزب جمهوری اسلامی. ۱۳۹۲/۱۰/۶ در اصفهان درگذشت.

امور اقتصادی و دارایی:

نام و نام خانوادگی: حسین نمازی
تاریخ تولد: ۱۳۲۳
محل تولد: شیراز
مدرک تحصیلی: دکترای اقتصاد از دانشگاه اینسبروک اتریش

امور خارجه :

نام و نام خانوادگی: میر حسین موسوی خامنه
تاریخ تولد: ۱۳۲۰/۱۲/۱۱
محل تولد: خامنه، تبریز
مدرک تحصیلی: کارشناسی ارشد معماری و شهرسازی از دانشگاه ملی

ارشاد اسلامی:

نام و نام خانوادگی: عبدالمجید معادی‌خواه[1] (حجت الاسلام)
تاریخ تولد: ۱۳۲۱
محل تولد: قم
مدرک تحصیلی: حوزوی

بازرگانی:

نام و نام خانوادگی: حبیب الله عسگر اولادی مسلمان[2]
تاریخ تولد: ۱۳۱۱
محل تولد: تهران
مدرک تحصیلی: به دست نیامد.
توضیحات: از موسسان هیات‌های موتلفه اسلامی بود که بعدا پروانه حزب دریافت داشت. ۱۳۹۲/۸/۱۴ در تهران درگذشت.

بهداری:

نام و نام خانوادگی: هادی منافی
تاریخ تولد: ۱۳۲۰
محل تولد: تبریز
مدرک تحصیلی: دکترای پزشکی از ترکیه

---

۱. حجت‌الاسلام معادی‌خواه از سال ۱۳۶۲ تا چندی فصل‌نامه تاریخی یاد را منتشر می‌کرد. سال ۱۳۸۲ هم کتاب خاطراتش را با عنوان *جام شکسته* چاپ و منتشر کرد.
۲ . عسکر اولادی در انتخابات این دوره ریاست جمهوری نامزد شد و در ۱۳۶۰/۴/۲۷ ضمن سخنرانی انتخاباتی مورد سوء قصد قرار گرفت و زخمی شد.

پست و تلگراف و تلفن:

نام و نام خانوادگی: مرتضی نبوی

تاریخ تولد: ۱۳۲۶/۹/۶

محل تولد: قزوین

مدرک تحصیلی: کارشناسی ارشد برق از دانشگاه تهران

توضیحات: عضو هیات‌های موتلفه اسلامی. عضو جامعه اسلامی مهندسین. عضو حزب جمهوری اسلامی

دادگستری:

نام و نام خانوادگی: سید محمد اصغری

تاریخ تولد: ۱۳۲۷

محل تولد: بهار، همدان

مدرک تحصیلی: کارشناسی ارشد حقوق خصوصی از دانشگاه تهران

دفاع:

نام و نام خانوادگی: سید موسی نامجو (سرهنگ)

تاریخ تولد: ۱۳۱۷

محل تولد: بندر انزلی

مدرک تحصیلی: مهندسی نقشه‌برداری از دانشکده افسری

توضیحات: ۱۳۶۰/۷/۵ در سقوط هواپیما در حوالی تهران شهید شد.

راه و ترابری:

۱. نام و نام خانوادگی: احمد امری[۱]
تاریخ تولد: ـ
محل تولد: ـ
مدرک تحصیلی: ـ
توضیحات: سرپرست این وزارت‌خانه بود.

۲. نام و نام خانوادگی: هادی نژاد حسینیان
تاریخ تولد: ۱۳۲۵
محل تولد: تهران
مدرک تحصیلی: کارشناسی ارشد سازه از امریکا

صنایع و معادن:

نام و نام خانوادگی: مصطفی هاشمی خوراسگانی
تاریخ تولد: ۱۳۲۵
محل تولد: تهران
مدرک تحصیلی: مهندسی نساجی از پلی‌تکنیک تهران

فرهنگ و آموزش عالی:

نام و نام خانوادگی: محمد علی نجفی
تاریخ تولد: ۱۳۳۰
محل تولد: تهران

---

۱. در ابتدا سید حسین تاجگردون برای تصدی این وزارت‌خانه معرفی شد. اما مجلس به او رای اعتماد نداد.

مدرک تحصیلی: تحصیلات ناتمام در رشته ریاضی از امریکا

کار و امور اجتماعی:

نام و نام خانوادگی: محمد میر محمد صادقی
تاریخ تولد: ۱۳۲۵
محل تولد: اصفهان
مدرک تحصیلی: ـ
توضیحات: از اعضای حزب ملل اسلامی

کشاورزی:

نام و نام خانوادگی: محمد سلامتی
تاریخ تولد: ۱۳۲۵
محل تولد: کاشمر
مدرک تحصیلی: کارشناسی اقتصاد از دانشگاه تهران
توضیحات: عضو مرکزیت سازمان مجاهدین انقلاب اسلامی

کشور:

نام و نام خانوادگی: محمد رضا مهدوی کنی (حجت الاسلام)
تاریخ تولد: ۱۳۱۰/۵/۱۴
محل تولد: کن از توابع شهر تهران
مدرک تحصیلی: حوزوی
توضیحات: عضو جامعه روحانیت مبارز. ۲۹ مهر ماه ۱۳۹۳ درگذشت.

مسکن و شهرسازی:

نام و نام خانوادگی: محمد شهاب گنابادی (سیدجلالی)

تاریخ تولد: ۱۳۲۱
محل تولد: تهران
مدرک تحصیلی: مهندسی راه و ساختمان از دانشگاه علم و صنعت تهران

نفت:

نام و نام خانوادگی: محمد غرضی
تاریخ تولد: ۱۳۲۰/۱۱/۲۳
محل تولد: اصفهان
مدرک تحصیلی: کارشناسی ارشد الکترونیک از دانشگاه تهران و تحصیلات ناتمام در رشته برق در فرانسه
توضیحات: عضو پیشین سازمان مجاهدین خلق ایران

نیرو:

۱. نام و نام خانوادگی: حسن غفوری فرد[۱]
تاریخ تولد: ۱۳۲۲/۵/۱۳
محل تولد: تهران
مدرک تحصیلی: دکترای فیزیک هسته‌ای از دانشگاه کانزاس امریکا
توضیحات: عضو مرکزیت حزب موتلفه اسلامی

---

۱. در ابتدا منصور شهیدی برای تصدی این سمت به مجلس معرفی شد. اما وی خود پس از معرفی به مجلس از این پیشنهاد انصراف داد. غفوری فرد در سال ۱۳۸۷ کتابی را از خاطرات خود با عنوان *خاطرات دکتر حسن غفوری فرد* منتشر کرده است.

برخی از معاونان رییس جمهوری و دیگر صاحبان مناصب در این کابینه

وزیر مشاور در امور اجرایی:

نام و نام خانوادگی: بهزاد نبوی

تاریخ تولد: ۱۳۲۱

محل تولد: تهران

مدرک تحصیلی: مهندسی الکترونیک از دانشگاه پلی‌تکنیک تهران

توضیحات: عضو مرکزیت سازمان مجاهدین انقلاب اسلامی

وزیر مشاور و سرپرست صنایع فولاد:

نام و نام خانوادگی: حسین موسویانی

تاریخ تولد: ۱۳۲۵

محل تولد: کاشان

مدرک تحصیلی: کارشناسی ارشد مکانیک ماشین‌آلات از دانشگاه پلی‌تکنیک تهران

وزیر مشاور و رییس سازمان بهزیستی:

نام و نام خانوادگی: محمود روحانی

تاریخ تولد: ۱۳۱۶

محل تولد: مشهد

مدرک تحصیلی: دکترای پزشکی از دانشگاه تهران. تخصص پزشکی از بلژیک

وزیر مشاور و رییس سازمان برنامه و بودجه:

نام و نام خانوادگی: محمد تقی بانکی

تاریخ تولد: ۱۳۲۵

محل تولد: تهران

مدرک تحصیلی: دکترای راه و ساختمان از امریکا

برخی از مهم‌ترین رخدادهای همزمان با این کابینه

ادامه ترورها و درگیری‌های خونین خیابانی سازمان مجاهدین خلـق بـا حکومت جمهوری اسلامی

۱۳ امرداد ۱۳۶۰: معرفی محمد جواد باهنر برای تصدی نخست وزیری به مجلس شورای اسلامی

۸ شهریور ۱۳۶۰: شهادت رییس جمهوری، محمد علی رجایی و نخست وزیر، محمد جواد باهنر، در انفجار مقر نخست وزیری در تهران

کابینه پنجم

مدت کابینه: از ۱۳۶۰/۶/۱۲ تا ۱۳۶۰/۷/۲۶

نخست وزیر: محمد رضا مهدوی کنی (حاج باقری ـ حجت‌الاسلام)

تولد: کَن از توابع شهر تهران ۱۳۱۰/۵/۱۴

نام پدر: اسدالله

شغل پدر: کشاورز و تاجر

تحصیلات: حوزوی

گرایش سیاسی: عضو مرکزیت جامعه روحانیت مبارز تهران

مرگ: ۲۹ مهر ۱۳۹۳، تهران

شرح حالی از رییس این کابینه

محمد رضا مهدوی کنی، با نام خانوادگی حاج باقری، فرزند اسدالله حاج باقری و فاطمه فتاحی، ۱۴ امرداد ماه ۱۳۱۰ در محله سرآسیاب بخش کَن از توابع شمال‌غرب شهر تهران به دنیا آمد. پدرش کشاورزی و گاه تجارت می‌کرد. وی ابتدا به مدرسه رفت و تا کلاس ششم درس خواند. پس از آن در حوزه‌های علمیه در تهران به تحصیل درس دینی مشغول شد و از آن‌جا برای تکمیل تحصیلات به قم رفت.

سال ۱۳۲۸ با قدسیه، دختر آیت‌الله زین العابدین سرخه‌ای ازدواج کرد[۱] و صاحب سه فرزند به نام‌های محمد سعید، مهدیه و مریم شد.

فعالیت‌های سیاسی مهدوی کنی از دهه ۱۳۴۰ پا گرفت. پایگاه فعالیت‌های او مسجد جلیلی، در جنوب خیابان ایرانشهر در تهران بود که وی امام جماعت آن جا هم بود. همزمان در مدرسه مروی در تهران هم درس می‌داد. سال ۱۳۵۳ به علت فعالیتِ سیاسی با مشی ضدیت با حکومت پهلوی دستگیر و به بوکان تبعید شد. اما در تبعید هم دست از کارهایش به ضد حکومت نکشید تا باز در بوکان دستگیر شد و ماموران دولتی، او را به زندانی در تهران انتقال دادند. دی ماه ۱۳۵۷ هم یک بار

---

۱. *آیت الله مهدوی کنی به روایت اسناد ساواک*. ص ۱۰.

دیگر ماموران حکومت نظامی او را دستگیر کردند. در همان بحبوحه به عضویت شورای انقلاب هم درآمده بود.

مهدوی کنی در اوایل انقلاب اسلامی، سرپرستی کمیته‌های انقلاب اسلامی را عهده‌دار شد. در آن دستگاه برادرش، آیت‌الله مهدی باقری (مهدوی کنی)، را به سمت قائم مقام خویش برقرار کرده بود. بعدها که دانشگاه امام صادق تاسیس شد این برادر باز در سمت قائم مقامی مهدوی کنی در دانشگاه نشست و در آن جا سمت استادی هم گرفت.

با تعطیل دانشگاه‌ها و تشکیل ستاد انقلاب فرهنگی در آن ستاد نیز عضو شد. وی پس از کناره گیری دولت موقت مهدی بازرگان و در مدت استقرار کابینه تحت نظارت شورای انقلاب، مدتی نماینده دولت در وزارت دادگستری بود. در کابینه‌های محمد جواد باهنر و محمد علی رجایی به سمت وزارت کشور معرفی شد.

مهدوی کنی، پس از انفجار مقر نخست وزیری، مامور تشکیل کابینه شد و کابینه وی روز ۱۱ شهریور ۱۳۶۰ از مجلس رای اعتماد گرفت. اما کابینه او عمر کوتاهی داشت: ۴۵ روز، که یکی از دوره‌های کوتاه تصدی کابینه‌ها از مشروطیت تاکنون است. اما گفته شد که کابینه باهنر که عمر آن از ۱۷ روز تجاوز نکرد کوتاه‌ترین کابینه در جمهوری اسلامی بود.

با برگزاری انتخابات ریاست جمهوری که به انتخاب آیت‌الله خامنه‌ای انجامید مهدوی کنی استعفای کابینه خود را به رییس جدید جمهوری اسلامی تقدیم کرد. پس از آن نماینده امام در امور جنگ‌زدگان شد. از زمان تاسیس دانشگاه امام صادق در سال ۱۳۶۲ نیز بر مسند ریاست هیات امنای دانشگاه نشست و تا پایان عمر آن سمت را داشت. گویا از همان هنگام منزلش را نیز به مقر دانشگاه برده بود.

تولیت حوزه علمیه مروی تهران و موقوفات آن، عضویت مجمع

تشخیص مصلحت نظام، عضویت مجلس خبرگان رهبری و سپس ریاست آن مجلس، و دبیرکلی جامعه روحانیت مبارز تهران از دیگر مناصب اوست. جامعه روحانیت مبارز تهران از سال ۱۳۴۲ با شرکت ۱۸۰ نفر از علمای تهران پایه‌ریزی و اساس‌نامه آن در سال ۱۳۵۶ نوشته شد.

مهدوی‌کنی پس از نخست‌وزیری دیگر عهده‌دار سمت اجرایی نشد. یک بار در سال ۱۳۷۷ نماز جمعه تهران را اقامه کرد. تنها سمت رسمی که سه دهه بعد به عهده گرفت ریاست مجلس خبرگان رهبری بود. او در نشست اعضای این مجلس در اسفند ماه ۱۳۸۹ پس از رای‌گیری داخلی حایز اکثریت آرا شده و سمت ریاست این مجلس به وی واگذار گردید. تا آن زمان اکبر هاشمی رفسنجانی متصدی سمت ریاست آن مجلس بود.

وی روز ۱۴ خرداد ۱۳۹۳ به علت عارضه قلبی در تهران بستری شد. پس از چهار ماه مداوا خبر وفاتش در ۲۹ مهر ۱۳۹۳ انتشار یافت. دو روز بعد مراسم تشییع او در حضور آیت الله خامنه‌ای، برگزار شد. پیکرش در مرقد عبدالعظیم حسنی به خاک سپرده شد.

مهدوی‌کنی از متنفذترین روحانیان در جمهوری اسلامی بود. نقل می‌شود که عنوان «مجتهد اول تهران»، جایگاهی که از متجاوز از دویست سال قبل تاکنون برقرار بوده، در این سال‌ها به وی تعلق داشته است.

پس از درگذشت او، برادرش، آیت‌الله مهدی باقری[1] بر کرسی ریاست دانشگاه امام صادق نشست.

---

۱. پسری از او، با نام علی باقری، در دوره ریاست سعید جلیلی بر مذاکره کنندگان هسته‌ای ایران با غرب، عضو آن گروه بود. پسر دیگرش، مصباح باقری، از دامادهای مقام معظم رهبری انقلاب اسلامی است. ایسنا به نقل از فردانیوز. ۱۳۹۴/۳/۱۶.

صورت اعضای پنجمین کابینه در جمهوری اسلامی

نخست وزیر: محمد رضا مهدوی کنی

آموزش و پرورش:

نام و نام خانوادگی: علی اکبر پرورش
تاریخ تولد: ۱۳۲۱
محل تولد: اصفهان
مدرک تحصیلی: مقدمات حوزه. کارشناسی ارشد آموزش دبیری از دانشسرای عالی تهران
توضیحات: عضو هیات‌های موتلفه اسلامی. عضو مرکزیت حزب جمهوری اسلامی. ۱۳۹۲/۱۰/۶ در اصفهان درگذشت.

امور اقتصادی و دارایی:

نام و نام خانوادگی: حسین نمازی
تاریخ تولد: ۱۳۲۳
محل تولد: شیراز
مدرک تحصیلی: دکترای اقتصاد از دانشگاه اینسبروک اتریش

امور خارجه:

نام و نام خانوادگی: میرحسین موسوی خامنه
تاریخ تولد: ۱۳۲۰/۱۲/۱۱
محل تولد: خامنه، تبریز
مدرک تحصیلی: کارشناسی ارشد معماری و شهرسازی از دانشگاه ملی

ارشاد اسلامی:

نام و نام خانوادگی: عبدالمجید معادی‌خواه (حجت الاسلام)
تاریخ تولد: ۱۳۲۱
محل تولد: قم
مدرک تحصیلی: حوزوی

بازرگانی:

نام و نام خانوادگی: حبیب‌الله عسگر اولادی مسلمان
تاریخ تولد: ۱۳۱۱
محل تولد: تهران
مدرک تحصیلی: -
توضیحات: از موسسان هیات‌های موتلفه اسلامی که بعدا پروانه حزب دریافت داشت. ۱۳۹۲/۸/۱۴ در تهران درگذشت.

بهداری:

نام و نام خانوادگی: هادی منافی
تاریخ تولد: ۱۳۲۰
محل تولد: تبریز
مدرک تحصیلی: دکترای پزشکی از ترکیه

پست و تلگراف و تلفن:

نام و نام خانوادگی: مرتضی نبوی
تاریخ تولد: ۱۳۲۶
محل تولد: محمدیه (زیباشهر)، قزوین

مدرک تحصیلی: کارشناسی ارشد برق از دانشگاه تهران
توضیحات: عضو مرکزیت حزب موتلفه اسلامی

دادگستری:

نام و نام خانوادگی: سید محمد اصغری
تاریخ تولد: ۱۳۲۷
محل تولد: بهار، همدان
مدرک تحصیلی: کارشناسی ارشد حقوق خصوصی از دانشگاه تهران

دفاع:

نام و نام‌خانوادگی: سید موسی نامجو (سرهنگ)
تاریخ تولد: ۱۳۱۷
محل تولد: بندرانزلی
مدرک تحصیلی: مهندسی نقشه‌برداری از دانشکده افسری
توضیحات: ۱۳۶۰/۷/۵ در سقوط هواپیما در حوالی تهران شهید شد.

راه و ترابری:

نام و نام‌خانوادگی: هادی نژاد حسینیان
تاریخ تولد: ۱۳۲۵
محل تولد: تهران
مدرک تحصیلی: کارشناسی ارشد سازه از امریکا

صنایع و معادن:

نام و نام‌خانوادگی: مصطفی هاشمی خوراسگانی
تاریخ تولد: ۱۳۲۵
محل تولد: تهران
مدرک تحصیلی: مهندسی نساجی از پلی‌تکنیک تهران

فرهنگ و آموزش عالی:

نام و نام خانوادگی: محمد علی نجفی
تاریخ تولد: ۱۳۳۰
محل تولد: تهران
مدرک تحصیلی: تحصیلات ناتمام در رشته ریاضی از امریکا

کار و امور اجتماعی:

نام و نام خانوادگی: محمد میر محمد صادقی
تاریخ تولد: ۱۳۲۵
محل تولد: اصفهان
مدرک تحصیلی: ـ
توضیحات: عضو حزب ملل اسلامی

کشاورزی:

نام و نام خانوادگی: محمد سلامتی
تاریخ تولد: ۱۳۲۵
محل تولد: کاشمر
مدرک تحصیلی: کارشناسی اقتصاد از دانشگاه تهران

توضیحات: عضو مرکزیت سازمان مجاهدین انقلاب اسلامی

کشور:

نام و نام‌خانوادگی: سید کمال‌الدین یادآور نیک‌روش
تاریخ تولد: ۱۳۲۳
محل تولد: بروجرد
مدرک تحصیلی: دکترای کنترل از دانشگاه کلمبیا در امریکا

مسکن و شهرسازی

نام و نام خانوادگی: محمد شهاب گنابادی (سیدجلالی)
تاریخ تولد: ۱۳۲۱
محل تولد: تهران
مدرک تحصیلی: مهندسی راه و ساختمان از دانشگاه علم و صنعت تهران

نفت:

نام و نام خانوادگی: محمد غرضی
تاریخ تولد: ۱۳۲۰/۱۱/۲۳
محل تولد: اصفهان
مدرک تحصیلی: کارشناسی ارشد الکترونیک از دانشگاه تهران و تحصیلات ناتمام در رشته برق در فرانسه
توضیحات: عضو پیشین سازمان مجاهدین خلق ایران

نیرو:

نام و نام خانوادگی: حسن غفوری‌فرد

تاریخ تولد: ۱۳۲۲/۵/۱۳

محل تولد: تهران

مدرک تحصیلی: دکترای فیزیک هسته‌ای از دانشگاه کانزاس امریکا

توضیحات: عضو مرکزیت حزب موتلفه اسلامی

برخی از معاونان رییس جمهوری و دیگر صاحبان مناصب در این کابینه

وزیر مشاور در امور اجرایی:

نام و نام خانوادگی: بهزاد نبوی

تاریخ تولد: ۱۳۲۱

محل تولد: تهران

مدرک تحصیلی: مهندسی الکترونیک از پلی‌تکنیک تهران

توضیحات: عضو مرکزیت سازمان مجاهدین انقلاب اسلامی

وزیر مشاور و سرپرست سازمان برنامه و بودجه

نام و نام خانوادگی: محمد تقی بانکی

تاریخ تولد: ۱۳۲۵

محل تولد: تهران

مدرک تحصیلی: دکترای راه و ساختمان از امریکا

وزیر مشاور و رییس سازمان بهزیستی:

نام و نام خانوادگی: محمود روحانی

تاریخ تولد: ۱۳۱۶

محل تولد: مشهد

مدرک تحصیلی: دکترای پزشکی از دانشگاه تهران. تخصص پزشکی از بلژیک

وزیر مشاور و سرپرست شرکت ملی‌فولاد ایران:

نام و نام خانوادگی: سید حسین موسویانی

تاریخ تولد: ۱۳۲۵

محل تولد: کاشان

مدرک تحصیلی: کارشناسی ارشد مکانیک ماشین‌آلات از پلی‌تکنیک تهران

برخی از مهم‌ترین رخدادهای همزمان با این کابینه

۱۰ مهر ۱۳۶۰ : سومین دوره انتخابات ریاست جمهوری برگزار شد. برای این انتخابات ۴۶ نفر نامزد شدند و در نهایت چهار نفر امکان حضور در انتخابات را پیدا کردند. پس از شمارش آرا، حجت‌الاسلام علی خامنه‌ای با ۱۵ میلیون و ۹۰۵ هزار و ۹۸۷ رای، رییس جدید جمهوری اسلامی اعلام شدند. اکبر پرورش هم رتبه دوم را به دست آورد. در این دوره ابراهیم یزدی، هم ثبت نام کرده بود که صلاحیتش برای شرکت در انتخابات احراز نشد.

جمهوری دوم

در این دوره دو کابینه بر سر کار آمدند

کابینه ششم

مدت کابینه: از ۱۳۶۰/۸/۱۱ تا ۱۳۶۴/۸/۵
نخست‌وزیر: میرحسین موسوی خامنه
تولد: خامنه، تبریز ۱۳۲۰/۱۲/۱۱
نام پدر: میراسماعیل
شغل پدر: بازرگان چای
تحصیلات: کارشناسی ارشد معماری و شهرسازی از دانشگاه ملی
گرایش سیاسی: عضو مرکزیت حزب جمهوری اسلامی

شرح حالی از رییس این کابینه

میرحسین موسوی خامنه در ۱۱ اسفندماه ۱۳۲۰ در خامنه از توابع تبریز به دنیا آمد. پدرش میر اسماعیل بازرگان چای بود. میرحسین پس از اخذ دیپلم به تهران آمد. در تهران به فعالان سیاسی نهضت آزادی نزدیک شد و در جلسات سخنرانی دکتر علی شریعتی حضور می‌یافت. در ضمن، تحصیلات دانشگاهی را تا اخذ مدرک کارشناسی ارشد معماری و شهرسازی در دانشگاه ملی دنبال کرد.

علاقه به هنر از همان سال‌ها در او باعث می‌شد که دستی به نقاش هم بزند و خود را به نام هنری حسین رهجو معرفی کند. نامی که مبین گرایش او به طی طریقت بر مبانی اسلام بود. سال ۱۳۴۸ در جریان فعالیت‌های هنری با زهره کاظمی آشنا شد و با او ازدواج کرد. خانم زهره کاظمی در فعالیت‌های هنری و اجتماعی نام‌های مستعاری چون زینب رهپو و زهرا رهنورد برای خود می‌داشت. سرانجام هم به نام زهرا رهنورد اشتهار یافت. نامی که همانندی‌هایی با نام مستعار همسرش موسوی را بیان می‌داشت که خود را رهجو می‌خواند: زن و مرد هر دو خود را پویندگان راهی می‌دانستند.

موسوی در فعالیت‌های سیاسی خود در سال‌های منتهی به انقلاب اسلامی با دکتر محمدحسین بهشتی آشنا شد و به سبب همین آشنایی

بود که در بعد از پیروزی انقلاب، دکتر بهشتی او را بـه حـزب جمهـوری اسلامی فراخواند. وقتی روزنامه حزب پروانه انتشار گرفـت دکتـر بهـشتی روزنامه را در اختیار او قرارداد و سمت سردبیری را به او سپرد.

سال ۱۳۶۰ پس از آن که آیـت‌الله خامنـه‌ای بـه ریاسـت جمهـوری رسیدند چند تن را برای تصدی سمت نخست وزیری به مجلس معرفـی کردند. در صدر آنان دکتر علی اکبر ولایتـی بـود. نـام او کـه در مجلـس طرح شد مخالفانی به سخن برآمدنـد. در صـدر مخالفـان، سـید محمـد خاتمی، نماینده اردکان و میبد بود که گفت: جامعه ما که در کار سامان دادن به نظام اجتماعی اسـت بـه «نخـست وزیـری توانـا و برخـوردار از منطق» نیاز دارد کـه «قـدرت تمییـز اصـولگرایی را از سـلیقه گرایـی[1]» داشته باشد. وقتی این نامزد با مخالفت نماینـدگان روبـه‌رو شـد ریـیس وقت جمهوری اسلامی ، مصطفی میرسلیم، محمد غرضی، حسن غفوری فرد، علی اکبر پرورش و سرانجام میرحسین موسوی را به مجلس معرفی کردند. از آن جمع پنج تـن هـم موسـوی بـود کـه توانـست رای موافـق مجلسیان را به دست آورد.

موسوی از آن زمان کار مطبوعاتی را بدرود گفت و بـا احـراز نخـست وزیری ایران به مدت دو دوره یا هشت سال عهده‌دار این سـمت حـساس بود. میر حسین موسوی کسی بود که از روزنامه‌نگاری به نخـست وزیـری رسید. به این سبب او را علاوه بر جایی که در تـاریخ سیاسـی ایـران دارد باید صاحب جایگاه در تاریخ مطبوعات ایران هم دانست. در تاریخ معاصـر ایران به جز او، سید ضیا طباطبایی، از روزنامه‌نگاری بـه صـدارت رسـیده است. با این تفاوت که دامنه کـار آن دو را، در مطبوعـات و در سیاسـت،

---

۱. مشروح *مذاکرات مجلس شورای اسلامی*. جلسه ۱۳۶۰/۷/۲۷.

اصلا نمی‌توان با هم قیاس کرد. سید ضیا تا پیش از صدارت، صاحب امتیاز و ناشر پنج روزنامه شخصی بود و فقط سه ماهی در قدرت ماند[۱]. موسوی یک روزنامه حزبی را مدت کوتاهی گردانده بود و در عوض دوره صدراتش هشت سال شد.

موسوی درست چهار روز بعد از کسب رای اعتماد کابینه‌اش را به مجلس معرفی کرد. کابینه بدون وزیر امور خارجه بود و او خود سرپرستی آن وزارت‌خانه را عهده‌دار شده بود. وزارت امور خارجه تا بیش از دو ماه بعد هم با سرپرستی اداره می‌شد تا در ۲۴ آذر ۱۳۶۰ همان علی اکبر ولایتی که بنا بود نخست وزیر باشد برای تصدی این وزارت‌خانه معرفی شد و رای اعتماد گرفت.

جنگ تحمیلی در صدر گرفتاری‌های موسوی و کابینه او بود. خود هم بارها بر این مهم تاکید کرد. مدتی بعد که قوای ایرانی کامیابی عظیمی به دست آوردند و خرمشهر را از اشغال بیگانگان به در آوردند زمزمه‌هایی دایر بر پایان دادن به جنگ درگرفت. پیشتاز مدافعان پایان جنگ مهندس بازرگان و یارانش در مجلس بودند. اما هاشمی رفسنجانی، رییس وقت مجلس با درخواست آنان برای مشورت در باب موضوع در مجلس مخالفت می‌کرد. بعدها حجت الاسلام احمد خمینی گفت که شخص آیت‌الله خمینی هم پس از باز گرفتن خرمشهر طرفدار پایان جنگ بوده‌اند[۲]. در آن میان میر حسین موسوی، نخست وزیر، هم چیزی نگفت تا در پنجم شهریور ماه ۱۳۶۱ سرانجام بیانیه‌ای صادر کرد و در آن «از

---

۱. برای آشنایی اجمالی با زندگی اجتماعی سید ضیا طباطبایی بنگرید به: *شرح حال رجال سیاسی و نظامی معاصر ایران*. مجلد ۲. ص ۹۶۰ و ۹۶۱.
۲. روزنامه جمهوری اسلامی. ۱۳۷۴/۱/۱۴.

رزمندگان خواست تا آزادی قدس به نبرد خود ادامه دهند[۱]».

هـر دو دوره نخـست وزیـری موسـوی بـا دو دوره ریاسـت جمهـوری آیت‌الله خامنه‌ای مقارن بـود. او هـم نخـست وزیـر مطبـوع طبـع ریـیس جمهوری نبود. اما آیت‌الله خامنه‌ای در این باب تبعیـت نظـر رهبـر وقـت انقلاب را می‌کردند کـه ادامـه تـصدی موسـوی را در نخـست وزیـری از بالاترین مصلحت‌ها می‌شمردند[۲].

موسوی همچنان نخست وزیر بود تا جنگ تحمیلی بـه مـدت هـشت سال ادامه یافت و سرانجام در کابینه دوم او به فرمان رهبر وقـت انقـلاب اسلامی با میانجی‌گری سازمان ملل متحد و بـر پایـه قطـع‌نامـه ۵۹۸ آن سازمان به پایان رسید.

سال ۱۳۶۸ از اوایل سال با دستور آیـت‌الله خمینـی هیـاتی ۲۵ نفـره متصدی بازنگری در قانون اساسی جمهوری اسلامی شد. امـا پـیش از آن که کار هیات به ثمر برسد رهبر انقلاب اسـلامی در ۱۳ خـرداد آن سـال وفات یافتند. آیت‌الله خامنه‌ای با انتخاب اعضای مجلس خبرگـان رهبـری به رهبری انقلاب اسلامی برگزیده شـدند. پـس از آن بـازنگری در قـانون اساسـی بـه همـه پرسـی گذاشـته شـد و در نتیجـه یکـی از مـوارد آن بازنگری‌ها، که به موضوع سخن کتاب حاضـر ربـط دارد، سِـمَت نخـست وزیری حذف شد. از آن پس و با پایان کابینه دوم موسوی، او کار سیاسی را هم بدرود گفت.

میر حسین موسـوی پـس از آن بـه فعالیـت‌هـای هنـری و فرهنگـی

---

۱. روزنامه اطلاعات. ۱۳۶۱/۶/۵.

۲. آیت‌الله محمد یزدی بعدها در این باره سخنی را از آیت‌الله خمینی نقـل کـرده کـه: اگر در این باره [رد نخست وزیری موسوی] سکوت کنم به اسلام خیانـت شـده اسـت. روزنامه کیهان. ۱۳۷۹/۱۱/۱۹.

برگشت که، چنان که پیدا بود ، جوهره او با آن سرشته شده بود. در نخستین ایام پس از ترک نخست وزیری به حالتی که گویای قهر و دلخوری و اعتراض بود نمایشگاهی از آثار نقاشی خود را برگزار کرد. جای شگفت بود که کسی که خود را دارای چنین مایه از هنر می‌نمایاند، چرا در طول سال‌های متمادی که در دولت بود کمترین تظاهری به هنر نکرد و همراهی معلوم و مشخصی با اهل هنر در مملکت نشان نداد. حال آن که هنر و فرهنگ که بعد از پایان حکومت پهلوی در حال پوست انداختن و نیازمند راهبری در دوره جمهوری اسلامی بود، به شخصیتی نیاز داشت که از معتمدان نظام جدید باشد و به این وادی مهم و گسترده سر و سامانی بدهد.

موسوی دیگر پس از آن در مجامع و محافل ظاهر نشد و با آن که به نخست‌وزیر سال‌های جنگ معروف شده بود، هیچ کجا زبان باز نکرد و یادی از آن سال‌های تاریخ‌ساز نکرد. حتی انتظارات را بی‌پاسخ گذاشت و به رسم دوران بازنشستگی مردان سیاسی، خاطراتی ننوشت یا اگر نوشت، منتشر نکرد. از فعالیت‌های اجتماعی او در آن سال‌ها تدریس دانشگاهی و عضویت در شورای انقلاب فرهنگی قابل ذکر است. او آشکارا نشان داد که از ظاهر شدن در انظار گریزان است و حاضر به ترک انزوایش نیست، یا دست کم، آن انزوا را بیشتر به مصلحت می‌بیند.

سال ۱۳۷۵ دوره دوم ریاست جمهوری هاشمی‌رفسنجانی به آخر نزدیک می‌شد. نزدیکان رفسنجانی مدعی ضرورت اصلاح قانون اساسی شدند تا رفسنجانی بتواند دوره یا دوره‌های دیگری رییس جمهوری بماند. از جمله این مدعیان یکی عبدالله نوری بود که می‌گفت که «نباید نظام اسلامی را از وجود چنین شخصیت ارزنده و شجاع و مدیری محروم

کنیم[1]». دیگری عطاالله مهاجرانی بود که از ادامه حضور رفسنجانی در قدرت با برگزاری همه پرسی و ارجاع آن به مجمع تشخیص مصلحت نظام دفاع می‌کرد[2].

اما این اراده محقق نشد. انتخابات مهمی در پیش بود که که قطب‌بندی‌های سیاسی جمهوری اسلامی در آن دچار دگرگونی می‌شد. بازگشت موسوی به فعالیت سیاسی و نامزد شدن او در انتخابات ریاست جمهوری بسیار محتمل می‌نمود. احزاب و گروه‌ها و جریان‌هایی هم این امر را با تبلیغات و حمایت‌های خود تقویت می‌کردند. اما او با انتشار پیامی اعلام کرد که قطعا ورود به سیاست را به مصلحت نمی‌بیند[3]. از آن پس بیشتر جریان‌هایی که خواهان بازآوردن او به عرصه سیاست بودند سراغ محمد خاتمی را گرفتند که در آن زمان رییس کتاب‌خانه ملی بود.

انتخابات که برگزار شد محمد خاتمی با اکثریت سهمگینی بر رقیب قدرتمندش علی اکبر ناطق نوری غالب شده بود. خاتمی پس از آغاز به کار، موسوی را به سمت مشاور عالی خود منصوب کرد. اما موسوی در آن سمت هم خود را به محافل و مجامع نشان نداد. ضمنا عضویت مجمع تشخیص مصلحت نظام را هم به حکم رهبری داشت که گویا در آن مجمع هم به‌طور مرتب حاضر نمی‌شد.

سال ۱۳۷۷ فرهنگستان هنر جمهوری اسلامی تاسیس شد و موسوی در ریاست آن قرار گرفت. او با این حرکت پیامی داد که اگر قرار بر ادامه فعالیت اجتماعی باشد او اهل هنر است و در این عرصه است که ترجیح می‌دهد تا در انظار نمایان شود.

---

۱. روزنامه همشهری. ۱۳۷۵/۶/۱۰.
۲. روزنامه سلام. ۱۳۷۵/۶/۲۹.
۳. روزنامه سلام. ۱۳۷۵/۸/۷.

اوضاع به همین منوال می‌گذشت. در آخرین روزهای سال ۱۳۸۷ موسوی از لاک سکوت و انزوای سیاسی به در آمد و نامزدی خود را برای انتخابات ریاست جمهوری اعلام کرد. افکار عمومی از ورود موسوی به میدان انتخابات نهایت حسن استقبال را کرد. گویی حضور او در انتخابات راهی برای مقابله با احمدی‌نژاد محسوب می‌شد. موسوی با آن که از پس سال‌ها انزوا بیرون آمده بود به یک باره نامزد محبوب عموم و مخصوصا جوانان شد. شوری درگرفت و کارناوال‌ها به راه افتاد. پایتخت، و شاید خیلی از دیگر شهرها، در شب‌ها و روزهای قبل از انتخابات ریاست جمهوری دوره‌ای پر هیجان را گذراندند. اما نتیجه انتخابات که اعلام شد محمود احمدی‌نژاد رای بالاتر و بیشتر را به دست آورده بود. موسوی وارد اعتراض به نتایج انتخابات شد. دعوت او از مردم برای شرکت در اعتراض به نتیجه انتخابات، به اعتراض جمعی تبدیل شد. روال اعتراض از مسیر انتخاباتی خارج شد و به سوی اعتراض به برخی مبانی جمهوری اسلامی کشیده شد. در پیامد آن اعتراضات، اوضاع کشور به مدت چندین ماه ملتهب بود. در مواردی زد و خوردهایی هم روی داد و عده‌ای کشته، زخمی و زندانی شدند. میر حسین موسوی هم در پی آن در بهمن ماه ۱۳۸۹ به حبس خانگی افتاد.

در دوره نخست وزیری موسوی نارضایتی از انبوه گرفتاری‌ها، به خصوص گرفتاری‌های عارضه از جنگ، و اختلاف نظرش با رییس وقت جمهوری منجر به آن شد که وی یک بار از نخست وزیری استعفا دهد. اما آیت‌الله خمینی، رهبر وقت انقلاب اسلامی، آن را نپذیرفتند و او با وجود مخالفت‌ها، و نارسایی‌ها، بنا به حکم و حمایت رهبر انقلاب اسلامی، به کارش ادامه می‌داد.

موسوی هفتاد و نهمین[۱] و آخرین نخست وزیر ایران از زمان مشروطه و روی کارآمدن دولت به معنای جدید آن در ایران بود. سیره سیاسی او نوعی چپ‌گرایی بود که، برای اجتناب ازسوء برداشت‌های متداول زمانه، به دولت‌گرایی معروف شد. اقتصاد کشور در دوره او زیر آثار جنگ به ضعف و انحطاط گرایید. موقع و اعتبار جمهوری اسلامی در دنیا هم پیوسته رو به تنزل رفت و نامطلوب شد.

اما سلامت عمل موسوی محل تردید نداشت. درستکار بود و علاقه‌ای به جمع‌آوری مال و خواسته از وی به ثبت نرسیده است. از اهل خانواده و بستگانش هم آنچه معلوم شد فقط برادرش بود که به سفارت ایران در هند رفت و سال‌ها عهده‌دار آن سمت بود. همسرش هم سال‌های متمادی ریاست دانشگاه زنانه الزهرا را به عهده داشت.

---

۱. خواننده لطفا در نظر بدارد که عدد نخست وزیران با عدد کابینه‌ها فرق دارد.

صورت اعضای ششمین کابینه در جمهوری اسلامی

نخست وزیر: میرحسین موسوی خامنه

آموزش و پرورش:

۱. نام و نام خانوادگی: علی اکبر پرورش
تاریخ تولد: ۱۳۲۱
محل تولد: اصفهان
مدرک تحصیلی: مقدمات حوزه. کارشناسی ارشد آموزش دبیری از دانشسرای عالی تهران
توضیحات: ۱۳۹۲/۱۰/۶ در اصفهان درگذشت.

۲. نام و نام خانوادگی: محمد تقی موید
تاریخ تولد: ـ
محل تولد: ـ
مدرک تحصیلی: ـ
توضیحات: پس از کنار رفتن آقای پرورش و تا زمان آغاز تصدی کاظم اکرمی، مدتی سرپرست وزارت‌خانه بود.

۳. نام و نام‌خانوادگی: سید کاظم اکرمی[1]
تاریخ تولد: ۱۳۱۶
محل تولد: همدان
مدرک تحصیلی: حوزوی. کارشناسی ارشد مشاوره از دانشگاه تهران

---

۱. آقای اکرمی کتابی از خاطراتش را با عنوان *خاطرات سید کاظم اکرمی* در سال ۱۳۸۹ در تهران منتشر کرد.

توضیحات: عضو کانون زندانیان سیاسی مسلمان دوران قبل از انقلاب[1]

امور اقتصادی و دارایی:

نام و نام خانوادگی: حسین نمازی

تاریخ تولد: ۱۳۲۳

محل تولد: شیراز

مدرک تحصیلی: دکترای اقتصاد از دانشگاه اینسبروک اتریش

اطلاعات[2]:

نام و نام خانوادگی: محمد محمدی نیک (ری‌شهری. حجت الاسلام)

تاریخ تولد: ۱۳۲۵

محل تولد: ری

مدرک تحصیلی: حوزوی

توضیحات: از موسسان جمعیت دفاع از ارزش‌های انقلاب اسلامی

امور خارجه[3]:

نام و نام خانوادگی: علی اکبر ولایتی

---

۱. عین صورت نام ثبتی این تشکل است. بنگرید به روزنامه همشهری. ۱۳۷۹/۱۱/۲۹.

۲. این وزارت‌خانه در تاریخ ۱۳۶۱/۵/۲۵ تاسیس شد. برای تصدی آن چندین نفر به مجلس معرفی شدند که رای اعتماد نیاوردند. سرانجام حجت‌الاسلام ری شهری عهده‌دار این سمت شد. وی در سال‌های قبل از انقلاب اسلامی کتاب‌هایی در زمینه فرهنگ اسلامی نوشته بود. سال ۱۳۸۳ کتابی با عنوان *خاطره‌ها* را در دو مجلد منتشر کرد که حاوی شرح احوال و خاطراتی از وی است. سال ۱۳۶۹ هم خاطرات دادگاه مهدی هاشمی را با عنوان *خاطرات سیاسی* منتشر کرده است. وی در سال ۱۳۴۷ با دختری از آیت‌الله علی مشکینی ازدواج کرده است. آقای مشکینی، مدتی رییس مجلس خبرگان رهبری بود.

۳. این وزارت‌خانه از آغاز کار این کابینه، به مدتی حدود یک ماه و نیم، وزیر نداشت و شخص نخست وزیر سرپرستی آن را به عهده داشت. دکتر علی اکبر ولایتی در ۱۳۶۰/۹/۲۴ برای تصدی این سمت معرفی شد.

تاریخ تولد: ۱۳۲۴/۴/۴
محل تولد: رستم‌آباد در شمیران تهران
مدرک تحصیلی: فوق تخصص بیماری‌های عفونی از امریکا
توضیحات: از ۱۳۶۰/۹/۲۴ عهده‌دار این سمت شد. عضو مرکزیت حزب جمهوری اسلامی

بازرگانی:

۱. نام و نام خانوادگی: حبیب‌الله عسگر اولادی مسلمان[1]
تاریخ تولد: ۱۳۱۱
محل تولد: تهران
مدرک تحصیلی: اطلاعی به دست نیامد.
توضیحات: از موسسان هیات‌های موتلفه اسلامی که بعدا پروانه حزب دریافت داشت. ۱۳۹۲/۸/۱۴ در تهران درگذشت.

۲. نام و نام‌خانوادگی: حسن عابدی جعفری
تاریخ تولد: ـ
محل تولد: ـ
مدرک تحصیلی: دکترا از دانشگاه تگزاس امریکا
توضیحات: از۱۳۶۲/۶/۶ عهده‌دار این سمت شد.

---

۱. عسکر اولادی مسلمان بنا به اختلاف نظر با نخست وزیر در شهریور ماه سال ۱۳۶۲ از کار کناره گرفت. روزنامه اطلاعات، ۱۳۶۲/۶/۶. شایع بود که خاندان عسکر اولادی اصلا یهودی بوده‌اند. برادر وی، اسدالله، از تاجران بزرگ و مشهورترین صادر کننده خشکبار، و مخصوصا زیره، از ایران است. وی بعدها با رشد تجارت ایران با کشور چین، دبیر اتاق بازرگانی ایران و چین شد.

بهداری:

۱. نام و نام خانوادگی: هادی منافی
تاریخ تولد: ۱۳۲۰
محل تولد: تبریز
مدرک تحصیلی: دکترای پزشکی از ترکیه

۲. نام و نام خانوادگی: علی‌رضا مرندی
تاریخ تولد: ۱۳۱۸
محل تولد: اصفهان
مدرک تحصیلی: دکترای تخصصی اطفال از امریکا
توضیحات: از ۱۳۶۳/۵/۲۹ عهده‌دار این وزارت‌خانه شد.

پست و تلگراف و تلفن:

نام و نام خانوادگی: مرتضی نبوی
تاریخ تولد: ۱۳۲۶/۹/۶
محل تولد: محمدیه قزوین
مدرک تحصیلی: کارشناسی ارشد برق از دانشگاه تهران
توضیحات: عضو هیات‌های موتلفه اسلامی

جهاد سازندگی:[1]

نام و نام خانوادگی: بیژن نامدار زنگنه
تاریخ تولد: ۱۳۳۱

---

۱. این وزارت‌خانه در ۱۳۶۲/۱۲/۱ تاسیس شد.

محل تولد: کرمانشاه
مدرک تحصیلی: کارشناسی ارشد عمران از دانشگاه تهران

دادگستری:

۱. نام و نام خانوادگی: سید محمد اصغری
تاریخ تولد: ۱۳۲۷
محل تولد: بهار، همدان
مدرک تحصیلی: کارشناسی ارشد حقوق خصوصی از دانشگاه تهران

۲. نام و نام خانوادگی: حسن ابراهیم حبیبی
تاریخ تولد: ۱۳۱۵
محل تولد: تهران
مدرک تحصیلی: دکترای جامعه شناسی از فرانسه
توضیحات: از ۱۳۶۳/۱۱/۲۴ عهده‌دار این سمت شد. عضو پیشین نهضت آزادی ایران. عضو حزب جمهوری اسلامی. ۱۳۹۱/۱۱/۲ در تهران درگذشت.

دفاع[۱]:

نام و نام خانوادگی: محمد سلیمی (سرهنگ)
تاریخ تولد: ـ
محل تولد: ـ
مدرک تحصیلی: ـ
توضیحات: ۱۳۹۴/۱۱/۱۰ در تهران درگذشت.

---

۱. نام «وزارت دفاع ملی» از ۱۳۶۳/۳/۲ با تصویب مجلس شورای اسلامی «وزارت دفاع» شد.

راه و ترابری:

نام و نام خانوادگی: هادی نژاد حسینیان
تاریخ تولد: ۱۳۲۵
محل تولد: تهران
مدرک تحصیلی: کارشناسی ارشد سازه از امریکا

سپاه پاسداران انقلاب اسلامی:

نام و نام خانوادگی: محسن رفیق‌دوست[۱] (سردار سرتیپ سپاه پاسداران)
تاریخ تولد: ۱۳۱۹
محل تولد: تهران
مدرک تحصیلی: اطلاعی به دست نیامد.
توضیحات: عضو پیشین شاخه جوانان جبهه ملی. عضو پیشین نهضت آزادی ایران. عضو پیشین سازمان مجاهدین خلق ایران. عضو پیشین حزب موتلفه اسلامی

صنایع:

۱. نام و نام خانوادگی: مصطفی هاشمی خوراسگانی
تاریخ تولد: ۱۳۲۵
محل تولد: تهران
مدرک تحصیلی: مهندسی نساجی از پلی‌تکنیک تهران

---

۱. وی در سال‌های جنگ تحمیلی به تدارکاتچی انقلاب شهرت یافته بود. سال ۱۳۸۳ کتابی را با عنوان *خاطرات محسن رفیق‌دوست* انتشار داد. سال ۱۳۹۲ هم کتاب دیگری را از خاطراتش با عنوان *برای تاریخ می‌گویم* منتشر کرد. پسرش به نام یاسر مدتی را تا سال ۱۳۸۸ معاون اقتصادی اتحادیه باشگاه‌های فوتبال ایران بود.بنگرید به: پایگاه تابناک. ۱۳۸۸/۸/۲۷. داماد محسن رفیق‌دوست، برادر همسر مصطفی تاج زاده است. رفیق‌دوست رییس بنیادی خصوصی به نام بنیاد نور است.

۲. نام و نام خانوادگی: غلامرضا شافعی
تاریخ تولد: ۱۳۳۰
محل تولد: مرند
مدرک تحصیلی: مهندسی مکانیک از دانشگاه تهران
توضیحات: از ۱۳۶۳/۵/۲۹ عهده‌دار این سمت شد.

صنایع سنگین:[1]

نام و نام خانوادگی: بهزاد نبوی
تاریخ تولد: ۱۳۲۱
محل تولد: تهران
مدرک تحصیلی: مهندسی الکترونیک از دانشگاه پلی‌تکنیک تهران
توضیحات: عضو مرکزیت سازمان مجاهدین انقلاب اسلامی

فرهنگ و آموزش عالی:

۱. نام و نام خانوادگی: محمد علی نجفی
تاریخ تولد: ۱۳۳۰
محل تولد: تهران
مدرک تحصیلی: تحصیلات ناتمام در رشته ریاضی از امریکا

۲. نام و نام خانوادگی: ایرج فاضل
تاریخ تولد: ۱۳۱۸
محل تولد: اردستان
مدرک تحصیلی: فوق‌تخصص جراحی عروق

---

۱. این وزارت‌خانه از ۱۳۶۱/۳/۱۰ تشکیل شد.

توضیحات: از ۱۳۶۳/۵/۲۹ عهده‌دار این سمت شد.

فرهنگ و ارشاد اسلامی:

۱. نام و نام خانوادگی: عبدالمجید معادی‌خواه (حجت الاسلام)
تاریخ تولد: ۱۳۲۱
محل تولد: قم
مدرک تحصیلی: حوزوی
توضیحات: تا ۱۳۶۱/۸/۱۸ عهده‌دار این سمت بود و استعفا داد.

۲. نام و نام خانوادگی: سید محمد خاتمی (حجت الاسلام)
تاریخ تولد: ۱۳۲۲/۷/۲۱
محل تولد: اردکان یزد
مدرک تحصیلی: حوزوی. کارشناسی ارشد علوم‌تربیتی از دانشگاه تهران
توضیحات: از ۱۳۶۱/۸/۱۸ عهده‌دار این سمت شد. عضو مرکزیت مجمع روحانیون مبارز

کار و امور اجتماعی:

۱. نام و نام خانوادگی: احمد توکلی[1]
تاریخ تولد: ۱۳۳۰
محل تولد: بهشهر

---

۱. توکلی از سال ۱۳۷۶ مدتی روزنامه‌ای را با نام فردا با دریافت وام دولتی منتشر کرد. اما آن را به علت تنگناهای اقتصادی تعطیل کرد. وی دارای نسبت خانوادگی با برادران لاریجانی است. مادر لاریجانی‌ها خاله مادر اوست و نیز خاله همسرش. بنگرید به: پایگاه خبری تحلیلی انتخاب. ۱۳۹۱/۳/۲۸.

مدرک تحصیلی: تحصیلات ناتمام برق در دانشگاه شیراز. اخذ دکترای اقتصاد از دانشگاه ناتینگهام انگلستان در سال ۱۳۷۵
توضیحات: شهریور ماه ۱۳۶۲ به علت اختلاف نظر با رییس کابینه استعفا داد.

۲. نام و نام خانوادگی: مهدی معین فر
تاریخ تولد: ـ
محل تولد: ـ
مدرک تحصیلی: ـ
توضیحات: سرپرست این وزارت‌خانه بود.

۳. نام و نام خانوادگی: ابوالقاسم سرحدی‌زاده[۱]
تاریخ تولد: ۱۳۲۴
محل تولد: تهران
مدرک تحصیلی: به دست نیامد.
توضیحات: از ۱۳۶۲/۶/۶ عهده‌دار این سمت شد. از موسسان و دبیرکل حزب اسلامی‌کار. عضو حزب ملل اسلامی

کشاورزی:

۱. نام و نام خانوادگی: محمد سلامتی
تاریخ تولد: ۱۳۲۵
محل تولد: کاشمر

---

۱. سرحدی‌زاده مقارن آن سال‌ها مدتی سرپرست روزنامه صبح آزادگان بود.

مدرک تحصیلی: کارشناسی اقتصاد از دانشگاه تهران
توضیحات: عضو مرکزیت سازمان مجاهدین انقلاب اسلامی

۲. نام و نام خانوادگی: حسن طباطبایی
تاریخ تولد: ـ
محل تولد: ـ
مدرک تحصیلی: ـ
توضیحات: سرپرست این وزارت‌خانه بود.

۳. نام و نام خانوادگی: عباس‌علی زالی
تاریخ تولد: ۱۳۱۶/۱۲/۲۹
محل تولد: تهران
مدرک تحصیلی: دکترای ژنتیک از دانشگاه کالیفرنیا در آمریکا

کشور:

۱. نام و نام‌خانوادگی: سید کمال‌الدین یاد آور نیک‌روش
تاریخ تولد: ۱۳۲۳
محل تولد: بروجرد
مدرک تحصیلی: دکترای کنترل از دانشگاه کلمبیا در امریکا

۲. نام و نام خانوادگی: علی اکبر ناطق نوری[1](جمشیدی) (حجت‌الاسلام)

---

۱. حجت‌الاسلام ناطق نوری باجناق عباس احمد آخوندی است که در کابینه هاشمی رفسنجانی وزیر مسکن و شهرسازی، و در کابینه حسن روحانی وزیر راه، مسکن و شهرسازی شد. باجناق دیگرش حجت‌الاسلام شهیدی محلاتی است که در کابینه

تاریخ تولد: ۱۳۲۲
محل تولد: اوزکُلا از توابع شهرستان نور
مدرک تحصیلی: حوزوی
توضیحات: از ۱۳۶۰/۹/۲۴ عهده‌دار این سمت شد.

مسکن و شهرسازی:

۱. نام و نام خانوادگی: محمد شهاب گنابادی (سیدجلالی)
تاریخ تولد: ۱۳۲۱
محل تولد: تهران
مدرک تحصیلی: مهندسی راه و ساختمان از دانشگاه علم و صنعت تهران

۲. نام و نام خانوادگی: محمد مروت
تاریخ تولد: ـ
محل تولد: ـ
مدرک تحصیلی: ـ
توضیحات: از ۱۳۶۲/۶/۲۲ قائم مقام نخست وزیر در وزارت مسکن و شهرسازی بود.

حسن روحانی معاون رییس جمهوری و رییس بنیاد شهید و امور ایثارگران شد. وی در انتخابات ریاست جمهوری در سال ۱۳۷۶ شرکت کرد و با تفاوت بسیار زیاد به محمد خاتمی باخت. برادرش به نام عباس‌علی در انفجار دفتر حزب جمهوری اسلامی در تهران در هفتم تیر ماه ۱۳۶۰ به شهادت رسید. برادر دیگر او به نام احمد، پس از شهادت عباس‌علی، از دوره یکم تا هشتم مجلس شورای اسلامی، نماینده شهرستان نور و محمودآباد بود. احمد ناطق نوری از سال ۱۳۶۸ که ممنوعیت بازی مشت‌زنی در جمهوری اسلامی رفع شد، تا کنون رییس فدراسیون مشت‌زنی (بوکس) جمهوری اسلامی بوده است. کتابی از خاطرات علی اکبر ناطق نوری با عنوان *خاطرات حجت‌الاسلام ناطق نوری* منتشر شده است.

معادن و فلزات:

۱. نام و نام خانوادگی: حسین موسویانی
تاریخ تولد: ۱۳۲۵
محل تولد: کاشان
مدرک تحصیلی: کارشناسی ارشد مکانیک ماشین‌آلات از دانشگاه پلی‌تکنیک تهران

۲ . نام و نام خانوادگی: حسین نیلی
تاریخ تولد: ـ
محل تولد: ـ
مدرک تحصیلی: ـ
توضیحات: از ۱۳۶۲/۹/۱۶ عهده‌دار این سمت شد.

نفت:

نام و نام خانوادگی: محمد غرضی
تاریخ تولد: ۱۳۲۰
محل تولد: اصفهان
مدرک تحصیلی: کارشناسی ارشد الکترومکانیک از دانشگاه تهران

نیرو:

۱. نام و نام خانوادگی: حسن غفوری فرد
تاریخ تولد: ۱۳۲۲
محل تولد: تهران
مدرک تحصیلی: دکترای فیزیک هسته‌ای از امریکا

توضیحات: امرداد ماه ۱۳۶۳ بنا به اختلاف نظر حاد با مدیران سازمان برنامه و بودجه استعفا داد[۱]. عضو مرکزیت حزب موتلفه اسلامی

۲. نام و نام خانوادگی: محمد تقی بانکی

تاریخ تولد: ۱۳۲۵

محل تولد: تهران

مدرک تحصیلی: دکترای راه و ساختمان از امریکا

توضیحات: از ۱۳۶۳/۵/۲۴ عهده‌دار این سمت شد.

---

۱. بنگرید به: پایگاه اینترنتی مرکز اسناد انقلاب اسلامی.

برخی از معاونان رییس جمهوری و دیگر صاحبان مناصب در این کابینه

وزیر مشاور در امور اجرایی:

۱. نام و نام خانوادگی: بهزاد نبوی
تاریخ تولد: ۱۳۲۱
محل تولد: تهران
مدرک تحصیلی: مهندسی الکترونیک از پلی‌تکنیک تهران
توضیحات: عضو مرکزیت سازمان مجاهدین انقلاب اسلامی

۲. نام و نام خانوادگی: غلامرضا آقازاده
تاریخ تولد: ۱۳۲۷
محل تولد: خوی
مدرک تحصیلی: کارشناسی ریاضی و کامپیوتر از دانشگاه تهران
توضیحات: از ۱۳۶۲/۳/۱۰ عهده‌دار این سمت شد. عضو مرکزیت حزب جمهوری اسلامی

وزیر مشاور و رییس سازمان برنامه و بودجه:

نام و نام خانوادگی: محمد تقی بانکی
تاریخ تولد: ۱۳۲۵
محل تولد: تهران
مدرک تحصیلی: دکترای راه و ساختمان از امریکا

وزیر مشاور و رییس سازمان بهزیستی:

۱. نام و نام خانوادگی: محمود روحانی

تاریخ تولد: ۱۳۱۶
محل تولد: مشهد
مدرک تحصیلی: دکترای پزشکی از دانشگاه تهران. تخصص پزشکی از بلژیک

۲. نام و نام خانوادگی: ابوالفضل اجاره‌دار
تاریخ تولد: ـ
محل تولد: ـ
مدرک تحصیلی: ـ
توضیحات: از ۱۳۶۱/۵/۲ سرپرست این سازمان شد.

۳. نام و نام‌خانوادگی: محمد جواد اژه‌ای[1]
تاریخ تولد: ۱۳۲۷/۱/۵
محل تولد: اصفهان
مدرک تحصیلی: دکترای روانشناسی از دانشگاه وین در اتریش
توضیحات: از ۱۳۶۱/۸/۱۸ وزیر مشاور و رییس سازمان شد.

---

۱. گفته می‌شود که وی داماد و پسر خاله آیت‌الله فقید محمد حسین بهشتی است.

استیضاح‌ها در کابینه اول موسوی

۱. **محمد شهاب گنابادی،** وزیر مسکن و شهرسازی، نخستین وزیر در کابینه موسوی و نیز نخستین وزیر در جمهوری اسلامی بود که استیضاح شد.

دلایل استیضاح: شکایت از خانه‌سازی‌ها در شهر زلزله‌زده طبس و حومه آن.

گنابادی در جلسه ۱۳۶۱/۸/۱۱ مجلس شورای اسلامی به دفاع از عملکرد خود پرداخت. در رای‌گیری پس از آن با ۱۰۱ رای موافق، ۷۵ رای مخالف و ۱۲ رای ممتنع در وزارت مسکن و شهرسازی ابقا شد.

۲. **علی اکبر ناطق نوری،** وزیر کشور این کابینه، دومین وزیری بود که استیضاح شد.

دلایل استیضاح: اعتراضات به نحوه واگذاری اراضی شهری در تهران/ تخلفات در استانداری خوزستان در بازسازی/ انتقاد از استانداری آذربایجان/ و ضعف مدیریت شخص وزیر.

ناطق نوری در جلسه ۱۳۶۲/۸/۱۵ مجلس شورای اسلامی به دفاع از عملکرد خود پرداخت. در رای‌گیری پس از آن با ۱۴۶ رای موافق، ۷۲ رای مخالف و ۱۳ رای ممتنع در سمت وزارت کشور ابقا شد.

برخی از مهم‌ترین رخدادهای همزمان با این کابینه

۵ آبان ۱۳۶۰: معرفی میرحسین موسوی برای تصدی نخست وزیری به مجلس شورای اسلامی

۳ خرداد ۱۳۶۱: آزاد شدن خرمشهر از اشغال ارتش عراق در نتیجه حمله‌های قوای ایرانی

۲۵ امرداد ۱۳۶۱ : تاسیس وزارت اطلاعات. جمهوری اسلامی از آغاز تا این زمان فاقد دستگاه اطلاعاتی بود. ساواک، دستگاه اطلاعات و امنیت حکومت پهلوی، در کابینه بختیار منحل شده بود.

۲۷ آذر ۱۳۶۱: بازگشایی دانشگاه‌ها پس از انقلاب فرهنگی

اواخر سال ۱۳۶۱: دستگیری سران و اعضای ارشد حزب توده ایران[۱] به جرم زمینه سازی یا مشارکت در کودتا علیه جمهوری اسلامی

اردیبهشت ۱۳۶۲: پخش تلویزیونی اعترافات رهبران حزب توده که طی آن نورالدین کیانوری، دبیر کل حزب، اظهار داشت: این حزب از آغاز تا کنون ابزار خیانت و جاسوسی بوده است.

اسفند ۱۳۶۲: اعدام ناخدا بهرام افضلی، فرمانده معزول نیروی دریایی ایران، به جرم عضویت در حزب توده و جاسوسی

۷ خرداد ۱۳۶۳: آغاز به کار دوره دوم مجلس شورای اسلامی

---

۱. برای مطالعه گزارش‌های مجموع محاکمات و دفاعیات سران و اعضای حزب توده بنگرید به: مجلد نهم از کتاب *بیست و پنج سال در ایران چه گذشت*، نوشته داود علی بابایی.

کابینه هفتم

مدت کابینه: از ۱۳۶۴/۸/۶ تا ۱۳۶۸/۵/۱۲

نخست‌وزیر: میرحسین موسوی خامنه

تولد: خامنه، تبریز ۱۳۲۰/۱۲/۱۱

نام پدر: میراسماعیل

شغل پدر: بازرگان چای

تحصیلات: کارشناسی ارشد معماری و شهرسازی از دانشگاه ملی

گرایش سیاسی: عضو مرکزیت حزب جمهوری اسلامی

اجمالی درباره این کابینه

رییس منتخب جمهوری در این دوره ـ آیت‌الله خامنه‌ای ـ روز ۱۸ مهر ۱۳۶۴ میر حسین موسوی را برای تصدی نخست وزیری به مجلس شورای اسلامی معرفی کردند. موقعی که مجلس خواست به این کابینه رای اعتماد بدهد جنجالی سیاسی درگرفت. ۹۹ تن از نمایندگان مجلس با رای اعتماد به موسوی مخالفت کردند. مخالفان موسوی اطرافیان رییس جمهوری و جریان معروف به جامعه مدرسین حوزه علمیه قم بودند. از جایی که آیت‌الله خمینی بنا به اعتماد به موسوی تاکید کرده بودند که وی همچنان نخست وزیر باشد، مخالفت با موسوی از جانب جریان هوادار وی تعبیر به مخالفت با آیت‌الله خمینی و تمرد از حکم رهبری شد. مباحثی فقهی پیش کشیده شده که رای آیت‌الله خمینی مولوی بوده یا ارشادی، فتوا بوده یا نظر شخصی. وقتی جنجال دامن گسترد، ۱۳۵ نماینده مجلس نامه‌ای به رهبری نوشتند و از ایشان تقاضای راهنمایی کردند. پاسخ آیت‌الله خمینی چنین بود:

بسم اللّه الرحمن الرحیم

با تشکر از حضرات آقایان، اینجانب چون خود را موظف به اظهار نظر می‌دانم به آقایانی که نظر خواسته اند، از آن جمله جناب حجت الاسلام آقای مهدوی و بعضی آقایان دیگر، عرض کردم آقای مهندس موسوی را

شخص متدین و متعهد، و در وضع بسیار پیچیده کشور، دولت ایشان را موفق می‌دانم، و در حال حاضر تغییر آن را صلاح نمی‌دانم. ولی حق انتخاب با جناب آقای رییس جمهور و مجلس شورای اسلامی محترم است.

پنجم مهر ۱۳۶۴

به این ترتیب کابینه دوم موسوی گردنه رای اعتماد را پشت سر گذاشت و در جلسه دوشنبه ششم آبان ماه ۱۳۶۴ از مجلس شورای اسلامی رای اعتماد گرفت.[۱] دو روز پس از آن نخستین جلسه هیات جدید دولت صبح چهارشنبه هشتم آبان ماه ۱۳۶۴ در حضور رییس وقت جمهوری تشکیل شد.[۲]

---

۱. روزنامه اطلاعات. ۱۳۶۴/۸/۷.
۲. همان. ۱۳۶۴/۸/۸.

صورت اعضای هفتمین کابینه در جمهوری اسلامی

نخست وزیر: میرحسین موسوی خامنه

آموزش و پرورش:

نام و نام خانوادگی: سید کاظم اکرمی
تاریخ تولد: شهریور ۱۳۱۹
محل تولد: همدان
مدرک تحصیلی: حوزوی. کارشناسی ارشد مشاوره از دانشگاه تهران
توضیحات: عضو کانون زندانیان سیاسی مسلمان دوران قبل از انقلاب

فرهنگ و ارشاد اسلامی:

نام و نام خانوادگی: سید محمد خاتمی (حجت الاسلام)
تاریخ تولد: ۱۳۲۲/۷/۲۱
محل تولد: اردکان یزد
مدرک تحصیلی: حوزوی. کارشناسی ارشد علوم تربیتی از دانشگاه تهران.
توضیحات: عضو مرکزیت مجمع روحانیون مبارز تهران

اطلاعات:

نام و نام خانوادگی: محمد محمدی نیک (ری‌شهری) (حجت الاسلام)
تاریخ تولد: آبان ۱۳۲۵
محل تولد: ری
مدرک تحصیلی: حوزوی
توضیحات: از موسسان جمعیت دفاع از ارزش‌های انقلاب اسلامی

امور اقتصادی و دارایی[1]:

۱. نام و نام خانوادگی: محمد ناصر شرافت
تاریخ تولد: ـ
محل تولد: ـ
مدرک تحصیلی: ـ
توضیحات: از ۱۳۶۴/۸/۷ تا ۱۳۶۴/۱۰/۱۴ سرپرست این وزارت‌خانه بود.

۲. نام و نام خانوادگی: محمد جواد ایروانی
تاریخ تولد: تهران
محل تولد: ـ
مدرک تحصیلی: ـ
توضیحات: از ۱۳۶۴/۱۱/۱۵ عهده‌دار سمت وزارت شد.

امورخارجه:

نام و نام خانوادگی: علی اکبر ولایتی
تاریخ تولد: ۱۳۲۴/۴/۴
محل تولد: رستم‌آباد شمیران تهران
مدرک تحصیلی: فوق‌تخصص بیماری‌های عفونی از امریکا
توضیحات: عضو مرکزیت حزب جمهوری‌اسلامی

---

۱. برای تصدی این وزارت‌خانه ابتدا دکتر حسین نمازی معرفی شد که رای اعتماد نگرفت.

بازرگانی:

نام و نام خانوادگی: حسن عابدی جعفری
تاریخ تولد: ۱۳۳۰/۳/۱۵
محل تولد: تهران
مدرک تحصیلی: دکترای مدیریت ازدانشگاه تگزاس در آمریکا

برنامه و بودجه:

نام و نام خانوادگی: مسعود روغنی زنجانی
تاریخ تولد: ـ
محل تولد: ـ
مدرک تحصیلی: ـ

بهداشت، درمان و آموزش پزشکی:[1]

نام و نام خانوادگی: علی‌رضا مرندی
تاریخ تولد: ۱۳۱۸
محل تولد: اصفهان
مدرک تحصیلی: دکترای تخصصی اطفال از امریکا

پست و تلگراف و تلفن:

نام و نام خانوادگی: محمد غرضی

---

۱. وزارت بهداری در ۳۰ شهریور ۱۳۲۰ تاسیس و تشکیل شده بود. در آخرین ماه از کابینه نخست موسوی، به تاریخ ۱۳۶۴/۷/۹ قانون تشکیل وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی به تصویب مجلس و سپس در تاریخ ۱۳۶۴/۷/۲۴ به تایید شورای نگهبان رسید و با آغاز کابینه دوم موسوی این وزارت‌خانه با نام جدیدش به کار پرداخت.

تاریخ تولد: ۱۳۲۰/۱۱/۲۳
محل تولد: اصفهان
مدرک تحصیلی: کارشناسی ارشد الکترونیک از دانشگاه تهران و تحصیلات ناتمام در رشته برق در فرانسه
توضیحات: عضو پیشین سازمان مجاهدین خلق ایران

جهاد سازندگی:

نام و نام خانوادگی: بیژن نامدار زنگنه
تاریخ تولد: ۱۳۳۱
محل تولد: کرمانشاه
مدرک تحصیلی: کارشناسی ارشد عمران از دانشگاه تهران

دادگستری:

نام و نام خانوادگی: حسن ابراهیم حبیبی
تاریخ تولد: ۱۳۱۵
محل تولد: تهران
مدرک تحصیلی: دکترای جامعه شناسی از فرانسه
توضیحات: عضو پیشین نهضت آزادی ایران. عضو حزب جمهوری اسلامی. ۱۳۹۱/۱۱/۲ در تهران درگذشت.

دفاع:

نام و نام خانوادگی: محمد حسین جلالی (سرهنگ)
تاریخ تولد: ـ
محل تولد: ـ

مدرک تحصیلی: ـ

راه و ترابری:

نام و نام خانوادگی: محمد سعیدی کیا

تاریخ تولد: ۱۳۲۵

محل تولد: اصفهان

مدرک تحصیلی: کارشناس ارشد راه و ساختمان از دانشگاه امیرکبیر تهران

سپاه پاسداران انقلاب اسلامی[1]:

نام و نام خانوادگی: محسن رفیقدوست (سردار سپاه پاسداران)

تاریخ تولد: ۱۳۱۹

محل تولد: تهران

مدرک تحصیلی: اطلاعی به دست نیامد.

توضیحات: عضو پیشین شاخه جوانان جبهه ملی. عضو پیشین نهضت آزادی ایران. عضو پیشین سازمان مجاهدین خلق ایران. عضو پیشین حزب موتلفه اسلامی

صنایع:

نام و نام خانوادگی: غلام رضا شافعی

تاریخ تولد: ۱۳۳۰

---

۱. در سال آخر کابینه دوم موسوی طرح ادغام وزارت‌خانه‌های سپاه پاسداران انقلاب اسلامی با دفاع به مجلس شورای اسلامی تقدیم شد. اما ۲۴ نماینده مجلس تقاضای مسکوت ماندن طرح را دادند که در جلسه ۳۲ به تاریخ ۱۳۶۷/۷/۳ تصویب شد.

محل تولد: مرند
مدرک تحصیلی: مهندسی مکانیک از دانشگاه تهران

صنایع سنگین:

نام و نام خانوادگی: بهزاد نبوی
تاریخ تولد: ۱۳۲۱
محل تولد: تهران
مدرک تحصیلی: کارشناسی ارشد الکترونیک از دانشگاه امیرکبیر تهران
توضیحات: عضو مرکزیت سازمان مجاهدین انقلاب اسلامی

فرهنگ و آموزش عالی:

نام و نام خانوادگی: محمد فرهادی
تاریخ تولد: ۱۳۲۸
محل تولد: شاهرود
مدرک تحصیلی: تخصص گوش و حلق و بینی از دانشگاه مشهد

کار و امور اجتماعی:

نام و نام خانوادگی: ابوالقاسم سرحدی‌زاده[1]
تاریخ تولد: ۱۳۲۴
محل تولد: تهران
مدرک تحصیلی: اطلاعی به دست نیامد.
توضیحات: از موسسان و دبیرکل حزب اسلامی کار. عضو حزب ملل اسلامی

---

۱. سرحدی‌زاده سال‌ها بعد از این دوره وزارتش، در کابینه حسن روحانی مشاور وزیر کار، تعاون و رفاه اجتماعی شد.

کشاورزی:

نام و نام خانوادگی: عباس‌علی زالی

تاریخ تولد: ۱۳۱۶/۱۲/۲۹

محل تولد: تهران

مدرک تحصیلی: دکترای ژنتیک از دانشگاه کالیفرنیا در آمریکا

کشور:

نام و نام خانوادگی: علی اکبر محتشمی پور[1]

تاریخ تولد: ۱۳۲۵

محل تولد: تهران

مدرک تحصیلی: حوزوی

توضیحات: عضو مرکزیت مجمع روحانیون مبارز تهران

مسکن و شهرسازی:

نام و نام خانوادگی: سراج‌الدین کازرونی

تاریخ تولد: ۱۳۲۵

محل تولد: اصفهان

مدرک تحصیلی: کارشناسی ارشد معماری از دانشگاه تهران

---

۱. محتشمی پور در سال‌های آغاز دهه ۱۳۶۰ که سفیر ایران در سوریه بود معروف به بنیان گذاری تشکل حزب الله لبنان شد. در سوریه هدف سوء قصدی هم قرار گرفت و از ناحیه دست و چشم آسیب دید. وی در دوران وزارتش نماد چپ‌های تندرو سنتی در جمهوری اسلامی بود. سال ۱۳۶۹ مقارن حمله امریکا برای رفع اشغال کویت، با تشبیه صدام به خالد ابن ولید، پیشنهاد همکاری با صدام را برای دفع امریکا داد. پارسینه، ۱۳۹۲/۸/۲۱. وی از اواخر دهه ۱۳۸۰ ایران را ترک کرده و برای تحصیلات دینی به عراق کوچید.

توضیحات: ۱۳۸۴/۱۰/۲۰ در تهران درگذشت.

معادن و فلزات:

نام و نام خانوادگی: محمد رضا آیت‌اللهی[۱]
تاریخ تولد: ۱۳۲۸
محل تولد: قم
مدرک تحصیلی: کارشناسی ارشد مهندسی برق از دانشگاه تبریز
توضیحات: از ۱۳۶۴/۱۱/۱۵ عهده‌دار این سمت شد.

نفت:

نام و نام خانوادگی: غلام رضا آقازاده
تاریخ تولد: ۱۳۲۷
محل تولد: خوی
مدرک تحصیلی: کارشناسی مهندسی کامپیوتر از دانشگاه تهران
توضیحات: عضو مرکزیت حزب جمهوری اسلامی

نیرو:

۱. نام و نام خانوادگی: محمد تقی بانکی
تاریخ تولد: ۱۳۲۵
محل تولد: تهران
مدرک تحصیلی: دکترای راه و ساختمان از امریکا
توضیحات: تا ۱۳۶۶/۳/۲۲ در این سمت ماند.

---

۱. در ابتدا دکتر نیلی برای تصدی این وزارت‌خانه به مجلس معرفی شد که رای اعتماد نیاورد.

۲. نام و نام خانوادگی: ابوالحسن سید خاموشی
تاریخ تولد: ۱۳۲۷
محل تولد: تهران
مدرک تحصیلی: مهندسی مکانیک از دانشگاه صنعتی آریامهر
توضیحات: از ۱۳۶۶/۳/۲۳ سرپرست این وزارت‌خانه شد.

برخی از معاونان رییس جمهوری و دیگر صاحبان مناصب در این کابینه

سرپرست نخست وزیری و معاون اجرایی نخست وزیر

نام و نام خانوادگی: حمید میرزاده
تاریخ تولد: ۱۳۲۹
محل تولد: سیرجان
مدرک تحصیلی: کارشناسی ارشد تکنولوژی پلیمر از دانشگاه پلی‌تکنیک تهران

معاون امور حقوقی و مجلس:

نام و نام خانوادگی: عطاالله مهاجرانی
تاریخ تولد: ۱۳۳۳
محل تولد: مهاجران از توابع شازند اراک
مدرک تحصیلی: کارشناسی تاریخ از دانشگاه اصفهان
توضیحات: از دوره تصدی معاونت نخست وزیر وارد کارهای دانشگاهی شد و سوای اخذ مدرک بالاتر، به تدریس هم پرداخت.

مشاور حقوقی:

نام و نام خانوادگی: احمد اشرف اسلامی
تاریخ تولد: ـ
محل تولد: ـ
مدرک تحصیلی: ـ

استیضاح‌ها در کابینه دوم موسوی

۱. **بهزاد نبوی،** وزیر صنایع سنگین، نخستین و آخرین وزیری بود که در این کابینه استیضاح شد.

دلایل استیضاح: تخلفات و جرایم واقع در باندی که در شرکت خودروسازی سایپا تشکیل شده بود/ سوءاستفاده‌ها، غارت بیت‌المال و جرایمی که این باند مرتکب شده بود.

بهزاد نبوی در تاریخ ۱۳۶۸/۵/۲۹ چند روز مانده به پایان عمر این کابینه در مجلس شورای ملی حاضر شد و توانست با اخذ ۱۳۲ رای موافق، ۷۳ رای مخالف و ۲۱ رای ممتنع از خطر برکناری در آخرین روزهای فعالیت کابینه نجات یابد.

برخی از مهم‌ترین رخدادهای همزمان با این کابینه

۲۵ امرداد ۱۳۶۴ : برگزاری چهارمین دوره انتخابات ریاست جمهوری اسلامی. در این انتخابات ۵۰ نفر نامزد شدند. در نهایت سه تن اجازه حضور در انتخابات را یافتند. در این دوره مهدی بازرگان هم خود را نامزد کرد. اما صلاحیت وی برای شرکت در انتخابات احراز نشد. در نهایت حجت‌الاسلام سید علی خامنه‌ای با کسب ۱۲ میلیون و ۲۰۵ هزار و ۱۲ رای برنده انتخابات شدند و محمود کاشانی نفر دوم شد.

۱۸ مهر ۱۳۶۴: معرفی دوباره میر حسین موسوی برای تصدی نخست وزیری به مجلس شورای اسلامی

۱۴ فروردین ۱۳۶۵: درگذشت آیت‌الله کاظم شریعتمداری در تهران. وی که نگاه دیگری به نظام شاهنشاهی و نیز به انقلاب اسلامی داشت متهم شده بود که در کودتا علیه نظام جمهوری اسلامی دست داشته است. اعترافات این آیت‌الله دایر بر تایید این موضوع پیش‌تر از سیمای جمهوری اسلامی پخش شده بود[1].

۱۲ خرداد ۱۳۶۶: انحلال حزب جمهوری اسلامی به دلیل بروز اختلاف میان اعضا بر سر تعیین و تعریف سیاست‌های اقتصادی

۱۷ بهمن ۱۳۶۶: دستور آیت‌الله خمینی برای تشکیل مجمع تشخیص مصلحت نظام برای حل اختلافاتی که بین مجلس شورای اسلامی و شورای نگهبان بروز می‌کند.

۲۵ فروردین ۱۳۶۷: موافقت آیت‌الله خمینی با تشکیل مجمع روحانیون مبارز از سوی انشعاب کنندگان از جامعه روحانیت مبارز تهران

خرداد ۱۳۶۷: تشکیل سومین دوره مجلس شورای اسلامی

---

۱ . برای آشنایی مختصر با کلیاتی از قضایای این آیت الله و نقش وی در کودتا بر ضد جمهوری اسلامی، بنگرید به: *عبور از شط شب*. صفحه‌های ۲۴۴ تا ۲۵۲.

۲۹ تیر ۱۳۶۷: پذیرش قطعنامه ۵۹۸ سازمان ملل متحد مبنی بر پایان جنگ ایران و عراق از سوی جمهوری اسلامی ایران
۱۵ شهریور ۱۳۶۷: مخالفت آیت‌الله خمینی با استعفای میرحسین موسوی از نخست وزیری
۲۵ بهمن ۱۳۶۷: صدور فتوای قتل سلمان رشدی از سوی آیت‌الله خمینی به سبب انتشار کتاب او با عنوان آیات شیطانی (به زبان انگلیسی) در انگلستان
۸ فروردین ۱۳۶۸: صدور نامه امام خمینی در پذیرش استعفای آیت‌الله حسین‌علی منتظری از سمت قائم مقامی رهبری
۷ اردی‌بهشت ۱۳۶۸ : تشکیل شورای بازنگری قانون اساسی
۱۳ خرداد ۱۳۶۸: درگذشت آیت‌الله روح الله خمینی بنیانگذار و رهبر جمهوری اسلامی. خاکسپاری پیکر امام خمینی در جوار بهشت زهرا بنا به وصیت ایشان.
۱۴خرداد ۱۳۶۸: انتخاب آیت‌الله خامنه‌ای به رهبری جمهوری اسلامی ایران در مجلس خبرگان
۶ امرداد ۱۳۶۸: برگزاری همه پرسی اصلاح قانون اساسی که حذف سمت نخست وزیری یکی از مواد آن بود.

جمهوری سوم

در این دوره دو کابینه بر سر کار آمدند

کابینه هشتم

مدت کابینه: از ۱۳۶۸/۵/۱۲ تا۱۳۷۲/۵/۱۲

رییس جمهوری: علی‌اکبر هاشمی بهرمانی (رفسنجانی)

تولد: رفسنجان، نوق، ۱۳۱۳

نام پدر: میرزا علی

شغل پدر: کشاورز

تحصیلات: حوزوی

گرایش سیاسی: مبارز قبل از انقلاب، عضو مرکزیت حزب جمهوری اسلامی، عضو مرکزیت جامعه روحانیت مبارز، عضو مرکزیت مجمع روحانیون مبارز

مرگ: ۱۹ دی ۱۳۹۵، تهران

شرح حالی از رییس این کابینه

اکبر هاشمی بهرمانی (رفسنجانی)، فرزند میرزا علی بهرمـانی و خـانم مـاه بی‌بی صفریان، روز سوم شهریور ماه ۱۳۱۳ در روستای بهرمان جلگه نـوق از توابع رفسنجان در استان کرمان به دنیا آمد. پدرش که ۹ فرزند داشت با کشاورزی امرار معاش می‌کرد. اکبر در زادگاهش به تحصیل در مکتب‌خانـه پرداخت. در ضمن در کارهای کشاورزی به خانواده کمک می‌کرد. چهـارده ساله که شد برای ادامه تحصیل حوزوی به قم رفت. چندی کـه برآمـد بـه کارهای تبلیغی روی کرد. منبـر رفـت، و دفتـری بـرای ماشـین‌نویـسی راه انداخت تا هزینـه‌هـای زنـدگی و تحـصیل را تـامین کنـد. نمـودی از ذوق اقتصادی او که در قالب علاقه به کار فرهنگی متجلی شده است.

سال ۱۳۳۷ در ۲۴ سالگی در قم با عفت مرعشی ازدواج کرد. حاصل ازدواج آن دو، پنج فرزند است که به ترتیب فاطمه، محسن، فائزه، مهـدی و یاسر نام دارند. فاطمه و فائزه همسران حمید و سـعید لاهـوتی پـسران آیت‌الله حسن لاهوتی شده‌اند. آیت اللهی که مواضع سیاسی و نحوه مرگ وی محل ابراز نظرهای مختلف بوده و هست[۱].

هاشمی در سال‌های کار و تحصیل در قم با همکـارانی چنـد، نـشریه

---

۱. برای برخی از این نظرها بنگرید به: «آیت‌الله لاهوتی درگذشت»، در پایگاه اینترنتـی تاریخ ایرانی. و نیز به: *عبور از بحران*. یادداشت روز ۱۳۶۰/۸/۷.

مکتب تشیع را منتشر کرد. در آن دوره دستگیر و به خدمت نظام اعزام شد. پس از مدتی از پادگان فرار کرد و به تهران و سپس به بیرجند رفت و از آنجا به زادگاهش رفت و همچنان مخفی می‌بود. در همان دوره کتاب *سرگذشت فلسطین*[1] را ترجمه کرد و مدتی بعد آن را در قم به چاپ رساند. به قم که برگشته بود دستگیر و به تهران اعزام و در زندان شهربانی و زندان قزل قلعه حبس و شکنجه شد. فعالیت مهم او پس از آزادی از زندان تالیف کتاب *امیرکبیر، قهرمان مبازه با استعمار* است. سال ۱۳۴۵ دوباره به زندان افتاد. در سال‌های ۱۳۵۰ و ۱۳۵۱ هم دو نوبت دیگر زندانی شد. سال‌های ۱۳۵۳ و ۱۳۵۴ دو بار به خارج کشور سفر کرد و به چندین کشور آسیایی و امریکا رفت. موقعی که به ایران برگشت باز دستگیر و زندانی شد. این زندان طولانی بود و تا آبان ماه ۱۳۵۷ به درازا کشید. پس از آزادی به گردانندگان جریان عظیمی پیوست که روز به روز عرصه را بر دستگاه شاهنشاهی تنگ‌تر می‌کرد. روز ۱۵ بهمن ماه ۱۳۵۷ که رهبر انقلاب حکم نخست‌وزیری دولت انقلابی را به نام مهندس مهدی بازرگان صادر کردند، اکبر هاشمی رفسنجانی کنار ایشان بود و از طرف ایشان حکم را قرائت کرد. با وقوع انقلاب حزب جمهوری اسلامی را به اتفاق چهار تن از دیگر شخصیت‌های برجسته انقلابی تاسیس کرد[2] و خود کتاب *مواضع ما* را در تبیین دیدگاه‌های حزب نوشت. در دهه نخست انقلاب در تاسیس دانشگاه آزاد اسلامی هم از عناصر اولیه و موثر بود. رفسنجانی در کابینه شورای انقلاب نخستین روحانی بود که سمت

---

۱. در ۱۹ اسفند ۱۳۹۲ «پایگاه اطلاع رسانی آیت‌الله هاشمی رفسنجانی» خبری را منتشر کرد که حاوی عکس دست خطی بود از دکتر محمد مصدق در ستایش از این کتاب و اظهار نظر در تایید آقای رفسنجانی و نیز کمک مالی او به مشارالیه. بنگرید به:
http://www.hashemirafsanjani.ir

۲. روزنامه اطلاعات. ۱۳۵۷/۱۱/۳۰.

وزارت (وزارت کشور) را عهده‌دار شد. با گشایش مجلس شورای اسلامی به مجلس رفت و در سمت ریاست مجلس فعالیت‌هایش را دنبال کرد. در همان اوان یک بار هدف سوء قصد قرار گرفت که از آن جان سالم به در برد. در سال‌های جنگ پس از عزل ابوالحسن بنی صدر، سمت جانشینی فرماندهی کل قوا به فرمان آیت‌الله خمینی به هاشمی رفسنجانی تفویض شد. او در واقع طی سال‌هایی مدیر و گرداننده اصلی جنگ بود. در همان سال‌ها یکی از امامان موقت جمعه تهران نیز بود. در آن سال‌ها خطبه‌هایی که هاشمی رفسنجانی ایراد می‌کرد از مهم‌ترین جایگاه‌ها برای بیان دیدگاه‌های حاکمیت جمهوری اسلامی به شمار می‌رفت. در سال ۱۳۶۷ هم وی برای پایان دادن به جنگ کوشش‌هایی کرد.

در آن زمان با اصلاحاتی در قانون، جایگاه نخست‌وزیر از سلسله مراتب اداری و سیاسی جمهوری اسلامی حذف و رییس جمهوری خود عهده‌دار سمت ریاست کابینه گردید. اصلاحات در قانون اساسی به رای عمومی مردم (همه‌پرسی) گذاشته شد. نتایج آن همه‌پرسی که اعلام شد ۹۷/۵ درصد از شرکت کنندگان به اصلاحات قانونی اساسی رای مثبت داده بودند.[1] از طرفی چون سمت ریاست هیات وزیران حذف می‌شد انجام دگرگونی‌هایی لازم می‌آمد که نیازمند صرف زمان بود. روی همین جهت حجت‌الاسلام خامنه‌ای، رییس وقت جمهوری اسلامی، نامه‌ای صادر کرده و طی آن خواستار «ادامه کار هیات دولت تا تعیین دولت جدید» شد.[2]

انتخابات ریاست جمهوری هم با همه پرسی اصلاحات قانون‌اساسی یک جا برگزار و در نتیجه آن «حجت‌الاسلام والمسلمین

---

۱. روزنامه اطلاعات. ۱۳۶۸/۵/۸.
۲. همان.

هاشمی‌رفسنجانی با اکثریت قاطع رای مردم به ریاست برگزیده شد.»[۱] بیست روز طول کشید تا رییس جدید جمهوری اسلامی در بیست و هشتم امرداد ماه ۱۳۶۸ کابینه خود را به مجلس معرفی کرد.[۲] جالب آن که یک روز پس از معرفی کابینه جدید، مجلس شورای اسلامی در جلسه علنی یک‌شنبه بیست و نهم امرداد ماه ۱۳۶۸ بهزاد نبوی وزیر صنایع سنگین کابینه موسوی را استیضاح کرد. نتیجه استیضاح هم در همان جلسه مشخص شد و او در بازپسین روزهای وزارت، رای اعتماد گرفت. به نوشته مطبوعات وقت، رای اعتمادی که مجلس در جلسه ۱۳۶۸/۵/۲۹ به نبوی داد دهمین رای اعتماد به او بود.[۳] بهزاد نبوی از این بابت دارای یکی از سوابق مخصوص به خود در تاریخ سیاسی جمهوری اسلامی است. از جمع آنان که از زمان تشکیل دولت جدید در ایران عهده‌دار وزارت شده‌اند کسی جز او سابقه ده بار کسب رای اعتماد را از مجلس ندارد.

بررسی صلاحیت وزیران کابینه رفسنجانی در مجلس شورای اسلامی تا روز هشتم شهریور ۱۳۶۸ به طول انجامید. در این روز مجلس به همه ۲۲ وزیر کابینه جدید رای اعتماد داد. روزنامه اطلاعات نوشت: کابینه دوران سازندگی فعالیت خود را آغاز کرد.[۴] این اصطلاح تازه‌ای بود که به زبان سیاسی جمهوری اسلامی در دوره ریاست‌جمهوری رفسنجانی وارد شد. این اصطلاح در برهه پایانی ریاست جمهوری او، از دلالتی که در آغاز می‌خواست تا بر دورانی از تاریخ سیاسی داشته باشد، به لقبی برای شخص رییس جمهوری تبدیل شد: سردار سازندگی.

---

۱. روزنامه اطلاعات. همان.
۲. همان. ۱۳۶۸/۵/۲۸.
۳. همان. ۱۳۶۸/۵/۳۰.
۴. همان.

دولت رفسنجانی با آغاز به کار خود، وزارت سپاه پاسداران را منحل کرد[۱]. تغییراتی در وزارت دفاع داد و آن را به «وزارت دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح» تبدیل کرد. در دولت او سه سازمان متولی انتظامات داخلی کشور که به نام‌های شهربانی، ژاندارمری، و کمیته‌های انقلاب اسلامی فعالیت می‌کردند ادغام شدند و سازمان واحد جدیدی به نام «نیروهای انتظامی جمهوری اسلامی» تاسیس گردید.

دولت رفسنجانی برای بازسازی کشوری که از زیر آوارهای هشت سال جنگ سر بر آورده بود عزمی داشت. چنان که وی خود در موقع معرفی وزیرانش به مجلس، کابینه خود را «کابینه کار» خواند و از وزیرانش خواست تا فقط در پی کار باشند و امر سیاست را به خود وی واگذارند. به موازات آن صحنه سیاست به سرحد نفس تنگی عمومی نزدیک شد و در عوض گشایش عرصه اقتصادی وجهه همت قرار گرفت. برنامه‌های خصوصی سازی برای کاستن از بارهای دولت به اجرا درآمد. اما به مسیر درست هدایت نشد و به بیراهه زد و بندها کشیده شد. از دل آن از سویی برخی واکنش‌های عامه بیرون زد و از سوی دیگر واکنش‌های خاص که خود را در قالب افزایش اختلاف جناح‌های درون نظام نشان داد. از دل آن واکنش‌ها و اعتراضی که از تنگی شدید معیشت مردم ناشی می‌شد چند شورش شهری به وقوع پیوست. یکی در مشهد، یکی در اکبرآباد از توابع رباط کریم و دیگری در قزوین؛ از مهم‌ترین آن‌ها بود. راست سیاسی قوت گرفت و تا توانست نیروهای چپ را از مناصب حذف

---

۱. فکر این کار از کابینه دوم موسوی شده بود. اما با مخالفت‌هایی که در مجلس با آن شد مسکوت ماند. بنگرید به توضیحات مربوط به موضوع در کابینه دوم موسوی در همین کتاب.

کرد. بی راه نیست اگر تصور شود از دل آن حاکمیت یکدستی که راست برای خود می‌آفرید زلزله سیاسی سخت خرداد ۱۳۷۶ به وقوع پیوست که حکومت و سیاست را در ایران آن روز لرزاند و روزگار تازه‌ای را در جمهوری اسلامی رقم زد.

رفسنجانی سوای اصلاحات در ساختمان اداری دولت به منظور جبران عقب‌افتادگی‌های ناشی از گرفتاری به جنگ هشت ساله تحمیلی تاکید زیادی بر اجرای طرح‌های عمرانی در کشور کرد. چندان که به معمار جمهوری اسلامی بعد از جنگ شناخته شد. اما افراط او بر افتتاح طرح‌های عمرانی از واقعیت به وهم و خیال و بزرگ بینی کشید. رییس جمهوری در یکی از گفت و گوهایش در اواخر کابینه دومش گفت که، بر پایه اظهارات مطلعان، کارهایی که در دوره ریاست جمهوری او شده از زمان مادها تا به آن روز در ایران سابقه نداشته است.

دولت رفسنجانی کوشش کرد تا در روابط خارجی مخصوصا با غرب به گشایش‌هایی برسد. اما، بنا به دلایلی که شرح آن جای دیگر می‌خواهد، نتیجه‌ای جز ناکامی نداشت. پاره‌ای از اتباع ایران که به خارج رفته بودند مقارن آن دوره در کشورهای دیگر به قتل رسیدند. یکی از سرشناسان در آن میان شاید عبدالرحمان قاسملو بود که ماجرای قتل او و همراهانش در رستوران میکونوس سبب جنجال‌ها علیه جمهوری اسلامی شد. رییس دولت که تا آن روز بارها نشان داده بود که بازیگر سیاسی موقع شناس، ماهر و زیرکی است گویی مهارت‌هایش را به یک باره درباخته بود. نه او و نه دولت او واکنش‌های مناسبی نکردند که بتواند جنجال‌ها را فرو نشاند. دادگاهی در آلمان، در پی آن ترور تنی چند از مقامات عالیه جمهوری اسلامی، از جمله رییس جمهوری، را غیابی متهم

کرد. در آخرین سال دولت رفسنجانی مناسبات ایران با خارج به حدی تیره شد که سفیران کشورهای اروپایی تهران را ترک کردند. در بهار ۱۳۷۶ مقارن آخرین ماه‌های دولت رفسنجانی خبرهای حمله قریب‌الوقوع آمریکا به ایران خبر اصلی رسانه‌های پر مخاطب دنیا شده بود.

در جو سیاسی تحت مدیریت رفسنجانی در دور دوم ریاست جمهوری او اختلافات کارگردانان جمهوری اسلامی شدت گرفت. از دل آن اختلافات گروهی شکل گرفت که انصار حزب‌الله نام داشت. نامی فروتنانه برای اعضای نسل دوم حزب‌الله که اصلا در دهه ۱۳۶۰ به پشتیبانی از جمهوری اسلامی در برابر جریان‌های منتقد و مخالف درونی شکل گرفته بود. با رشد آن جریان، از قدرت رفسنجانی و تکنوکرات‌های پیرامون او کاسته شد و به موازات آن محافظه کاران جمهوری اسلامی که از عهد آیت‌الله خمینی به انزوا محکوم بودند، رو آمدند و خود را باز یافتند.

انصار حزب‌الله از اردیبهشت ۱۳۷۳ نشریه‌ای را هم با نام آرمانی «یا لثارات الحسین[1]» منتشر کرد. جریان سیاسی و مذهبی دیگری هم در دانشگاه‌ها شکل گرفت که از دفتر تحکیم وحدت منشعب شد. آن جریان هم نشریه « پیام دانشجو» را انتشار می‌داد. همان جریان در سال ۱۳۷۴ پرده از سوء استفاده مالی عظیمی در بانک صادرات برداشت که به اختلاس ۱۲۳ میلیارد تومانی معروف شد. نام برخی از عناصر سهیم در پیروزی انقلاب هم در آن ماجرا به میان آمد. نام‌دارترین آن‌ها محسن رفیق‌دوست و برادری از او به نام مرتضی. آن برادر در جریان پرونده ماجرا به حبس افتاد و یکی از دیگر عناصر ماجرا به نام فاضل خداداد اعدام شد.

---

۱. این نشریه تا سال‌های دولت خاتمی هم منتشر می‌شد و مواضع تندی هم به ضدیت با آن دولت می‌گرفت. انتشار آن در دوره احمدی‌نژاد هم ادامه یافت. اما به دولت او حمله نمی‌کرد. دو بار هم به توقیف افتاد. این نشریه هم اکنون هم منتشر می‌شود.

مجموعه آن رخداد، ضربت مدهشی بود به حیثیت و جایگاه دولتی که سوار بر مرکبی نو یافته، مسما به سازندگی، می‌تاخت. عرصه سیاست در کشور به انسداد نزدیک شده بود. به موازات این‌ها، و شاید به اقتضای رواج مال‌دوستی و زراندوزی در آن برهه، دروغ و ریا و فریب به فرهنگ عمومی راه یافت و زشتی آن از انظار فرو ریخت[۱].

همزمان آیت‌الله خامنه‌ای، رهبر انقلاب اسلامی، هم منادی بحث تهاجم فرهنگی غرب علیه جمهوری اسلامی شدند که زاویه فرهنگی و سپس سیاسی تندی به ضدیت با غرب داشت. این بحث گسترش یافت و محافلی در پیرامونش بر پا شد.

سال ۱۳۶۵ طرح گفت و گوهای خصوصی مقاماتی از دولت جمهوری اسلامی با نمایندگانی از دولت امریکا بر ملا شد. آن موضوع در امریکا هم دستاویز مخالفان رونالد ریگان، رییس وقت جمهوری شد. ماجرایی شکل گرفت که در رسانه‌های خارج و در افکار عمومی دنیا عنوان ایران ـ کنترا بدان داده شد. در پی آن، در ایران برخی از اطرافیان آیت‌الله حسین‌علی منتظری مقصر در لو رفتن زوایای خصوصی از سیاست خارجی دولت اعلام شدند. ماجرا مقدمه انتقادهای تند و حمله به او شد. شخص وی در ادامه بنا به این ماجرا و پاره‌ای از دیگر مواضعی که در اطراف مسایل جاری در مملکت اتخاذ کرد از منصب قائم مقامی رهبر جمهوری اسلامی بر کنار شد. یکی از ارشد اطرافیانش به نام مهدی هاشمی که از مقامات صاحب نام و نشان در سپاه پاسداران انقلاب اسلامی ـ تا بدان روز ـ هم

---

۱. برای مطالعه بنگرید به: مکتب *دیکتاتورها*. فصل دهم. و نیز: *نقد و تحلیل جباریت*. فصل پنجم. مشخصات هر دو کتاب در منابع پایان همین کتاب درج است.

بود حبس، محاکمه و سپس اعدام شد[1].

یکی دیگر از ناکامی‌های رفسنجانی در سیاست خارجی با سفر نیکلای چائوشسکو به ایران در سال ۱۳۶۸ رقم خورد. او که رهبر یکی از دولت‌های تندرو و خشن کمونیستی بود به محض بازگشت از ایران با انقلاب مردم در کشورش روبه‌رو شد. نتیجه آن، دستگیری و محاکمه سریع و اعدام او و همسرش، النا، بود.[2] ارتباط با دولتی که از حداقل ثبات بی‌بهره بود در محافل سیاسی واکنش آفرید. این بار ۸۴ نماینده مجلس شورای اسلامی، از فراکسیون خط امام، دولت هاشمی را به باد انتقاد گرفتند. علی صالح آبادی، از نمایندگان مجلس، طراح سوال از وزیر امور خارجه شد. اما با وجود آثار ناگوار دعوت از رییس جمهوری که در آستانه اعدام بود کار به استیضاح وزیر امور خارجه نکشید. اما نتیجه، کاهش قدرت رفسنجانی بود که در مسیر گشایش رابطه‌ها با دنیا گام می‌زد.

هاشمی رفسنجانی پس از پایان دو دوره تصدی ریاست جمهوری به حکم رهبر جمهوری اسلامی به ریاست مجمع تشخیص مصلحت نظام منصوب شد. پس از درگذشت آیت‌الله علی مشکینی به ریاست مجلس خبرگان رهبری نیز رسید.

دو سالی پس از کنار رفتن از دولت، در موسم انتخابات مجلس شورای اسلامی در سال ۱۳۷۸ از تهران نامزد شد. نتیجه آرا که اعلام شد نام او در ابتدا بیرون از جدول نام‌های ۳۰ نفری بود که حایز حد نصاب نمایندگی از تهران بودند. اما چند روز بعد نام او در رده سی‌امین نفر بود.

---

۱. مهدی هاشمی را حجت الاسلام محمدی ری شهری محاکمه کرد. آقای ری شهری بخش‌هایی از خاطرات آن محاکمه را در کتابی با عنوان *خاطرات سیاسی* به توسط موسسه مطالعات و پژوهش‌های سیاسی انتشار داد.

۲ . تلویزیون رومانی و شبکه تلویزیونی بی. بی. سی. هم مراسم اعدام رییس جمهوری و همسرش را پخش کردند.

یعنی در آخرین رده برندگان انتخابات تهران. جنجال‌ها به پا شد و اصلاح‌طلبان تندرو هاشمی را به ریشخند گرفتند. چند روز بعد کار به جایی رسید که او از انتخابات انصراف داد.

در پی آن انتخابات بود که رفسنجانی چرخشی در عالم سیاست کرد. او که تا همان اواخر هدف حمله دایمی محافظه کاران بود اینک سدی در مقابل حمله‌های سنگین اصلاح طلبان به محافظه کاران شده بود و به تعبیری پناه‌گاه آنان. بخشی از حمله‌ها متوجه خود او هم می‌شد.

رفسنجانی در انتخابات ریاست جمهوری ۱۳۸۴ بار دیگر در جدال انتخاباتی شرکت کرد. وزن رقیب، با او اصلا قابل سنجش هم نبود. اما زمانه، زمانه هاشمی رفسنجانی نبود و او نخواست یا نمی‌توانست این را در ضمیرش ثبت کند. رقیب سبک وزنش، محمود احمدی‌نژاد برنده انتخابات شد. این احمدی‌نژاد کسی بود که رفسنجانی خود او را وارد دنیای سیاست و حکومت در جمهوری اسلامی کرده و در کابینه دوم خود به استانداری اردبیل گمارده بود.

رفسنجانی این بار باز چرخ دیگری زده بود. او با شکست از فردی که تازه وارد میدان سیاست شده بود و در افکار عمومی جایگاه خاصی نداشت، محبوبیتی کسب کرد. در اذهان عموم خاطره مردی زنده شد که سیاستمدار زیرک و زبردستی بود. اینک محافظه‌کارانی که از رفسنجانی دل خوش نداشتند احمدی‌نژاد را بر کرسی ریاست جمهوری نشانده بودند. آنان رفسنجانی را بار دیگر در هم شکسته بودند.

سال ۱۳۸۶ که رفسنجانی در انتخابات مجلس خبرگان شرکت کرد و رای اول تهران را به دست آورد، هم مردمی که از روآمدن احمدی‌نژاد دلگیر بودند در موضع افسرده خود تحولی در حد یک گام به جلو یافتند و هم او از انزوای سال‌های اخیر به در آمد. مخصوصا که در انتخابات

داخلی مجلس خبرگان هم به ریاست آن مجلس رسید.

اما آن صدر نشینی هم سه سالی بیش نپایید. رفسنجانی در سال ۱۳۸۹ در فرجام مواضعی که از سالی قبل در باره مستحدثات و خصوصا انتخابات ریاست جمهوری سال ۱۳۸۸ گرفته بود، و همه از لونی دیگر بود، در انتخابات داخلی مجلس خبرگان، ریاست را به مهدوی کنی واگذار کرد. آیت‌الله مقتدری که کسی، در هر دو اردوگاه سیاسی، یارای انگ زدن بر او نداشت. رفسنجانی دوباره به انزوا رفت. حتی پایگاه شخصی او در اینترنت هم در سال ۱۳۹۰، مدتی، بسته شد. اوج بی‌سابقه تنگنا برای او در خلال حاکمیت یکه‌تازانه مخالفانش به رهبری محمود احمدی‌نژاد.

رفسنجانی در انتخابات ریاست جمهوری در سال ۱۳۸۸ شرکت نکرد. اما به نوعی در کارزارهای انتخاباتی حاضر بود. در آن انتخابات، احمدی‌نژاد شمشیر را از رو بست. در مناظره‌هایی که از تلویزیون پخش می‌شد اتهاماتی به خاندان‌های هاشمی رفسنجانی و ناطق نوری زد که شگفتی برانگیخت. برنده آن انتخابات هم احمدی‌نژاد بود و پس از آن هاشمی باز به انزوا رفت. دو رقیب دیگر آن انتخابات ـ موسوی و کروبی ـ هم به حبس خانگی افتادند و جریان طرفدار آنان به عنوان فتنه ۸۸ معروف شد. رفسنجانی از آن پس باز مدتی هدف ثابت حمله‌های تندروهایی قرار گرفت که گرد احمدی‌نژاد بودند.

هاشمی رفسنجانی در سال ۱۳۹۲ هم برای شرکت در انتخابات ریاست جمهوری نام نوشت. این بار صلاحیتش رد شد و حتی مجال ورود به پیکارهای انتخاباتی را هم به او ندادند. امری که حیرت برانگیخت و این بار بیش از آن که چیزی از او کم کند، بر وجاهت وی افزود. وجاهتی از جنس بن مایه‌های فرهنگ تاریخی و دینی ایرانیان که از مظلومیت آغاز می‌شود و به شهادت خاتمه می‌یابد؛ و جماعت ایرانی، جایگاه

شخصیت مورد علاقه خود را در حد فاصل این مبدا و مقصد معلـوم مـی-کند. با این همه باز هم محرز شد که هاشمی دیگر آن سیاسـتمدار مبـرّز سال‌های پیشین نیست که گاه و در میـدان سیاسـت، مـردی حرفـه‌ای و بسیار متفاوت با هم‌صنفانش می‌نمود. محرز شد که او یا نمـی‌خواهـد یـا نمی‌تواند موقع خود را دیگر درست ارزیابد.

یکی از کارهای هاشمی رفسنجانی در سال‌هـای پـس از پایـان دوره ریاست جمهوری انتشار سلسله کتـاب‌هـای خـاطراتش بـوده اسـت. ایـن کتاب‌های خاطرات از سال ۱۳۵۹ شـروع شـده و هـر مجلـد بـه یکـی از سال‌های پس از آن اختصاص یافته اسـت. خـاطرات هاشـمی رفـسنجانی مورد توجه قرار گرفته و خواستارانی پیدا کرد. اما از خلال ایـن کتـاب‌هـا کمتر ممکن است که بر نکته‌ای از مسایل سیاسـی و تـاریخی جمهـوری اسلامی، وقوفی بیش از اطلاعات عمومی حاصل کرد. متن خطبه‌های نماز جمعه، مصاحبه‌ها، سخنرانی‌ها و نطق‌های پیش از دسـتورش در مجلـس شورای اسلامی را هم در چند مجلد کتاب منتشر کرده است.

رفسنجانی از معدود مقامات اولیه جمهوری اسلامی است که همچنان در عرصه سیاست حضور دارد. او در زمره سرشناس‌تـرین، اثرگـذارترین و در مواردی در عداد جنجال برانگیزتـرین چهـره‌هـای تـراز اول جمهـوری اسلامی بوده است. از رئوس موارد جنجال علیـه او واگـذاری مناصـب بـه اهل خانواده و بستگان بود،[1] اما امتیـازی کـه در راه و رسـم سیاسـی وی

---

۱. هاشمی رفسنجانی پسرش، محسن هاشمی، را در سمت بازرسی ویـژه دفتـر ریـیس جمهوری نشاند. او پس از آن هم مدیریت مترو تهران را تا زمان کابینه احمدی‌نـژاد در دست داشت. پسر دیگرش، مهدی، از دوره حکومت پدر وارد کارهـای دولتـی شـد و از کار در وزارت نفت تا ریاست شرکت بهینه‌سازی مصرف سوخت رسـید. مهـدی پـس از انتخابات ریاست جمهوری سال ۱۳۸۸ از کشور خـارج شـد. مـدتی بعـد کـه بازگـشت

مشاهده شده عمل‌گرایی، نگاه به ممکنات و توجه به واقعیت‌هاست.

دوره او از تندروی‌هایی که وی خود هم در آن نقش داشت عاری نبود. با این همه آن دوره را می‌توان سرآغاز افول تب انقلابی و استیلای منطق دولت شمرد[1]. رفسنجانی کار اجرایی را از منتها الیه چپ آغازید. چپ متاثر از دانشجویانی که سفارت امریکا را تسخیر کردند و منطق آنان تا چندی منطق انحصاری مستولی بر جو سیاسی مملکتی بود. اما او در طول هشت سال زمامداری به راست گروید و کار اجرایی و سیاسی او در منتها الیه راستی به پایان رسید که خودش را نیز در دل خود هضم کرد.

رفسنجانی در طول سال‌هایی که در حاشیه قدرت قرار داشت ثابت کرد که یکی از مصداق‌های آن نوع از حکومتگرانی است که وقتی قدرت را از دست دادند، قدم به راه تحول می‌گذارند و شبلی و بایزید[2] می‌شوند.

وی سرانجام عصرگاه ۱۹ دی ماه ۱۳۹۵ حین شنا در استخری در تهران به علت ایست قلبی درگذشت. پیکرش روز ۲۱ دی با نمازی که آیت‌الله خامنه‌ای در دانشگاه تهران بر وی خواندند تشییع شد و همان روز در اندرون ضریح آرامگاه امام خمینی به خاک سپرده شد. به مناسبت درگذشت او سه روز عزای عمومی اعلام شد و روز خاک‌سپاریش تعطیل عمومی شد.

محاکمه و در ۱۳۹۴/۳/۲۱ به ده سال حبس محکوم و در ۱۳۹۴/۵/۱۸ برای اجرای حکم به زندان اوین رفت. (خبرگزاری‌ها. همان تاریخ.) دختر هاشمی به نام فائزه، در دوره پنجم مجلس، نماینده تهران شد. پسر دیگرش، یاسر در پاره‌ای از امور اقتصادی دست دارد. دخترش، فاطمه، رییس بنیاد بیماری‌های خاص بود و تا هنوز هم هست. در دوره حکومت رفسنجانی کسان دیگری هم از دور و نزدیک خاندان وی در امور و مناصب گوناگون وارد شدند.

۱. برینتون به این دوره در انقلاب‌ها عنوان «ترمیدور» داده است. بنگرید به: *کالبد شکافی چهار انقلاب*. فصل هشتم.

۲. اشاره به سروده‌ای منسوب به نجم الدین کبری، عارف سده‌های ششم و هفتم:

خواجگان در مقام معزولی   همه شبلی و بایزید شوند.

صورت اعضای هشتمین کابینه در جمهوری اسلامی

رییس جمهوری: علی‌اکبر هاشمی بهرمانی (رفسنجانی)

آموزش و پرورش:

نام و نام خانوادگی: محمد علی نجفی
تاریخ تولد: ۱۳۳۰
محل تولد: تهران
مدرک تحصیلی: تحصیلات ناتمام در رشته ریاضی از امریکا

اطلاعات:

نام و نام خانوادگی: علی فلاحیان (حجت‌الاسلام)
تاریخ تولد: ۱۳۲۸
محل تولد: نجف آباد
مدرک تحصیلی: خارج فقه و اصول از قم

امور اقتصادی و دارایی:

نام و نام خانوادگی: محسن نوربخش(دکتر)
تاریخ تولد: ۱۳۲۷
محل تولد: اصفهان
مدرک تحصیلی: دکتر در اقتصاد از امریکا
توضیحات: ۱۳۸۲/۱/۲ در نوشهر درگذشت.

امور خارجه:

نام و نام خانوادگی: علی اکبر ولایتی(دکتر)

تاریخ تولد: ۱۳۲۴
محل تولد: رستم‌آباد شمیران، تهران
مدرک تحصیلی: فوق‌تخصص بیماری‌های اطفال از امریکا
توضیحات: عضو مرکزیت حزب جمهوری‌اسلامی

بازرگانی:

نام و نام خانوادگی: محمد جواد وهاجی
تاریخ تولد: ـ
محل تولد: ـ
مدرک تحصیلی: ـ

بهداشت، درمان و آموزش پزشکی:

۱. نام و نام خانوادگی: ایرج فاضل (دکتر)
تاریخ تولد: ۱۳۱۸
محل تولد: اردستان
مدرک تحصیلی: فوق‌تخصص جراحی عروق
توضیحات: ۱۳۶۹/۱۰/۲۳ با استیضاح نمایندگان مجلس برکنار شد.

۲. نام و نام خانوادگی: رضا ملک‌زاده (دکتر)
تاریخ تولد: ۱۳۳۰
محل تولد: بالاده،کازرون
مدرک تحصیلی: فوق تخصص گوارش و کبد
توضیحات: عضو مرکزیت حزب کارگزاران سازندگی

پست و تلگراف و تلفن:

نام و نام خانوادگی: محمد غرضی[۱]

تاریخ تولد: ۱۳۲۰/۱۱/۲۳

محل تولد: اصفهان

مدرک تحصیلی: کارشناسی ارشد الکترونیک از دانشگاه تهران و تحصیلات ناتمام در رشته برق در فرانسه

توضیحات: عضو پیشین سازمان مجاهدین خلق ایران

تعاون[۲]:

نام و نام خانوادگی: غلامرضا شافعی

تاریخ تولد: ۱۳۳۰

محل تولد: مرند

مدرک تحصیلی: مهندسی مکانیک از دانشگاه تهران

جهاد سازندگی:

نام و نام خانوادگی: غلام رضا فروزش

تاریخ تولد: ۱۳۳۴

محل تولد: دزفول

مدرک تحصیلی: دیپلم

---

۱. وی در انتخابات ریاست جمهوری در سال ۱۳۹۲ نامزد شد، و پس از اعلام نتیجه آرا، نفر ششم در میان هشت نامزد بود.

۲. قانون تشکیل وزارت تعاون در ۱۳ شهریور ۱۳۷۰ به تصویب مجلس رسید و این وزارت‌خانه در پی آن دایر شد.

دادگستری:

نام و نام خانوادگی: محمد اسماعیل شوشتری (حجت‌الاسلام)

تاریخ تولد: ۱۳۲۸

محل تولد: قوچان

مدرک تحصیلی: خارج فقه و اصول از قم و نجف

دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح:[۱]

نام و نام خانوادگی: اکبر ترکان

تاریخ تولد: ۱۳۳۱

محل تولد: تهران

مدرک تحصیلی: مهندسی مکانیک از دانشگاه تهران

راه و ترابری:

نام و نام خانوادگی: محمد سعیدی کیا

تاریخ تولد: ۱۳۲۵

محل تولد: اصفهان

مدرک تحصیلی: کارشناسی ارشد راه و ساختمان از دانشگاه امیرکبیر

صنایع:

نام و نام خانوادگی: محمد رضا نعمت زاده

تاریخ تولد: ۱۳۲۴

---

۱. ادغام دو وزارت‌خانه سپاه پاسداران انقلاب اسلامی و دفاع سرانجام در جلسه ۲۸ امرداد ۱۳۶۸ مجلس شورای اسلامی به تصویب رسید. کابینه نخست هاشمی رفسنجانی دست به پاره‌ای اصلاحات در تشکیلات اداری دولت زد. تشکیل این وزارت‌خانه جدید یکی از آن جمله بود. روزنامه اطلاعات. ۱۳۶۸/۵/۲۹.

محل تولد: تبریز
مدرک تحصیلی: کارشناسی ارشد مدیریت صنعتی

صنایع سنگین:

نام و نام خانوادگی: هادی نژاد حسینیان
تاریخ تولد: ۱۳۲۵
محل تولد: تهران
مدرک تحصیلی: کارشناسی ارشد سازه از امریکا

فرهنگ و آموزش عالی:

نام و نام خانوادگی: مصطفی معین نجف آبادی[۱]
تاریخ تولد: ۱۳۳۰/۱/۱۱
محل تولد: نجف آباد اصفهان
مدرک تحصیلی: متخصص بیماری‌های کودکان از دانشگاه تهران

فرهنگ و ارشاد اسلامی:

۱. نام و نام خانوادگی: محمد خاتمی (حجت الاسلام)
تاریخ تولد: ۱۳۲۲/۷/۲۱
محل تولد: اردکان، یزد
مدرک تحصیلی: حوزوی. کارشناسی ارشد علوم‌تربیتی از دانشگاه تهران.
توضیحات: ۱۳۷۱/۳/۳ از این سمت استعفا داد.

---

۱. دکتر معین داماد آیت‌الله فقید، دستغیب شیرازی، است. وی در دوره نهم انتخابات ریاست جمهوری در سال ۱۳۸۴ شرکت کرد و با کسب حدود چهار میلیون رای در میان هفت نامزد در رده چهارم قرار گرفت.

۲. نام و نام خانوادگی: علی اردشیر لاریجانی[۱] (سردار سپاه پاسداران)
تاریخ تولد: ۱۳۳۶
محل تولد: کربلا
مدرک تحصیلی: کارشناسی ارشد فلسفه از دانشگاه تهران
توضیحات: از ۱۳۷۲/۱۱/۲۴ با حکم رهبر انقلاب اسلامی به ریاست سازمان صدا و سیما منصوب و از کابینه خارج شد.

۳. نام و نام خانوادگی: مصطفی میر سلیم[۲]
تاریخ تولد: ۱۳۲۶/۳/۱۹
محل تولد: تهران
مدرک تحصیلی: مهندسی مکانیک از دانشگاه پواتیه فرانسه
توضیحات: در پی خروج لاریجانی از کابینه، عهده‌دار وزارت شد. عضو حزب موتلفه اسلامی. عضو مرکزیت حزب جمهوری اسلامی

کار و امور اجتماعی:

نام و نام خانوادگی: حسین کمالی
تاریخ تولد: ۱۳۳۲

---

۱. علی لاریجانی داماد آیت‌الله شهید مرتضی مطهری است. تنها برادر روحانی وی، آیت‌الله صادق آملی لاریجانی، داماد آیت‌الله وحید خراسانی، در سال‌های اخیر رییس قوه قضاییه است. برادر بزرگ‌تر، جواد اردشیر لاریجانی مشاور رییس قوه قضاییه، برادر دیگر به نام باقر اردشیر لاریجانی، مشاور وزیر بهداشت، درمان و آموزش پزشکی و داماد آیت‌الله حسن حسن زاده آملی؛ و دیگری به نام فاضل اردشیر لاریجانی دارای سوابقی در کارهای دانشگاهی است. تنها خواهر آنان، به نام فریده، همسر آیت‌الله مصطفی محقق داماد است.

۲. مصطفی میر سلیم روز ۱۶ شهریور ۱۳۵۷ در راه‌پیمایی علیه حکومت پهلوی در خیابانی در تهران تیری خورد و مجروح شد.

محل تولد: بروجرد
مدرک تحصیلی: دیپلم فلزکاری از تهران[۱]

کشاورزی:

نام و نام خانوادگی: عیسی کلانتری
تاریخ تولد: ۱۳۳۱
محل تولد: مرند
مدرک تحصیلی: دکترای کشاورزی از امریکا

کشور:

نام و نام خانوادگی: عبدالله نوری (حجت الاسلام)
تاریخ تولد: ۱۳۲۸
محل تولد: اصفهان
مدرک تحصیلی: حوزوی

مسکن و شهر سازی:

نام و نام خانوادگی: سراج‌الدین کازرونی
تاریخ تولد: ۱۳۲۵
محل تولد: اصفهان
مدرک تحصیلی: کارشناسی ارشد معماری از دانشگاه تهران
توضیحات: ۱۳۸۴/۱۰/۲۰ در تهران درگذشت.

---

۱. مدرک تحصیلی آقای کمالی در زندگی نامه رسمی وی در موقع نامزدی برای تصدی این وزارت‌خانه دیپلم فلزکاری است. روزنامه اطلاعات. ۱۳۷۲/۵/۱۷. این مدرک در کابینه‌های بعدی ارتقا یافته است. بنگرید به: صورت اعضای کابینه نخست محمد خاتمی در همین کتاب.

نفت:

نام و نام خانوادگی: غلامرضا آقازاده
تاریخ تولد: ۱۳۲۷
محل تولد: خوی
مدرک تحصیلی: کارشناسی مهندسی کامپیوتر از دانشگاه تهران
توضیحات: عضو مرکزیت حزب جمهوری اسلامی

نیرو:

نام و نام خانوادگی: بیژن نامدار زنگنه
تاریخ تولد: ۱۳۳۱
محل تولد: کرمانشاه
مدرک تحصیلی: کارشناسی ارشد راه و ساختمان از دانشگاه تهران

برخی از معاونان رییس جمهوری و دیگر صاحبان مناصب در این کابینه

رییس دفتر رییس جمهوری:

نام و نام خانوادگی: محسن هاشمی[۱]

تاریخ تولد: ۱۳۴۰

محل تولد: قم

مدرک تحصیلی: کارشناسی ارشد مهندسی مکانیک

معاون اول رییس جمهوری و سخنگوی دولت:

نام و نام خانوادگی: حسن ابراهیم حبیبی

تاریخ تولد: ۱۳۱۵

محل تولد: تهران

مدرک تحصیلی: دکترای جامعه شناسی از فرانسه

توضیحات: عضو پیشین نهضت آزادی ایران. عضو حزب جمهوری اسلامی ۱۳۹۱/۱۱/۲ در تهران درگذشت.

معاون اجرایی و نماینده ویژه رییس جمهوری در ستاد بازسازی مناطق جنگ‌زده:

نام و نام خانوادگی: حمید میرزاده

تاریخ تولد: ۱۳۲۹

محل تولد: سیرجان

۱. وی پسر رییس وقت جمهوری بود.

مدرک تحصیلی: کارشناسی ارشد تکنولوژی پلیمر از پلی‌تکنیک تهران

رییس سازمان میراث فرهنگی:

نام و نام خانوادگی: زرگر

تاریخ تولد: ـ

محل تولد: ـ

مدرک تحصیلی: ـ

معاون رییس جمهوری و سرپرست سازمان تربیت بدنی:

۲. نام و نام خانوادگی: حسن غفوری فرد

تاریخ تولد: ۱۳۲۲/۵/۱۳

محل تولد: تهران

مدرک تحصیلی: دکترای فیزیک هسته‌ای از دانشگاه کانزاس امریکا

توضیحات: عضو مرکزیت حزب موتلفه اسلامی

رییس دفتر امور مناطق محروم

نام و نام خانوادگی: جلیل بشارتی[1]

تاریخ تولد: ـ

محل تولد: ـ

مدرک تحصیلی: ـ

معاون رییس جمهوری و رییس سازمان برنامه و بودجه:

---

۱. وی تا تیر ماه ۱۳۹۱ که بازنشسته شد همچنان دارای همین سمت بود و به تنها عضو دولت معروف شده بود که در همه کابینه‌ها از زمان هاشمی رفسنجانی تا کابینه احمدی‌نژاد حضور داشته است. بنگرید به: خبرگزاری فارس. ۱۳۹۱/۷/۲۲.

نام و نام خانوادگی: مسعود روغنی زنجانی
تاریخ تولد: ـ
محل تولد: ـ
مدرک تحصیلی: ـ

معاون رییس جمهوری و رییس سازمان انرژی اتمی:

نام و نام خانوادگی: رضا امراللهی
تاریخ تولد: ۱۳۲۵
محل تولد: یزد
مدرک تحصیلی: دکترای فیزیک پلاسما از دانشگاه پاریس

معاون رییس جمهوری و رییس سازمان بهزیستی:

نام و نام خانوادگی: یاریگر روش
تاریخ تولد: ـ
محل تولد: ـ
مدرک تحصیلی: ـ

سرپرست سازمان حفاظت از محیط زیست:

نام و نام خانوادگی: هادی منافی
تاریخ تولد: ۱۳۲۰
محل تولد: تبریز
مدرک تحصیلی: دکترای پزشکی از ترکیه

معاون حقوقی و امور مجلس:

نام و نام خانوادگی: عطا الله مهاجرانی

تاریخ تولد: ۱۳۳۳

محل تولد: مهاجران، از توابع شازند اراک

مدرک تحصیلی: کارشناسی تاریخ از دانشگاه اصفهان

توضیحات: از دوره تصدی معاونت نخست وزیر وارد کارهای دانشگاهی شد و سوای اخذ مدرک، به تدریس دانشگاهی هم پرداخت.

استیضاح‌ها در کابینه اول هاشمی رفسنجانی

۱. **ایرج فاضل**، وزیر بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، نخستین وزیری بود که در این کابینه با استیضاح از کار بر کنار شد.

دلایل استیضاح: سوء مدیریت و بی‌کفایتی در حل مسایل درمان، دارو، بهداشت و آموزش و حفظ ارزش‌ها و آرمان‌های انقلاب در وزارت‌خانه و دانشگاه‌های علوم پزشکی و سازمان های منطقه‌ای بهداشت و آموزش پزشکی کشور

ایرج فاضل در تاریخ ۱۳۶۹/۱۰/۲۳ در مجلس شورای ملی به دفاع از خود پرداخت. در رای‌گیری پس از آن مشخص شد که او به مرز اقناع نمایندگان مخالف نزدیک شده اما در فاصله نزدیکی به آن مرز متوقف شده است. ۱۱۵ رای مخالف در برابر ۱۱۴ رای موافق که به او داده شد (به علاوه ۱۷ رای ممتنع) موجب شد که ایرج فاضل از وزارت برکنار شود. نام او در صدر فهرست وزیرانی نشست که در جمهوری اسلامی با استیضاح نمایندگان از سمت خود برکنار شده یا بعدها برکنار خواهند شد.

۲. **محمد علی نجفی**، وزیر آموزش و پرورش در این کابینه دومین وزیری بود که استیضاح شد. اما بر کنار نشد.

دلایل استیضاح: نارضایتی جمعی از فرهنگیان و اولیای دانش‌آموزان از عملکرد وزارت و وجود مشکلات جدی در امر تعلیم و تربیت

محمدعلی نجفی در ۱۳۷۰/۲/۴ در مجلس شورای ملی به دفاع از خود پرداخت. او توانست با اخذ ۱۹۷ رای موافق در برابر ۱۱۷ رای مخالف و ۱۱ رای ممتنع همچنان در کرسی وزارت آموزش و پرورش بماند.

۳. **محمد سعیدی کیا**، وزیر راه و ترابری سومین وزیر این کابینه بود که استیضاح شد.

دلایل استیضاح: ناامن و غیراستاندارد بودن جاده‌های کشور، ضعف‌های مدیریتی در اداره فرودگاه‌ها و پروازها، حرکت قطارها، مشکلات موجود در امر حمل و نقل کشور

سعیدی کیا در تاریخ ۱۳۷۱/۱۲/۱۱ در مجلس شورای ملی به دفاع از عملکرد خود پرداخت. او توانست با اخذ ۱۲۲ رای موافق در برابر ۱۲۱ رای مخالف، با فاصله فقط یک رای، از خطر برکناری در امان بماند و جامه وزارت راه و ترابری را از تن به در نکند.

برخی از مهم‌ترین رخدادهای همزمان با این کابینه

اجرای نخستین برنامه توسعه پس از انقلاب اسلامی و آغاز اجرای سیاست تعدیل اقتصادی

در پیش گرفتن سیاست تنش زدایی در روابط خارجی

آغاز اجرای گفت وگوهای انتقادی اتحادیه اروپا با ایران

۷ خرداد ۱۳۷۱: آغاز به کار دوره چهارم مجلس شورای اسلامی

کابینه نهم

مدت کابینه: از ۱۳۷۲/۵/۲۸ تا ۱۳۷۶/۵/۱۲

رییس جمهوری: علی‌اکبر هاشمی بهرمانی (رفسنجانی)

تولد: رفسنجان، نوق، ۱۳۱۳

نام پدر: میرزا علی

شغل پدر: کشاورز

تحصیلات: حوزوی

گرایش سیاسی: مبارز قبل از انقلاب، عضو مرکزیت حزب جمهوری اسلامی، عضو مرکزیت جامعه روحانیت مبارز و عضو مرکزیت مجمع روحانیون مبارز

مرگ: ۱۹ دی ۱۳۹۵، تهران

اجمالی درباره این کابینه

ششمین دوره انتخابات ریاست جمهوری اسلامی در ۲۱ خرداد ماه ۱۳۷۲ برگزار شد. وزیران پیشنهادی برای تصدی مناصب در کابینه دوم هاشمی رفسنجانی همه در تاریخ بیست وپنجم امرداد ماه ۱۳۷۲ از مجلس شورای اسلامی رای اعتماد گرفتند. به جز یک تن، که محسن نوربخش بود، و برای تصدی وزارت امور اقتصادی و دارایی معرفی شده بود. این نشانه‌ای بود که بر تشدید اختلاف نظرها بر سر امور اقتصادی در میان گردانندگان امور مملکتی دلالت می‌کرد. شدت این اختلافات از آن‌جا معلوم می‌شود که در روز معرفی کابینه، مجلس شورای اسلامی حاضر نشد مهلتی به دولت بدهد تا برنامه اقتصادی مورد نظرش را به اجرا بگذارد و آن گاه بر سرآن به ایراد و طرح مساله بپردازد.

واکنش رییس وقت جمهوری به ناسازگاری مجلس با سیاست‌های اقتصادی دولت هم بر جریان شدید اختلافات صحه می‌گذارد. هاشمی رفسنجانی در همان روزی که مجلس به وزیر اقتصاد او رای نداد با صدور حکمی محسن نوربخش را به سمت معاون رییس جمهوری در امور اقتصادی معرفی کرده[1] و با صدور حکم دیگری محمد جواد وهاجی را به

---

۱. روزنامه اطلاعات. ۱۳۷۲/۵/۲۵.

سرپرستی وزارت امور اقتصادی و دارایی منصوب کرد.[۱]

تحول دیگر که به جز این در این کابینه روی داد نیز در کلیت وادی اقتصاد جا می‌گرفت. رییس جمهوری، عباس احمد آخوندی، را وارد کابینه کرد که تا آن روز در محافل اجرایی کمتر شناخته بود و وزارت مسکن و شهرسازی را به او سپرد. وزارت‌خانه‌ای که، چند سالی پیش‌تر، محل نخستین نزاع تند پشت پرده در جمهوری اسلامی شد و نتیجه، آن شد که وزیر وقت مسکن و شهرسازی را به استیضاح کشید. آخوندی، فرزند یک آیت‌الله، علی احمد آخوندی، و از جانب مادری نوه علامه امینی مولف مجموعه کتاب معروف الغدیر، از امهات کتاب‌های شیعی است. وی باجناغ حجت الاسلام علی اکبر ناطق نوری رییس اسبق مجلس شورای اسلامی و داماد حجت الاسلام هاشم رسولی محلاتی است که در دوره حیات آیت‌الله خمینی از صاحبان منصب در بیت ایشان بود. انتخاب شخصی با این وابستگی‌های کم نظیر در بافت روحانیان قدرتمند جمهوری اسلامی را نمی‌توان به حساب فرایند پیوسته و آهسته قدرت‌یابی روزافزون جناح راست سنتی در جمهوری اسلامی، و البته عقب‌نشینی قدم به قدم شخص رییس جمهوری در برابر آن پیشروی‌های جناح مخالفانش نگذاشت. جناحی که در آن دوره علنا رییس وقت جمهوری اسلامی را به چالش کشید و خواست‌ها و نخواست‌های خود را بر او تحمیل کرد.

هیات وزیران دومین کابینه رفسنجانی اولین جلسه خود را در تاریخ بیست و هشتم امرداد ماه ۱۳۷۲ تشکیل داد[۲] و کار کابینه تازه آغاز شد.

---

۱. همان.
۲. روزنامه اطلاعات. ۱۳۷۲/۵/۲۸.

صورت اعضای نهمین کابینه در جمهوری اسلامی

رییس‌جمهوری: علی‌اکبر هاشمی بهرمانی (رفسنجانی)

آموزش و پرورش:

نام و نام خانوادگی: محمد علی نجفی
تاریخ تولد: ۱۳۳۰
محل تولد: تهران
مدرک تحصیلی: تحصیلات ناتمام در رشته ریاضی از امریکا
توضیحات: از موسسان حزب کارگزاران سازندگی[۱]

اطلاعات:

نام و نام خانوادگی: علی فلاحیان (حجت‌الاسلام)
تاریخ تولد: ۱۳۲۸
محل تولد: نجف‌آباد اصفهان
مدرک تحصیلی: خارج فقه و اصول از قم

امور اقتصادی و دارایی:

۱. نام و نام خانوادگی: محمد جواد وهاجی[۲]
تاریخ تولد: ـ
محل تولد: ـ

---

۱. مجموعه‌ای با نام «جمعی از کارگزاران سازندگی» در حدود ماه‌های پایانی عمر این کابینه تشکیل شد. این مجموعه بعدها پروانه حزب گرفت.
۲. رییس جمهوری در ابتدا محسن نوربخش را برای تصدی این وزارت‌خانه به مجلس معرفی کرد. اما او رای اعتماد نگرفت.

مدرک تحصیلی: ـ
توضیحات: سرپرست وزارت‌خانه بود.

۲. نام و نام خانوادگی: مرتضی محمد خان
تاریخ تولد: ۱۳۲۴/۱۰/۱۱
محل تولد: تهران
مدرک تحصیلی: ـ
توضیحات: تا پایان این کابینه در این سمت ماند. عضو مرکزیت حزب جمهوری اسلامی

امور خارجه:

نام و نام خانوادگی: علی اکبر ولایتی(دکتر)[۱]
تاریخ تولد: ۱۳۲۴
محل تولد: رستم‌آباد شمیران، تهران
مدرک تحصیلی: فوق تخصص بیماری اطفال از امریکا
توضیحات: عضو مرکزیت حزب جمهوری‌اسلامی

بازرگانی:

نام و نام خانوادگی: یحیی آل اسحاق[۲]
تاریخ تولد: ۱۳۲۸

---

۱. دکتر ولایتی در سال ۱۳۹۰ مجموعه‌ای از مقالات، گفت و گوها و سخنرانی‌هایش را در کتابی با عنوان *حرفی از هزاران* منتشر کرد.
۲. آل اسحاق به اظهار خودش متولد قم است. اما شناسنامه وی از زنجان صادر شده است. وی در کنفرانسی خبری در ۲۲ اسفند ۱۳۹۱ نامزدی خود را برای شرکت در انتخابات آینده ریاست جمهوری در سال ۱۳۹۲ اعلام کرد.

محل تولد: قم
مدرک تحصیلی: حوزوی. مدارک دانشگاهی از لیسانس مدیریت بازرگانی تا دکترای مدیریت راهبردی[۱]
توضیحات: عضو هیات‌های موتلفه اسلامی

بهداشت، درمان و آموزش پزشکی:

نام و نام خانوادگی: علی‌رضا مرندی
تاریخ تولد: ۱۳۱۸
محل تولد: اصفهان
مدرک تحصیلی: دکترای تخصصی کودکان از امریکا

پست و تلگراف و تلفن:

نام و نام خانوادگی: محمد غرضی
تاریخ تولد: ۱۳۲۰/۱۱/۲۳
محل تولد: اصفهان
مدرک تحصیلی: کارشناسی ارشد الکترونیک از دانشگاه تهران و تحصیلات ناتمام در رشته برق در فرانسه
توضیحات: عضو پیشین سازمان مجاهدین خلق ایران

تعاون:

نام و نام خانوادگی: غلام‌رضا شافعی

---

۱. برای آگاهی از زندگانی و تحصیلات آقای آل اسحاق بنگرید به زندگی‌نامه وی به قلم خودش در پایگاه اینترنتی باشگاه خبرنگاران جوان.

تاریخ تولد: ۱۳۳۰
محل تولد: مرند
مدرک تحصیلی: مهندسی مکانیک از دانشگاه تهران

جهاد سازندگی

نام و نام خانوادگی: غلامرضا فروزش
تاریخ تولد: ۱۳۳۴
محل تولد: دزفول
مدرک تحصیلی: دیپلم
توضیحات: عضو مرکزیت حزب کارگزاران سازندگی

دادگستری:

نام و نام خانوادگی: محمد اسماعیل شوشتری (حجت‌الاسلام)
تاریخ تولد: ۱۳۲۸
محل تولد: قوچان[۱]
مدرک تحصیلی: خارج فقه و اصول از قم و نجف

دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح:

نام و نام خانوادگی: محمد فروزنده (سردار سپاه پاسداران)
تاریخ تولد: ۱۳۳۲
محل تولد: آبادان

---

۱. محل تولد آقای شوشتری در معرفی وی در روزهای اعلام نامزدی برای وزارت، قوچان قید شده اما در برخی از منابع، از جمله منابع اینترنتی، آن را سرولایت نیشابور نوشته‌اند. در این جا به روزنامه اطلاعات ۱۳۷۲/۵/۱۷ استناد شد که در موقع معرفی کابینه، اطلاعاتی را در باره وزیران انتشار داده است.

مدرک تحصیلی: دوره فرماندهی و ستاد در تهران

راه و ترابری:

نام و نام خانوادگی: اکبر ترکان
تاریخ تولد: ۱۳۳۱
محل تولد: تهران
مدرک تحصیلی: مهندسی مکانیک از دانشگاه صنعتی شریف تهران
توضیحات: از اعضای موسس حزب اعتدال و توسعه

صنایع:

نام و نام خانوادگی: محمد رضا نعمت‌زاده
تاریخ تولد: ۱۳۲۴
محل تولد: تبریز
مدرک تحصیلی: کارشناسی ارشد مدیریت صنعتی

صنایع سنگین:

نام و نام خانوادگی: هادی نژاد حسینیان
تاریخ تولد: ۱۳۲۵
محل تولد: تهران
مدرک تحصیلی: کارشناسی ارشد سازه از امریکا

فرهنگ و آموزش عالی:

۱. نام و نام خانوادگی: محمد رضا هاشمی گلپایگانی

تاریخ تولد: ۱۳۲۵
محل تولد: نجف
مدرک تحصیلی: دکترای برق و مهندسی پزشکی از امریکا

۲. نام و نام خانوادگی: مصطفی معین نجف‌آبادی
تاریخ تولد: ۱۳۳۰/۱/۱۱
محل تولد: نجف‌آباد اصفهان
مدرک تحصیلی: متخصص بیماری‌های کودکان از دانشگاه تهران

فرهنگ و ارشاد اسلامی:

نام و نام خانوادگی: علی اردشیر لاریجانی (سردار سپاه پاسداران)
تاریخ تولد: ۱۳۳۶
محل تولد: کربلا
مدرک تحصیلی: کارشناسی ارشد فلسفه از دانشگاه تهران

کار و امور اجتماعی:

نام و نام خانوادگی: حسین کمالی
تاریخ تولد: ۱۳۳۲
محل تولد: بروجرد
مدرک تحصیلی: دیپلم فلزکاری از تهران

کشاورزی:

نام و نام خانوادگی: عیسی کلانتری

تاریخ تولد: ۱۳۳۱

محل تولد: مرند

مدرک تحصیلی: دکترای کشاورزی از امریکا

کشور:

نام و نام خانوادگی: علی محمد بشارتی جهرمی[۱]

تاریخ تولد: ۱۳۲۳

محل تولد: جهرم

مدرک تحصیلی: کارشناسی حقوق قضایی

مسکن و شهرسازی:

نام و نام خانوادگی: عباس احمد آخوندی

تاریخ تولد: ۱۳۳۶

محل تولد: نجف

مدرک تحصیلی: کارشناسی ارشد راه و ساختمان از دانشگاه تهران

معادن و فلزات:

نام و نام خانوادگی: حسین محلوجچی (محلوجی)

تاریخ تولد: ۱۳۲۶

محل تولد: کاشان

مدرک تحصیلی: مهندسی مکانیک از انستیتو تکنولوژی تهران

---

۱. علی محمد بشارتی در سال ۱۳۸۳ کتابی از خاطراتش را با عنوان *عبور از شط شب* منتشر کرد.

نفت:

نام و نام خانوادگی: غلام رضا آقازاده
تاریخ تولد: ۱۳۲۷
محل تولد: خوی
مدرک تحصیلی: کارشناسی مهندسی کامپیوتر از دانشگاه تهران
توضیحات: عضو مرکزیت حزب جمهوری اسلامی

نیرو:

نام و نام خانوادگی: بیژن نامدار زنگنه
تاریخ تولد: ۱۳۳۱
محل تولد: کرمانشاه
مدرک تحصیلی: کارشناسی ارشد راه و ساختمان از دانشگاه تهران
توضیحات: عضو حزب کارگزاران سازندگی. عضو بنیاد باران

برخی از معاونان رییس جمهوری و دیگر صاحبان مناصب در این کابینه

رییس دفتر رییس جمهوری:

نام و نام خانوادگی: حسین مرعشی[1]
تاریخ تولد: ۱۳۳۷
محل تولد: رفسنجان
مدرک تحصیلی: کارشناسی اقتصاد از دانشگاه تهران
توضیحات: از اعضای مرکزیت حزب کارگزاران سازندگی

معاون اول رییس جمهوری:

نام و نام خانوادگی: حسن ابراهیم حبیبی(دکتر)
تاریخ تولد: ۱۳۱۵
محل تولد: تهران
مدرک تحصیلی: دکترای جامعه شناسی از فرانسه
توضیحات: عضو پیشین نهضت آزادی ایران. عضو حزب جمهوری اسلامی عضو حزب کارگزاران سازندگی. ۱۳۹۱/۱۱/۲ در تهران درگذشت.

معاون رییس جمهوری و رییس سازمان برنامه و بودجه:

نام و نام خانوادگی: حمید میرزاده
تاریخ تولد: ۱۳۲۹
محل تولد: سیرجان
مدرک تحصیلی: کارشناسی ارشد تکنولوژی پلیمر از دانشگاه پلی‌تکنیک

---

۱. وی پسر عموی عفت مرعشی، همسر اکبر هاشمی رفسنجانی است.

تهران
توضیحات: عضو مرکزیت حزب کارگزاران سازندگی

معاون رییس جمهوری و رییس سازمان تربیت بدنی:

نام و نام خانوادگی: مصطفی هاشمی طبا
تاریخ تولد: ۱۳۲۵
محل تولد: اصفهان
مدرک تحصیلی: کارشناسی ارشد نساجی از دانشگاه امیرکبیر تهران
توضیحات: عضو مرکزیت حزب کارگزاران سازندگی

معاون رییس جمهوری و رییس سازمان حفاظت از محیط زیست:

نام و نام خانوادگی: هادی منافی
تاریخ تولد: ۱۳۲۰
محل تولد: تبریز
مدرک تحصیلی: دکترای پزشکی از ترکیه

مشاور رییس جمهوری در امور زنان:

نام و نام خانوادگی: شهلا حبیبی[۱]
تاریخ تولد: ۱۳۳۷
محل تولد: کرمانشاه
مدرک تحصیلی: ـ
توضیحات: ۱۳۹۶/۶/۱۶ در تهران درگذشت

---

۱. خانم حبیبی پیش از پایان کار این کابینه خبر داد که تصمیم دارد روزنامه‌ای را با نام «ریحانه» با موضوعیت مسایل زنان منتشر کند. اما این تصمیم عملی نشد. بنگرید به: پیام زن. شماره ۶۱. فروردین ۱۳۷۶.

استیضاح‌ها در کابینه دوم هاشمی رفسنجانی

۱. **حسین محلوج‌چی**، وزیر صنایع و معادن تنها وزیر کابینه دوم هاشمی رفسنجانی بود که استیضاح شد.

دلایل استیضاح: اعتراض به عملکرد و شیوه‌های مدیریتی وزیر و جمعی از همکارانش و بی‌اعتنایی به اجرای قانون

محلوج‌چی در تاریخ ۱۳۷۳/۹/۲۳ در مجلس شورای اسلامی به دفاع از عملکرد خود پرداخت. در رای‌گیری پس از آن توانست ۱۰۶ رای موافق را، در برابر ۹۸ رای مخالف اخذ کند و در مقام وزارت ابقا شود.

برخی از مهم‌ترین رخدادهای همزمان با این کابینه

۲۱ خرداد ۱۳۷۲: برگزاری انتخابات ششمین دوره ریاست جمهوری اسلامی. در این دوره ۱۲۸ نفر نامزد شدند. اما صلاحیت چهار تن احراز شد و در نتیجه اکبر هاشمی رفسنجانی با ۱۰ میلیون و ۵۶۶ هزار و ۴۹۹ رای از میان آن چهار تن به پیروزی رسید. احمد توکلی نفر دوم بعد از رییس منتخب جمهوری بود.

عقب نشینی دولت از اجرای سیاست تعدیل اقتصادی

۲۴ اسفند ۱۳۷۳: امضای قانون تحریم سرمایه گذاری‌های بزرگ در ایران (قانون داماتو) از سوی بیل کلینتون، رییس وقت جمهوری ایالات متحده امریکا

اسفند ۱۳۷۴: تأسیس حزب کارگزاران سازندگی در آستانه انتخابات دوره پنجم مجلس شورای اسلامی

۱۲ خرداد ۱۳۷۵: آغاز به کار دوره پنجم مجلس شورای اسلامی

جمهوری چهارم

در این دوره دو کابینه بر سر کار آمدند

کابینه دهم

مدت کابینه: از ۱۳۷۶/۵/۱۲ تا ۱۳۸۰/۵/۱۲
رییس جمهوری: محمد خاتمی (حجت الاسلام)
تولد: یزد، اردکان، ۱۳۲۲
نام پدر: روح الله
شغل پدر: روحانی
تحصیلات: حوزوی و کارشناسی ارشد علوم تربیتی از دانشگاه تهران
گرایش سیاسی: عضو مرکزیت مجمع روحانیون مبارز

شرح حالی از رییس این کابینه

محمد خاتمی در سال ۱۳۲۲ در اردکان یزد به دنیا آمد. پدرش آیت‌الله روح الله خاتمی از روحانیان خوش نام و معروف یزد بود. محمد خاتمی در همان اردکان وارد مدرسه شد اما پیش از اخذ دیپلم درس را رها کرد و برای تحصیلات دینی به قم رفت. هم زمان با تحصیل در حوزه در قم، در سال ۱۳۴۴ که جوان ۲۲ ساله‌ای بود در رشته فلسفه دانشگاه اصفهان پذیرفته شد. به اصفهان رفت و چهار سال بعد مدرک کارشناسی آن رشته را از دانشگاه گرفت. همان موقع به خدمت نظام اعزام شد. سال ۱۳۴۹ در رشته علوم تربیتی دانشگاه تهران برای تحصیل در مقطع کارشناسی ارشد پذیرفته شد. اما از سال ۱۳۵۰ باز به قم برگشت و به مدت هفت سال تا سال وقوع انقلاب اسلامی در آن شهر تحصیلات حوزوی را پی گرفت. سال ۱۳۵۳ با خانم زهره صادقی ازدواج کرد. حاصل آن ازدواج، سه فرزند به نام‌های عماد، لیلا و نرگس است. همسر خاتمی، دختر خاله فاطمه طباطبایی است که همسر حجت الاسلام احمد خمینی و خواهر دکتر صادق طباطبایی است. او از این طریق نسبتی با خاندان لبنانی صدر دارد و برخی خاتمی را بنا به چنین پیوندی لقب داماد لبنان[1] داده‌اند.

---

۱. سایت خبری تحلیلی عصر ایران. ۱۳۸۷/۲/۸. نقل از شهروند امروز.

محمد خاتمی پس از انقلاب اسلامی در سال ۱۳۵۸ برای اداره مرکـز اسلامی شهر هامبورگ به آلمان عزیمت کرد. اما این تصدی سالی بیـشتر به طول نیانجامید. خاتمی به ایران بازگشت و در نخـستین دوره مجلـس شورای اسلامی به نمایندگی از مردم اردکان و میبد به مجلس رفت. هـم زمان به حکم آیت‌الله خمینی سرپرستی موسـسه مطبوعـاتی کیهـان بـه عهده او گذاشته شد. در سال‌های جنگ تحمیلی سمت معاونت فرهنگـی ستاد فرماندهی کل قوا را داشت و هم‌زمان رییس سـتاد تبلیغـات جنـگ بود. در سال ۱۳۶۱ به دعوت نخست‌وزیر وقت نمایندگی مجلس را تـرک گفـت و عهـده‌دار سـمت وزارت ارشـاد اسـلامی گردیـد. در کابینـه دوم موسوی و کابینه اول هاشمی‌رفسنجانی هم وزیر همان وزارت‌خانـه مانـد. بعد از آن جنجال‌هایی بر سر نگاه او به فرهنگ درگرفت و خاتمی، بنا بـه دلایلی و نیز شاید از جایی که شخصا اهل رزم نبود، از وزارت استعفا داد. مشاور رییس وقت جمهوری اسلامی و رییس کتاب‌خانـه ملـی شـد و بـه وادی فعالیت‌های فرهنگی بازگشت که اصلا اهل همان وادی بـود. در آن سال‌ها در شورای عالی انقلاب فرهنگی هم عضویت داشت.

انتخابات ریاست جمهوری سال ۱۳۷۶ که نزدیک می‌شـد میرحـسین موسوی در غالب محافل سیاسی نامزد بالقوه انتخابات بود. اما بـا امتنـاع، اجباری یا اختیاری، او از شرکت در انتخابات، محمد خاتمی بـه یـک‌بـاره نامزد آن دسته از جریان‌های سیاسی باورمند به جمهوری اسلامی شد که در دوره ریاست جمهوری هاشمی رفسنجانی، به مرور بـه خـارج از بافـت قدرت سیاسی و دولت رانده شده و منتقدان راه و روش‌هـای حکـومتی او بودند. جریان‌های درون قدرت سیاسی هم به اتفـاق از علـی اکبـر نـاطق نوری پشتیبانی کردند که در آن موقع رییس مجلس شورای اسلامی بود. انتخابات ریاست جمهوری که برگزار شد محمد خاتمی با آن که پایگاهی

همسنگ رقیبش ناطق نوری در قدرت سیاسی نداشت، با اختلاف حیرت‌انگیز آرا بر او چیره شد. خاتمی در میان برندگان انتخابات ریاست جمهوری تا به آن روز نخستین نامزد بود که از بیرون از حوزه مرکزی قدرت سیاسی وارد به درون آن شده بود. بنا بر همین نکته، که البته به معنای نداشتن سابقه و آشنایی لازم با ساز و کارهای قدرت سیاسی بود، در پاره‌ای از محافل سیاسی و امنیتی پیش‌بینی می‌شد که دولت او دوام نخواهد آورد. اما خاتمی بنا به تبدیل‌ها و تحولات در صورت بندی‌های سیاسی جمهوری اسلامی توانست به مدت دو دوره متوالی بر مسند ریاست جمهوری تکیه زند. در عین آن که هر دو دوره ریاست جمهوری او از سال‌های پرمناقشه در جمهوری اسلامی تا بدان زمان بود.

از نمودهای مناقشاتی که از راه می‌رسید یکی محاکمه غلام‌حسین کرباسچی، شهردار وقت تهران، بود. کرباسچی در دوره ریاست جمهوری هاشمی رفسنجانی از استانداری اصفهان به تهران انتقال یافت و اداره شهرداری پایتخت بدو سپرده شد. در پی پیروزی محمد خاتمی در انتخابات ریاست جمهوری زمزمه‌هایی درگرفت که شهرداری تهران تحت زعامت کرباسچی با صرف هزینه‌هایی راه پیروزی را به روی محمد خاتمی گشوده است. عده‌ای از شهرداران مناطق شهرداری تهران بازداشت و زندانی شدند. در پی آن‌ها شخص شهردار به محاکمه کشیده شد. جلسات محاکمه او به ریاست حجت‌الاسلام غلام‌حسین محسنی اژه‌ای از تلویزیون هم پخش می‌شد. محاکمه‌ای که حرف و سخن در اطراف آن کم نبود و شاید تا به آن روزگار از پر بیننده‌ترین برنامه‌های تلویزیونی در ایران بود. عده زیادی از مردم با علاقه و هیجان محاکمه‌ای را تماشا می‌کردند که نوعی حساب‌کشی سیاسی بود و البته همین اِشعار بر وجه سیاسی آن، بر جذابیت تماشای جلسات محاکمه برای عموم مردم می‌افزود. محاکمه

غلام‌حسین کرباسچی در جو تازه سیاسی که در کشور پیدا شده بود برای آنان که آشنایی‌هایی با تاریخ معاصر ایران داشتند محاکمه پر هیاهوی سید محمد تدین را تداعی می‌کرد که در سال‌های پس از سقوط رضا شاه و دمیدن جو تازه در سیاست ایران بر پا شد. محاکمه کرباسچی از بابت سر و صدا کم از محاکمات تدین نبود. اما این بار کسی پیدا نشد که عنوان «بزرگ‌ترین محاکمه تاریخ[1]» را بدان بدهد. کرباسچی پس از آن محاکمه جنجالی به جریمه مالی مختصر و حبس کوتاهی محکوم شد.

از دیگر مظاهر آن مناقشه‌ها آن که در دو کابینه خاتمی هفت وزیر استیضاح شدند و کارنامه او حایز بیش‌ترین سابقه استیضاح‌ها در جمهوری اسلامی، البته تا به آن زمان، شد. دو وزیر او در خیابان کتک خوردند و مشاور ارشد او ترور شد. اختلاف نظرها و مناقشات در دوره خاتمی تا آن جا رسید که در سال ۱۳۸۲ که دوره هفتم مجلس شورای اسلامی آغاز به کار کرد، و دولت دوم خاتمی به نیمه راه رسیده بود، گفته می‌شد که نمایندگان قصد دارند در همان بادی کار مجلس جدید، دست کم چهار تن از وزیران خاتمی را به استیضاح بکشند. این طرح با صدور نامه‌ای از جانب مقام معظم رهبری منتفی گردید. اما آن اوضاع نشانه غروب ستاره اقبال دولت خاتمی شمرده می‌شد.

در سال‌های ریاست جمهوری خاتمی روابط خارجی ایران که تا قبل از آن به نزدیک انسداد کامل رسیده بود به راه گشایش رفت و جمهوری اسلامی اعتباری در دنیا به هم رساند. خاتمی در اوضاعی دولت را تحویل گرفته بود که روابط با اروپا در اوج کدورت بود. سفیران کشورهای اروپایی همه ایران را ترک کرده بودند. دادگاهی در آلمان به خاطر ترور چند تن

---

۱. عنوانی که سال‌نامه دنیا به محاکمه تدین داده بود. بنگرید به: سال‌نامه دنیا. ج ۲. بی تا.

از ایرانیان در آن کشور شماری از صاحبان مناصب عالیه ایرانی را محکوم کرده بود. افزون بر آن، جمهوری اسلامی به انفجار در مجتمع امریکایی‌ها در الخُبَر عربستان و نیز کنیسه یهودیان در آرژانتین متهم شده بود.

اما رییس جمهوری اسلامی با چهره منزهی که از خود و حاکمیت متبوعش به دنیا نشان داد جو را به سود ایران تغییر داد. در نتیجه آن تغییرات در محیط سیاسی دنیا بود که خاتمی به فرانسه، آلمان، اتریش و ایتالیا دعوت شد و به آن کشورها سفر کرد. یک بار برای سخنرانی به امریکا و یک بار هم به انگلستان دعوت شد.

پیشنهاد خاتمی برای تبدیل اصطلاح «نبرد تمدن‌ها[۱]» به «گفت‌وگوی تمدن‌ها» با اقبال افکار عمومی و صاحب نظران در دنیا روبه‌رو شد. او این پیشنهاد را در ضمن سخنرانی در مجمع عمومی سازمان ملل متحد در روز ۳۱ شهریور ۱۳۷۷ بیان کرد. سازمان ملل متحد هم به مبلغان این فکر بکر پیوست[۲]. اما هر گام موفق او با واکنش‌هایی در داخل مواجه می‌شد. گفت‌وگوی تمدن‌ها یکی از آن مواضع مهم بود که با بنیادهای نظری پاره‌ای از محافل داخلی منافات پیدا کرد. نمونه آن علی مطهری بود که این نظریه را «تاکید بر نژاد پرستی و تفاخر به خون و نژاد و قبیله» توصیف کرد و علاوه کرد که «دست اندر کاران این طرح اصلا

---

۱. «نبرد تمدن‌ها» اصطلاحی بود که پیش از آن یکی از صاحب نظران امریکایی به نام سموئل هنتینگتون برساخته و با تفسیر مخصوص خود از اوضاع جاری و تاریخ دنیا آن را بر کرسی نشانده بود. برای مطالعه‌ای در باره این نظریه و نیز برای کسب اطلاعاتی در اطراف طرح پیشنهادی خاتمی بنگرید به: *سیاست خارجی دولت اصلاحات، موفقیت‌ها و شکست‌ها*. ص ۱۶۲ تا ۱۸۸.

۲. چند سال بعد موسسه‌ای در دانمارک جایزه جهانی گفت و گو را به او و داریوش شایگان اعطا کرد. نقل از شبکه اینترنتی آفتاب. ۱۳۸۸/۷/۸.

اعتقادی به تمدن اسلامی ندارند[۱]». در مقابل گاه آواهایی دیگرگون هم شنیده می‌شد. اگر چه سخت اندک بود و در هیاهویی که حکمفرما شده بود از یادها می‌رفت. یکی از آن آواهای دیگرگون سخنان عضو شورای فرماندهی تیپ ۸۳ امام جعفر صادق (متعلق به سپاه پاسداران) بود که گفته بود « انصاف نیست در حالی که آواز خاتمی در دنیا طنین‌انداز است در داخل شاهد بی‌مهری باشیم». وی علاوه کرده بود که «پاسداران خاتمی را از صمیم قلب دوست دارند[۲]».

اما راه‌ها و کارهای خاتمی در انظار دنیا مقبول می‌افتاد. دولت‌هایی در اروپا از رییس جمهوری اسلامی ایران دعوت به سفر کردند. در داخل هم سیاست‌های خاتمی در جهت تنش زدایی کار خود را کرد. اقتصاد از رکود فاصله گرفت و جنب و جوشی در زندگی اجتماعی پدیدار شد. دولت از انتشار نشریات و کتاب‌ها حمایت می‌کرد. دوره گشایشی در حیات افسرده مطبوعات پیدا شد که با ماه‌های اولیه انقلاب پهلو می‌زد.

در نتیجه، پاره‌ای از محافل درونی قدرت در جمهوری اسلامی که ذهن مسبوق و مالوف با آزادی انتشارات را نداشتند از رواج فعالیت‌های مطبوعاتی و رونق بازار کتاب در کشور برآشفتند. قتل‌هایی هم در همان دوره به وقوع پیوست که محمل مناقشه‌های سیاسی شد. در خلال کار دولتی که مورد حمایت نظام بود و می‌توانست با تشویق اصلاحات به سوی ازاله مشکلات و رفع کمبودها برود، محیط خشنی آکنده از بیم و ارعاب و سوء ظن پدیدار شد. خبرهای مکرر از فسادهای مالی هم مستمرا منتشر می‌شد که مخاطب را دچار یاس و ناامیدی می‌کرد. اوج فسادها در پرونده شخصی ظاهرا غیر سیاسی و جوان، به نام شهرام جزایری، متجلی

---

۱. روزنامه کیهان. ۱۳۷۹/۱۰/۴.
۲. سخنان روح الله دانش. نقل از ایرنا در روزنامه فتح. ۲۲ /۱۳۷۸/۱۲.

شد. پرونده خبرهای مالی او حاوی میلیاردها ریال سوء استفاده بود. جزایری با سر و صدای عظیمی که در پیرامون پرونده‌اش به راه افتاد سرانجام زندانی شد. اما افکار عمومی در حیرت این قبیل خبرها و ممکن بودن چنین سوء استفاده‌ها ماند. خبرهایی از فساد اخلاقی در مراکزی که تحت عنوان خانه‌های عفاف دایر بود منتشر شد. نام برخی از صاحبان مناصب هم در آن خبرها به میان آمد. این خبرها ناامنی روانی را دامن می‌زد. روزنامه‌ها و محافل مخالف خاتمی و جبهه مشارکت، مهم‌ترین جریان پشتیبان دولت او، از طرح جبهه مشارکت برای فروپاشی اجتماعی خبر دادند[۱]. کار به جایی رسید که در اواخر دوره نخست ریاست جمهوری خاتمی زمزمه‌هایی از طرح عدم کفایت رییس جمهوری درگرفت. حتی خبرهایی منتشر شد که عده‌ای از قضات دیوان عالی کشور که با طرح عدم کفایت رییس جمهوری به جهات حقوقی مخالفت کرده‌اند از کار برکنار شده‌اند[۲]. زمزمه‌ها دامن گسترد. اما وقتی حجت‌الاسلام عباس‌علی علی‌زاده، رییس کل دادگستری استان تهران اعلام کرد که «مدعیان طرح عدم کفایت رییس جمهوری تحت پیگرد قرار می‌گیرند[۳]» معلوم می‌شد که اراده‌ای در درون نظام سیاسی بر پشتیبانی از رییس جمهوری تعلق دارد. با این همه، چندانی برنیامد که حجت الاسلام فاکر، عضو جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، در آستانه انتخابات سال ۱۳۸۰ ریاست جمهوری اظهار نظر کرد که «به نفع خاتمی است که اصلا در صحنه حاضر نشود»[۴].

---

۱. روزنامه انتخاب. ۱۳۸۱/۴/۲۵.
۲. مدتی بعد نامه ۸۲ قاضی دیوان عالی به رییس مجلس منتشر شد که وقوع چنین ماجرایی را تکذیب می‌کرد. روزنامه کیهان. ۱۳۷۹/۱۱/۲۰.
۳. روزنامه دوران امروز. ۱۳۷۹/۹/۲۲.
۴. همان. ۱۳۷۹/۱۱/۶.

بحران‌ها و بحران سازی‌ها پایانی نداشت. در سال اول از دوره دوم ریاست جمهوری محمد خاتمی بود که مرتضی نبوی، از اعضای موتلفه اسلامی، گفت: «شرایط مشابه دوره ریاست جمهوری بنی صدر پدید آمده است[۱]». نشانه آن که جریانی یا کسانی در درون جمهوری اسلامی همچنان پی‌گیر موضوع عدم کفایت و عزل رییس جمهوری بودند.

در آن میانه تلویزیون هم، که تحت ریاست علی لاریجانی بود، وارد انتقام‌کشی جناحی شد و ضربتی کوبنده بر گیج گاه دولت اصلاحات وارد کرد. شب ۱۱ محرم سال ۱۳۸۰ همزمان با سوگواری عمومی مردم، فیلمی حاوی صحنه‌های نامتعارف و زننده، از کنفرانسی در برلین از تلویزیون پخش شد که گردانندگان و طرفداران اصلاحات را مفسده‌جویانی بی‌دین وانمود می‌کرد. کاری که تندروهای مشکوک متظاهر به طرفداری از دولت به نیمه راه رسانده بودند با این عمل تلویزیون به فرجامی سزاوار اراده مخالفان دولت خاتمی رسید. مجال لازم فراهم شد تا دولت اصلاحات و هواداران آن فاسد و ضد دیانت وانموده شوند[۲]. پس از آن روند توقیف نشریات اصلاح طلب آغاز شد. گشایش نسبی اوضاع سیاسی از دست رفت و دولت خاتمی به سراشیب زوال افتاد. شخص رییس جمهوری هم با رویه‌اش نشان داد که جز برای کتاب‌خوانی و سخنرانی‌های آراسته ساخته نشده است. او حتی به دفاع از اعضای کابینه‌اش هم برنمی‌آمد که مورد ضرب و شتم، ترور، و استیضاح قرار گرفتند. در نتیجه، اعمال و گفتار رییس جمهوری بیشتر به سود

---

۱. روزنامه نوروز. ۱۳۸۱/۳/۱۱.

۲. تکرار قالبی قدیم در رفتارهای اجتماعی ایرانیان که رفتارهای دوره قاجار و مشروطیت را تداعی می‌کرد. رفتاری که به موجب آن هر تحول خواه در آن دوره، «بابی» معرفی می‌شد تا دستاویز حمله به او فراهم باشد.

جریان‌ها و کسانی تمام می‌شد که مخالفانش بودند. این مشی او انتقادات بعضی از همراهانش را نیز برانگیخت و آنان هم از زمانی مبادرت به انتقادهایی از وی کردند.

خاتمی در پی کسب مال و منال هم نبود. اما شاید از اثر همان منش مسالمت‌جوی نرم‌خو بود که به مال‌اندوزی و تخلف‌های دیگر، در میان گردانندگان دولتش واکنش نشان نمی‌داد. در دوره او عده زیادی از کسانی عهده‌دار سمت‌ها در دولت شدند که با رویه سیاسی متداول در آن سال‌ها، عبارت از اصلاحات سیاسی و رواج جامعه مدنی، نسبتی نداشتند و صرفا موقع را برای خود مساعد دیده بودند. همین نکته هم، به نوبه خود موجب تشدید خشم مخالفان او از رویه‌ای می‌شد که وی و برخی اطرافیانش مدعی آن بودند.

محمد خاتمی بعد از ریاست جمهوری بنیاد باران را تاسیس کرد و در آن به کارهای فرهنگی و اجتماعی پرداخت. اما گویا حضور وی در بیرون از قدرت سیاسی هم برای برخی از جریان‌ها ناگوار بود. وی یک بار در جریان راه‌پیمایی سالگرد پیروزی انقلاب اسلامی در ۱۳۸۸/۱۱/۲۲ مورد حمله قرار گرفت. اما به او آسیبی وارد نشد. اندکی بعد در اسفند همان سال اعلام شد که خروج خاتمی از کشور ممنوع است[۱]. این خبر را مراجع قانونی تایید نکردند. اما آذر ماه ۱۳۹۲ که او می‌خواست برای شرکت در مراسم یادبود نلسون ماندلا از کشور خارج شود از سفر وی جلوگیری شد[۲].

با دولت محمد خاتمی، دوره جدیدی در سیاست در جمهوری اسلامی آغاز شد. دوره‌ای که در خلال آن کوشش‌های گردانندگان دولت

---

۱. خبرگزاری فارس. ۱۳۸۸/۱۲/۱۸.
۲. پایگاه اینترنتی دیپلماسی ایرانی. ۱۳۹۲/۹/۲۵.

معطوف به همنوایی با مردم و کاستن از فاصله‌ای شد که بین مردم و دولت در طول سال‌های پیشین، از آغاز انقلاب اسلامی تا بدان روز، با برخی کوتاهی‌ها یا تندروی‌ها باز شده بود.

وقتی کابینه محمد خاتمی از مجلس شورای اسلامی رای اعتماد گرفت روزنامه اطلاعات در عنوان اصلی صفحه نخست خود نوشت: مجلس به آغاز عصر نوین انقلاب رای اعتماد داد[۱].

محمد خاتمی اهل بند و بست نبود. منصب عالیه او وسیله اشتغال خویشان و آشنایانش نشد. اما، سال ۱۳۷۸، در انتخابات دوره ششم مجلس شورای اسلامی برادرش محمد رضا خاتمی نماینده نخست مردم تهران شد. بر کسی پوشیده نبود که باز برادری از قِبَل اعتبار برادرش، در جمهوری اسلامی به جاه و مقام می‌رسد. محمد رضا خاتمی با زهرا اشراقی، فرزند آیت‌الله شهاب اشراقی ازدواج کرده بود که داماد آیت‌الله خمینی بود. او تنها برادر در جمهوری اسلامی هم بود که از اعتبار برادر زنده‌اش برداشت می‌کرد[۲]. برادر دیگر خاتمی‌ها، به نام علی خاتمی[۳]، در کابینه دوم خاتمی مدتی را در دفتر رییس جمهوری دایر مدار کارها بود.

نیز باید گفت که خواهری از خاتمی‌ها به نام مریم، همسر محمد علی صدوقی، امام جمعه یزد، است. پسری از همین خانم در خرداد ماه ۱۳۹۳ با نوه خواهر اکبر هاشمی رفسنجانی ازدواج کرد. این ازدواج را پیوند خاندانی دو رییس پیشین جمهوری اسلامی خواندند.

---

۱. روزنامه اطلاعات. ۱۳۷۶/۵/۳۰.

۲. از نمونه‌های پیشین این قبیل اشتهارها محمد رضا باهنر و مهدی چمران قابل ذکرند. هر دو پس از شهادت برادران خود وارد سیاست در جمهوری اسلامی شدند.

۳. نسیم‌السادات، دختر علی خاتمی، در بهمن ۱۳۹۳ با علی عادلی ازدواج کرد. پدر او به نام محمد حسین عادلی در کابینه هاشمی رفسنجانی رییس کل بانک مرکزی جمهوری اسلامی بود.

صورت اعضای دهمین کابینه در جمهوری اسلامی

رییس‌جمهوری: محمد خاتمی

آموزش و پرورش:

نام و نام خانوادگی: حسین مظفر
تاریخ تولد: ۱۳۳۱
محل تولد: پاکدشت واقع در جنوب شرقی تهران
مدرک تحصیلی: تحصیل ناتمام فنی و مهندسی در دانشگاه کرمان
توضیحات: عضو حزب آبادگران

اطلاعات:

۱. نام و نام خانوادگی: قربان‌علی دری نجف آبادی[1] (حجت الاسلام)
تاریخ تولد: آبان ۱۳۲۴
محل تولد: نجف آباد اصفهان
مدرک تحصیلی: اجتهاد در فقه و اصول و فلسفه.
توضیحات: سال ۱۳۷۸ در پی ماجرای قتل‌های زنجیره‌ای استعفا داد.

۲. نام و نام خانوادگی: علی یونسی (حجت الاسلام)
تاریخ تولد: ۱۳۳۴
محل تولد: نهاوند
مدرک تحصیلی: حوزوی. دانشجوی دکترای علوم سیاسی
توضیحات: از سال ۱۳۷۸تا پایان این کابینه در این سمت ماند.

---

۱. حجت الاسلام دری نجف آبادی در سال ۱۳۸۴ کتابی را با عنوان *خاطرات و مبارزات قربان‌علی دری نجف آبادی* منتشر کرد.

امور اقتصادی و دارایی:

نام و نام خانوادگی: حسین نمازی
تاریخ تولد: ۱۳۲۳
محل تولد: شیراز
مدرک تحصیلی: دکترای اقتصاد از دانشگاه اینسبروک اتریش

امور خارجه:

نام و نام خانوادگی: (علی نقی) کمال خرازی[1]
تاریخ تولد: آذر ۱۳۲۳
محل تولد: تهران
مدرک تحصیلی: دکترای علوم تربیتی از امریکا

بازرگانی:

نام و نام خانوادگی: محمد شریعتمداری
تاریخ تولد: ۱۳۳۶
محل تولد: تهران

---

۱. در دوره تصدی کمال خرازی در وزارت امور خارجه برادر زاده‌ای از او به نـام صـادق خرازی، از کارکنان آن وزارت‌خانه که پیشینه سفارت هم داشت، بـه سـفارت ایـران در فرانسه اعزام شد. خواهری از صادق خـرازی بـا یکـی از پـسران مقـام معظـم رهبـری، آیت‌الله خامنه‌ای، به نام مسعود خامنه‌ای ازدواج کرده است. پسری از صادق خرازی هم با دختری از محمد رضا خـاتمی ازدواج کـرده اسـت. بـرادرزاده دیگـر کمـال خـرازی، آیت‌الله محمد باقر خرازی، دبیر کـل حـزب الله ایـران اسـت. وی در انتخابـات ریاسـت جمهوری در سال ۱۳۹۲ نام نویسی کرد، اما صلاحیتش تایید نـشد. کمـال خـرازی در سال ۱۳۸۵ به حکم رهبر انقلاب اسلامی به ریاست شـورای راهبـردی روابـط خـارجی منصوب شد. دفتر مطالعات سیاسی و بـین المللـی وزارت امـور خارجـه مجموعـه‌ای از سخنرانی‌های کمال خرازی را در سال ۱۳۸۰ با عنوان *سیاست خارجی ما* منتشر کرد.

مدرک تحصیلی: دانشجوی کارشناسی علوم سیاسی[۱]. تحصیلات ناتمام در کارشناسی الکترونیک از دانشگاه خواجه نصیر تهران
توضیحات: عضو مرکزیت جمعیت دفاع از ارزش‌های انقلاب‌اسلامی

بهداشت، درمان و آموزش پزشکی:

نام و نام خانوادگی: محمد فرهادی
تاریخ تولد: ۱۳۲۸
محل تولد: شاهرود
مدرک تحصیلی: تخصص گوش و حلق و بینی از دانشگاه مشهد

پست و تلگراف و تلفن:

۱. نام و نام خانوادگی: محمد رضا عارف[۲]
تاریخ تولد: ۱۳۳۰ /۹/۲۷
محل تولد: یزد
مدرک تحصیلی: دکترای برق از دانشگاه استنفورد امریکا
توضیحات: ۱۳۷۹/۵/۲۹ به ریاست سازمان تازه تاسیس مدیریت و برنامه-ریزی منصوب و از تصدی این وزارت‌خانه کنار رفت.

۲. نام و نام خانوادگی: نصرالله جهانگرد
تاریخ تولد: بهمن ۱۳۳۶

---

۱. بر پایه معرفی رسمی وی که موقع نامزدی برای تصدی این وزارت‌خانه منتشر شد. بنگرید به روزنامه اطلاعات. ۱۳۷۶/۵/۲۲.
۲. محمدرضا عارف در انتخابات ریاست جمهوری سال ۱۳۹۲ نامزد بود. اما به نفع حسن روحانی کناره گرفت.

محل تولد: تهران
مدرک تحصیلی: کارشناسی ارشد مدیریت صنعتی از دانشگاه امیر کبیر
توضیحات: از امرداد تا شهریور ۱۳۷۹ سرپرست وزارت‌خانه بود.

۳. نام و نام خانوادگی: احمد معتمدی
تاریخ تولد: ۱۳۳۲
محل تولد: تهران
مدرک تحصیلی: دکترای الکترونیک دیجیتال از فرانسه
توضیحات: از شهریور ۱۳۷۹ عهده‌دار این سمت شد.

تعاون:

نام و نام خانوادگی: مرتضی حاجی
تاریخ تولد: ۱۳۲۷
محل تولد: تهران
مدرک تحصیلی: کارشناسی ریاضیات
توضیحات: عضو حزب ملل اسلامی. عضو انجمن مدیران و متخصصین صنعتی و اقتصادی ایران

جهاد سازندگی:

نام و نام خانوادگی: محمد سعیدی کیا
تاریخ تولد: ۱۳۲۵
محل تولد: اصفهان
مدرک تحصیلی: کارشناسی ارشد راه و ساختمان از دانشگاه امیرکبیر

دادگستری:

نام و نام خانوادگی: محمد اسماعیل شوشتری (حجت‌الاسلام)
تاریخ تولد: ۱۳۲۸
محل تولد: قوچان
مدرک تحصیلی: خارج فقه و اصول از قم و نجف

دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح:

نام و نام خانوادگی: علی شمخانی[۱] (دریابان)
تاریخ تولد: ۱۳۳۴
محل تولد: اهواز
مدرک تحصیلی: دانشکده عالی فرماندهی و ستاد. کارشناسی مهندسی از دانشگاه اهواز

راه و ترابری:

۱. نام و نام خانوادگی: محمود حجتی نجف آبادی
تاریخ تولد: ۱۳۳۴/۷/۱۷
محل تولد: نجف‌آباد اصفهان
مدرک تحصیلی: کارشناسی راه و ساختمان از دانشگاه صنعتی اصفهان
توضیحات: دی ۱۳۷۹ برای تصدی وزارت نوتاسیس جهاد کشاورزی از وزارت راه کنار رفت. عضو شورای مرکزی جبهه مشارکت ایران اسلامی

۲. نام و نام خانوادگی: رحمان دادمان

---

۱. شمخانی در فروردین ۱۳۹۳ در تهران تحت عمل جراحی قلب قرار گرفت.

تاریخ تولد: ۱۳۳۵

محل تولد: اردبیل

مدرک تحصیلی: کارشناسی ارشد راه و ساختمان از دانشگاه تهران

توضیحات: از دی ۱۳۷۹ عهده‌دار این سمت شد. ۱۳۸۰/۲/۲۷ در سقوط هواپیما در حوالی ساری کشته شد. عضو پیشین سازمان مجاهدین خلق

۳. نام و نام خانوادگی: صادق افشار

تاریخ تولد: ۱۳۲۹/۲/۱۳

محل تولد: تهران

مدرک تحصیلی: لیسانس الکترونیک

توضیحات: پس از درگذشت رحمان دادمان، در چند ماه باقی مانده از این کابینه سرپرست وزارت‌خانه شد.

صنایع:

نام و نام خانوادگی: غلامرضا شافعی

تاریخ تولد: ۱۳۳۰

محل تولد: مرند

مدرک تحصیلی: مهندسی مکانیک از تهران

فرهنگ و آموزش عالی:

نام و نام خانوادگی: مصطفی معین نجف‌آبادی

تاریخ تولد: ۱۳۳۰/۱/۱۱

محل تولد: نجف‌آباد اصفهان

مدرک تحصیلی: متخصص بیماری‌های کودکان از دانشگاه تهران

فرهنگ و ارشاد اسلامی:

۱. نام و نام خانوادگی: عطا الله مهاجرانی[۱]
تاریخ تولد: امرداد ۱۳۳۲
محل تولد: مهاجران از توابع شازند اراک
مدرک تحصیلی: کارشناسی ارشد تاریخ از دانشگاه تهران
توضیحات: در اثر تنگناهایی که برای وی و خاتمی شکل گرفت مجبور به استعفا شد. از موسسان حزب کارگزاران سازندگی

۲. نام و نام خانوادگی: احمد مسجد جامعی
تاریخ تولد: ۱۳۳۵
محل تولد: تهران
مدرک تحصیلی: کارشناسی جغرافیای انسانی از دانشگاه تهران
توضیحات: قائم مقام مهاجرانی بود و پس از استعفای او عهده‌دار این سمت شد.

---

۱. مهاجرانی در کابینه خاتمی لقب «زینت الوزرا» داشت. کتاب‌هایی در مسایل سیاسی و فرهنگی منتشر کرده است. مدتی پس از خروج از کابینه، جنجالی بر سر ازدواج دوم وی درگرفت و چندان دامن گسترد که وی مدت کوتاهی بازداشت و در پی آن از کشور خارج و مقیم لندن شد. یک بار در مقاله‌ای در پایگاهش در اینترنت، لندن را وطن خویش توصیف کرد. خرداد ماه ۱۳۹۴ طبق اسناد منتشره در ویکی لیکس معلوم شد که مهاجرانی برای ادامه تحصیل فرزندش، از دولت عربستان تقاضای سالانه ۱۶ هزار پوند کرده و مورد موافقت عربستان هم قرار گرفته است. (خبرگزاری‌ها در همان تاریخ). ۲۷ آبان ۱۳۹۴ پسری از وی، محسن، به خاطر دست داشتن در دلالی نفت و گم شدن یک دکل نفتی در دوره احمدی نژاد بازداشت شد. محسن در ۲۰ آذر ماه آزاد شد و به انگلستان رفت. (خبرگزاری‌ها).

کار و امور اجتماعی:

نام و نام خانوادگی: حسین کمالی
تاریخ تولد: ۱۳۳۲
محل تولد: بروجرد
مدرک تحصیلی: کارشناسی علوم سیاسی از دانشگاه از تهران[1]

کشاورزی[2]:

نام و نام خانوادگی: عیسی کلانتری
تاریخ تولد: ۱۳۳۱
محل تولد: مرند
مدرک تحصیلی: دکترای کشاورزی از امریکا

کشور:

۱. نام و نام خانوادگی: عبدالله نوری[3]
تاریخ تولد: ۱۳۲۸
محل تولد: اصفهان
مدرک تحصیلی: حوزوی
توضیحات: ۱۳۷۷/۳/۳۱ با استیضاح مجلس برکنار شد. عضو مرکزیت

---

۱. روزنامه اطلاعات. ۱۳۷۶/۵/۲۲.
۲. این وزارت‌خانه در ۱۳۷۹/۱۰/۱۰ با وزارت‌خانه جهاد سازندگی ادغام و به نام وزارت جهاد کشاورزی خوانده شد.
۳. عبدالله نوری در سال ۱۳۷۷ بعد از کنار رفتن از وزارت کشور روزنامه‌ای با مشی اصلاح طلبی با نام *خرداد* منتشر کرد. یک بار به دفتر روزنامه او بمبی انداخته شد. روزنامه سال بعد، توقیف و وی محاکمه و سپس زندانی شد. شرح جلسات دادگاه او در کتابی با عنوان *شوکران اصلاح* در آذر ۱۳۷۸ منتشر شد. کتاب تا پایان همان سال، به چاپ دوازدهم رسید. برادری از او به نام علی‌رضا به نمایندگی مجلس ششم از تهران رسید. اما ۱۳۸۱/۸/۱۰ در سانحه رانندگی در جاده چالوس کشته شد.

حزب کارگزاران سازندگی

۲. نام و نام خانوادگی: مصطفی تاج زاده[1]
تاریخ تولد: ۱۳۳۵
محل تولد: تهران
مدرک تحصیلی: فوق لیسانس در رشته علوم سیاسی از دانشگاه تهران
توضیحات: به مدت حدود دو ماه سرپرست وزارت‌خانه بود. عضو گروه فلق یکی از هفت گروهی که بعدها با ادغام، سازمان مجاهدین انقلاب اسلامی را تشکیل دادند. عضو مرکزیت جبهه مشارکت ایران اسلامی

۳. نام و نام خانوادگی: عبدالواحد موسوی لاری (حجت‌الاسلام)
تاریخ تولد: ۱۳۳۳
محل تولد: لامرد در استان فارس
مدرک تحصیلی: خارج فقه و اصول
توضیحات: از امرداد ۱۳۷۷ به وزارت رسید. عضو مجمع روحانیون مبارز

مسکن و شهرسازی:

نام و نام خانوادگی: علی عبدالعلی‌زاده
تاریخ تولد: ۱۳۳۵
محل تولد: ارومیه
مدرک تحصیلی: کارشناسی ارشد مدیریت دولتی[1]. مهندسی راه و

---

۱. همسر مصطفی تاج زاده، دختر عموی علی اکبر محتشمی پور است که در نخستین کابینه هاشمی رفسنجانی وزیر کشور بود. برادر همسرش، داماد محسن رفیق‌دوست است.

ساختمان از دانشگاه تبریز

نفت:

نام و نام خانوادگی: بیژن نامدار زنگنه
تاریخ تولد: ۱۳۳۱
محل تولد: کرمانشاه
مدرک تحصیلی: کارشناسی ارشد عمران از دانشگاه تهران
توضیحات: عضو حزب کارگزاران سازندگی

نیرو:

نام و نام خانوادگی: حبیب الله بی‌طرف
تاریخ تولد: ۱۳۳۵
محل تولد: یزد
مدرک تحصیلی: کارشناسی ارشد راه و ساختمان
توضیحات: از جمع دانشجویان مسلمان پیرو خط امام. عضو انجمن اسلامی فارغ التحصیلان دانشکده فنی[۲]

---

۱. بر پایه معرفی رسمی وی که موقع نامزدی برای تصدی این وزارت‌خانه منتشر شد. بنگرید به روزنامه اطلاعات. ۱۳۷۶/۵/۲۲.
۲. عین نام این تشکل است. نقل از روزنامه همشهری. ۱۳۷۹/۱۱/۲۹.

برخی از معاونان رییس جمهوری و دیگر صاحبان مناصب در این کابینه

معاون اول رییس جمهوری:

نام و نام خانوادگی: حسن ابراهیم حبیبی
تاریخ تولد: ۱۳۱۵
محل تولد: تهران
مدرک تحصیلی: دکترای جامعه شناسی از فرانسه
توضیحات: عضو پیشین نهضت آزادی ایران. عضو حزب جمهوری اسلامی. عضو حزب کارگزاران سازندگی. ۱۳۹۱/۱۱/۲ در تهران درگذشت.

معاون اجرایی رییس جمهوری:

نام و نام خانوادگی: محمد هاشمی[1]
تاریخ تولد: ۱۳۲۱
محل تولد: رفسنجان
مدرک تحصیلی: حوزوی. کارشناسی ارشد مدیریت از دانشگاه برکلی در امریکا
توضیحات: عضو مرکزیت حزب جمهوری اسلامی. از اعضای موسس حزب کارگزاران سازندگی. مهر ماه ۱۳۹۳ از حزب استعفا داد.[2]

معاون پارلمانی و حقوقی:

نام و نام خانوادگی: محمد علی ابطحی (حجت‌الاسلام)

---

۱. وی برادر اکبر هاشمی رفسنجانی است.
۲. ایسنا. ۱۳۹۳/۷/۲۹.

تاریخ تولد: ۱۳۳۸/۱۱/۷
محل تولد: مشهد
مدرک تحصیلی: حوزوی
توضیحات: عضو مجمع روحانیون مبارز

معاون رییس جمهوری و رییس سازمان انرژی اتمی:

نام و نام خانوادگی: غلام رضا آقازاده
تاریخ تولد: ۱۳۲۷
محل تولد: خوی
مدرک تحصیلی: کارشناسی کامپیوتر از دانشگاه تهران
توضیحات: عضو مرکزیت حزب جمهوری اسلامی

معاون رییس جمهوری و رییس سازمان تربیت بدنی:

نام و نام خانوادگی: مصطفی هاشمی طبا
تاریخ تولد: ۱۳۲۵
محل تولد: اصفهان
مدرک تحصیلی: کارشناسی ارشد نساجی از دانشگاه امیرکبیر تهران
توضیحات: عضو مرکزیت حزب کارگزاران سازندگی

معاون رییس جمهوری و رییس سازمان حفاظت محیط زیست:

نام و نام خانوادگی: معصومه ابتکار
تاریخ تولد: ۱۳۳۰
محل تولد: تهران
مدرک تحصیلی: دکترای ایمنی شناسی از دانشگاه تربیت مدرس تهران

توضیحات: از جمع دانشجویان مسلمان پیرو خط امام. نخستین زن که در جمهوری اسلامی وارد کابینه شد. عضو جبهه مشارکت ایران اسلامی. عضو موسس و رییس هیات مدیره مرکز غیردولتی صلح و محیط زیست[۱]

معاون رییس جمهوری و رییس سازمان مدیریت و برنامه ریزی[۲]:

۱. نام و نام خانوادگی: محمد علی نجفی
تاریخ تولد: ۱۳۳۰
محل تولد: تهران
مدرک تحصیلی: تحصیلات ناتمام در رشته ریاضی از امریکا
توضیحات: تا شهریور ماه ۱۳۷۹ رییس سازمان برنامه و بودجه بود. از موسسان حزب کارگزاران سازندگی

۲. نام و نام خانوادگی: محمد رضا عارف
تاریخ تولد: ۱۳۳۰/۹/۲۷
محل تولد: یزد
مدرک تحصیلی: دکترای برق از دانشگاه استنفورد امریکا
توضیحات: از شهریور ۱۳۷۹ با تاسیس سازمان مدیریت و برنامه ریزی به این سمت منصوب شد.

---

۱. وی فرزند تقی ابتکار است که در کابینه مهدی بازرگان ریاست سازمان محیط زیست را به عهده داشت. خانم ابتکار کتابی از خاطراتش را با عنوان *خوشه‌های شهریور* منتشر کرده است.
۲. سازمان برنامه و بودجه در سال ۱۳۷۹ و مقارن این کابینه با سازمان امور اداری و استخدامی ادغام شد و سازمان جدیدی به نام «مدیریت و برنامه ریزی» تشکیل شد.

استیضاح‌ها در کابینه اول خاتمی

۱. **عبدالله نوری،** وزیر کشور، نخستین وزیر کابینه اول محمد خاتمی بود که استیضاح شد.

دلایل استیضاح: ایجاد تشنج و هیجان در جامعه/ بی‌اعتنایی به تذکرات نمایندگان/ ایراد به عملکرد وزیر در ماجرای شهردار تهران/ دادن مجوز به دگراندیشان و گروه‌هایی از قبیل نهضت آزادی/ عملکرد وزیر در حوادث نجف‌آباد و اصفهان/ ماجرای تجمع دوم خرداد در پارک لاله تهران

عبدالله نوری در تاریخ ۱۳۷۷/۳/۳۱ در مجلس شورای ملی حاضر شد و به دفاع از عملکرد خود پرداخت. اما ۱۳۷ نماینده به وی رای مخالف دادند که ۲۰ رای از عدد موافقان بیشتر بود. ۱۱ نفر هم رای ممتنع دادند. در نتیجه این رای‌گیری عبدالله نوری نخستین وزیر کابینه خاتمی و دومین وزیر در جمهوری‌اسلامی بود که با استیضاح نمایندگان مجلس از کار بر کنار شد.

۲. **عطاءالله مهاجرانی،** وزیر فرهنگ و ارشاد اسلامی، دومین وزیر کابینه خاتمی بود که استیضاح شد.

دلایل استیضاح: ابهامات و ایرادات موجود در مدیریت فرهنگی در حوزه مسوولیت وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی

مهاجرانی در ۱۳۷۸/۲/۱۱ در مجلس شورای اسلامی به دفاع از عملکرد خود پرداخت. وی که در دوره اول مجلس شورای اسلامی از امضاکنندگان استیضاح علی‌اکبر ناطق نوری بود اینک خود به لبه پرتگاه استیضاح رانده شده بود. استیضاح مهاجرانی که دومین استیضاح در

کابینه خاتمی بود با تسلطی که وی در سـخنوری و سـلوک بـا مخالفـان نشان داد تبدیل به یکی از سوانح پر سر و صدای آن کابینه شد. دفاعیات او یک روز تمام، در دو جلسه صبح و عصر مجلس، بـه درازا کـشید. عـده زیادی از مردم آن دفاعیات را از تلویزیـون یـا رادیـو تعقیـب مـی‌کردنـد. مهاجرانی توانست با دفاعیـات مفـصل خـود ۱۳۵ رای موافـق را در برابـر ۱۲۱ رای مخالف کسب کند و در مسند وزارت ابقا شـود. پـس از آن کـه مهاجرانی استیضـاح را با پیروزی از سر گذراند پیام‌های شادباش در میان عده‌ای از مردم رد و بدل شد.

برخی از رخدادهای مهم همزمان با این کابینه

۱۷خرداد ۱۳۷۷: آغاز محاکمه پر سر و صدای غلام‌حسین کرباسچی شهردار تهران

۳۱ خرداد ۱۳۷۷: استیضاح و برکناری عبدالله نوری وزیر کشور

۱۱ اردیبهشت ۱۳۷۷: استیضاح مهاجرانی، وزیر ارشاد و ابقای او

آذر ۱۳۷۷: بر ملا شدن اخبار قتل‌های مشکوک

۱۵ دی ۱۳۷۷: اطلاعیه وزارت اطلاعات مبنی بر دست داشتن عناصر خودسر در قتل‌های مشکوک

۷ اسفند ۱۳۷۷: برگزاری نخستین دوره انتخابات شوراهای اسلامی شهر و روستا

۱۸ تیر ۱۳۷۸: حمله عناصری به کوی دانشگاه تهران و بروز برخی ناآرامی‌های دانشجویی

اسفند ۱۳۷۸: ترور سعید حجاریان مشاور ارشد خاتمی در تهران

۷ خرداد ۱۳۷۹: تشکیل ششمین دوره مجلس با پیروزی اکثریت اصلاح‌طلبان در آن

۲۴آذر ۱۳۷۹: کناره گیری مهاجرانی از وزارت ارشاد اسلامی.

۲۰شهریور ۱۳۸۰: حملات بی‌سابقه، با هواپیما ، به برج‌های تجارت جهانی در امریکا که به واقعه ۱۱ سپتامبر معروف شد.

۱۵مهر ۱۳۸۰: حمله آمریکا به افغانستان

۱۰ بهمن ۱۳۸۰: نام بردن جورج بوش، رییس وقت جمهوری ایالات متحده امریکا، از جمهوری اسلامی ایران در کنار عراق و کره شمالی به عنوان «محور شرارت»

کابینه یازدهم

مدت کابینه: از ۱۳۸۰/۵/۱۲ تا ۱۳۸۴/۵/۱۲

رییس جمهوری: محمد خاتمی (حجت الاسلام)

تولد: یزد، اردکان،۱۳۲۲

نام پدر: روح الله

شغل پدر: روحانی

تحصیلات: حوزوی و کارشناسی ارشد علوم‌تربیتی از دانشگاه تهران

گرایش سیاسی: عضو مرکزیت مجمع روحانیون مبارز

صورت اعضای یازدهمین کابینه در جمهوری اسلامی ایران

رییس جمهوری: محمد خاتمی

آموزش و پرورش:

نام و نام خانوادگی: مرتضی حاجی
تاریخ تولد: ۱۳۲۷
محل تولد: تهران
مدرک تحصیلی: کارشناسی ریاضیات
توضیحات: عضو حزب ملل اسلامی. عضو انجمن مدیران و متخصصین صنعتی و اقتصادی ایران

اطلاعات:

نام و نام خانوادگی: علی یونسی (حجت الاسلام)
تاریخ تولد: ۱۳۳۴
محل تولد: نهاوند
مدرک تحصیلی: حوزوی. دانشجوی دکترای علوم سیاسی

امور اقتصادی و دارایی:

نام و نام خانوادگی: تهماسب مظاهری[1]

---

۱. در ۱۳۹۱/۱۱/۲ که آقای مظاهری وارد فرودگاه دوسلدورف آلمان شد چک بانکی به مبلغ ۳۰۰ میلیون بولیوار (واحد پول ونزوئلا) معادل ۷۰ میلیون دلار امریکا از وی کشف شد. وکیل مظاهری موضوع را سوء تفاهم دانست. سفیر ایران در ونزوئلا اعلام کرد که چک مورد اشاره به شرکت ایرانی کیسون تعلق دارد و منبع پول، پرداخت‌های دولت ونزوئلا به این شرکت بابت کارهای ساخت و ساز در ونزوئلا است. شرکت کیسون هم اعلام کرد که چک مزبور هزینه اجرای ۱۷ هزار واحد مسکونی در ونزوئلا بوده

تاریخ تولد: ۱۳۳۲
محل تولد: تهران
مدرک تحصیلی: کارشناسی ارشد راه و ساختمان

امور خارجه:

نام و نام خانوادگی: (علی نقی) کمال خرازی
تاریخ تولد: ۱۳۲۳/۹/۱
محل تولد: تهران
مدرک تحصیلی: دکترای آموزش از امریکا

بازرگانی:

نام و نام خانوادگی: محمد شریعتمداری
تاریخ تولد: ۱۳۳۶
محل تولد: تهران
مدرک تحصیلی: تحصیلات ناتمام در کارشناسی الکترونیک از دانشگاه خواجه نصیر تهران
توضیحات: عضو مرکزیت جمعیت دفاع از ارزش‌های انقلاب اسلامی

بهداشت، درمان و آموزش پزشکی:

نام و نام خانوادگی: مسعود پزشکیان
تاریخ تولد: ۱۳۳۳

است. گمرک آلمان پس از بررسی‌ها ادعای مظاهری را تایید و چک مذکور را به او مسترد کرد. بی.بی.سی فارسی، یک بار در وصف تهماسب مظاهری او را «مردی برای همه شغل‌ها» لقب داد. بنگرید به: روزنامه همشهری، ۱۳۸۱/۳/۲۹. مظاهری در انتخابات ریاست جمهوری سال ۱۳۹۲ مستقلا نامزد شد. اما صلاحیت وی تایید نشد.

محل تولد: مهاباد
مدرک تحصیلی: فوق تخصصی جراحی قلب و عروق

پست و تلگراف و تلفن:

نام و نام خانوادگی: احمد معتمدی[1]
تاریخ تولد: ۱۳۳۲
محل تولد: تهران
مدرک تحصیلی: دکترای الکترونیک دیجیتال از فرانسه

تعاون:[2]

نام و نام خانوادگی: علی صوفی نالکیاشری
تاریخ تولد: ۱۳۲۸
محل تولد: لنگرود
مدرک تحصیلی: کارشناسی فیزیک

جهاد کشاورزی[3]:

نام و نام خانوادگی: محمود حجتی نجف آبادی
تاریخ تولد: ۱۳۳۴/۷/۱۷
محل تولد: نجف آباد اصفهان

---

۱. معتمدی در ۱۳۸۹/۲/۱۳ در دانشگاه امیر کبیر تهران مورد حمله شخص ناشناسی قرار گرفت و با ضربات قمه به شدت مجروح شد.
۲. این وزارت‌خانه از تاریخ ۱۳۸۳/۴/۲۵ با تصویب مجلس شورای اسلامی به «وزارت رفاه و تامین اجتماعی» تغییر یافت.
۳. وزارت جهاد کشاورزی به موجب لایحه مصوب ۱۳۷۹/۱۰/۶ مجلس شورای اسلامی، از ادغام وزارت‌خانه‌های جهاد سازندگی و کشاورزی، تشکیل شد و در کابینه دوم خاتمی آغاز به کار کرد.

مدرک تحصیلی: کارشناسی راه و ساختمان از دانشگاه صنعتی اصفهان
توضیحات: عضو شورای مرکزی جبهه مشارکت ایران اسلامی

دادگستری:
نام و نام‌خانوادگی: محمد اسماعیل شوشتری (حجت‌الاسلام)
تاریخ تولد: ۱۳۲۸
محل تولد: قوچان
مدرک تحصیلی: خارج فقه و اصول از قم و نجف

دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح:
نام و نام خانوادگی: علی شمخانی[1] (دریابان)
تاریخ تولد: ۱۳۳۴
محل تولد: اهواز
مدرک تحصیلی: دانشکده عالی فرماندهی و ستاد

راه و ترابری:
۱. نام و نام خانوادگی: احمد خرم
تاریخ تولد: ۱۳۲۹
محل تولد: اصفهان
مدرک تحصیلی: کارشناسی ارشد مدیریت دولتی
توضیحات: با استیضاح مجلس از این سمت برکنار شد.

---

۱. علی شمخانی در همین دور از انتخابات ریاست جمهوری به رقابت با خاتمی برخاست. اما در رتبه سوم قرار گرفت. با این حال خاتمی او را برای تصدی وزارت دفاع در دومین کابینه خود به مجلس معرفی کرد.

۲. نام و نام خانوادگی: محمد رحمتی
تاریخ تولد: ۱۳۳۷
محل تولد: یزد
تحصیلات: کارشناسی ارشد سازه از دانشگاه تهران
توضیحات: در چند ماه باقی مانده از این کابینه عهده‌دار این سمت شد.

صنایع و معادن:

نام و نام خانوادگی: اسحاق جهانگیری
تاریخ تولد: ۱۳۳۵/۱۰/۲۰
محل تولد: سیرجان
مدرک تحصیلی: کارشناسی ارشد مهندسی صنایع از دانشگاه کرمان
توضیحات: عضو موسس و مرکزیت حزب کارگزاران سازندگی

علوم، تحقیقات و فناوری:

۱. نام و نام خانوادگی: مصطفی معین نجف آبادی
تاریخ تولد: ۱۳۳۰/۱/۱۱
محل تولد: نجف آباد اصفهان
مدرک تحصیلی: متخصص بیماری‌های کودکان از دانشگاه تهران

۲. نام و نام خانوادگی: جعفر میلی منفرد
تاریخ تولد: ۱۳۳۲
محل تولد: تهران
مدرک تحصیلی: دکترای برق از فرانسه
توضیحات: پس از استعفای وزیر، حدود ۴۵ روز سرپرست وزارت‌خانه بود.

۳. نام و نام خانوادگی: جعفر توفیقی
تاریخ تولد: ۱۳۳۴
محل تولد: تهران
مدرک تحصیلی: دکترای شیمی از رومانی
توضیحات: از ۱۶ مهر ماه ۱۳۸۲ تا پایان این کابینه در این سمت ماند.

فرهنگ و ارشاد اسلامی:

نام و نام خانوادگی: احمد مسجد جامعی
تاریخ تولد: ۱۳۳۵
محل تولد: مشهد
مدرک تحصیلی: کارشناسی جغرافیای انسانی از دانشگاه تهران

کار و امور اجتماعی:

نام و نام خانوادگی: صفدر حسینی
تاریخ تولد: ۱۳۳۳
محل تولد: ایذه
مدرک تحصیلی: دکترای اقتصاد کشاورزی از کانادا

کشور:

نام و نام خانوادگی: عبدالواحد موسوی لاری (حجت‌الاسلام)
تاریخ تولد: ۱۳۳۳
محل تولد: لامرد در استان فارس
مدرک تحصیلی: خارج فقه و اصول
توضیحات: عضو مجمع روحانیون مبارز

مسکن و شهرسازی:

نام و نام خانوادگی: علی عبدالعلی‌زاده
تاریخ تولد: ۱۳۳۵
محل تولد: ارومیه
مدرک تحصیلی: مهندسی راه و ساختمان از دانشگاه تبریز

نفت:

نام و نام خانوادگی: بیژن نامدار زنگنه
تاریخ تولد: ۱۳۳۱
محل تولد: کرمانشاه
مدرک تحصیلی: کارشناسی ارشد عمران از دانشگاه تهران
توضیحات: عضو حزب کارگزاران سازندگی

نیرو:

نام و نام خانوادگی: حبیب‌الله بی‌طرف
تاریخ تولد: ۱۳۳۵
محل تولد: یزد
مدرک تحصیلی: کارشناسی ارشد راه و ساختمان
توضیحات: از جمع دانشجویان مسلمان پیرو خط امام. عضو انجمن اسلامی فارغ التحصیلان دانشکده فنی

برخی از معاونان رییس جمهوری و دیگر صاحبان مناصب در این کابینه

رییس دفتر رییس جمهوری:

نام و نام خانوادگی: علی خاتمی[۱]
تاریخ تولد: ۱۳۳۲/۳/۱۵
محل تولد: یزد
مدرک تحصیلی: کارشناسی ارشد صنایع از دانشگاه بروکلین امریکا

معاون اول رییس جمهوری:

نام و نام خانوادگی: محمد رضا عارف
تاریخ تولد: ۱۳۳۰/۹/۲۷
محل تولد: یزد
مدرک تحصیلی: دکترای مهندسی برق از دانشگاه استنفورد امریکا

معاون پارلمانی و حقوقی:

۱. نام و نام خانوادگی: محمد علی ابطحی (حجت‌الاسلام)
تاریخ تولد: ۱۳۳۸/۱۱/۷
محل تولد: مشهد
مدرک تحصیلی: حوزوی
توضیحات: عضو مجمع روحانیون مبارز

---

۱. وی برادر رییس وقت جمهوری بود.

۲. نام و نام خانوادگی: مجید انصاری(حجت‌الاسلام)
تاریخ تولد: ۱۳۲۸
محل تولد: زرند کرمان
مدرک تحصیلی: حوزوی
توضیحات: عضو مجمع روحانیون مبارز

معاون رییس جمهوری و رییس سازمان انرژی اتمی:

نام و نام خانوادگی: غلام رضا آقازاده
تاریخ تولد: ۱۳۲۷
محل تولد: خوی
مدرک تحصیلی: کارشناسی کامپیوتر از دانشگاه تهران
توضیحات: عضو مرکزیت حزب جمهوری اسلامی

معاون رییس جمهوری و رییس سازمان تربیت بدنی:

نام و نام خانوادگی: محسن مهر علی‌زاده
تاریخ تولد: ۱۳۳۵
محل تولد: مراغه
مدرک تحصیلی: دکترای مدیریت مالی از دانشگاه تهران

معاون رییس جمهوری و رییس سازمان حفاظت از محیط زیست:

نام و نام خانوادگی: معصومه ابتکار
تاریخ تولد: ۱۳۳۰
محل تولد: تهران
تحصیلات: دکترای ایمنی شناسی از دانشگاه تربیت مدرس تهران

توضیحات: عضو دانشجویان مسلمان پیرو خط امام. نخستین زنی که در جمهوری اسلامی وارد کابینه شد. عضو جبهه مشارکت ایران اسلامی. عضو موسس و رییس هیات مدیره مرکز غیردولتی صلح و محیط زیست

معاون رییس جمهوری و رییس سازمان میراث فرهنگی:

نام و نام خانوادگی: حسین مرعشی
تاریخ تولد: ۱۳۳۷/۵/۷
محل تولد: رفسنجان
مدرک تحصیلی: کارشناسی اقتصاد از دانشگاه تهران
توضیحات: عضو مرکزیت حزب کارگزاران سازندگی

معاون رییس جمهوری و رییس سازمان برنامه و بودجه:

۱. نام و نام خانوادگی: محمد ستاری فر
تاریخ تولد: ۱۳۳۱
محل تولد: اصفهان
مدرک تحصیلی: دکترای اقتصاد
توضیحات: تا سال ۱۳۸۳ عهده‌دار این سمت بود. عضو جبهه مشارکت ایران اسلامی

۲. نام و نام خانوادگی: برادران شرکا
تاریخ تولد: ـ
محل تولد: ـ
مدرک تحصیلی: ـ

استیضاح‌ها در کابینه دوم خاتمی

۱. **علی عبدالعلی‌زاده،** وزیر مسکن و شهرسازی، نخستین وزیر این کابینه و سومین وزیر از وزیران خاتمی بود که استیضاح شد.
دلایل استیضاح: ایراد به نحوه رفتار مدیریتی وزیر طی مدت پنج سال/ ارزیابی عملکرد بخش مسکن/ کیفیت ساخت و سازها و فناوری آن در کشور
عبدالعلی‌زاده در تاریخ ۱۳۸۱/۳/۱۲ در مجلس شورای اسلامی به دفاع از عملکرد خود پرداخت. وی توانست با کسب ۱۱۹ رای موافق، ۱۱۴ رای مخالف و ۱۲ رای ممتنع در مسند وزارت باقی بماند.

۲. **مسعود پزشکیان،** وزیر بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، دومین وزیری بود که در این کابینه استیضاح شد.
دلایل استیضاح: رعایت نکردن ملاک‌های دولت اصلاحات در انتخاب مدیران/ضعف مدیریت کلان وزارت‌خانه/ انتصاب افراد کم تجربه و بی‌بهره از تخصص لازم/ حذف نیروهای فعال و دل‌سوز
پزشکیان در تاریخ ۱۳۸۲/۳/۲۷ در مجلس شورای اسلامی به دفاع از عملکرد خود پرداخت. او با ۱۷۰ رای موافق که در برابر ۶۰ رای مخالف کسب کرد در سمت خود باقی ماند. پنج نفر هم به او رای ممتنع دادند.

۳. **مرتضی حاجی،** وزیر آموزش و پرورش، سومین وزیر در این کابینه و پنجمین وزیر از وزیران خاتمی بود که استیضاح شد.
دلایل استیضاح: پی‌گیری مطالبات فرهنگیان/ نیاوردن لایحه نظام هماهنگ پرداخت حقوق و دستمزدها به مجلس.

حاجی در تاریخ ۱۳۸۲/۲/۹ در مجلس شورای اسلامی به دفاع از عملکرد خود پرداخت و توانست ۱۵۹ رای موافق را در برابر ۶۷ رای مخالف کسب کرده و در سمت خود باقی ماند. ده نماینده هم به او رای ممتنع دادند.

۴. **احمد معتمدی**، وزیر ارتباطات و فناوری اطلاعات، چهارمین وزیر کابینه دوم و ششمین وزیر خاتمی بود که استیضاح شد.

دلایل استیضاح: ناتوانی در تصمیم‌گیری‌های حیاتی وزارت‌خانه/ اشکال مداوم در فعالیت تلفن همراه و ثابت/ قضیه ماهواره

معتمدی در تاریخ ۱۳۸۲/۸/۴ در مجلس شورای اسلامی به دفاع از عملکرد خود پرداخت. او با کسب ۱۴۲ رای موافق در برابر ۶۱ رای مخالف توانست در مسند وزارت باقی بماند. ۱۱ نفر هم به او رای ممتنع دادند.

۵. **احمد خرم**، وزیر راه و ترابری، پنجمین وزیر این کابینه و هفتمین وزیر خاتمی بود که استیضاح شد.

دلایل استیضاح: مفاسد مالی و اقتصادی/ عزل و نصب‌ها/ ترجیح خارجیان بر نیروهای متخصص داخلی/ بی‌توجهی به سرمایه‌های مالی و انسانی/حیف و میل‌ها، ریخت‌و پاش‌ها و اسراف‌ها در بیت‌المال/ گزارش‌های اغراق‌آمیز و خلاف واقع

احمد خرم در تاریخ ۱۳۸۳/۷/۱۲ در مجلس شورای اسلامی به دفاع از عملکرد خود پرداخت. اما دفاعیاتش نمایندگان را قانع نساخت و با ۱۸۸ رای مخالفی که به او دادند وی را از وزارت برکنار کردند. آرای موافقان ۵۹ بود و ۹ نفر هم رای ممتنع دادند.

احمد خرم دومین وزیر در کابینه‌های خاتمی و سومین وزیر در جمهوری اسلامی بود که با استیضاح نمایندگان مجلس از کار برکنار شد.

برخی از رخدادهای مهم همزمان با این کابینه

۱۸ خرداد ۱۳۸۰: برگزاری انتخابات ریاست جمهوری اسلامی. در این دوره ۸۱۴ نفر نامزد شدند. اما صلاحیت ۱۰ تن تایید شد. در نتیجه انتخابات محمد خاتمی با ۲۱ میلیون و ۶۵۹ هزار و ۵۳ رای همچنان بر کرسی ریاست جمهوری ماند. پس از او احمد توکلی جایگاه دوم را به دست آورد.

۱۹ اسفند ۱۳۸۱: برگزاری دومین دوره انتخابات شوراها و شکست اصلاح طلبان در آن

۲۹ اسفند ۱۳۸۱: آغاز حمله آمریکا به عراق

۱۳ اردیبهشت ۱۳۸۲: انتخاب محمود احمدی‌نژاد به شهرداری تهران

۵ دی ۱۳۸۲: زلزله در بم با حدود یک صد هزار نفر تلفات

۲۰ دی ۱۳۸۲: رد صلاحیت گسترده نامزدهای اصلاح طلب انتخابات مجلس و نیز عده‌ای از نمایندگان اصلاح طلب مجلس. تحصن جمعی از نمایندگان به حمایت از آنان

۲۹ بهمن ۱۳۸۲: تصادف دو قطار در ایستگاه خیام در فاصله ۱۷ کیلومتری نیشابور. پس از این تصادف انفجار بسیار مهیبی رخ داد که صدای آن در مشهد هم شنیده شد. تلفات حادثه حدود سیصد نفر اعلام شد و علت، معلوم نشد.

۱۷ خرداد ۱۳۸۳: آغاز به کار مجلس هفتم با اکثریت اصولگرایان در آن

۱۲ مهر ۱۳۸۳ : استیضاح و برکناری احمد خرم، وزیر راه و ترابری

۲ آذر ۱۳۸۳: آغاز تعلیق غنی سازی اورانیوم در ایران

۸ امرداد ۱۳۸۴: اعلام تصمیم جمهوری اسلامی ایران برای از سر گیری غنی سازی اورانیوم

جمهوری پنجم

در این دوره دو کابینه بر سر کار آمدند

کابینه دوازدهم

مدت کابینه: از ۱۳۸۴/۵/۱۲ تا ۱۳۸۸/۵/۱۲
رییس جمهوری: محمود احمدی‌نژاد
تولد: سمنان، آرادان از توابع گرمسار، ۱۳۳۵
نام پدر: احمد
شغل پدر: آهنگر
تحصیلات: دکترای مهندسی برنامه‌ریزی و حمل و نقل از دانشگاه علم و صنعت در تهران
گرایش سیاسی: اصولگرایی، شاخه‌ای از راست‌گرایان تندروی مذهبی سیاسی در جمهوری اسلامی

شرح حالی از رییس این کابینه

محمود احمدی‌نژاد ششم آبان ماه سال ۱۳۳۵ در آرادان از توابع گرمسار، در غرب استان سمنان، به دنیا آمد. پدرش احمد، از راه آهنگری گذران زندگی می‌کرد.[۱] او هفت فرزند داشت که محمود، چهارمین آن‌ها بود. وقتی پسرش، محمود، بر کرسی ریاست جمهوری نشست، نام خانوادگی آنها در محل ابهاماتی قرار گرفت. پسری از خانواده به نام داوود در گفت‌وگویی با نشریه «شما»[۲] اظهار داشت که پدرشان بعد از انقلاب، نام خانوادگی خود را عوض کرده است. بعدتر که عکسی از شناسنامه محمود در موقع رای دادن منتشر شد، معلوم شد که نام آنها صبورچیان یا صباغیان بوده که احمدی‌نژاد شده است. خانواده احمدی‌نژاد از یک سالگی او به تهران کوچید. محمود در تهران به مدرسه رفت. سال ۱۳۵۴ وارد دانشگاه علم و صنعت شد. سال ۱۳۶۵ کارشناسی ارشد عمران و سال ۱۳۷۶ گواهی دکترای مهندسی و برنامه‌ریزی حمل و نقل را از همان دانشگاه دریافت داشت. او با خانم اعظم فراحی ازدواج کرده و سه فرزند دارد.

---

۱. مادرش، فاطمه قادری، در بهمن ماه ۱۳۹۳ درگذشت. رهبر معظم انقلاب اسلامی به این مناسبت پیام تسلیتی به آقای احمدی نژاد فرستادند.
۲ . شما، نشریه حزب موتلفه اسلامی. شماره اسفند ۱۳۸۹.

احمدی‌نژاد در نخستین دهه پس از وقـوع انقـلاب اسـلامی مناصـبی اجرایی چون فرمانداری شهرهای ماکو و خوی را تجربه کرد. سـال ۱۳۷۲ در کابینه دوم هاشمی رفسنجانی که استان اردبیل تاسیس شد، به سمت نخستین استاندار آن استان منصوب شد. به این ترتیب شاید بتوان گفـت که هاشمی رفسنجانی پدر سیاسی او محسوب می‌شود[۱].

احمدی‌نژاد توانست در کار استانداری اردبیل توفیقی حاصل کنـد. تـا آن‌جـا کـه سـازمان برنامـه و بودجـه وقـت، اسـتاندار اردبیـل را در رده بندی‌های عمرانی، استاندار نمونه اعلام کـرد. علـت آن بـود کـه در دوره استانداری او در زمستانی برفی، زلزله به اردبیل و اطراف آن خسارت‌هـای زیادی وارد کرد. احمدی‌نژاد در بازسازی نقاط زلزله زده همتی بـه خـرج داد که همان موجب شد تا استاندار نمونه شود.

احمدی‌نژاد پس از آن برهه به عضویت هیات عملی در دانشگاه علم و صنعت درآمد. این دانشگاه در فعالیت‌های او نقش داشته تـا چنـدان کـه خاستگاه و نیز فرودگاه حیات اجتماعی و سیاسی او شناخته شده است.

احمدی‌نژاد در اردیبهشت ماه سال ۱۳۸۲ با تصویب اعـضای شـورای اسلامی شهر تهران به شهرداری تهـران برگزیـده شـد. دو سـال شـهردار تهران بود تا در انتخابات ریاست جمهـوری سـال ۱۳۸۴ نـامزد شـد و بـا جسارت به مصاف حریفان سنگین وزنی رفت. مرد قدرتمند و سـابقه‌داری

---

۱. علی محمد بشارتی در باره ترتیب پیوسـتن احمـدی‌نـژاد بـه دولـت مـی‌گویـد کـه مهندس تابش که از دانشجویان پیشین دانشگاه علم و صنعت بود وی را به من معرفـی کرد تا به استانداری اردبیل منصوب شد. آقای هاشـمی هـم موافـق بودنـد. تلخـیص از گفت و گوی آقای بشارتی با برنامـه تلویزیـونی شناسـنامه. نقـل از خبرگـزاری فـارس. ۱۳۹۲/۴/۲۱.

مثل اکبر هاشمی رفسنجانی و رقیب نام‌آوری چون مهدی کروبی نیز نامزدهای انتخابات ریاست جمهوری بودند. احمدی‌نژاد مانند رییس جمهوری پیش از خود، از آغاز، فاقد اشتهاری ملی بود و به یکباره وارد جدال انتخابات شده بود.

اما آرای او در انتخابات آن سال به اندازه‌ای رسید که در مصاف با هاشمی رفسنجانی کم نیاورده بود. انتخابات به دور دوم کشید و احمدی‌نژاد در آن دور با ۱۷ میلیون رای، حایز برتری لازم شد و بر کرسی ریاست جمهوری نشست. با این ترتیب او نخستین کسی شد که، از صدر مشروطه تا کنون، توانسته از شهرداری تهران به ریاست دولت برسد. این سابقه هنوز هم در انحصار اوست.

پس از آن، وقتی که او برنده انتخابات ریاست جمهوری اعلام شد چندان کم شناخته بود و پیروزی او چندان حیرت برانگیخت که لطیفه‌های زیادی در اطراف ورودش به وادی سیاست پرداخته شد. مضمون اکثر لطیفه‌ها حیرت از آن پیروزی و نشستن او بر کرسی ریاست دولت ایران بود.

احمدی‌نژاد امتیازهایی مخصوص به خود داشت. یکی از آن جمله، بی‌اعتنایی وی بود به آن چه در باره‌اش نقل می‌شد. بنا بر همین امتیاز بود که در مقام پاسخ‌دهی به حرف‌ها و حدیث‌ها برنیامد. او عنوان «مهرورزی» را برای دولت خود برگزید و کارش را شروع کرد.

چهار سال بعد در انتخابات ریاست جمهوری سال ۱۳۸۸ هم در مصاف با رقیب سابقه‌داری چون میرحسین موسوی برنده شد و همچنان رییس جمهوری ماند. او در تبلیغات انتخاباتی خود از ابتدا با اتخاذ مواضعی بر ضد سرمایه داری و سرمایه داران در پی جلب آرای محرومان از رفاه و امنیت

اجتماعی بود. در دوره دوم انتخابات ریاست جمهوری نیز همین مسیر را دنبال کرد. مسیری که در طول آن از در مخالفت‌های صریح با برخی شخصیت‌های سرشناس مانند هاشمی رفسنجانی و علی اکبر ناطق نوری درآمد. این مواضع نوظهور خبر از وقوع دگردیسی‌هایی در قدرت سیاسی می‌داد که در راه بود.

برخی از برنامه‌هایی که احمدی‌نژاد قصد اجرای آن را کرد، مانند «توزیع سهام عدالت» به صورت بایسته خود پیاده نشد. اقدام دیگری که در اوایل کرد و انتقادات گسترده برانگیخت تعطیل سازمان مدیریت و برنامه ریزی ـ سازمان برنامه و بودجه سابق ـ بود. اقدامی که تنها در افکار عمومی واکنش برانگیخت. اما در درون بافتار حکومتی به مانعی برنخورد. این قبیل کارها که در دولت او در عرصه‌های اقتصادی می‌شد بدون توضیح لازم در باره آن به افکار عمومی صورت می‌گرفت.

مهم‌ترین مخالف سیاسی او اکبر هاشمی رفسنجانی بود. آیت‌الله خامنه‌ای، رهبر جمهوری اسلامی، هم یک بار در یکی از خطبه های نماز جمعه با اذعان به مخالفت آن دو با یکدیگر به صراحت یادآور تقریب دیدگاه‌های احمدی‌نژاد با خود شدند. اما رفسنجانی اختلاف نظرهایش را با احمدی‌نژاد به مسایل سیاسی محدود کرده و با سیاست‌های اقتصادی او مخالفتی نکرد. ضمن آن که احمدی‌نژاد در مخالفت با رفسنجانی چندان سرسختی داشت که حتی دستور داده بود به مقامات خارجی که به کشور می‌آیند، اجازه دیدار با او داده نشود[۱].

برخی دیگر از کارهایش مانند جیره‌بندی سوخت، حذف یارانه‌ها و توزیع ماهانه مبالغ معینی پول نقد در میان مردم، و نیز احداث انبوه

---

۱. سخنان غلام علی رجایی، مشاور هاشمی رفسنجانی، در گزارش پایگاه اینترنتی گذار نیوز. ۱۳۹۲/۱۲/۴.

واحدهای مسکونی در حاشیه خیلی از شهرها، با عنوان مسکن مهر[۱]، زیربنایی بحث انگیز شد که زندگی اجتماعی و اقتصادی ایران را به سوی دگرگونی‌های بنیادین سوق داد. برخی از اهل نظر این دگرگونی‌ها را به تحول عظیم دیگری تشبیه کرده‌اند که در دهه ۱۳۴۰ خورشیدی تحت عنوان اصلاحات ارضی در ایران به وقوع پیوست. هم اصلاحات ارضی در دوره پهلوی و هم برنامه‌های هدفمند سازی یارانه‌ها و دیگر برنامه‌هایی که در سال‌های احمدی‌نژاد پیاده شد، بدون مطالعه کافی و نیز بی‌بهره از پشتوانه مدیریتی لازم به اجرا درآمد. همچنان که آثار و پیامدهای اصلاحات ارضی پهلوی از آن سال‌ها فراتر رفت و حیات اجتماعی و سیاسی ایران را متحول و متاثر کرد، برنامه‌های احمدی‌نژاد هم آثار گسترده‌ای داشته که در آینده بیشتر دیده خواهد شد و هنوز زود است که بتوان دامنه زیان‌ها و منافع آن را برشمرد و در باره آن درست داوری کرد و آن را ارزیابید.

محمود احمدی‌نژاد مدعی ساده‌زیستی بود. او توانسته بود با تکیه بر خاستگاه طبقاتی خود که به عامه مردم نزدیک بود، افکار عامه را متوجه خود ساخته و از پشتیبانی آنان برخوردار شود. وی در بخشی از شعارها و تبلیغاتش در آغاز تصدی سمت ریاست جمهوری، خود را رجایی دوم می‌نامید. مقصود از این تعبیر، نزدیک‌نمایی خود به بخش‌های تهی‌دست مردم و تاکید بر دوری از اغنیا و اشراف بود. شگردی که تا مدتی راست درآمد و به کام او شد.

---

۱. رییس کل بانک مرکزی در سال ۱۳۹۳ اظهار نظر کرد که ۴۴ درصد از کل پایه پولی کشور از آغاز زمان پیدایش بانک و بانکداری به اجرای طرح‌های مسکن مهر اختصاص یافته که نتیجه این تفکر غیر اصولی، تورم خیلی شدید است. روزنامه همشهری. ۱۳۹۳/۳/۲۰.

ریاست جمهوری احمدی‌نژاد با فراز و نشیب‌های فراوان طی شد. گزافه نیست اگر گفته شود که او بیش از هر مقام ارشد در عرصه سیاست در جمهوری اسلامی مورد حمله‌های روانی و تبلیغاتی و به همان اندازه در معرض سوء تعبیر و سوء تفاهم قرار گرفته است. تجربه تاریخی ایران حکم می‌کند که هر گاه جنجال‌ها در اطراف شخصی از حد متعارف درمی‌گذرد باید در ماهیت جنجال‌ها و نیز در داوری پیرامون شخص احتیاط به خرج دهیم.

احمدی‌نژاد از معدود مقام‌های عالی‌رتبه در جمهوری اسلامی است که در فرصت‌هایی به ستایش فرهنگ و تاریخ ایران نیز پرداخته است. یکی از نزدیک‌ترین همکاران او، اسفندیار رحیم مشایی، هم بارها بر اهمیت و ارج فرهنگ ایرانی تاکید کرد. تا آن جا که به راهبری مکتب ایرانی شهرت یافت و این مشی، حمل بر مخالفت او با مکتب اسلام شد. همین امر هم حمله‌ها را به احمدی‌نژاد بیشتر کرد. تا جایی که برخی از هوادارانش را نیز به اردوی مخالفان با وی کشاند.

محمود احمدی‌نژاد در پایان دو دوره ریاست جمهوری در حالی از وادی رسمی سیاست خارج شد که دیگر حمایت‌های بخش‌های عالیه جمهوری اسلامی را با خود نداشت و بلکه به صورتی باور نکردنی به معارضه با آن بخش‌ها برخاسته بود. پاره‌ای از همراهان احمدی‌نژاد از آغاز کار او به تدریج از وی جدا شدند. حتی برادرش، داوود، هم که مدتی رییس دفتر بازرسی در دفتر رییس جمهوری بود از برهه‌ای به مخالفان و منتقدان سیاسی او پیوست. با این همه احمدی‌نژاد چیزی از استحکام منش خود را درنباخت.

برخی از داعیه‌های احمدی‌نژاد غرابتی داشت و او در عین حال تا بازپسین روز کارش هم از تکرار آن و پای‌بندی بدان دست برنداشت.

داعیه‌هایی چون محبوبیت در دنیا، داشتن روش‌های جدید برای اداره امور جهانی، نیاز آوردن پاره‌ای از رییسان دولت‌های دنیا به وی برای کسب راه‌نمایی در شیوه مملکت‌داری، همراهی امام دوازدهم شیعیان با وی و کابینه‌اش و برخورداری وی از پشتیبانی دایمی آن امام و... .

دولت او دارای نصاب برگماردن بیشترین اشخاص فاقد سابقه کار وزارت در تاریخ جمهوری اسلامی بود[۱]. یعنی در کابینه‌های او، کمتر از هر زمان، از رجال با سابقه عضویت در دولت دعوت به کار شد. در عین آن که دعوت شدگان به وزارت که مدرک دکترا داشتند، دست کم در کابینه نخست او، بیشترین نصاب را در قیاس با کابینه‌های هاشمی رفسنجانی و خاتمی داشتند. کابینه‌های او محل عزل یا رفتن وزیران و دیگر مقامات، و آمدن اعضای تازه بود. مطابق یک تحقیق، کابینه یکم او بیشترین تغییرات وزیران را داشت که در آن حدود نیمی از وزیران عوض شدند[۲]. اما مخصوصا در دومین کابینه او نصابی در برکناری، استعفا و آمد و رفت مقامات به ثبت رسید. بر همین اساس، دستگاه‌های دولت در هر جای کشور هم دستخوش بی‌ثباتی بود. روزنامه مغرب چند ماه مانده به پایان کابینه دوم احمدی‌نژاد در همین باره نوشت که تا کنون ۹۰ استاندار در دولت احمدی‌نژاد تغییر کرده‌اند[۳]. احمدی‌نژاد خود هم که در ۴۹ سالگی رییس جمهوری شد جوان‌ترین رییس جمهوری اسلامی تا بدان زمان بود[۴]. او دو بدعت هم در کابینه گذاشت: تنها رییس جمهوری

---

۱. بنگرید به: نشریه راهبرد یاس. شماره ۲۴. صص ۴۳ تا ۷۸. مشخصات نشریه در فهرست منابع پایان همین کتاب آورده شده است.
۲. همان. ص ۷۴.
۳. روزنامه مغرب. ۱۳۹۱/۸/۱۰.
۴. راهبرد یاس. همان. ص ۵۱.

بود که زنی را برای تصدی سمت وزارتی وارد کابینه‌اش کرد[۱]. و نیز نخستین رییس جمهوری که یک نفر از ارتشیان را سمت وزارت داد[۲]. نظامیانی که متصدی سمت وزارت شدند هم در کابینه‌های او بیشترین تعداد را داشتند. آنان البته همه از اعضای سپاه پاسداران انقلاب اسلامی بودند.

دولت احمدی‌نژاد که با شعارهای آرمانگرایانه مبنی بر ارتقای رفاه عامه روی کار آمد در پایان، مملکتی بر جا گذاشت که از حیث وضع زندگی روزمره و معاش مردم بهبودی را نشان نمی‌داد.

احمدی‌نژاد پاره‌ای ادعاهایی کرد که، از نگاهی، درخور شان و جایگاهش نبود. نمونه آن همین که دو ماه پس از روی کار آمدن اولین کابینه‌اش مدعی شد که دولت‌های قبل هیچ کار اساسی نکرده‌اند. در همان ایام آغاز کارش که با حمله‌های زبانی به متنفذان و صاحبان مقامات عالیه پیشین در جمهوری اسلامی همراه بود، یکی از محورهای اساسی تبلیغاتش بیان این بود که تا کنون عده خاصی بر منابع نفت مملکت چنگ انداخته بودند و این ثروت ملی صرف پر کردن کیسه‌های آنان می‌شده است. اینک او به مردم وعده می‌داد که از این پس نفت را به سر سفره‌های آنان خواهد برد. اما خودش یک بار، کمتر از یک سال پس از رسیدن به ریاست جمهوری، تکذیب کرد که اصلا چنین شعار یا وعده‌ای داده بود[۳]. باز در خرداد ۱۳۸۴ در تبلیغات پیش از انتخابات ریاست جمهوری در ملاقاتی با نمایندگان مجلس شورای اسلامی گفت:

---

۱. همان. ص ۵۳.
۲. در کابینه دوم احمدی‌نژاد امیری از امرای ارتش به وزارت ارتباطات منصوب شد. بنگرید به صورت اعضای کابینه دوم احمدی‌نژاد در همین کتاب.
۳. روزنامه مردم‌سالاری. ۱۳۸۵/۲/۴.

من مخالف رانت‌خواری و استیلای خانوادگی بر ثروت کشور هستم. من دست مافیای قدرت و قبیله را از نفت کوتاه خواهم کرد و جانم را به پای آن خواهم گذاشت. نفت باید بر سر سفره‌های مردم باشد[۱]. یک بار هم روزنامه‌ای از قول او نوشت: مردم باید اثرات افزایش نفت را بر سر سفره‌های‌شان مشاهده کنند[۲].

پیچ و خم‌های این مواضع، بیش از حدود باور و تلقی عادی بود. واکنش علی لاریجانی، منتقد سرسخت و بلند پایه احمدی‌نژاد، در بهمن ۱۳۹۲ هم بر همان منوال. رییس مجلس با یادآوری این وعده، با نیش و کنایه پرسید که آیا نفت بر سر سفره مردم آورده شد؟[۳] آیا این نشانه فعالیت گسلی بین کابینه و مجلس بود؟

احمدی‌نژاد کوشش زیادی کرد تا در روابط خارجی خودی نشان دهد. در ششمین ماه از ریاست جمهوری وی، اعلام شد که رییس جمهوری ایران برای سران کشورها نامه می‌نویسد. این موضوع مورد توجه محافل خبری قرار گرفت و وقتی روشن شد که مخاطب اولین نامه احمدی‌نژاد، جورج بوش، رییس وقت جمهوری آمریکاست، بحث‌ها در پیرامون آن شدت گرفت. اما مقامات آمریکایی به این نامه ۱۸ صفحه‌ای واکنش گرمی نشان ندادند.

مخاطبان دو نامه بعدی احمدی‌نژاد، آنگلا مرکل، صدراعظم وقت آلمان و پاپ بندیکت شانزدهم، رهبر کاتولیک‌های جهان بودند. کسی به این هر دو نامه احمدی‌نژاد هم جوابی نداد.

در تاریخ ۲۷ آبان ماه ۱۳۸۶ سخنگوی کاخ الیزه در فرانسه اعلام کرد

---

۱. همان. ۱۳۹۱/۲/۴.
۲. روزنامه کیهان. ۱۳۸۴/۳/۳۱.
۳. خبر آنلاین. ۱۳۹۲/۱۱/۵.

که نیکولا سارکوزی رییس وقت جمهوری فرانسه، نامه‌ای از محمود احمدی‌نژاد دریافت کرده است. پس از آن احمدی‌نژاد ارسال چنین نامه‌ای را تایید کرد. سخنگوی کاخ الیزه یادآور شد که رییس جمهوری ایران در نامه خود، سارکوزی را جوان و بی‌تجربه خوانده است. این مکاتبه سوای آن که بی‌پاسخ ماند موجب شد که سفر سارکوزی به ایران هم لغو شود. جالب آن که رسانه‌های داخلی پس از انتشار این نامه خبر دادند که وزارت امور خارجه ایران از محتوای نامه اطلاع ندارد. آیا این نشانه فعالیت گسلی در درون کابینه بود؟

احمدی‌نژاد تا آخرین ماه‌های دولتش هوای رابطه با دولت‌های غربی در سر می‌پروراند. مصداق جدیت او در این هواخواهی سخنانی بود که در مهر ماه ۱۳۹۱ در آخرین سفرش به آمریکا بیان کرد و از امکان برقراری رابطه بین تهران و واشنگتن گفت. اما چند روز بعد که دکتر علی اکبر ولایتی، مشاور رهبر انقلاب اسلامی در امور بین المللی، در تهران چنین امری را به کلی نفی کرد معلوم شد که احمدی‌نژاد در کارگاه سیاست، یکه و تنها و بدون هماهنگی، خیال می‌بافد.

از موارد دیگر آن که سفارت انگلستان در تهران در تاریخ ۸ آذر ماه ۱۳۹۰ مورد هجوم عده‌ای قرار گرفت که دانشجویان بسیجی خوانده می‌شدند. در پی آن انگلستان رابطه خود را با جمهوری اسلامی قطع کرد. همزمان عده دیگری به اقامت‌گاه دیپلماتیک و مرکز فرهنگی بریتانیا در باغ قلهک در تهران حمله بردند و وارد آن جا شدند. چند روز پیش از آن مجلس شورای اسلامی در دوم همان ماه مصوبه‌ای را در باره کاهش روابط با انگلستان گذراند که به تایید شورای نگهبان هم رسید. به دنبال آن به سفیر انگلستان در تهران اعلام شد که بایستی خاک ایران را ترک گوید. در تاریخ ۱۷ شهریور ۱۳۹۱ هم دولت کانادا رابطه خود را با

جمهوری اسلامی به یک باره قطع کرد و به کار سفارتش در تهران پایان داد. این‌ها طبعا فشارهایی بر دولت وارد می‌کرد و دست و بال رییس دولت را می‌بست.

احمدی‌نژاد از جانب دیگر، سخت ضد بیگانه نشان می‌داد. ضدیتش مخصوصا متوجه اسراییل بود. نوید می‌داد که اسراییل از روی زمین محو خواهد شد. هولوکاست را انکار می‌کرد[1]. این خصوصا موضعی بود که اتخاذ و بیان آن موجب شد که جمهوری اسلامی تحت تنگناهای بیشتر در دنیا بیفتد.

با وصف این مواضع ضد بیگانه، احمدی‌نژاد در میان رییسان جمهوری اسلامی بیشترین سفرها را به کشورهای دیگر کرد[2]. او از آغاز ریاست جمهوری‌اش تا به پایان، خصوصا موقع را برای سفرهای سالانه به امریکا برای شرکت در نشست‌های سالانه ملل متحد از دست نمی‌داد. سال نخست ریاست جمهوری‌اش که به امریکا رفت آن قدر تحت تاثیر قرار گرفته بود که وقتی به ایران باز آمد در دیداری با آیت‌الله جوادی آملی از ظهور هاله نوری در اطراف خویش در ضمن سخنرانی در مقر ملل متحد سخن گفت[3].

---

۱. نخستین باری که این بحث را گشود به تاریخ ۱۳۸۴/۸/۴ در کنفرانس حمایت از فلسطین بود.

۲. به روایتی ۱۱۹ سفر به کشورهای مختلف از این قرار: نُه بار به نیویورک، هشت بار به ونزئلا، شش بار به تاجیکستان، پنج بار به کشورهای ترکیه، سوریه و قطر، چهار بار به چین و آذربایجان، سه بار به بولیوی، سنگال، ترکمنستان و پاکستان، دو بار به برزیل، افغانستان، قزاقستان، سودان، ارمنستان، نیکاراگوئه، کوبا، اکوادور، عربستان و اندونزی و یک بار به سایر کشورهای دیگر از جمله: گامبیا، زیمبابوه، اوگاندا، مالی، نیجر، نیجریه، لبنان، موریتانی، ویتنام، مصر، بنین، غنا، عراق، کویت، الجزایر و... . نقل از صفحه محمود احمدی‌نژاد در ویکی پدیا.

۳. عین سخنانی که در آن دیدار بر زبان رانده بود چنین است: «من روز آخری که سخنرانی کردم، تقریبا همه سران بودند یکی از همان جمع به من گفت: «وقتی تو

سفرهای او به امریکا افزون بر نقدهایی که برمی‌انگیخت در انتها برای خودش هم دردسر ساخت. او که مسافر حتمی هر ساله بـه امریکـا بـرای شرکت در نشست سالانه سازمان ملل متحد بود در سال ۱۳۹۱ و متعاقب سفر سالانه به امریکا بیش از هر سال، در داخل بـا جنجـال مواجـه شـد. گفتند که رییس جمهوری سفر یا ماموریت دولتـی را تبـدیل بـه سـفری خانوادگی کرده بود. چندی بعد قضیه در مجلس شورای اسلامی از پـرده بیرون افتاد و یک نفر از نمایندگان مجلس از رییس جمهـوری بـه خـاطر حیف و میل‌ها در سفرهای دولتی به کمیسیون اصل ۹۰ مجلس شـکایت برد[1]. اما احمدی‌نژاد به پاسخ برنیامد. آیا آن مایه‌هایی از افتـادگی کـه او

شروع کردی «بسما..» و «اللهم» را گفتی، من دیدم یک نوری آمد، تو را احاطه کـرد و تو رفتی در یک حصن و حصار. من خودم هم این را احساس کردم که فضا یـک دفعـه عوض شد و همه حدود بیست و هفت، هشت دقیقه تمام، این سران مژه نزدند. این‌کـه می‌گویم مژه نزدند، غلو نمی‌کنم. اغراق نیست، چون نگاه می‌کردم، همه سران مبهـوت مانده بودند. انگار یک دستی همه آنان را گرفتـه بـود، آن‌جـا نـشانده بـود. چـشم‌هـا و گوش‌هایشان را باز کرده بود که ببیننـد از جمهـوری اسـلامی پیـام چیـست.» نقـل از پایگاه اینترنتی آفتاب. موضوع هاله نور در دور دوم انتخابات ریاست جمهوری در سـال ۱۳۸۸ هم به بحث‌های انتخاباتی کشید و احمدی‌نژاد همچنان منکر آن بود. هالـه نـور احمدی‌نژاد تا مدت‌ها موضوع بحث و حتی ریشخند محافل مختلف بود. عاقبـت وقتـی سر و صداها خیلی دامنه گرفت وی خود و نیز غـلام‌حـسین الهـام موضـوع را تکـذیب کردند و حتی گفتند که فیلم این دیدار با آیت‌الله جوادی آملـی حقـه بـازی تـصویری است و اصالت ندارد. مساله هاله نور چندان غریب بود که صـفحه ویـژه‌ای بـرای آن در ویکی‌پدیا هم ساخته شد. این صفحه هنوز هم، تا زمان تهیـه ایـن بخـش از کتـاب، در اینترنت دایر است.

۱. نامه کمیسیون اصل ۹۰ مجلس در این باره چنین است.

جناب آقای قاضی پور ـ نماینده محترم ارومیه در مجلس شورای اسلامی

سلام علیکم

بازگشت به نامه شماره ۵۵۱۷۷۰۴۲ مورخ ۲/۱۱/۹۲ موضوع «سفر سال گذشته رییس جمهور و همراهان وی به نیویورک برای شرکت در اجـلاس مجمـع عمـومی سـازمان ملل»، علیرغم عدم همکاری معاونت امور مجلس ریاست جمهوری در ارسال اطلاعـات مورد نیاز کمیسیون، نکات ذیل به استحضار می رسد:

۱ . تعداد ویزاهای درخواستی ۱۷۵ عدد بوده است.

۲ . ویزاهای درخواست شده شامل حدود ۵۰ عدد برای گروه پرواز و ۱۲۵ عدد برای باقی افراد بوده است.
۳ . در مجموع ۸۴ نفر از ۱۲۵ عدد ویزای درخواست شده (به غیر از کادر پرواز)، در سفر هیات اعزامی همراه رییس جمهور بودند که شامل هیات اصلی، هیات همراه، اعضای خانواه، گروه خبری، گروه حفاظت و سایر عوامل دست اندرکار می گردد.
۴ . از ۸۴ نفر مسافر نیویورک، ۲۷ نفر با گذرنامه سیاسی و ۵۷ نفر با گذرنامه خدمت اعزام شده اند.
۵ . از ۵۷ نفر اعزامی با گذرنامه خدمت، حدود ۴۳ نفر از مدیران و کارکنان ریاست جمهوری و ۱۴ نفر از بستگان و اعضای خانواده رییس جمهور، معاونان و دیگران مدیران ارشد بوده‌اند.
۶ . سفر افراد غیر مسوول در هیات اعزامی ضرورت نداشته و حضور همسران و اعضای خانواده آنان نیز فاقد توجیه است.
۷ . حضور زنان مقامات همراه رییس جمهور در حالی صورت گرفته است که طبق عرف بین المللی تنها همسران رییس جمهور در چنین اجلاس هایی حضور می یابند.
۸ . از میان همراهان رییس جمهور ، اسامی افراد زیر دیده می‌شود:

- خانم اعظم السادات فراحی همسر رییس جمهور،
- خانم طیبه ترکستانی همسر بقایی،
- خانم شهربانو ذبیحان لنگرودی همسر رحیم مشایی،
- خانم قصری ضرغامی ثابت همسر ثمره هاشمی،
- آقای علی‌رضا احمدی‌نژاد فرزند رییس جمهور،
- خانم حسنا احمدی‌نژاد فرزند رییس جمهور،
- آقای رضا رحیم مشایی فرزند رحیم مشایی،
- آقای امیر رضا بقایی فرزند بقایی

۹. رییس جمهور و همراهان در سفر سه روزه به نیویورک، در دو طبقه از هتلی در نیویورک مستقر شده بودند. هزینه هر شب اقامت هر اتاق دو تخته از این هتل چهار ستاره در ماه سپتامبر ۲۰۱۲، از ۴۰۰ تا ۷۰۰ دلار اعلام شده بود.
۱۰. با توجه به تنگناهای اقتصادی و مشکلات ارزی ناشی از تحریم ها که از سال ۱۳۹۱ کشورمان با آن مواجه می باشد، تحمیل هزینه های کلان ارزی و غیر ضرور، کاری غیرعادلانه و تحمیل فشار مالی سنگین بر مردم است و با شعار عدالت و مهرورزی دولت منافات دارد.
۱۱. سفرهای غیرموجه در حالی صورت می گیرد که در نهاد ریاست جمهوری از تیرماه ۱۳۸۷، هیاتی متشکل از نماینده رییس جمهور، معاونان وزارت‌خانه‌های اطلاعات و امور خارجه و همچنین دو نفر از نمایندگان مجلس شورای اسلامی به عنوان ناظر بر سفرهای خارجی کارکنان دولت نظارت می نماید.

در رفتارش ابراز می‌داشت اساس سکوت‌هایش بود؟ افتادگی او چیزی از جنس هم‌مشربی با عامه بود. چندان که مثلا در اوایل ریاست جمهوریش در مواردی با دیدن هیات‌های مذهبی به میان آنها رفت و با عزاداران همراه شد[۱]. همین مبانی رفتاری بود که موجب می‌شد هرگز شخصا طرحی را افتتاح نکند و در حال کلنگ‌زنی یا پاره کردن نوار سه رنگ دیده نشود. در اوایل ریاست جمهوریش بیشتر مواقع با نیم‌تنه (اورکت) ساده‌ای در انظار ظاهر می‌شد. استمرار ساده‌پوشی او در آن برهه موجب شد که «اورکت احمدی‌نژادی» اصطلاح رایجی در بازار پوشاک شود و به گفتار عامه هم راه یابد.

در دوره احمدی‌نژاد از سویی تحریم‌های بین‌المللی جمهوری اسلامی ایران به بالاترین حدود رسید. از نتایج تحریم‌ها یکی آن که داروهای خاصی نایاب شد و عده‌ای از مردم از این بابت جان خود را از دست دادند. سوخت مصرفی خودروها هم تحریم شد. تدبیر احمدی‌نژاد از یک سو ریشخند تحریم‌ها بود و البته به موازات آن پاره‌ای از کارهایی کرد تا بر تنگناها فایق آید. چنین بود که اصطلاح «دور زدن تحریم‌ها» رایج شد. نمونه دور زدن‌ها دستور تولید سوخت فاقد استاندارد بود. این تدبیر اگر چه کشور را از نداشتن سوخت رهانید، هوا را در شهرهای بزرگ، و حتی کوچک، به اندازه بی‌سابقه و باور نکردنی آلوده کرد. آژیرها در باره ابتلای

---

۱۲. هیچ یک از نمایندگان مجلس شورای اسلامی، رییس جمهوری را در این سفر همراهی نکرده اند.
محمدعلی پورمختار ـ رییس کمیسیون اصل نود.
نقل از پایگاه اینترنتی تابناک. ۱۳۹۲/۳/۶.

۱. هیات‌های عزاداری و نوحه‌سرایان در سرتاسر دوره او ارج و منزلتی بیش از پیش به هم رساندند.

مردم به انواع بیماری‌ها از بابت تنفس سوخت غیر استاندارد بـه صـدا در آمد. اما معلوم نشد که چرا رییس جمهوری به هشدارها توجهی نمی‌کرد. یک بار اظهار داشت که قطعنامه‌های تحریم ایران کاغذ پـاره‌هـایی بـیش نیست. بار دیگری گفت: «آن قدر قطعنامه علیه ایران صادر کنید تا قطـع نامه دان شما پاره شود[1]».

در آن دوره کار ساخت تاسیسات هـسته‌ای ایـران، کـه سـابقه آن بـه پیش از انقلاب اسلامی می‌رسید، به گره کوری در سیاست خارجی کشور بدل شد. رییس دولت سرسختانه در صدد بود کـه جمهـوری اسـلامی را وارد باشگاه ممالک هسته‌ای کند. نتیجه چنـان رویـه‌ای ضـدیت جامعـه جهانی و هراس آنان از ایران مسلح به سلاح هسته‌ای و افزوده شـدن بـر تحریم‌هایی بود که بیشترین زیان آن متوجه زندگی روزمره مردم بود.

یک بار در توجیه تحریم‌های ایران که راه را بر روی دسـت‌یـابی‌هـای مملکت، از جمله به دانش هسته‌ای، می‌بست سخنی به این مضمون گفت که انرژی هستـــه‌ای چیزی است کـه دخترکـی در زیـر زمـین خانـه‌اش کشف کرده است[2]. سخنی که خاستگاه و علل بیان آن معلوم نشد. در آن بحبوحه چند نفر از کسانی که دستی در کارهای هسته‌ای کشور داشـتند هم هدف ترورهایی شدند و جان باختند.

در دوره احمدی‌نژاد تولید و صنعت دچار مـشکلات شـد و در عـوض،

---

۱. سخنان رییس جمهوری در مراسم بهره برداری از سه طـرح مهـم ملـی در شـرکت فولاد خوزستان به تاریخ ۱۳۸۷ /۹/۴ . نقل از خبرگزاری فارس. بنگرید به این نشانی:
http://fararu.com/vdcfyvdy.w6deyagiiw.html..

۲. بهمن ماه ۱۳۸۵ در یکی از مساجد جنوب تهران. نقل از ایرنا. بنگرید به این نشانی:
http://www.irna.ir/fa/News/81270991

به گزارش خبرآنلاین، خبرگزاری برنـا پـس از توافـق لـوزان در فـروردین مـاه سـال ۱۳۹۴ در گزارشی با عنوان «خانه به خانه تا رسـیدن بـه دانـشمند هـسته‌ای ۱۶ سـاله!» نوشـت کـه نـه مسئولان سازمان انرژی اتمی و نه مسئولان بنیاد ملی نخبگان، اصلا از چنین دختری کـه حـالا باید ۲۵ ساله باشد، خبری ندارند.

واردات انواع کالاهای نامرغوب، که عمده آن از چین می‌آمد، بازار ایران را انباشت. کار واردات به جایی رسید که حتی سنگ قبر، دسته بیل، سنگ پا، و حتی تعدادی الاغ[۱] از چین وارد بازار ایران شد. انگار کسی هم نبود که پاسخگوی بروز این آشفتگی در بازار کار و تولید ایران یا متولی پایان دادن به آن باشد. هر روز عده زیادی از کارگران مراکز صنعتی یا تولیدی که شغل‌های خود را از دست داده بودند در برابر مجلس یا دیگر مراکز قدرت سیاسی به اعتراض گرد می‌آمدند.

اما گویی راه گشایشی برای کارهای فروبسته مملکت متصور نبود. احمدی‌نژاد در آن بحبوحه، در مصاحبه‌هایش مردم را پند می‌داد که یارانه‌هایی را که از دولت می‌گیرند بی‌تدبیر خرج نکنند تا با پس انداز آن، صاحب خانه یا ماشین شوند. او با عطف به باورهای مذهبی، یارانه‌ها را پول امام زمان می‌خواند که به مردم می‌دهد.

مقارن دوره کابینه دوم او به تدریج خودروهایی در خیابان‌ها پیدا شد که قیمت‌های میلیارد تومانی داشت. در حالی که بسیاری از مردم کار خود را در کشتزارها یا کارگاه‌ها رها کرده و با خرید خودروهای ارزان قیمت به مسافرکشی در شهرها پرداخته بودند، دیدن آن خودروهای میلیارد تومانی نمایش آشکار برآمدن نوکیسگانی، از قِبَل دسترسی یافتن به مزایای ویژه بود. موضوعی که در زبان سیاست روز به «رانت خواری» معروف شد[۲].

---

۱. در باره واردات شش تن الاغ و برخی اقلام شگفت‌انگیز دیگر به کشور در دولت احمدی نژاد بنگرید به پایگاه اینترنتی آفتاب. ۱۸ شهریور ۱۳۹۴. در این نشانی: http://aftabnews.ir/fa/news/318404

۲. گویا ابعاد این برخورداری‌های ویژه پایان نداشته باشد. در اردیبهشت ماه ۱۳۹۳ مرتضی بانک در گفت و گویی اعلان کرد که عده‌ای از مقامات دولت پیشین چندین

با این تفاصیل دولت احمدی‌نژاد دوره وقوع، یا شاید بروز، رخدادهایی غریب بود. از آن جمله طرح پرونده‌های فساد مالی که در تاریخ کشور بی‌سابقه و بلکه بیرون از حدود باور بود. یکی از معروف‌ترین موارد آن، پرونده فسادی بود که به اختلاس سه هزار میلیارد تومانی معروف شد. پرونده‌ای چنان پر دامنه که گویی به افسانه‌ها می‌مانست و در پیرامونش لطیفه‌هایی پرداخته شد و با پیامک در دنیای مجازی، میان مردم رد و بدل گشت[1]. پرونده‌های بسیار دیگر هم در معرض اطلاع آگاهی عمومی قرار گرفت. اما اخبار رسیدگی به این پرونده‌ها متناسب با انتشار اخبار فسادها نبود. شخص رییس جمهوری هم به این فسادها واکنشی درخور توقعات نشان نداد. در عوض به حمله‌های گاه و بی‌گاه به آن هدف‌هایی دست می‌زد که آن را سرچشمه فساد می‌نامید. اما چیزی از آن را معلوم نمی‌کرد. او پی در پی ادعا می‌کرد دولتش پاک‌ترین دولت تاریخ ایران است. حتی نقل می‌شد که در جلسات هیات دولتش یک کرسی خالی به منزله نماد حضور امام غایب شیعیان دارد. کار به جایی رسید که احمد توکلی، یکی از آنان که از موافقت با احمدی‌نژاد به مخالفت با او رسیده بود، در اسفند ماه ۱۳۹۱ گفت: فساد این دولت بسیار بیشتر از قبلی‌هاست[2]. همین جا لازم

دستگاه از خودروهای متعلق به ریاست جمهوری را برده‌اند و با وجود تعقیب موضوع حاضر نیستند آن را پس دهند. وی افزود که در ایام پایانی آن دولت مبلغ ۳۰ میلیارد تومان از اعتبارات ریاست جمهوری برای سازمان‌های غیر دولتی متعلق به اطرافیان احمدی‌نژاد برداشت شده است. بنگرید به: روزنامه آرمان. ۱۳۹۳/۲/۲۷. این موضوع در ظاهر مورد پیگردی قرار نگرفت.

۱. یکی از این لطیفه‌ها که البته بیان گلایه و درد مردم بود ثابت می‌کرد که اگر دولت ایران از زمان کوروش هخامنشی تا به امروز، یعنی در مدتی برابر با ۲۵۰۰ سال، هر ماه مبلغ یک صد میلیون تومان پس انداز می‌کرد، امروز دارای سه هزار میلیارد تومان ثروت می‌شد. مراد آن که هنگفتی پول مورد بحث بیان گردد. اما این نکته، که ظاهرا برای مزاح نقل می‌شد، با محاسبه عددی ثابت می‌شد و اصلا ساختگی یا خیالی نبود.

۲. خبرگزاری مهر. ۱۳۹۱/۱۲/۱۱.

است از یک امتیاز دیگر احمدی‌نژاد گفته شود عبارت از این که به جد پشت سر اشخاصی که بدیشان منصبی داده بود می‌ایستاد. ولو آن که متهم به تخلف یا فسادی می‌شدند. با این همه، بدیهی است که باید زمان بگذرد تا آگاهی‌ها در باره هر موضوع بیشتر شود و داوری‌های درست در باره آن صورت بگیرد.

دیگر از مصادیق گروش عده‌ای از موافقان رییس جمهوری به سوی مخالفت با او آن بود که پرویز کاظمی، یکی از وزیران پیشین، در اردیبهشت ماه ۱۳۹۳ زبان باز کرد و از رفتارها و مدیریت رییس سابقش درد دل‌ها کرد[۱]. پس از او مرضیه وحید دستجردی و در پی او علی نقی جهرمی در گفت و گوهایی از همکاری با احمدی‌نژاد ابراز ندامت کردند. اما این‌ها همه پس از پایان دولت وی و زمانی بود که دست احمدی‌نژاد دیگر به اندازه منتقدان به رسانه‌ها نمی‌رسید.

در ۱۹ مهر ماه ۱۳۹۱ طرح سوال از رییس جمهوری با ۱۰۲ امضا به هیات رییسه مجلس شورای اسلامی تسلیم شد. محورهای آن «نوسانات بازار ارز، کاهش ارزش پول ملی، افزایش شاخص تورم رکودی، پاسخ‌گویی نکردن بانک مرکزی به مجلس در باره مسایل ارزی، واردات خودروهای خارجی با ارز مرجع، و سخت‌گیری در قیمت خرید تضمینی گندم» بود. روز ۲۳ مهر ماه نماینده بجنورد در مجلس صراحتا گفت که اگر رییس جمهوری به سوال‌ها درست جواب ندهد با او مثل بنی صدر رفتار خواهیم کرد[۲]. از طرفی احمدی‌نژاد هم، حدود یک هفته بعد، در روز ۲۹ آبان ماه در جمع عده‌ای از نمایندگان مجلس گفته بود که در جلسه سوال از

---

۱. نامه نیوز در چند هفته متوالی در اردیبهشت ۱۳۹۳ گفت‌وگوهایش را با وزیران کابینه‌های احمدی‌نژاد پی گرفت. بنگرید به گفت‌وگوها در پایگاه مذکور در آن تاریخ.
۲. اخبار خبرگزاری‌ها در تاریخ ۱۳۹۱/۷/۲۳.

رییس جمهوری صحبت‌هایی برای روشنگری مردم خواهد کرد. در بحبوحه این جو سیاسی که رو به التهاب می‌رفت، تدبیر آیت‌الله خامنه‌ای، رهبر انقلاب اسلامی به میان آمد. رهبری، روز اول آذر ماه ۱۳۹۱ خطاب به نمایندگان گفتند که طرح سوال از رییس جمهوری چیزی است که دشمن می‌خواهد. رهبر انقلاب اسلامی تصریح کرده بودند که: «از نمایندگان محترم تقاضا می‌کنیم از این جا به بعد ادامه ندهند».[۱]

مقارن همان ایام بازار ارز و سکه ایران دچار بحران عجیبی شد. قیمت دلار امریکا ناگهان به حوالی چهار هزار تومان رسید. بهای سکه بهار آزادی هم از حدود ۷۵۰ هزار تومان به متجاوز از یک میلیون و ۲۵۰ هزار تومان رسید. در همان اوضاع بود که استیضاح وزیر ورزش و جوانان هم در مجلس مطرح شد. روز ۱۶ مهر ماه ۱۳۹۱ مجلس مشغول استیضاح آن وزیر شد. اما در میانه سخنان نمایندگان در استیضاح وزیر ورزش، رییس مجلس اعلام کرد که استیضاح منتفی شده است. زیرا عده‌ای از نمایندگان امضاهای خود را پس گرفته‌اند[۲]. در محافل سیاسی هم نقل شد که چرا در حالی که اقتصاد مملکت در بستر احتضار است، عده‌ای یقه ورزش را گرفته‌اند. بحران اقتصادی چندان بالا گرفت که به بحث روز بدل گردید و حتی لطیفه‌هایی در پیرامون آن پرداخته شد و دهان به دهان گشت[۳].

روز دوم بهمن ماه ۱۳۹۱ دیوان محاسبات کشور حکم انفصال محمود

---

۱. به نقل از خبرگزاری مهر در همان تاریخ.
۲. اخبار خبرگزاری‌ها در تاریخ ۱۳۹۱/۷/۱۶.
۳. از جمله چنین نقل می‌شد که جوانی برای خواستگاری به خانه دختری رفته و گفته است که در خیابان فردوسی دلار فروشی می‌کند (یعنی به تبع رونق بازار ارز، از وضع مالی عالی برخوردار است). خانواده عروس پس از تحقیقات پی می‌برند که خواستگار دروغ گفته و دلار فروش نیست، بلکه مدرک مهندسی دارد و در شرکتی در خیابان جردن کار می‌کند.

بهمنی، رییس کل بانک مرکزی را صادر کرد[1]. این‌ها همه ضرباتی بر پیکر کابینه بود.

در سال آخر و ماه‌های پایانی کابینه دوم احمدی‌نژاد، یک بار دیگر، در محافل و مخصوصا در مجلس زمزمه‌هایی در باره بنی صدری شدن اوضاع درگرفت. شنیده می‌شد که عده‌ای از نمایندگان مجلس قصد دارند عدم کفایت رییس جمهوری را طرح کنند.

محمود احمدی‌نژاد در پایان کارش هم که مطابق قانون نمی‌توانست دیگر باره نامزد انتخابات شود یار غارش اسفندیار رحیم مشایی را همراه با خود به ستاد انتخابات وزارت کشور برد تا مشایی برای شرکت در انتخابات ریاست جمهوری ثبت نام کرد. گفته می‌شد آن دو طرحی دارند که همانند ولادیمیر پوتین عمل کنند که پس از دو دوره ریاست جمهوری در روسیه نخست وزیرش، دیمیتری مدودوف را بر کرسی ریاست جمهوری نشاند تا کابینه محللی تشکیل شود و خود پس از آن باز در دوره بعد رییس جمهوری شود. اما این هم میسر نشد. نام مشایی در پایان موعد رسیدگی به صلاحیت‌ها، در زمره مردودان اعلام شد. احمدی‌نژاد در قبال آن مساله تهدیدها کرد که آرام نخواهد نشست. اما چنان که ادعا می‌کرد، نشد. واقعا نخواست، یا نتوانست؟ این را تاریخ محرز خواهد کرد. هر چه بود گویا روزگار سیاسی او دیگر به سر آمده بود. و به سر آمد.

محمود احمدی‌نژاد با هیجان و هیاهوی سنگین از گرد راه رسید. او می‌خواست سقف فلک را بشکافد و طرح نوی دراندازد. شاید او می‌خواست طرح فلک‌شکافش را با تکیه بر عناصر ملی دراندازد که آنان را بدیل عناصر مذهبی می‌شمرد. شاید به همین جهت هم بود که همواره

---

۱. اخبار خبرگزاری‌ها در تاریخ ۱۳۹۱/۹/۲.

پرچم ایران را کنار خود می‌داشت. اسفندیار رحیم مشایی، ارشد یـارانش، هم بیش از رییس خود بر طبل ایرانیت می‌کوفت. او گویا بنـا بـه همـین داعیه ایرانی‌گری تند و پاره‌ای از سـخنان کـه در اطـراف منقـضی شـدن اعتبار دین اسلام گفته بود، به رهبـری جریـان انحرافـی در کابینـه‌هـای احمدی‌نژاد شهره شد.

پایگاه ایران‌گرایی در این مملکت در دهه‌های جاری، در میـان مـردم، به تدریج گسترده‌تر شده است. اما آن دو تن نتوانستند با اسلام و نیـز بـا ایران و ایرانیت، چنان که در سر می‌داشتند، عمل کنند. نتیجه شگفت آن ایران‌گرایی چنان شد که طرفداری از نام و تاریخ مملکتی در درون همان مملکت، برای عاملان این عمل، مایه بدنامی شد و دشمن تراشید.

احمدی‌نژاد در آغاز کار ریاست جمهوریش مدعی سرسـخت خاتمـه-دادن به خویشاوندسالاری در حکومت بود. اما عمل وی جز ایـن را ثابـت کرد. او برخی از بستگان و دوستانش، و نیز خصوصا عده‌ای را از آنان کـه در دانشگاه علم و صنعت مـی‌شـناخت، وارد کارهـا و مـصادر امـور کـرد. سرشناس‌ترین شخص از بستگان درجه اول احمدی‌نژاد که منصب گرفت، یکی برادرش داوود بود که مدتی به سمت رییس دفتـر بازرسـی ریاسـت جمهوری کار می‌کرد. دیگری خـواهرش پـروین بـود کـه سـابقه معلمـی داشت، و البته منصوب برادر نبود، اما به اعتبار موقع برادرش، وارد شورای شهر تهران شد.[1] یکی از دو داماد ایـن خـواهر احمـدی نـژاد از مـداحان تهران و دیگری از خواص یاران مشایی بود که به معاونت گـروه مـشاوران جوان نهاد ریاست جمهوری رسید. خانم احمدی‌نژاد در سال ۱۳۸۹ برای

---

۱. در اطراف چند و چون انتخاب پروین احمدی نژاد به عـضویت شـورای شـهر تهـران سخن‌های زیادی درگرفت. بنگرید به مطبوعات آن دوره. وی پس از پایان دوره شورای شهر دیگر در انظار دیده نشد.

پسرش دختری از اتباع ترکیه را به زنی گرفت. همسر پروین احمدی‌نـژاد هم چنان که نقل می‌شد رییس صندوق مهر امام رضا شده بـود. یکـی از دختران احمدی‌نـژاد مقـارن دوره ریاسـت جمهـوری پـدرش بـا مهـدی خورشیدی ازدواج کرد. این داماد رییس جمهوری هم مدتی دارای سمت مشاور نهاد ریاست جمهوری و دبیر شورای مشاوران رییس جمهوری بود. دختر رحیم مشایی هم با مهدی، یکی از پسران احمدی‌نژاد، ازدواج کـرد. ازدواجی که در نزد عموم، استحکام پیوند بین پدران آن دو تعبیر شد.

احمدی‌نژاد که در آغاز کار مدعی بود رجایی دوم است، در برهه‌هایی از ریاست جمهوری چیزی نمانده بود که بنی‌صدر دوم شود. اما در فرجام کـارش نـه آن شـد و نـه ایـن. او محمـود احمـدی‌نـژاد بـود و محمـود احمدی‌نژاد ماند. با همان جسارت و تحرکی که از راه رسیده بود تـا آخـر ماند. روزی هم که رفت همان مایه از جسارت و تحرک را با خود داشت.

صورت اعضای دوازدهمین کابینه در جمهوری اسلامی

رییس جمهوری: محمود احمدی‌نژاد

آموزش و پرورش:[1]

۱ . نام و نام خانوادگی: علی اصغر فانی

تاریخ تولد: ۱۳۳۳

محل تولد: تهران

مدرک تحصیلی: دکترای مدیریت دولتی از دانشگاه تربیت مدرس تهران

توضیحات: معاون وزارت‌خانه بود و چون وزیر پیشنهادی بـه مجلـس رای اعتماد نگرفت از ۱۳۸۴/۶/۸ تا ۱۳۸۴/۸/۱۸ سرپرست شد.

۲. نام و نام خانوادگی: محمود فرشیدی

تاریخ تولد: ۱۳۳۰

محل تولد: مشهد

مدرک تحصیلی: تحصیل ناتمام شیمی در دانشگاه شیراز

توضیحات: ۱۳۸۶/۹/۱۰ استعفا داد.[2]

۳. نام و نام خانوادگی: علی رضا علی احمدی جشفقانی

تاریخ تولد: ۱۳۳۸

محل تولد: اصفهان

---

۱. احمدی‌نـژاد در ۱۳۸۴/۵/۲۳ علـی اکبـر اشـعری را بـرای تـصدی وزارت آمـوزش و پرورش به مجلس معرفی کرد. اما مجلس به او رای اعتماد نداد.

۲. او هشتمین عضو دولت بود که استعفا داد. در باره علت اسـتعفای او گفتـه شـد کـه طرح سئوالات توهین آمیز در بـاره پیـامبر اسـلام در یکـی از آزمـون‌هـا و سـرکوب و برخورد با اعتراضات صنفی معلمان و نیز مقاومت او در اجرای مصوبه دولت بـرای دادن امکانات وزارت آموزش و پرورش به دانشگاه پیام نور بوده است.

مدرک تحصیلی: دکترای مدیریت تولید از دانشگاه تربیت مدرس تهران
توضیحات: از ۱۳۸۶/۱۱/۳۰ عهده‌دار این سمت شد.

ارتباطات و فناوری اطلاعات:

نام و نام خانوادگی: محمد سلیمانی
تاریخ تولد: ۱۳۳۳
محل تولد: خشت در استان فارس
مدرک تحصیلی: دکترای مخابرات از فرانسه

اطلاعات:

نام و نام خانوادگی: غلام‌حسین محسنی اژه‌ای (حجت الاسلام)
تاریخ تولد: ۱۳۳۵
محل تولد: اژیه اصفهان
مدرک تحصیلی: حوزوی

امور اقتصادی و دارایی:

۱. نام و نام خانوادگی: داوود دانش جعفری
تاریخ تولد: ۱۳۳۳
محل تولد: بستان آباد تبریز
مدرک تحصیلی: مهندسی عمران از هند
توضیحات: امرداد ۱۳۸۷ استعفا داد. عضو جمعیت ایثارگران انقلاب اسلامی

۲. نام و نام خانوادگی: شمس‌الدین حسینی

تاریخ تولد: ۱۳۴۶

محل تولد: تنکابن

مدرک تحصیلی: دکترای اقتصاد از دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات در تهران

توضیحات: از ۱۳۸۷/۵/۱۶ عهده‌دار این سمت شد.

امورخارجه:

نام و نام خانوادگی: منوچهر متکی[1]

تاریخ تولد: ۱۳۲۳/۲/۲۲

محل تولد: بندرگز

مدرک تحصیلی: کارشناسی علوم اجتماعی از هند

توضیحات: عضو جامعه اسلامی مهندسین. از اعضای موسس کانون فارغ‌التحصیلان شبه قاره هند. تا پایان کار این کابینه در این سمت ماند.

بازرگانی:

نام و نام خانوادگی: مسعود میر کاظمی

تاریخ تولد: ۱۳۳۹

محل تولد: تهران

مدرک تحصیلی: مهندسی صنایع از دانشگاه علم و صنعت تهران

---

۱. وی در دوره وزارتش سمت مدیرکلی حقوق بشر و امور زنان وزارت‌خانه را به همسرش، طاهره نظری مهر، داده بود. خانم نظری، دکترای داروسازی دارد.

بهداشت درمان و آموزش پزشکی:

نام و نام خانوادگی: کامران باقری لنکرانی[1]
تاریخ تولد: ۱۳۴۴
محل تولد: تهران
مدرک تحصیلی: دکترای پزشکی از دانشگاه علوم پزشکی شیراز

تعاون:

۱. نام و نام خانوادگی: محمد ناظمی اردکانی
تاریخ تولد: ۱۳۳۴
محل تولد: اردکان یزد
مدرک تحصیلی: ـ
توضیحات: از ۱۳۸۴/۸/۱۸ تا ۱۳۸۶/۱۲/۲۵ عهده‌دار این سمت بود.

۲. نام و نام خانوادگی: محمد عباسی
تاریخ تولد: ۱۳۳۷
محل تولد: گلستان
مدرک تحصیلی: کارشناسی ارشد مدیریت دولتی از دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکز

جهاد کشاورزی:

نام و نام خانوادگی: محمد رضا اسکندری

---

۱. وقتی باقری لنکرانی وزیر بود محمود احمدی‌نژاد در مصاحبه با یکی از شبکه‌های تلویزیون جمهوری اسلامی برای بیان صمیمیتش با باقری لنکرانی او را به هلو تشبیه کرد. این سخن رییس جمهوری اسلامی جنجال‌ها و واکنش‌هایی بر پا کرد. باقری لنکرانی هم به «آقای هلو» معروف شد.

تاریخ تولد: ۱۳۳۸
محل تولد: اهواز
مدرک تحصیلی: کارشناسی ارشد مدیریت دولتی

دادگستری:

۱. نام و نام خانوادگی: جمال کریمی‌راد
تاریخ تولد: ۱۳۳۵
محل تولد: قزوین
مدرک تحصیلی: کارشناسی ارشد حقوق بین‌الملل
توضیحات: ۱۳۸۵/۱۰/۷ در سانحه اتومبیل درگذشت.

۲. نام و نام‌خانوادگی: غلام‌حسین الهام
تاریخ تولد: ۱۳۳۸
محل تولد: دزفول
مدرک تحصیلی: دکترای حقوق جزا از دانشگاه تربیت مدرس تهران

دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح:

نام و نام خانوادگی: مصطفی محمد نجار (سردار سرتیپ سپاه پاسداران)
تاریخ تولد: ۱۳۳۵
محل تولد: تهران
مدرک تحصیلی: کارشناس ارشد مدیریت اجرایی از سازمان مدیریت صنعتی ایران

راه و ترابری:

۱. نام و نام خانوادگی: محمد رحمتی[1]
تاریخ تولد: ۱۳۳۷
محل تولد: یزد
مدرک تحصیلی: کارشناسی ارشد سازه از دانشگاه تهران
توضیحات: در امرداد ۱۳۸۷ استعفا داد.

۲. نام و نام‌خانوادگی: حمید بهبهانی[2]
تاریخ تولد: ۱۳۱۹
محل تولد: شیراز
مدرک تحصیلی: دکترای تخصصی عمران از امریکا
توضیحات: از ۱۳۸۷/۵/۱۵ عهده‌دار این سمت شد.

رفاه و تامین اجتماعی:

۱. نام و نام خانوادگی: پرویز کاظمی[3]

---

۱. رحمتی تنها وزیر از کابینه خاتمی بود که به کابینه احمدی‌نژاد راه یافت.
۲. حمید بهبهانی متهم شد که بخش‌هایی از مقالات محققان خارجی را به نام خود منتشر کرده است. این مقاله‌ها متعلق به مدیر بخش تحقیقات آکادمی دریایی کانادا بوده که وی آن را با همکاری همکاران چینی و کانادایی خود نوشته است. خبرهایی که اعلام شد حاکی بود که سه ایرانی از جمله حمید بهبهانی مقالات مذکور را بدون کوچک‌ترین تغییری به عنوان یک مقاله جدید در ژورنال دانشگاه فنی ویلینوس لیتوانی در سال ۲۰۰۶ چاپ کرده‌اند.
۳. احمدی‌نژاد موقع معرفی این وزیر به مجلس گفت: «خدا، کاظمی را به من معرفی کرد». آقای کاظمی در سال ۱۳۹۲ برای شرکت در انتخابات ریاست جمهوری ثبت نام کرد. اما شورای نگهبان صلاحیتش را تایید نکرد. وی در اردی‌بهشت ۱۳۹۳ در مصاحبه‌ای پرده از پای بند نبودن رییس پیشین خود به برخی از مبانی اخلاق و نیز دوری او از علم و مدیریت برداشت. بنگرید به: پایگاه اینترنتی نامه نیوز. ۱۳۹۳/۲/۱۵.

تاریخ تولد: ۱۳۳۷
محل تولد: تهران
مدرک تحصیلی: کارشناسی ارشد مدیریت صنعتی از دانشگاه تهران
توضیحات: در مهر ماه ۱۳۸۵ برکنار شد. او نخستین وزیر احمدی‌نژاد بود که مغضوب و اخراج شد.

۲. نام و نام خانوادگی: عبدالرضا مصری[۱]
تاریخ تولد: ۱۳۳۵
محل تولد: کرمانشاه
مدرک تحصیلی: دکترای زمین‌شناسی از دانشگاه تربیت معلم تهران
توضیحات: ۱۳۸۵/۸/۷ از مجلس رای اعتماد گرفت.

صنایع و معادن:

۱. نام و نام خانوادگی: علی‌رضا تهماسبی
تاریخ تولد: ۱۳۴۰
محل تولد: شیراز
مدرک تحصیلی: دکترای مهندسی مکانیک از کانادا
توضیحات: آبان ۱۳۸۶استعفا داد.

۲. نام و نام‌خانوادگی: علی اکبر محرابیان

---

۱. عبدالرضا مصری در دوره وزارتش با سرمایه چند میلیارد تومانی از طریق موسسه آتیه روزنامه‌ای به نام خورشید را برای تبلیغ مواضع دولت احمدی‌نژاد دایر کرد تا جانشین روزنامه ایران در صورت توقیف آن باشد. خورشید قرار بود با شمارگان ۵/۱ میلیون نسخه در روز منتشر و به رایگان توزیع شود. اما نتوانست جایی در خانواده مطبوعات ایران به دست آورد و در شش ماهگی غروب کرد.

تاریخ تولد: ۱۳۴۸
محل تولد: اراک
مدرک تحصیلی: مهندسی عمران

علوم، تحقیقات و فناوری:

نام و نام‌خانوادگی: محمد مهدی زاهدی
تاریخ تولد: ۱۳۳۳
محل تولد: کرمان
مدرک تحصیلی: دکترای ریاضی از دانشگاه کرمان

فرهنگ و ارشاد اسلامی:

نام و نام خانوادگی: محمد حسین صفار هرندی (سردار سرتیپ سپاه پاسداران)
تاریخ تولد: ۱۳۳۲
محل تولد: تهران
مدرک تحصیلی: دانشکده فرماندهی و ستاد سپاه پاسداران
توضیحات: ۱۳۸۸/۵/۴ از این سمت برکنار شد. اما در هشت روز باقی از عمر کابینه، ناگزیر در سمتش ابقا شد.[۱]

کار و امور اجتماعی:

نام و نام‌خانوادگی: محمد (علی نقی) جهرمی
تاریخ تولد: ۱۳۳۷

---

۱. وقتی مشخص شد با رفتن صفار هرندی از کابینه، اخذ مجدد رای اعتماد کابینه از مجلس، ضرورت می‌یابد دفتر رییس جمهوری صدور حکم عزل او را تکذیب کرد.

محل تولد: تهران
مدرک تحصیلی: دکترای مدیریت استراتژیک

کشور:

۱. نام و نام خانوادگی: مصطفی پور محمدی (حجت‌الاسلام)
تاریخ تولد: ۱۳۳۸
محل تولد: قم
مدرک تحصیلی: تحصیلات حوزوی (معادل دکترا)
توضیحات: اردی‌بهشت ۱۳۸۷ به حکم رییس جمهوری برکنار شد.[۱]

۲. نام و نام خانوادگی: مهدی هاشمی
تاریخ تولد: ۱۳۴۲
محل تولد: تهران
مدرک تحصیلی: کارشناسی معماری
توضیحات: از ۲۸ اردی‌بهشت ۱۳۸۷ تا ۱۵ امرداد ماه همان سال، کمتر از سه ماه، سرپرست وزارت‌خانه بود.

۳. نام و نام‌خانوادگی: علی (عوض‌علی) کردان
تاریخ تولد: ۱۳۳۷/۸/۱
محل تولد: ساری

---

۱. پورمحمدی پنج سال بعد، که در مجلس شورای اسلامی برای تصدی وزارت دادگستری در کابینه حسن روحانی سخن می‌گفت، دلیل برکناری خود را از وزارت کشور در کابینه یکم احمدی‌نژاد، اعتراض به اختلاس‌های گسترده در دوره او خواند.

مدرک تحصیلی: نامعلوم
توضیحات: ۱۳۸۷/۵/۱۵ از مجلس شورای اسلامی رای اعتماد گرفت. ۱۳۸۷/۸/۱۴ با رای نمایندگان مجلس استیضاح[۱] و از وزارت بر کنار شد. ۱۳۸۸/۹/۱ درگذشت.

۴. نام و نام‌خانوادگی: صادق محصولی[۲]
تاریخ تولد: ۱۳۳۸
محل تولد: ارومیه
مدرک تحصیلی: کارشناسی ارشد مدیریت بازرگانی
توضیحات: از ۱۳۸۷/۸/۲۸ عهده‌دار این سمت شد.

مسکن و شهرسازی:

نام و نام خانوادگی: محمد سعیدی کیا[۳]
تاریخ تولد: ۱۳۲۵
محل تولد: اصفهان
مدرک تحصیلی: کارشناسی ارشد راه و ساختمان از دانشگاه امیر کبیر

---

۱. احمدی‌نژاد موقع معرفی کردان به مجلس سخنی را از مقام معظم رهبری نقل کرد که جنجال ساخت. دوره وزارت کشور کردان به چهار ماه نکشید. برای آگاهی بیشتر از ماجرای استیضاح کردان بنگرید به استیضاح‌ها در انتهای همین بخش کتاب.
۲. گفته می‌شد که محصولی، یار میلیاردر احمدی‌نژاد، باجناق علی اکبر ولایتی است.
۳. وقتی سعیدی کیا در کابینه احمدی‌نژاد هم به وزارت رسید در محافل لقب «شیخ الوزرا» گرفت. او دارای حد نصاب بیشترین دوره‌های تصدی وزارت در جمهوری اسلامی شده بود. بعدها که از کابینه احمدی‌نژاد خارج شد سخنانی به نقل از او، و از مشاهداتش در اطراف رفتار سیاسی و اعتقادات نامستحسن احمدی‌نژاد نقل شد.

نفت[۱]:

۱. نام و نام خانوادگی: کاظم وزیری هامانه[۲]
تاریخ تولد: ۱۳۲۴
محل تولد: یزد
مدرک تحصیلی: کارشناسی ارشد مدیریت دولتی
توضیحات: ۱۳۸۶/۵/۲۱ برکنار شد.

۲. نام و نام خانوادگی: غلام‌حسین نوذری[۳]
تاریخ تولد: ۱۳۳۳
محل تولد: نودان از توابع کازرون
مدرک تحصیلی: کارشناسی ارشد مدیریت صنعتی از دانشگاه تهران
توضیحات: از ۱۳۸۶/۸/۲۳ عهده‌دار این سمت شد.

نیرو:

نام و نام خانوادگی: پرویز فتاح قره‌باغی
تاریخ تولد: ۱۳۴۰
محل تولد: ارومیه
مدرک تحصیلی: کارشناسی ارشد صنایع از دانشگاه امام حسین در تهران

---

۱. علی سعیدلو نخستین شخص پیشنهادی احمدی‌نژاد برای وزارت نفت بود که به دلیل بی تجربگی در صنعت نفت رای اعتماد نگرفت. صادق محصولی، دومین وزیر پیشنهادی بود که به دلیل مخالفت مجلس، پیشاپیش از احراز این سمت انصراف داد. محسن تسلطی هم سومین وزیر پیشنهادی بود که از مجلس رای اعتماد نگرفت.
۲. وزیری‌هامانه چهارمین وزیر پیشنهادی احمدی‌نژاد برای وزارت نفت بود که توانست از مجلس رای‌اعتماد بگیرد. وی مدتی بعد به‌حکم رییس‌جمهوری برکنار شد.
۳. بعد از برکناری وزیری هامانه، غلامحسین نوذری با رای بالایی به وزارت رسید.

برخی از معاونان رییس جمهوری و دیگر صاحبان مناصب در این کابینه

معاون اول رییس جمهوری:

نام و نام خانوادگی: پرویز داوودی
تاریخ تولد: ۱۳۳۱
محل تولد: تهران
مدرک تحصیلی: دکترای اقتصاد از امریکا

رییس دفتر رییس جمهوری:

نام و نام خانوادگی: غلام‌حسین الهام
تاریخ تولد: ۱۳۳۸
محل تولد: اندیمشک
مدرک تحصیلی: دکترای حقوق جزا از دانشگاه تربیت مدرس تهران
توضیحات: ـ

مشاور ارشد رییس جمهوری:

نام و نام خانوادگی: مجتبی ثمره هاشمی[1]
تاریخ تولد: ـ
محل تولد: کرمان
مدرک تحصیلی: ـ

---

۱. ثمره هاشمی، خواهر زاده محمد جواد باهنر، نخست وزیر فقید، و محمد رضا باهنر، نایب فعلی رییس مجلس شورای اسلامی است. وی عنصر متنفذی در دستگاه احمدی‌نژاد بود و گفته می‌شد مبتکر برخی از کارهای متفاوت و جنجالی رییس جمهوری از قبیل نگارش نامه به سران ممالک خارجی است.

معاون رییس جمهوری و رییس سازمان میراث فرهنگی و گردشگری:

نام و نام خانوادگی: اسفندیار رحیم مشایی[1]

تاریخ تولد: آبان ۱۳۳۹

محل تولد: مشا از توابع رامسر

مدرک تحصیلی: مهندسی الکترونیک از دانشگاه اصفهان

رییس سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی:

نام و نام خانوادگی: فرهاد رهبر

تاریخ تولد: ۱۳۳۸/۷/۱۴

محل تولد: سمنان

مدرک تحصیلی: دکترای اقتصاد نظری از دانشگاه تهران

مشاور رییس جمهوری و رییس مرکز امور زنان و خانواده:

نام و نام خانوادگی: نسرین سلطان‌خواه

تاریخ تولد: ۱۳۴۲

محل تولد: تهران

مدرک تحصیلی: دکترای ریاضی از دانشگاه شریف تهران

---

۱. از جنجال‌سازترین و پر حاشیه‌ترین عناصر پیرامون احمدی‌نژاد بود. حواشی وی در روش و مرام سیاسی به مرور برجسته‌تر شد. تا آن که پس از مدتی به واضع مکتب ایرانی ـ در برابر مکتب اسلام ـ و رهبر جریان موسوم به انحرافی شهرت یافت. وی برای شرکت در انتخابات ریاست جمهوری در سال ۱۳۹۲ نام نویسی کرد. اما صلاحیتش تایید نشد.

معاون رییس جمهوری و رییس سازمان حفاظت از محیط زیست:

نام و نام خانوادگی: فاطمه واعظ جوادی[۱]

تاریخ تولد: ـ

محل تولد: ـ

مدرک تحصیلی: ـ

توضیحات: مهر ماه ۱۳۸۴ به این سمت منصوب شد. تا پایان کار این کابینه در این سمت ماند.

رییس بازرسی ریاست جمهوری:

نام و نام خانوادگی: داوود احمدی‌نژاد[۲] (سرتیپ سپاه پاسداران)

تاریخ تولد: ۱۳۲۸/۱۲/۲۲

محل تولد: آرادان، از توابع استان سمنان

مدرک تحصیلی: لیسانس علوم سیاسی. تحصیلات نظامی

توضیحات: امرداد ماه ۱۳۸۷ بنا به اختلاف با رییس جمهوری، از سمت خود کناره گرفت.

---

۱. خانم واعظ جوادی پس از انتصاب در سازمان محیط زیست، همسرش مجید یزدانی را به سمت مشاور و بازرس ویژه رییس سازمان منصوب کرد. روزنامه آرمان، ۱۳۹۱/۸/۳۰. یک بار شایع شد که نامبرده به اتهام اختلاس بازداشت شده است. بنگرید به: پایگاه اینترنتی خبرگزاری فارس. ۱۳۸۶/۵/۲۴. گفته می‌شود که خانم جوادی برادر زاده آیت‌الله عبدالله جوادی آملی است.

۲. سال ۱۳۹۲ در انتخابات ریاست جمهوری ثبت نام کرد و سپس انصراف داد. ۱۲ مهر ۱۳۹۶ پس از مدتی بیماری قلبی، در تهران درگذشت.

استیضاح‌ها در کابینه اول احمدی‌نژاد

۱. **محمد رضا اسکندری**، وزیر کشاورزی، نخستین وزیر در این کابینه و پانزدهمین وزیری بود که در جمهوری اسلامی استیضاح شد.

دلایل استیضاح: اجرا نشدن وعده‌های زمان اخذ رای اعتماد از مجلس/ ناتوانی در تامین امنیت غذایی/ بی‌توجهی به اهل تجربه/ بی‌توجهی به مزیت‌های نسبی کشور و نادیده گرفتن توسعه مبتنی بر دانایی/علوم توسعه و کارآفرینی/ عدم ارتقای بهره‌وری عوامل تولید/بی‌توجهی به مسوولیت خویش در قبال مجلس/ضعف صنایع تبدیلی و کوچک/ واردات بی‌رویه محصولات کشاورزی/ سوءمدیریت و ضعف مدیران استانی کاهش خرید گندم از کشاورزان گندم در بیشتر استان‌ها.

اسکندری در تاریخ ۱۳۸۵/۷/۲۶ در مجلس شورای اسلامی به دفاع از عملکرد خود پرداخت. او با ۱۴۲ رای موافق در برابر ۹۸ رای مخالف توانست نمایندگان مجلس را به ادامه وزارت خود قانع سازد.

۲. **محمود فرشیدی**، وزیر آموزش و پرورش دومین وزیر این کابینه و شانزدهمین وزیر در جمهوری اسلامی بود که استیضاح شد.

دلایل استیضاح: طرح سئوالات توهین آمیز به پیامبر اسلام در یکی از آزمون‌ها/ برخورد نادرست با اعتراضات صنفی معلمان/ ناآشنایی با کار.

فرشیدی در تاریخ ۱۳۸۶/۲/۲۶ در مجلس شورای اسلامی به دفاع از عملکرد خود پرداخت. وی با اخذ ۱۳۲ رای موافق در برابر ۸۹ رای مخالف توانست به کار در این وزارتخانه ادامه دهد. ۱۷ نماینده هم به او رای ممتنع دادند.

۳. **علی کردان،** وزیر کشور در این کابینه سومین، و در تاریخ کابینه‌های جمهوری اسلامی، هفدهمین وزیری بود که استیضاح شد.

دلایل استیضاح: جعل مدرک دکترای افتخاری دانشگاه آکسفورد انگلستان/ بی‌توجهی به تذکرات مجلس و اصرار او و رییس‌جمهوری به ابقای وی در این سمت/ دروغ‌گویی در محضر نمایندگان و سوگند دروغ / دریافت حقوق با مدارک نامعتبر/ عضویت در هیات علمی دانشگاه آزاد اسلامی با مدارک نامعتبر

کردان در تاریخ ۱۳۸۷/۸/۱۴ در مجلس شورای اسلامی به دفاع از عملکرد خود پرداخت. استیضاح او هم از پر سروصداترین استیضاح‌ها در جمهوری اسلامی بود. موضوع مدرک جعلی دانشگاهی در دوره چند ماهه تصدی او در وزارت کشور علاوه بر تکرار زیاده از حد در رسانه‌های گروهی حتی به حرف و حدیث در سر هر کوی و بازار هم کشید و برای آن، از باب ریشخند و هجو، لطیفه‌ها پرداخته شد. اما کردان تا روز موعود که در مجلس شورای اسلامی حاضر شد یک بار هم در مقام دفاع و پاسخگویی بر نیامد و با جدیت در وزارت کشور به کار ادامه داد.

دفاعیات کردان در مجلس البته نمایندگان را متقاعد نکرد و او از کار برکنار گردید. کردان سابقه معاونت علی لاریجانی در دوره ریاست او بر سازمان صدا و سیما را در کارنامه‌اش داشت. اما در روز استیضاح تنها ماند. از سوی کسی، از رییس سابقش گرفته تا دیگرانی که احتمال کمکی از سوی ایشان می‌رفت، کمترین صدایی به پشتیبانی او برنخاست. تنها ماندن کردان در گرداب هایلی که برایش برپا شد و او را در خود غرق کرد حدس‌هایی را قوت می‌بخشید در اطراف این که شاید به محدوده‌های ممنوعه‌ای پا نهاده بوده است. اما این‌ها فقط حدس بود، و ماند. اتهام استفاده او از مدرک جعلی، نه اتهام بی‌سابقه‌ای در ایران آن

سال‌ها بود و نه در خور آن هیاهو. علی کردان، کما بیش، سالی پس از آن استیضاح پر هیاهو و بی‌سابقه زنده ماند و سرانجام در سکوت و فراموشی درگذشت. عده‌ای از مردم زادگاهش، ساری، البته به احترام او سوگواری بر پا کردند. محمد رضا رحیمی، معاون اول وقت رییس جمهوری[1] در مراسم خاک‌سپاری کردان در ساری حاضر شد.

۱. رحیمی در کابینه بعدی معاون اول رییس جمهوری بود. وفات آقای کردان مقارن با تصدی کابینه بعدی بود.

برخی از رخدادهای مهم همزمان با این کابینه

۲۷ خرداد ۱۳۸۴ : برگزاری انتخابات ریاست جمهوری. بـرای شـرکت در این انتخابات ۱۰۱۴ نفر نام نویسی کردند که باز هـم حـد نـصاب تـازه و حیرت آوری بود. اما صلاحیت هشت تن تایید شد. امـا در انتخابـاتی کـه برگزار شد نتیجه لازم حاصل نگردید و انتخابات به دور دوم کشیده شـد. در دور اول آن انتخابات اکبر هاشمی رفسنجانی با ۶ میلیون و ۱۹۰ هزار و ۱۲۲ رای و محمود احمدی‌نژاد با ۵ میلیون و ۷۱۸ هزار و ۱۲۹ رای به ترتیب اول و دوم شدند. اما در دور دوم انتخابات در ۳ تیر ۱۳۸۴ محمود احمدی‌نژاد با ۱۷ میلیون و ۲۴۸ هزار و ۷۸۲ رای برنده شد.

۴ آبان ۱۳۸۴: انکار هولوکاست و پیش بینی پاک شدن اسراییل از نقشه دنیا از سوی احمدی‌نژاد

۱۱آبان ۱۳۸۴: تصویب آیین نامه واگذاری سهام عدالت

۲۵ دی ۱۳۸۴: ارائه طرح وام دادن بـه بنگـاه هـای زودبـازده در بودجـه سال ۱۳۸۵

۱۵ بهمن ۱۳۸۴: تصمیم آژانس بین المللی انرژی هسته‌ای بـرای ارجـاع پرونده هسته ای ایران به شورای امنیت ملل متحد

۹ امرداد ۱۳۸۵: صدور نخستین قطعنامه شورای امنیـت ملـل متحـد در باره پرونده هسته ای ایران

۲۴ آذر ۱۳۸۵: انتخابات سومین دوره شوراهای اسـلامی شـهر و روسـتا.

۱۸ تیر ۱۳۸۶: انحلال سازمان مدیریت و برنامه ریـزی بـه حکـم ریـیس وقت جمهوری اسلامی

۷ خرداد ۱۳۸۷: آغاز به کار مجلس هشتم با اکثریـت اصـولگرایان در آن.

۱۵ آبان ۱۳۸۷: پیام تبریک احمدی‌نژاد به اوباما رییس جدید جمهـوری ایالات متحده آمریکا

اول فروردین ۱۳۸۸: صدور پیام اوباما به مردم و رهبران ایران به مناسبت عید نوروز ایرانیان. وی در این پیام به زبان فارسی گفت: عید شما مبارک.

کابینه سیزدهم

مدت کابینه: از ۱۳۸۸/۵/۱۲ تا ۱۳۹۲/۵/۱۲
رییس جمهوری: محمود احمدی‌نژاد
تولد: سمنان، آرادان از توابع گرمسار، ۱۳۳۵
نام پدر: احمد
شغل پدر: آهنگر
تحصیلات: دکترای مهندسی برنامه‌ریزی و حمل و نقل از دانشگاه علم و صنعت در تهران
گرایش سیاسی: اصولگرایی، شاخه‌ای از راست‌گرایان تندروی مذهبی در جمهوری اسلامی

اجمالی در باره این کابینه

دومین کابینه محمود احمدی‌نژاد در ۱۴ امرداد ماه ۱۳۸۸ آغاز بـه کـار کرد. احمدی‌نژاد در این دوره پاره‌ای دیگر از اصلاحات اداری را مطابق بـا قانون پنجم و در امر کاستن از عـدد وزارت‌خانـه‌هـا بـه اجـرا درآورد. در همان چارچوب بود که در تاریخ ۱۳۹۰/۲/۲۴ سه وزیر نفت، کار، تعاون و رفـاه اجتمـاعی، و صـنعت و معـدن را بـر کنـار کـرد تـا راه تـشکیل وزارت‌خانه‌های جدید باز شود. اما سوای این‌ها کار دولت در این دوره بـه سراشیب نابه‌سامانی افتاد. روز ۲۵ اردیبهشت ۱۳۹۰ محمـد تقـی رهبـر، نماینده مجلس به پایگاه اینترنتی خانه ملت گفت که نماینـدگان در پـی وقایع اخیر قصد استیضاح ریـیس جمهـوری را داشـتند کـه آقـای علـی لاریجانی، رییس مجلس، با تدبیر نمایندگان را آرام کردند.

رییس جمهوری در تیر ماه ۱۳۹۰ قـصد ادغـام هـشت وزارت‌خانـه را داشت تا به عوض آن، چهار وزارت‌خانه جدید تاسیس کند. امـا مخالفـت شورای نگهبان و مجلس شورای اسلامی مانع تحقق مقصود او شد.

تنش سیاسی در بهمن ماه ۱۳۹۰ و موقعی به اوج رسید کـه از یـک سو پای محمد رضا رحیمی به خبرها کشیده شد. روزنامه‌های منتشره در ۱۳۹۰/۱۱/۱۹ نوشتند که معاون اول رییس جمهوری تحت بازپرسی قرار

گرفته است. بازپرسی از او در باره مفاسد مالی بوده و این کار در دفتر وزیر دادگستری انجام شده است.

از سوی دیگر در همان بهمن ماه ۱۳۹۰ اعلام شد که مجلس شورای اسلامی طرح سوال از رییس جمهوری را تصویب کرده و قرار است که این طرح پس از انتخابات مجلس در ۱۳۹۰/۱۲/۱۲ عملی شود. شش ماه پس از آن در پنجم تیر ماه ۱۳۹۱ نامه‌ای با یک صد امضا از نمایندگان مجلس با موضوع سوال از رییس جمهوری تقدیم هیات رییسه مجلس شد. نشانه دیگری از آن که مجلس در صدر همه دستگاه‌هایی قرار دارد که نمی‌توانند از اعمال رییس جمهوری چشم بپوشند. اما روز ۲۷ مهر ماه ۱۳۹۱ محمد رضا باهنر گفت که بزرگان نظام، کش دادن سوال از رییس جمهوری را به صلاح ندانسته‌اند و مساله منتفی است.

روز ۱۴ آبان ماه طرح سوال از رییس جمهوری با ۷۷ امضا بار دیگر در مجلس به میان کشیده شد. سه روز پیش از آن یکی از نزدیکان رییس جمهوری که به ریاست موزه ملی منصوب شده بود بازداشت و به اتهام تحصیل مال نامشروع به شش ماه حبس و پرداخت ۵۰ میلیون تومان وجه نقد محکوم شد.

مجلس شورای اسلامی که علی لاریجانی بر کرسی ریاست آن نشسته بود، به جد، سر در پی مهار رییس جمهوری داشت. لاریجانی در ۱۳۹۱/۱۰/۱۷ قانون ممنوعیت ادغام وزارت‌خانه‌ها را که در ۱۳۹۱/۹/۲۱ به تصویب مجلس رسیده بود به رییس جمهوری ابلاغ کرد. در بهمن ماه همان سال دیوان محاسبات و دیوان عدالت اداری هم به مخالفت با اعمال رییس جمهوری برخاستند. روز دوم بهمن ماه ۱۳۹۱ دیوان محاسبات حکم به انفصال محمود بهمنی، رییس کل بانک مرکزی، از خدمات دولتی داد. در آخر وقت اداری همان روز اعلام شد که حکم صادره برای

آقای بهمنی دایمی نیست و برای یک سال است. روز ۲۶ بهمن ماه ۱۳۹۱ دیوان، ریاست سعید مرتضوی در سازمان تامین اجتماعی را غیرقانونی اعلام کرد.

این ماجراها پایانی نداشت... .

صورت اعضای سیزدهمین کابینه در جمهوری اسلامی

رییس جمهوری: محمود احمدی‌نژاد

آموزش و پرورش:

نام و نام خانوادگی: حمید رضا حاجی بابایی
تاریخ تولد: ۱۳۳۸
محل تولد: همدان
مدرک تحصیلی: دکترای الهیات از دانشگاه آزاد اسلامی
توضیحات: تا پایان کابینه این کابینه در این سمت ماند.

ارتباطات و فناوری اطلاعات:

۱. نام و نام خانوادگی: رضا تقی‌پور
تاریخ تولد: ۱۳۳۶
محل تولد: مراغه
مدرک تحصیلی: مهندسی صنایع از دانشگاه علم و صنعت در تهران
توضیحات: ۱۳۹۱/۹/۱۱ به حکم رییس جمهوری برکنار شد. وزیر راه و شهرسازی سرپرست این وزارت‌خانه شد.

۲. نام و نام خانوادگی: علی نیکزاد ثمرین
تاریخ تولد: ۱۳۴۴
محل تولد: اردبیل
مدرک تحصیلی: مهندسی عمران از دانشگاه علم و صنعت در تهران
توضیحات: نیکزاد ثمرین با حفظ سمت وزارت راه و شهرسازی، از آذر ماه

۱۳۹۱ سرپرست این وزارت‌خانه شد. در ۲۴ دی ماه همان سال حسین مظفر، معاون نظارت مجلس نامه‌ای به رییس جمهوری نوشته و طی آن سرپرستی نیکزاد ثمرین را در وزارت ارتباطات غیر قانونی اعلام و درخواست معرفی وزیری برای این وزارت‌خانه کرد[۱].

۳. نام و نام‌خانوادگی: محمد حسن نامی (سرتیپ ارتش)[۲]
تاریخ تولد: ۱۳۲۳
محل تولد: دلیجان
مدرک تحصیلی: دکترای جغرافیای سیاسی از دانشگاه آزاد اسلامی تهران. دکترای مدیریت استراتژیک از دانشگاه دفاع ملی. دکترای مدیریت کشورداری از دانشگاه کیم ایل سونگ کره شمالی
توضیحات: از ۱۳۹۱/۱۱/۱۵ مقارن با آخرین ماه‌های عمر این کابینه به سرپرستی این وزارتخانه منصوب شد و در ۱۳۹۱/۱۲/۸ از مجلس رای اعتماد گرفت.

اطلاعات:

نام و نام‌خانوادگی: حیدر مصلحی (حجت‌الاسلام)
تاریخ تولد: ۱۳۳۶
محل تولد: شهرضا

---

۱. خبرگزاری مهر. ۱۳۹۱/۱۰/۲۴.
۲. نشاندن یک سرتیپ ارتش بر مسند وزارت از دیگر کارهایی بود که از مانند احمدی‌نژادی برمی‌آمد. از آغاز استقرار جمهوری اسلامی، جز در دوران جنگ تحمیلی، هیچ یک از عناصر ارتشی به سمت وزارت نرسید. دکتر نامی در همان مدت کوتاه وزارت، اظهار نظرهای غریبی کرد. از جمله یک بار در جشنواره ملی ارتباطات و فناوری اطلاعات اظهار داشت که صدا و تصویر امام زمان از لایه‌ای بالاتر از فیبر نوری برای تمام جهان ارسال می‌شود. خبرگزاری مهر. ۱۳۹۲/۲/۲۸.

مدرک تحصیلی: حوزوی. کارشناسی ارشد الهیات و معارف اسلامی از موسس آموزشی امام خمینی در قم.
توضیحات: در ۱۳۹۱/۱/۲۹ بنا به اختلاف نظر با رییس جمهوری استعفا داد. اما به حکم رهبری موظف به ادامه کار و حضور در کابینه شد[۱].

امور اقتصادی و دارایی:

نام و نام خانوادگی: شمس‌الدین حسینی
تاریخ تولد: ۱۳۴۶
محل تولد: تنکابن
مدرک تحصیلی: دکترای اقتصاد از دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات در تهران
توضیحات: تا پایان کار این کابینه در این سمت ماند.

امور خارجه:

۱. نام و نام خانوادگی: منوچهر متکی[۲]
تاریخ تولد: ۱۳۲۳/۲/۲۲
محل تولد: بندرگز
مدرک تحصیلی: کارشناسی علوم اجتماعی از هند
توضیحات: عضو جامعه اسلامی مهندسین. از اعضای موسس کانون فارغ‌التحصیلان شبه قاره هند. ۱۳۸۹/۹/۲۲ در حین ماموریت در کشور

---

۱. با استمرار وزارت آقای مصلحی، ماجرای خانه‌نشینی ۱۱ روزه احمدی‌نژاد پیش آمد که در اعتراض به بازگشت وزیر اطلاعات، بر خلاف نظر وی، به کابینه بود.
۲. وی در دوره وزارتش سمت مدیرکلی حقوق بشر و امور زنان وزارت‌خانه را به همسرش، طاهره نظری مهر، داده بود. خانم نظری، دکترای داروسازی دارد.

سنگال به دستور رییس جمهوری از کار برکنار شد.[۱]

۲. نام و نام خانوادگی: علی اکبر صالحی[۲]
تاریخ تولد: ۱۳۲۸/۱/۴
محل تولد: کربلا
مدرک تحصیلی: دکترای مهندسی هسته‌ای از دانشگاه ام. آی. تی. امریکا
توضیحات: تا پایان کار این دولت در این سمت ماند.[۳]

بهداشت، درمان و آموزش پزشکی:

۱. نام و نام خانوادگی: مرضیه وحید دستجردی[۴]
تاریخ تولد: ۱۳۳۸
محل تولد: تهران
مدرک تحصیلی: دکترای زنان و زایمان از دانشگاه علوم پزشکی تهران
توضیحات: ۱۳۹۱/۱۰/۷ با حکم رییس جمهوری برکنار شد.

---

۱. برکناری منوچهر متکی در ضمن ماموریتش به کشور افریقایی سنگال، یکی از خلاف عرف‌ترین، بی سابقه‌ترین و جنجالی‌ترین کارها بود که از رییس وقت دولت سر زد. متکی در عین حال، با سابقه ۵ سال و ۴ ماه وزارت، طولانی‌ترین دوره وزارت را در کابینه‌های احمدی‌نژاد داشت. وی در انتخابات ریاست جمهوری سال ۱۳۹۲ نامزد شد، اما صلاحیتش تایید نشد.
۲. مهر ماه ۱۳۹۱ خبری منتشر شد که همسر دکتر صالحی هم در وزارت امور خارجه دفتر کار دارد. روزنامه آرمان. ۳۰/ ۸/ ۱۳۹۱ . نام این خانم، زهرا رادا است.
۳. صالحی بعدها گفت که موقع سخنرانی در دانشگاه شریف، با پیامک خبردار شده که به وزارت منصوب شده است. (ایسنا. ۲۰ اسفند ۱۳۹۴).
۴. دستجردی نخستین زن وزیر در جمهوری اسلامی و سومین زن وزیر در ایران معاصر است. پیش‌تر از او، فرخ‌رو پارسای و مهناز افخمی در حکومت سابق وزیر شده بودند. پدرش سیف الله وحید دستجردی، قبلا رییس هلال احمر جمهوری اسلامی بود.

۲. نام و نام خانوادگی: محمد حسن طریقت منفرد
تاریخ تولد: ۱۳۲۵
محل تولد: تهران
مدرک تحصیلی: دکترای تخصصی چشم پزشکی از آلمان
توضیحات: ۱۳۹۱/۱۲/۲۷ در آخرین ماه‌های عمر این کابینه با تفاضل فقط یک رای از مجلس شورای اسلامی رای اعتماد گرفت.

تعاون، کار و رفاه اجتماعی:[1]

۱. نام و نام خانوادگی: محمد عباسی
تاریخ تولد: ۱۳۳۷
محل تولد: گرگان
مدرک تحصیلی: کارشناسی ارشد مدیریت دولتی از دانشگاه آزاد اسلامی تهران

۲. نام و نام خانوادگی: صادق محصولی
تاریخ تولد: ۱۳۳۸
محل تولد: ارومیه
مدرک تحصیلی: کارشناسی ارشد مدیریت بازرگانی
توضیحات: از ۱۳۸۸/۸/۲۵ عهده‌دار این سمت شد و در ۱۳۹۰/۲/۲۴ به حکم رییس جمهوری برکنار شد.

---

۱. در ۱۳۹۰/۴/۸ وزارت رفاه و تامین اجتماعی بنا به مصوبه مجلس شورای اسلامی با وزارت‌خانه کار و وزارت‌خانه تعاون ادغام شد و وزارت‌خانه جدیدی با نام «تعاون، کار و رفاه اجتماعی» تشکیل شد.

۳. نام و نام خانوادگی: عبدالرضا شیخ الاسلامی
تاریخ تولد: ۱۳۴۶
محل تولد: کجور از توابع چالوس
مدرک تحصیلی: دکترای مهندسی عمران از دانشگاه علم و صنعت تهران
توضیحات: از ۱۳۹۰/۵/۱۲ تا ۱۳۹۱/۱۱/۱۵ عهده‌دار این سمت بود. در این تاریخ استیضاح و برکنار شد. ۱۳۹۱/۱۱/۲۵ به معاونت اجتماعی رییس جمهوری منصوب شد.

۴. نام و نام خانوادگی: اسدالله عباسی
تاریخ تولد: -
محل تولد: -
مدرک تحصیلی: -
توضیحات: در ۱۳۹۱/۱۱/۱۶ سرپرست شد. در ۱۳۹۲/۲/۱۵ با اخذ رای اعتماد از مجلس شورای اسلامی عهده‌دار وزارت شد.

جهاد کشاورزی:

نام و نام خانوادگی: صادق خلیلیان[1]
تاریخ تولد: ۱۳۳۸
محل تولد: اهواز
مدرک تحصیلی: دکترای اقتصاد منابع طبیعی از دانشگاه تربیت مدرس در تهران

---

۱. صادق خلیلیان هم از جمله وزیران احمدی‌نژاد بود که در آخرین روز از مهلت ثبت نام نامزدهای انتخابات ریاست جمهوری در سال ۱۳۹۲ برای شرکت در آن انتخابات نام نویسی کرد. اما صلاحیتش برای شرکت در انتخابات تایید نشد.

دادگستری:

نام و نام خانوادگی: مرتضی بختیاری[1]
تاریخ تولد: ۱۳۳۱
محل تولد: مشهد
مدرک تحصیلی: حوزوی

دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح:

نام و نام خانوادگی: احمد وحیدی (سردار سرتیپ سپاه پاسداران)
تاریخ تولد: ۱۳۳۷
محل تولد: شیراز
مدرک تحصیلی: کارشناسی ارشد صنایع

راه، مسکن و شهرسازی[2]:

۱. نام و نام خانوادگی: حمید بهبهانی
تاریخ تولد: ۱۳۱۹
محل تولد: فارس
مدرک تحصیلی: دکترای تخصصی عمران از امریکا
توضیحات: ۱۳۸۹/۱۱/۱۲ با استیضاح مجلس برکنار شد.

۲. نام و نام‌خانوادگی: علی نیکزاد ثمرین[3]

---

۱. از کابینه دوم موسوی تا به این زمان، نخستین باری بود که با انتصاب مرتضی بختیاری به وزارت دادگستری یک نفر غیر روحانی عهده‌دار این سمت می‌شد.
۲. مجلس شورای اسلامی در تاریخ ۱۳۹۰/۳/۱۱ به ادغام وزارت‌خانه‌های راه و ترابری با مسکن و شهرسازی و تاسیس «وزارت راه، مسکن و شهرسازی» رای داد.
۳. وی نخست به سرپرستی وزارت راه و ترابری گمارده شد و با تاسیس وزارت‌خانه جدید، وزیر آن شد. امرداد ماه ۱۳۹۱ خودروی حامل او، در جاده تهران به دماوند

تاریخ تولد: ۱۳۴۴
محل تولد: اردبیل
مدرک تحصیلی: مهندسی عمران از دانشگاه علم و صنعت در تهران
توضیحات: از ۱۳۹۰/۴/۵ عهده‌دار وزارت شد.

صنعت، معدن و تجارت:[۱]

۱. نام و نام خانوادگی: علی اکبر محرابیان[۲]
تاریخ تولد: ۱۳۴۸
محل تولد: اراک
مدرک تحصیلی: مهندسی عمران
توضیحات: در ۱۳۹۰/۲/۲۴ به حکم رییس جمهوری برکنار شد.

۲. نام و نام خانوادگی: مهدی غضنفری خوانساری[۳]

واژگون شد. به وی و دیگر سرنشینان خودرو آسیبی نرسید. نقل از روزنامه جمهوری اسلامی. ۱۳۹۱/۵/۱۹. این روزنامه در همان شماره خبر از سوء قصد با کارد به یکی از معاونان وزیران در محل سکونت وی داده اما نام و نشانی او را نیاورده بود.
۱. این وزارت‌خانه در تاریخ ۱۳۹۰/۴/۸ با تصویب مجلس شورای اسلامی و از ادغام دو وزارت‌خانه «صنایع و معادن» و «بازرگانی» تشکیل شد.
۲. دادگاه عمومی تهران در امرداد ماه ۱۳۸۸ علی اکبر محرابیان را به تقلب در ثبت اختراع اتاق امن زلزله محکوم کرد. اختراع در سال ۱۳۸۲ به نام فرزاد سلیمی ثبت شده بود. حکم تقلب بعدتر نقض و محرابیان تبرئه شد. برادری از او به نام علی اصغر محرابیان در این کابینه مشاور وزیر و مدیر کل حوزه وزارتی در وزارت کشور بود.
۳. روزنامه تهران امروز در شماره ۱۳۹۰/۱۰/۲۰ خبر داد که معاون وزیر صنعت، معدن و تجارت به اتهام مسایل اقتصادی و ارتباط سوء با جریان انحرافی و دخالت در اختلاس سه هزار میلیارد تومانی بازداشت شده است. نام آن معاون اعلان نشد. صفدر رحمت آبادی، معاون پارلمانی این وزارت‌خانه هم در ۱۳۹۲/۸/۱۹ به ضرب گلوله در خیابان گلبرگ تهران به قتل رسید. ویژه نامه نوروزی ۱۳۹۳ آفتاب یزد. ص۳۳۴.

تاریخ تولد: ۱۳۳۹

محل تولد: الیگودرز

مدرک تحصیلی: دکترای مهندسی صنایع از استرالیا

توضیحات: از ۱۳۹۰/۲/۲۵ سرپرست و از ۱۳۹۰/۵/۱۲ عهده‌دار سمت وزارت شد.

علوم، تحقیقات و فناوری:

نام و نام خانوادگی: کامران دانشجو[۱]

تاریخ تولد: ۱۳۳۶

محل تولد: دامغان

مدرک تحصیلی[۲]: بنگرید به توضیحات در پانویس همین صفحه

فرهنگ و ارشاد اسلامی:

نام و نام خانوادگی: محمد حسینی

تاریخ تولد: ۱۳۴۰

---

۱. یکی از برادران کامران دانشجو به نام خسرو دانشجو عضو شورای شهر تهران بود و در سال آخر کابینه دوم احمدی‌نژاد به ریاست واحد علوم و تحقیقات دانشگاه آزاد اسلامی منصوب شد. برادر دیگرش فرهاد دانشجو نیز در همان اوان به ریاست کل دانشگاه آزاد اسلامی منصوب شد. با پایان دوره وزارت کامران دانشجو آن دو برادرش هم از سمت‌هایی که در دانشگاه آزاد داشتند کنار گذاشته شدند. دانشجو در تاریخ ۱۳۹۰/۱/۲۸، حین حضور در نشست هیات دولت دچار سکته شد.

۲. در روزهایی که نوبت رای اعتماد به کامران دانشجو در مجلس رسید شبهات و تناقضاتی در باره مدرک تحصیلی وی طرح شد. وی در منبع مختلف دارای مدارک مختلف معرفی شده بود. از دکترای هوا و فضا گرفته تا دکترای بدون توضیح رشته از دانشگاه منچستر انگلستان و نیز اخذ مدرک پس از دفاع از رساله دکترا در ایران. خبرگزاری مهر در اول مهر ۱۳۸۸ به نقل از نشریه نیچر خبر داد که کامران دانشجو یک مقاله علمی را که اثر دانشمندان کره‌ای بوده به نام خود منتشر کرده است.

محل تولد: رفسنجان
مدرک تحصیلی: دکترای فقه و حقوق اسلامی

کار و امور اجتماعی[۱]:

نام و نام خانوادگی: عبدالرضا شیخ الاسلامی
تاریخ تولد: ۱۳۴۶
محل تولد: چالوس
مدرک تحصیلی: دکترای عمران از دانشگاه علم وصنعت تهران

کشور:

نام و نام خانوادگی: مصطفی محمد نجار[۲] (سردار سرتیپ سپاه پاسداران)
تاریخ تولد: ۱۳۳۵
محل تولد: تهران
مدرک تحصیلی: کارشناسی ارشد مدیریت اجرایی از سازمان مدیریت صنعتی

نفت:[۳]

۱. نام و نام خانوادگی: مسعود میر کاظمی[۴]

---

۱. بنگرید به پانویس وزارت‌خانه تعاون، کار و رفاه اجتماعی در همین کابینه.
۲. وی نخستین شخص نظامی بود که در جمهوری اسلامی عهده‌دار سمت وزارت کشور شد. پیش از او وزیر کشوری که نظامی بود، ارتشبد عباس قره‌باغی، وزیر کشور در کابینه شاپور بختیار بود.
۳. احمدی‌نژاد در این کابینه تصمیم به ادغام وزارت‌خانه‌های نفت و نیرو داشت که با مخالفت مجلس شورای اسلامی روبه‌رو شد و نتوانست این تصمیم را عملی کند.
۴. میرکاظمی در شهریور ۱۳۹۳ به اتهام دخالت در تولید بنزین آلوده در پتروشیمی، به دادسرای کارکنان دولت احضار شد.

تاریخ تولد: ۱۳۳۹
محل تولد: ـ
مدرک تحصیلی: دکترای صنایع از دانشگاه تربیت مدرس
توضیحات: ۹۰/۲/۲۴ به حکم رییس جمهوری برکنار شد. احمدی نـژاد از این تاریخ خود سرپرست وزارت نفت شد.

۲. نام و نام خانوادگی: محمود احمدی نژاد
تاریخ تولد: ۱۳۳۵
محل تولد: آرادان از توابع گرمسار در استان سمنان
مدرک تحصیلی: دکترای مهندسی برنامه‌ریزی و حمل و نقـل از دانـشگاه علم و صنعت در تهران
توضیحات: رییس جمهوری از ۱۳۹۰/۲/۲۴ سرپرستی ایـن وزارت‌خانـه را خود به عهده گرفت. شـورای نگهبـان در همـان تـاریخ اعـلام کـرد کـه سرپرستی رییس جمهوری در وزارت نفت غیر قانونی است.
نزدیک به سه هفته بعد، احمدی نـژاد سرپرسـتی بـرای ایـن وزارت‌خانـه معرفی کرد.

۳. نام و نام خانوادگی: محمد علی‌آبادی
تاریخ تولد: ۱۳۳۵
محل تولد: اراک
مدرک تحصیلی: کارشناسی ارشد راه و ساختمان از دانشگاه خواجه نصیر در تهران
توضـیحات: از ۱۳۹۰/۳/۱۲ بـه مـدت کمتـر از دو مـاه بـا حکـم رییـس

جمهوری سرپرست این وزارت‌خانه بود[۱].

۴. نام و نام‌خانوادگی: رستم قاسمی[۲] (سردار سرتیپ سپاه پاسداران)
تاریخ تولد: ۱۳۴۳
محل تولد: لامرد در استان فارس
مدرک تحصیلی: مهندسی عمران از دانشگاه صنعتی شریف تهران
توضیحات: ۱۳۹۰/۵/۱۲ از مجلس شورای اسلامی رای اعتماد گرفت.

نیرو:

نام و نام خانوادگی: مجید نامجو
تاریخ تولد: ۱۳۴۱
محل تولد: کرمان
مدرک تحصیلی: کارشناسی مهندسی عمران از دانشگاه کرمان

ورزش و جوانان[۳]:

نام و نام خانوادگی: محمد عباسی[۴]

---

۱. شرکت علی آبادی در نشست خرداد ماه ۱۳۹۰ سازمان اوپک، در حالی که ایران ریاست دوره‌ای سازمان را به عهده داشت، محمل انتقادات زیادی شد. برای آگاهی بنگرید به رسانه‌های چاپی و مجازی آن ایام.
۲. رستم قاسمی تنها عضو دولت پیشین بود که به کابینه حسن روحانی رفت و به حکم معاون اول رییس جمهوری به سمت مشاور معاون اول منصوب شد.
۳. این وزارت‌خانه در تاریخ ۱۳۸۹/۱۰/۸ از ادغام سازمان تربیت بدنی و سازمان ملی جوانان تاسیس شد.
۴. رییس جمهوری نخست، حمید سجادی را برای تصدی این وزارت‌خانه به مجلس شورای اسلامی معرفی کرد. اما او رای اعتماد نگرفت. محمد عباسی دومین وزیر پیشنهادی آقای احمدی‌نژاد برای این سمت بود که تا قبل از آن، عهده‌دار وزارت تعاون بود. او نخستین وزیر ورزش در تاریخ دولت‌های ایران است. عباسی، حدود سه

تاریخ تولد: ۱۳۳۷ .

محل تولد: گرگان

مدرک تحصیلی: کارشناسی ارشد مدیریت دولتی از دانشگاه آزاد اسلامی تهران

توضیحات: از تیر ماه ۱۳۹۰ سرپرست، و از امرداد ماه همان سال با اخذ رای اعتماد از مجلس وزیر این وزارت‌خانه شد.

سال بعد، در امرداد ماه ۱۳۹۲ پس از اجرای مراسم سوگند رییس جدید جمهوری اسلامی، و به رغم نزدیکی موعد تشکیل دولت جدید، تعداد ۴۵ حکم برای عضویت افرادی به عنوان اعضای هیات رییسه فدراسیون‌های مختلف ورزشی صادر کرد. یکی از آن میان برای فدراسیون ورزش‌های رزمی و به نام امیر احمدی‌نژاد، برادر رییس سابق جمهوری اسلامی، بود.

برخی از معاونان رییس جمهوری و دیگر صاحبان مناصب در این کابینه

رییس دفتر رییس جمهوری:

۱. نام و نام خانوادگی: اسفندیار رحیم مشایی[۱]
تاریخ تولد: آبان ۱۳۳۹
محل تولد: مشا از توابع رامسر
مدرک تحصیلی: مهندسی الکترونیک از دانشگاه اصفهان
توضیحات: تا ۱۳۹۱/۹/۱۱ عهده‌دار این سمت بود. از این تاریخ رییس دبیرخانه جنبش غیرمتعهدها شد.

۲. نام و نام خانوادگی: حسین موسوی
تاریخ تولد: -
محل تولد: -
مدرک تحصیلی: -

---

۱. رحیم مشایی لقب «ابوالمشاغل» را در این کابینه داشت. روزنامه خراسان در ویژه‌نامه نوروز ۱۳۹۰ هجده مسئولیت او را برشمرده بود. بنگرید به: ص ۱۷۷ آن نشریه. وی در آغاز برای تصدی سمت معاونت اول معرفی شد. اما رهبر معظم انقلاب با صدور نامه به رییس جمهوری در تاریخ ۱۳۸۸/۴/۲۷ این انتصاب را خلاف مصلحت وی «و دولت و موجب سرخوردگی میان علاقمندان» اعلام و دستور دادند که «لازم است انتصاب مزبور ملغی» اعلام گردد. نقل از پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر حفظ و نشر آثار آیت‌الله خامنه‌ای. رحیم مشایی در کابینه دوم احمدی‌نژاد هدف حمله‌های تند و دایم قرار گرفت و تقریبا به حاشیه رانده شد. در این دوره روزنامه‌ای عامه پسند را با عنوان «هشت صبح» راه انداخت.

معاون اول رییس جمهوری:

نام و نام خانوادگی: محمد رضا رحیمی[۱]

تاریخ تولد: ۱۳۲۸

محل تولد: سریش‌آباد از توابع قروه

مدرک تحصیلی: (بنگرید به توضیحات در پانویس همین صفحه)

توضیحات: عضو جمعیت ایثارگران انقلاب اسلامی

معاون اجرایی رییس جمهوری:

نام و نام خانوادگی: حمید بقایی[۲]

تاریخ تولد: فروردین ۱۳۴۸

---

۱. رحیمی از متهمان پرونده اختلاس از بیمه ایران و استانداری تهران بود. در اسفند ۱۳۹۲ قرار مجرمیت برایش صادر شد. در ۱۳۹۲/۱۱/۲ به ۵ سال و ۹۱ روز زندان، ۲/۸۵۰ میلیارد تومان رد مال، و پرداخت یک میلیارد تومان جزای نقدی محکوم شد. بنگرید به: ایرنا، همان تاریخ. در ۲۶ همان ماه به زندان اوین برده شد. ۱۳۹۴/۳/۲۴ مقارن با زندان رحیمی، همسرش، لطیفه عرفانی، به سکته قلبی درگذشت. ایرنا. همان تاریخ. رحیمی خط نستعلیق را خوش می‌نوشت. روزنامه اطلاعات در هشتم خرداد ماه ۱۳۹۰ از کتابی خبر داد که بنا بود در همان اوان از مجموعه کتابت «بسم الله» با خط وی منتشر شود. رحیمی در عین حال از مقامات پر حاشیه در کابینه احمدی‌نژاد بود و گاه سخنان شگفتی بر زبان می‌راند. او یک بار در ۱۷ خرداد ماه سال ۱۳۸۵ در اجلاس سالانه مدیران دیوان محاسبات جملاتی را در مدح احمدی‌نژاد گفت که جنجال آفرید: «در سوریه یکی از مسلمانان به من گفت که من معتقدم اگر بنا بود بعد از پیامبر اسلام پیامبر دیگری بیاید، حتما احمدی‌نژاد بود. این ابراز احساسات برای ما افتخار بزرگی است». یک بار هم گفته بود: «یورو و دلار، ارزهای نجس هستند». همان جا افزوده بود که: «شکست تحریم‌ها زمینه ساز ظهور امام زمان است». بنگرید به: عصر ایران. ۱۳۸۹/۵/۱۸. مدرک تحصیلی آقای رحیمی هم روشن نشد. احمد توکلی یک بار در این خصوص گفته بود: رحیمی نیز مدرکی قلابی و مشابه مدرک کردان دارد. بنگرید به: سایت فرارو. ۱۳۸۸/۶/۲۴.

۲. بقایی در سخنانی در ۱۳۸۹/۶/۲۱ احمدی‌نژاد را «کوروش زمان» نامید. بنگرید به این نشانی: http://www.shakhsiatnegar.com

محل تولد: کرمانشاه

مدرک تحصیلی: ـ

توضیحات: ۱۳۹۰/۳/۱ حکم انفصال چهار ساله او از خدمات دولتی صادر شد. ۱۳۹۴/۳/۱۸ بازداشت شد.

معاون رییس جمهوری و رییس سازمان گردشگری و میراث فرهنگی:

نام و نام خانوادگی: محمد شریف ملک زاده[1]

تاریخ تولد: ـ

محل تولد: بیرجند

مدرک تحصیلی: ـ

توضیحات: از ۱۳۹۱/۹/۱۱ عهده‌دار این سمت شد.

معاون اجتماعی رییس جمهوری:

۱. نام و نام خانوادگی: محمد عباسی

تاریخ تولد: ۱۳۲۷

محل تولد: گرگان

مدرک تحصیلی: کارشناسی ارشد مدیریت دولتی از دانشگاه آزاد اسلامی

توضیحات: تا ۱۳۹۱/۱۱/۲۵ عهده‌دار این سمت بود.

---

۱. ملک‌زاده در آغاز تصدی خود گفته بود: «درست است که بنده را آقای احمدی‌نژاد به عنوان معاون رییس جمهور و رییس سازمان میراث فرهنگی و ... حکم داده ولی بنده این حکم خودم را از حضرت ولی عصر(عج) و عنایات خاصه حضرت علی ابن موسی‌الرضا دارم». جهان نیوز. ۱۳۹۲/۱/۲۴. وی در دوم تیر ۱۳۹۰ با اتهامات مالی بازداشت و پس از سه ماه زندان با قرار وثیقه مالی آزاد شد. بنگرید به این نشانی:
http://www.shakhsiatnegar.com

۲. نام و نام خانوادگی: عبدالرضا شیخ‌الاسلامی

تاریخ تولد: ۱۳۴۶

محل تولد: کجور از توابع چالوس

مدرک تحصیلی: دکترای مهندسی عمران از دانشگاه علم و صنعت

توضیحات: از ۱۳۹۱/۱۱/۲۵ به این سمت منصوب شد.

سخنگوی دولت و رییس شورای اطلاع‌رسانی دولت:

نام و نام خانوادگی: غلام‌حسین الهام

تاریخ تولد: ۱۳۳۸

محل تولد: اندیمشک

مدرک تحصیلی: دکترای حقوق جزا از دانشگاه تربیت مدرس تهران

توضیحات: از ۱۳۹۱/۹/۲۱ عهده‌دار این سمت شد.

معاون توسعه مدیریت و سرمایه انسانی رییس جمهوری:

نام و نام خانوادگی: غلام‌حسین الهام[1]

تاریخ تولد: ۱۳۳۸

محل تولد: اندیمشک

مدرک تحصیلی: دکترای حقوق جزا از دانشگاه تربیت مدرس تهران

---

۱. دکتر الهام به «ابوالمشاغل» در هر دو کابینه احمدی‌نژاد معروف بود. او علاوه بر سمت‌هایی که در بالا برشمرده شد مشاور حقوقی رییس جمهوری، رییس ستاد مبارزه با قاچاق کالا، و نماینده رییس جمهوری در شورای عالی نظارت بر صدا و سیما هم بود. در کنار این‌ها و افزون بر آن که استاد دانشگاه هم بود در مرکزیت شورای سیاستگذاری و نظارت بر انتشار آثار و اندیشه‌های احمدی‌نژاد هم عضویت داشت. همسر الهام، خانم فاطمه رجبی، در اوایل ریاست جمهوری احمدی‌نژاد حمله‌های قلمی کوبنده به اصلاح طلبان می‌کرد. ضمن همان حمله‌ها، دفاعیات جانانه از احمدی‌نژاد هم می‌کرد و یک بار او را «معجزه هزاره سوم» لقب داد. سر و صدای خانم رجبی چندان نپایید و وی به خاموشی فرو رفت.

توضیحات: از ۱۳۹۱/۱۰/۶ عهده‌دار این سمت شد.

دستیار ارشد رییس جمهوری:

نام و نام خانوادگی: مجتبی ثمره هاشمی[۱]
تاریخ تولد: ـ
محل تولد: کرمان
مدرک تحصیلی: ـ

مشاور مطبوعاتی رییس جمهوری:

نام و نام خانوادگی: علی اکبر جوانفکر[۲]
تاریخ تولد: ۱۳۳۸
محل تولد: تهران
مدرک تحصیلی: کارشناسی ارشد مدیریت دولتی از مرکز آموزش مدیریت دولتی تهران

رییس مرکز امور زنان و خانواده ریاست جمهوری:

نام و نام خانوادگی: مریم مجتهدزاده
تاریخ تولد: ـ
محل تولد: ـ
مدرک تحصیلی: ـ

---

۱. ثمره هاشمی، خواهر زاده محمد جواد باهنر، نخست وزیر فقید، و محمد رضا باهنر، نایب فعلی رییس مجلس شورای اسلامی، است. یکی از بستگان وی مشاور امور زنان وزیر کشور؛ و برادرش، مهدی، مدیر کل دفتر وزارتی وزیر وقت نیرو بود.
۲. جوانفکر در تاریخ ۲۹ آبان ماه ۱۳۹۰، به دلیل چاپ مطالب خلاف موازین اسلامی و انتشار تصاویر خلاف عفت عمومی به یک سال زندان و سه سال محرومیت از فعالیت‌های مطبوعاتی محکوم شد. ۱۳۹۰/۱۱/۲۴ حکم قطعی شش ماه زندان گرفت.

استیضاح‌ها در کابینه دوم احمدی‌نژاد

۱. **حمید بهبهانی**، وزیر راه و ترابری در این کابینه نخستین وزیری بود که استیضاح و از کار بر کنار شد.

دلایل استیضاح: افزایش آمار تلفات جاده‌ای/ نا آشنایی وزیر با امور این وزارت‌خانه/ نابه‌سامانی خطوط راه آهن و سقوط پیاپی هواپیماها/ بی‌توجهی به اهداف اعلام شده برای اداره وزارت‌خانه/ بی‌احترامی به مجلس و حاضر نشدن در جلسه استیضاح/ وقوع حوادث در پروازهای هواپیمایی کیش ایر / تحریف نام خلیج فارس.

استیضاح حمید بهبهانی در تاریخ ۱۳۸۹/۱۱/۱۲ در مجلس شورای اسلامی بر پا شد. او نخستین وزیری در تاریخ مجلس در ایران بود که در جلسه استیضاح خود حاضر نشد. در باره علت این غیبت که خلاف قانون هم بود، احمد توکلی گفت که رییس جمهوری به وزیرش دستور داده که در مجلس حضور نیابد. بهبهانی سرانجام با ۱۴۷ رای موافق، ۷۸ رای مخالف و ۹ رای ممتنع از وزارت بر کنار شد.

۲. **مجید نامجو**، وزیر نیرو در این کابینه دومین وزیری بود که استیضاح شد.

دلایل استیضاح: بدهی زیاد پیمانکاران به وزارت نیرو و معوقات بی‌پاسخ / بی‌برنامگی برای مواجهه با مشکلات خشکسالی و قرار گرفتن بخش کشاورزی در معرض نابودی / انحراف از برنامه چهارم و سند چشم انداز.

جلسه استیضاح نامجو در ۱۵ اسفند ماه ۱۳۸۹ برگزار شد. وی توضیحات و دفاعیاتش را بیان کرد. پس از آن با اخذ ۱۰۱ رای موافق استیضاح، ۱۰۲ رای مخالف با آن، و شش رای ممتنع در سمتش در وزارت نیرو ابقا شد. وی تا پایان این کابینه در این سمت ماند.

۳. **شمس‌الدین حسینی**، وزیر اقتصاد در این کابینه سومین وزیری بود که استیضاح شد.

دلایل استیضاح: انتشار خبر دزدی سه هزار میلیارد تومانی از زمینه‌های اصلی فراخواندن وزیر اقتصاد و دارایی به مجلس بود . سوای آن، مسایلی از جمله عدم اجرا یا اجرای ناقص قانون و نقض احکام قانونی مربوط به وظایفی که وزیر در قبال بانک‌ها و نهادهای پولی و مالی داشته است/ نصب افراد بدون صلاحیت یا اهلیت لازم به سمت‌های مهم/ نظارت نکردن بر کارکرد بانک‌ها به رغم هشدارهای نهادهای نظارتی/ تسلیم در برابر اعمال نفوذ مقامات اجرایی.

استیضاح شمس الدین حسینی در تاریخ ۱۳۹۰/۸/۱۰ برگزار شد. وی با عذر خواستن از مردم و از نمایندگان ابراز امیدواری کرد که خداوند هم از گناهانش درگذرد. در آن جلسه ۹۳ رای موافق استیضاح، ۱۴۱ رای مخالف با آن، و ۱۰ رای ممتنع داده شد و در نتیجه شمس الدین حسینی در سمت خود باقی ماند.

۴. **عبدالرضا شیخ الاسلامی**، وزیر تعاون، کار و رفاه اجتماعی در این کابینه چهارمین وزیری بود که استیضاح و برکنار شد.

دلایل استیضاح: تن ندادن وزیر به حکم دیوان عدالت اداری و خواست نمایندگان مجلس برای برکناری سعید مرتضوی[۱] از ریاست سازمان تامین اجتماعی.

جلسه مجلس برای استیضاح شیخ الاسلامی در تاریخ ۱۵ بهمن ماه ۱۳۹۱ بر پا شد. در آن جلسه از ۲۷۲ نماینده حاضر، ۱۹۲ نفر به

---

۱. سعید مرتضوی در سوم بهمن ماه همان سال و پیش از آن که وزیر کار به خاطر نگه داشتن او در منصب ریاست سازمان تامین اجتماعی استیضاح شود، با رای اعضای هیات امنای سازمان عزل شد. اما کمتر از ۲۴ ساعت بعد با صدور حکمی از جانب محمد رضا رحیمی، معاون اول رییس جمهوری، سرپرست سازمان شد.

استیضاح رأی موافق و ۵۶ نفر رای منفی دادند. رأی ۲۴ نماینده نیز ممتنع بود. بدین ترتیب مجلس، با اکثریت آرا، شیخ الاسلامی را از وزارت برکنار کرد.

این جلسه استیضاح با درگیری لفظی و علنی میان احمدی‌نژاد با علی لاریجانی رییس وقت مجلس شورای اسلامی همراه شد. احمدی‌نژاد در مجلس فیلمی را در باره فساد اقتصادی خانواده لاریجانی پخش کرد که واکنش تند رییس مجلس را در پی آورد. برخی از تحلیلگران، این روز را یک شنبه سیاه نام دادند.[1]

۵. استیضاح دیگر در این کابینه مربوط به وزارت امور خارجه بود. در خرداد ماه ۱۳۹۰ مجلس شورای اسلامی تهدید کرد که دکتر علی اکبر صالحی را به علت انتصاب محمد شریف ملک زاده به معاونت مالی و اداری وزارت متبوعش استیضاح می‌کند. صالحی در تاریخ ۱۳۹۰/۳/۳۱ برای رهایی از خطر استیضاح، نامبرده را برکنار و بهروز کمالوندی را به این سمت برگزید. گفته می‌شد که ملک‌زاده از وابستگان به جریان انحرافی است.

۶. ششمین استیضاح در این کابینه مربوط به صادق خلیلیان، وزیر جهاد کشاورزی بود. طرح استیضاح در ۱۳۹۰/۷/۲۳ با ۳۹ امضا در مجلس شورای اسلامی اعلام وصول شد. وزیر مطابق قانون ۱۰ روز فرصت داشت تا در مجلس حاضر شود و به سوالات نمایندگان پاسخ دهد. اما این استیضاح شکل نگرفت.

---

۱. نمونه‌ای از این تحلیل را در این نشانی ببینید:
http://rajanews.com/detail.asp?id=150690

برخی از رخدادهای مهم همزمان با این کابینه

وقوع پاره‌ای ناآرامی‌ها در تهران و بعضی از شهرهای بزرگ در اعتراض به نتیجه انتخابات ریاست جمهوری در نخستین ماه‌های پس از انتخابات این دوره

بی‌ثباتی کابینه و جدا شدن تدریجی اطرافیان رییس جمهوری از وی

بی‌ثباتی در اکثر رده‌های مدیریتی در سرتاسر کشور

ماجرای قهر ۱۱ روزه رییس جمهوری و حاضر نشدن وی در محل کار در اعتراض به حضور وزیر اطلاعات ناهمسو با وی در کابینه

حمله‌های لفظی رییس جمهوری به دولت‌های دیگر و ریشخند او به روش‌های رهبران دنیا در اداره امور

شدت گرفتن مساله هسته‌ای ایران و آثار سوء آن بر اوضاع داخلی و روابط خارجی جمهوری اسلامی و بی‌اعتنایی رییس جمهوری به این مساله حیاتی

تنگ شدن روزافزون حلقه محاصره اقتصادی و تحریم پی در پی ایران از سوی دولت‌های خارجی، تنزل بی‌سابقه اعتبار جمهوری اسلامی در جامعه بین الملل

نا به سامانی روزافزون وضع معیشتی مردم، گرانی کمر شکن خواربار و نایابی برخی از داروهای حیاتی

جمهوری ششم

کابینه حسن روحانی آغازگر این دوره است

کابینه چهاردهم

مدت کابینه: از امرداد ۱۳۹۲

رییس جمهوری: حسن روحانی

تولد: سمنان، سرخه، ۱۳۲۷

نام پدر: اسد الله

شغل پدر: کاسب

تحصیلات: حوزوی و دکترای حقوق اساسی از انگلستان

گرایش سیاسی: عضو جامعه روحانیت مبارز

شرح حالی از رییس این کابینه

حسن فریدون که در جمهوری اسلامی به نام خانوادگی روحانی معروف شده در ۲۱ آبان ماه ۱۳۲۷ خورشیدی در سرخه از آبادی های تابع شهر گرمسار از توابع غرب استان سمنان به دنیا آمد. سرخه در حاشیه جاده تهران به مشهد واقع است. پدرش اسدالله فریدون از کسبه بازار و مادرش سکینه پیوندی، خانه دار بود. اسدالله فریدون از مقلدان آیت‌الله بروجردی و نماینده وی در محل بود.آن دو دارای دو پسر و سه دختر شدند. ارشد فرزندان خود را حسن نامیدند. نام دیگر فرزندان خانواده فریدون، صدیقه، طوبا، حسین، و آمنه[۱] است.

گویا خانواده دارای بضاعت مالی کافی نبوده که حسن از سال‌های نوجوانی در تابستان‌ها کارهایی مثل کشاورزی و قالی‌بافی می‌کرد تا خرج تحصیلش را درآورد. حسن در دبستان و سپس در حوزه علمیه درس خواند. سال ۱۳۴۸ وارد دانشگاه تهران هم شد و توانست در رشته حقوق قضایی مدرک کارشناسی بگیرد. سال‌ها بعد، در دوره استقرار جمهوری اسلامی، تحصیلات دانشگاهی را در انگلستان پی گرفت و در سال ۱۳۷۴ از دانشگاه کلدونین در شهر گلاسکو کارشناسی ارشد و سه سال بعد در

---

۱. به نقل از گفت‌وگوی سکینه پیوندی (مادر حسن روحانی) با بوشهر نیوز. ۲۹ خرداد ۱۳۹۲.

سال ۱۳۷۷ از همان دانشگاه دکترای حقوق اساسی گرفت[1]. در سال ۱۳۸۶ پروانه وکالت پایه اول از کانون وکلای دادگستری دریافت کرد.

حسن روحانی در ۲۰ سالگی با دختر خاله ۱۴ سالهاش خانم صاحبه عربی ازدواج کرد. او از این پیوند دارای سه پسر و دو دختر شده است. از فعالیت اجتماعی همسرش تا کنون خبری دیده یا شنیده نشده است. یکی از پسرانش در میانه دهه ۱۳۷۰ خودکشی کرد و با آن که پدرش مرد صاحب نامی در جمهوری اسلامی بود خبر مرگ آن فرزند بازتابی پیدا نکرد. گفته میشود که یکی از دخترانش مقیم اتریش است.

در اطلاعاتی که در باره زندگی روحانی، در پی پیروزی وی در

---

۱. تحصیلات عالیه در میان برخی از مقامات جمهوری اسلامی همواره محل بحثها و اختلافها و اظهار نظرهایی بوده و هست. اوج این اختلافها در استیضاح علی کردان، وزیر کشور در کابینه اول محمود احمدینژاد از پرده برون افتاد. بنگرید به بخش مربوط در همین کتاب. مدرک دکترای آقای روحانی هم مشمول همین بحثها قرار داشته است.روزنامه جمهوری اسلامی در ۱۹ اسفند ۱۳۵۸ در آغاز تبلیغات نخستین دوره مجلس شورای اسلامی در معرفی نامزدش از سمنان نوشت که حسن روحانی در سال ۱۳۵۸ از دانشگاه لندن در رشته جامعه شناسی حقوقی دکترا گرفته است. اما بعد از انتخاب روحانی به ریاست جمهوری در ایران فیلمی در رسانهها و اینترنت منتشر شد که وی را در حال اجرای تشریفات مخصوص اخذ مدرک دکترا در دانشگاه کلدونین در گلاسکو انگلستان نشان میداد. آگاهان هم اصالت آن فیلم و تشریفاتی را که در آن اجرا میشود، تایید کردند. در پایگاه اینترنتی حسن روحانی در باره سابقه تحصیلات وی آمده است:

دارای دکترای حقوق و سابقه تحصیل در حوزه علمیه قم در حد اجتهاد است. در باره دیگر سوابق وی در همان نشانی آمده است:

دکترای حقوق اساسی از دانشگاه کلدونیان گلاسکو

عنوان پایاننامه: The Flexibility of Shariah; Islamic Law

فوق لیسانس حقوق عمومی از دانشگاه کلدونیان گلاسکو

عنوان پایاننامه: The Islamic Legislative Power

لیسانس حقوق قضائی از دانشگاه تهران

بنگرید به این نشانی: http://rouhani.ir/zendeginame.php

انتخابات ریاست جمهوری منتشر شده آمده است که وی در سال ۱۳۴۴ به جرم فعالیت سیاسی و تبلیغی به طرفداری از آیت‌الله خمینی دستگیر شده و پس از آن هم کارش چند بار دیگر بنا به دلایل مشابه به بازداشت و زندان کشیده است. ظاهرا ادامه بازداشت‌ها موجب شده که روحانی از کشور خارج شود. نقل می‌شود که در سال‌های اقامت در خارج از کشور هم یک بار در انگلستان به زندان افتاده است. در توضیح علت زندانش گفته‌اند که پلیس انگلستان وی را به علت فعالیت سیاسی دستگیر کرده است. در باره نوع فعالیتی سیاسی که موجب زندان آقای روحانی در انگلستان شده توضیحی داده نشده است. در ادامه همان گزارش‌ها از زندگی وی گفته شده که آقای روحانی سال‌ها بعد در پاریس به اطرافیان آیت‌الله خمینی پیوسته و پس از انقلاب اسلامی در عداد مقامات تراز اول حکومت جدید درآمده است.

روحانی در حوالی سال‌های آغاز دهه ۱۳۶۰ که سازمان صدا و سیما دوره گذار مدیریتی را طی می‌کرد مدت کوتاهی سمت مدیر عاملی سازمان را در عهده داشت. مدتی هم عضو شورای سرپرستی صدا و سیما و رییس آن شورا بود. در نخستین دوره مجلس شورای اسلامی با حمایت حزب پر قدرت و بی‌رقیب آن زمان، حزب جمهوری اسلامی، به نمایندگی از سمنان به مجلس رفت. در دوره دوم نماینده تهران شد و به مدت پنج دوره نماینده مجلس ماند. او به مرور نماینده‌ای صاحب نفوذ شد. سال ۱۳۶۴ موقع معرفی میر حسین موسوی به نخست وزیری یکی از نمایندگانی بود که با وی مخالفت کرد. وی در ششمین دوره مجلس هم در انتخابات شرکت کرد. اما دیگر نتوانست حایز نصاب لازم شود. در عین حال در سال‌های جنگ تحمیلی عضو شورای عالی دفاع و مدتی معاون فرماندهی عالی جنگ بود. بین سال‌های ۱۳۶۴ تا ۱۳۷۰ فرماندهی

پدافند هوایی کشور را بـه عهـده داشـت. در همـان دوره مـدتی معاونـت جانشینی فرماندهی کل قوا را هم داشت. سمتی که آیت‌الله خمینـی بـه عهده اکبر هاشمی رفسنجانی گذاشته بود. پس از پایان جنگ نماینـدگی رهبری را در شورای عالی دفاع به عهده گرفت و از سال ۱۳۶۸ تـا ۱۳۸۴ ـ سال روی کار آمدن محمود احمدی‌نژاد ـ دبیر آن شورا بود.

سال ۱۳۷۸ در انتخابات میان دوره‌ای مجلس سوم خبرگـان رهبـری شرکت کرد و از سـمنان بـه آن مجلـس راه یافـت. سـال ۱۳۸۵ هـم بـه نمایندگی از تهران به مجلس خبرگان رفت.

اگر فعالیت‌ها و کارنامه هر کس نشانگر علاقه و کشش‌های ذاتـی وی باشد، حسن روحانی با مجموع این سوابق چهره‌ای مجرب در امور امنیتی و دفاعی ترسیم می‌شود که ضمنا در مـسایل قـوه مقننـه هـم تجربیـاتی کسب کرده است. اما روحانی جز این‌ها هم سـوابقی در امـور دیپلماتیـک دارد. این بخش از سوابق او را هم شاید بتوان به حساب علاقـه ذاتـی وی به میانه‌روی و اعتدال گذاشت. شاید نخستین رد پای ایـن علاقـه و ایـن سابقه او را باید در عضویتش در گروه سه نفره‌ای دید که در سـال ۱۳۶۴ یـا ۱۳۶۵ از جانـب ریـیس وقـت جمهـوری اسـلامی ـ اکبـر هاشـمی رفسنجانی ـ با رابرت مک فارلین نماینده ریـیس وقـت جمهـوری ایـالات متحده امریکا تماس‌های محرمانه‌ای گرفـت و مـذاکره‌هـایی کـرد. ادامـه همان سابقه و علاقه او را در مهر ماه سال ۱۳۸۲ به ریاست گروهی نشاند که از سوی جمهوری اسلامی با نمایندگان اروپا در باره مـسایل هـسته‌ای ایران مذاکره می‌کردند. این دوره تا امرداد ۱۳۸۴ به طول انجامید. در آن زمان احمدی‌نژاد به قدرت رسیده بود. در دستگاه احمـدی‌نـژاد از همـان آغاز کارش، کارکنان رده‌های مختلف دولت بـه چـشم خیانـت‌کـار دیـده شدند و اگر خود خانه‌نشینی اختیار نکردند مقامات دولت جدیـد آنـان را

بی‌ملاحظه خانه‌نشین کردند. حسن روحانی هم از جمع آنانی بود که در دولت احمدی‌نژاد کنار گذاشته شد. به جای او علی لاریجانی به دبیری شورای عالی امنیت ملی رسید که تا پیش از آن سابقه‌ای در مسایل دیپلماتیک نداشت[1]. اما آن مایه از کوشش که روحانی در دوره مذاکرات هسته‌ای به خرج داده بود سبب شد تا برخی رسانه‌ها او را لقب «شیخ دیپلمات[2]» بدهند. لقبی که درخشید و جا افتاد و بر وجاهت روحانی افزود. اگر چه او خود در برخی از خاطره‌ها یا گفت و گوها سخنانی نقل کرده بود حاکی از آن که گروه نمایندگی جمهوری اسلامی در مذاکرات هسته‌ای در تحت ریاست وی درخششی نداشته و طرف مقابل از قبل از حرکات ایشان مطلع بوده و بر ضد آن تدابیری می‌اندیشیده است. روحانی تنها شخصیت در میان مقامات جمهوری اسلامی مرتبط با پرونده هسته‌ای است که خاطراتش را منتشر کرده است. کتاب خاطرات وی که عنوان «امنیت ملی و دیپلماسی هسته‌ای» دارد چندین بار چاپ و نشر یافته است.

روحانی در ۲۲ فروردین ماه ۱۳۹۲ نامزدی مستقل خود را برای انتخابات ریاست جمهوری اسلامی اعلام کرد. این امر رجعت مردی به میانه میدان سیاست بود که پیش‌تر در کارها و مدیریت‌های عالیه خودی نشان داده اما مدتی از صحنه دور بود. انتخابات ریاست جمهوری در ۲۴ خرداد ۱۳۹۲ برگزار شد و حسن روحانی با اختلاف زیاد و با کسب ۱۸ میلیون و ۶۱۳ هزار و ۳۲۹ رای برنده شد. پیروزی او در انتخابات تداعی

---

۱. علی لاریجانی در مصاحبه‌ای با رسانه‌ها سخنی با این مضمون گفت که آقای سولانا [رییس وقت مذاکره کنندگان اروپایی با ایران] از ما دعوت کردند. ما هم گفتیم: سمعا و طاعتا. این گفتار خلاف عرف که رفتار دیپلماسی را با حسن نیت‌های شخصی خلط کرده بود، اهانت به جایگاه ایران در دنیا شمرده شد.

۲. روزنامه شرق. ۱۳۸۲/۸/۶.

پیروزی محمد خاتمی بود. با این تفاوت که روحانی از کتاب‌خانه به میانه میدان سیاست نمی‌آمد و عناصر هیجان‌زده و تندرو در پیرامونش کمتر جا داشتند. پیروزی حسن روحانی پس از آن که مملکت هشت سال را در بی‌برنامگی و شعارزدگی و سرگردانی گذراند باز آغاز جمهوری دیگری است.

روحانی در نخستین ماه ریاست جمهوری برای شرکت در نشست سالانه سازمان ملل متحد به ایالات متحده امریکا رفت. رییسان پیشین جمهوری اسلامی ایران به جز هاشمی رفسنجانی در این نشست سالانه شرکت کرده بودند. استثنا در آن میان فقط احمدی‌نژاد بود که هر سال، در هر دو دوره ریاست جمهوری خود، به امریکا رفته و در آن شرکت کرده بود. سفرهای احمدی‌نژاد که به سفرهای خانوادگی مشهور شده بود به خاطر تکرار رفتارهای خلاف عرف وی نتیجه‌ای جز تشدید مضایق و محرومیت‌های ایرانیان نداشت و بر کینه بین ایران و دنیا می‌افزود. او خود شاید سوء نیتی در کار نداشت و تنها در پی جلب نظرها به سوی خویش می‌گشت. اما چیزی که در عالم واقع، ملاک داوری‌هاست، عمل است و نه نیت.

سفر روحانی به امریکا افزون بر روان‌کاری مناسبات ایران با دنیا موجب شد که از فصل طولانی یخ‌بستگی در روابط ایران با امریکا کمابیش بوی تغییری استشمام شود.

روحانی بر خلاف سلفش، در امریکا، هیجانی و آمیخته با شور و کینه سخن نگفت و خود را قهرمان نپنداشت. او پشتوانه آرایی به اندازه خاتمی نداشت. اما البته از میزانی، شاید بیش از او، از همراهی رده‌های اعلای جمهوری اسلامی برخوردار بود. چیزی که محمد خاتمی تا آخر کارش هم نتوانست آن مایه را تدارک ببیند و به دست آورد.

در سفر روحانی به امریکا، جواد ظریف وزیر امـور خارجـه او، بـا جـان کری، وزیر وقت امور خارجه امریکا دیـدار کـرد. پـس از آن بـاراک اوبامـا، رییس جمهوری امریکا هم در ساعت‌های پایان سفر روحانی به امریکـا بـه او تلفن زد. گفت‌وگوی سران دو کـشور[۱] کـه از پـیش از انقـلاب اسـلامی سابقه نداشت فصل تازه‌ای در مناسبات خارجی ایران گشود. فصلی که آثار و پی‌آمدهایش در مسایل سیاست خارجی محدود نخواهد شـد. حـدود دو ماه بعد از آن تماس با اوبامـا، حـسن روحـانی در ۲۸ آبـان مـاه ۱۳۹۲ بـا دیوید کامرون، نخست وزیر انگلستان هم تلفنی گفت‌وگو کرد. از محتـوای این تماس‌های تلفنی اطلاعی به دست نیامـد. امـا نمـی‌تـوان آن را بـرای کشوری که مدت هشت سـال قبـل را تحـت روش‌هـای حیـرت‌انگیـز، در ستیزه‌های موهوم و دون کیشوتی با دنیا بود، واجد آثار دیگرگون نشمرد.

سیاست خارجی ایران در دوره هشت ساله احمدی‌نژاد سقوط کـرده و به بن بستی باور نکردنی رسیده بود. بـن بـستی کـه خـصوصا بـا شـأن و سابقه تاریخی ایران چه در اذهـان و افکـار عمـوم ایرانیـان و چـه درنـزد متخصصان و آگاهان همخوانی نداشت و برای مردم و مملکت هـم ثمـری جز بد نامی و محرومیت و تلخکامی نیاورد. بر آن چه در آن دوره هـشت ساله در روابط خارجی نصیب ایران شد نمی‌تـوان تعبیـری جـز اهانـت و تحقیر و تخفیف گذاشت. اینک حرکت منطقی و آرام روحانی در رفـع آن اهانت‌ها و گشودن آن بن بست‌ها در سیاست خارجی با همراهی‌هایی که بعد از آن، در داخل کشور، پشتوانه‌اش شد نوید روز و روزگاری را می‌دهد که با دوره پیش از خود تفاوت‌هایی خواهد داشت. آن چنان که در داخل کشور گشایشی در روزگار مردم شود و در خارج هـم، جمهـوری اسـلامی

---

۱. یادآور می‌شود که مذاکرات مهدی بازرگان و همراهانش با مقامات امریکایی در اوایل پیروزی انقلاب، گفت‌وگوی سران نبود.

رهرو راه مسالمت‌جویی با دنیا شناخته شود.

اوایل سال ۱۳۹۳ معلوم شد که فیلمی در باره کارنامه سیاسی حسن روحانی در دهه‌های پیشین، از مدتی قبل در محافلی پخش می‌شده است. خبر تهیه و پخش فیلم، اینک به خبرهای عمومی رسانه‌ها راه پیدا کرد و واکنش‌هایی در پیرامون آن به پا شد. روحانی در آن فیلم عنصری وانمود می‌شد که در سال‌های جنگ تحمیلی طرفدار سازش با امریکا بوده است. آن فیلم بخشی از حرکت گسترده‌ای بود که موازی با مذاکرات ایران با گروه نمایندگان امریکا و قدرت‌های برتر اروپایی به علاوه آلمان، موسوم به پنج به علاوه یک، به ضدیت با تحرک دیپلماتیک کابینه روحانی درگرفته بود.

فیلم‌سازی علیه روحانی خاطره پخش سریالی با عنوان «هویت» و فیلمی با عنوان «چراغ» را زنده کرد که از سیمای جمهوری اسلامی در دوره ریاست علی لاریجانی پخش شد. در «هویت»، بسیاری از اهل فرهنگ و ادب و تاریخ ایران وابستگان اجانب و مزدوران دشمنان انقلاب اسلامی معرفی شدند. «چراغ» هم فیلمی بود به ضدیت با دولت محمد خاتمی و اصحاب آن. جلوتر از آن هم در جریان تبلیغات انتخاباتی قبل از رسیدن خاتمی به ریاست جمهوری، عده‌ای مبادرت به تهیه و توزیع فیلمی از حرکت کارناوالی از افراد بد پوشش در تهران کردند تا خطر پیوند خاتمی را با بی‌بند و باری گوشزد کنند.

خاتمی در آن فیلم‌ها متهم به دوری از اخلاق و دیانت بود و اینک روحانی در این فیلم در معرض اتهام زد و بندها با دولت امریکا قرار می‌گرفت تا مبالغی از دوری او را از معیارهای انقلاب اسلامی برساند.

آقای روحانی کتابی را از خاطراتش با عنوان *خاطرات حجت الاسلام والمسلمین حسن روحانی* در سال ۱۳۸۷، کتابی را با عنوان *امنیت ملی و*

نظام اقتصادی ایران در سال ۱۳۸۹، کتاب دیگری را با عنوان *امنیت داخلی و دیپلماسی هسته‌ای* در سال ۱۳۹۰ منتشر کرده است. مجلد دوم کتاب خاطرات او نیز در موقع تهیه این بخش از کتاب حاضر، آماده چاپ بود. در وب سایت حسن روحانی[1] عنوان‌های ۱۷ مجلد کتاب و تعدادی مقاله درج شده که همه از تالیفات اوست. حسن روحانی، تا جایی که معلوم شده، کسی را از بستگان و خویشاوندانش به مناصب نرسانده است. تا زمان تهیه این کتاب تنها کس از خاندانش که در کابینه سمتی دارد برادرش حسین فریدون است که دستیار ارشد رییس جمهوری است. اما آقای فریدون قبلا هم دارای سمت‌هایی چون فرمانداری در چند شهرستان و سفارت ایران در مالزی بوده است. یعنی او با روی کار آمدن برادرش وارد عالم دولت و سیاست نشده است. جز او پسری از برادر بزرگ‌تر خانواده فریدون هم در وزارت علوم و تحقیقات مشغول کار است. نام این برادرزاده رییس جمهوری، عبدالحسین فریدون، است.

---

۱. بنگرید به: همین عنوان در شبکه اینترنت.

صورت اعضای چهاردهمین کابینه در جمهوری اسلامی

رییس جمهوری: حسن روحانی

آموزش و پرورش:

۱. نام و نام خانوادگی: علی اصغر فانی[1]
تاریخ تولد: ۱۳۳۳
محل تولد: تهران
مدرک تحصیلی: دکترای مدیریت دولتی از دانشگاه تربیت مدرس تهران

۲. نام و نام خانوادگی: محمد بطحایی
تاریخ تولد: خرداد ۱۳۴۲
محل تولد: خیابان مولوی در تهران

---

۱. نخست، محمد علی نجفی برای تصدی این وزارت خانه معرفی شد که رای نیاورد. رییس جمهوری در پی آن علی اصغر فانی را به سرپرستی وزارت‌خانه معرفی کرد. در ۲۸ مهر ماه نیز همو را برای تصدی وزارت‌خانه به مجلس معرفی کرد. فانی در نخستین کابینه احمدی‌نژاد هم به مدت اندکی بیش از دو ماه سرپرست همین وزارت‌خانه بود. او در پنجم آبان ۱۳۹۲ از مجلس رای اعتماد گرفت. یعنی این کابینه تا دو ماه پس از آغاز کارش وزیر آموزش و پرورش نداشت. اما بحرانی که بر سر وزارت آموزش و پرورش دامن این کابینه را گرفته داشت، در ۱۳۹۴/۳/۱۹ دوباره رخ نمود. در آن روز خبرها حاکی از تقدیم طرح استیضاح فانی با امضای ۱۷۷ نماینده به هیات رییسه مجلس بود. بنگرید به: اخبار خبرگزاری‌ها در آن تاریخ. یک روز بعد نایب رییس مجلس خبر داد که استیضاح، کان لم یکن است و به جای آن نشستی غیر علنی با وزیر برای بررسی مشکلات معیشتی فرهنگیان برگزار خواهد شد. خبرگزاری مهر. ۱۳۹۴/۳/۲۰. وزارت فانی پیوسته محل مناقشه بود. وی باز در ۱۳۹۴/۴/۳ در مجلس استیضاح شد. اما توانست رای اعتماد بگیرد. سرانجام مناقشات در اطراف وزارت آقای فانی وی را امان نداد. صحبت‌ها در باره استیضاح وی باز بالا گرفت. همزمان، مسایلی چون اختلاس چند هزار میلیاردی در صندوق ذخیره فرهنگیان از پرده برون افتاد. فانی در تاریخ آبان ۱۳۹۵ استعفا داد.

مدرک تحصیلی: دکترای مدیریت
توضیحات: ۱۳۹۵/۷/۲۸ تا ۱۳۹۵/۸/۱۱ سرپرست این وزارت‌خانه بود.

۳. فخرالدین احمدی دانش آشتیانی[1]
تاریخ تولد: ۱۳۳۴
محل تولد: آشتیان
مدرک تحصیلی: دکترای مهندسی زلزله از دانشگاه امپریال کالج انگلستان
توضیحات: از ۱۳۹۵/۸/۱۱ با رای اعتماد مجلس به این سمت گمارده شد.

ارتباطات و فناوری اطلاعات:

نام و نام خانوادگی: محمود واعظی جزء
تاریخ تولد: ۱۳۳۱
محل تولد: خیابان خراسان در تهران
مدرک تحصیلی: مهندسی برق از امریکا

امور اقتصادی و دارایی:

نام و نام خانوادگی: علی طیب نیا[2]
تاریخ تولد: ۱۳۳۹/۱/۱۶

---

۱. دانش آشتیانی پیش‌تر برای تصدی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری در همین کابینه به مجلس معرفی شده بود و رای نیاورد. وی داماد دکتر محمود احمدزاده هروی است که در کابینه‌های مهدی بازرگان و شورای انقلاب، وزیر صنایع و معادن بود.
۲. طیب نیا با ۲۷۴ رایی که از مجلس شورای اسلامی گرفت، بالاترین نصاب رای به وزیر اقتصاد را در میان کابینه‌های جمهوری اسلامی از آن خود کرد. وی به «آقای ضد تورم» شهرت یافته بود.

محل تولد: اصفهان
مدرک تحصیلی: دکترای اقتصاد از دانشگاه تهران
توضیحات: اصلاح طلب

امور خارجه:

نام و نام خانوادگی: محمد جواد ظریف[۱]
تاریخ تولد: ۱۳۳۹
محل تولد: تهران
مدرک تحصیلی: دکترای روابط بین الملل از دانشگاه های سان فرانسیسکو و دنور در امریکا

اطلاعات:

نام و نام خانوادگی: محمود علوی (حجت الاسلام)
تاریخ تولد: ۱۳۳۳
محل تولد: لامرد در استان فارس
مدرک تحصیلی: حوزوی
توضیحات: عضو جبهه ایستادگی

بهداشت، درمان و آموزش پزشکی:

نام و نام خانوادگی: حسن قاضی زاده هاشمی[۲]
تاریخ تولد: فروردین ماه ۱۳۳۸

---

۱. جواد ظریف در سال ۱۳۹۲ کتابی را از خاطراتش، در قالب گفت و گو، با عنوان *آقای سفیر* منتشر کرد.
۲ . آذر ۱۳۹۳ جایزه حقوق بشر اسلامی را گرفت. روزنامه اطلاعات. ۱۳۹۳/۹/۲۴.

محل تولد: فریمان در خراسان مرکزی
مدرک تحصیلی: تخصص چشم پزشکی از دانشگاه علوم پزشکی مشهد

جهاد کشاورزی:

نام و نام خانوادگی: محمود حجتی نجف آبادی
تاریخ تولد: ۱۳۳۴/۷/۱۷
محل تولد: نجف‌آباد اصفهان
مدرک تحصیلی: کارشناسی راه و ساختمان از دانشگاه صنعتی اصفهان
توضیحات: عضو شورای مرکزی جبهه مشارکت ایران اسلامی

دادگستری:

نام و نام خانوادگی: مصطفی پورمحمدی (حجت الاسلام)
تاریخ تولد: ۱۳۳۸
محل تولد: قم
مدرک تحصیلی: حوزوی
توضیحات: عضو جامعه روحانیت مبارز

دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح:

نام و نام خانوادگی: حسین دهقان[۱] (سردار سرتیپ سپاه پاسداران)
تاریخ تولد: ۱۳۳۶
محل تولد: شهرضا در استان اصفهان

---

۱. سردار دهقان و دو وزیر دفاع پیش از وی (سرداران احمد وحیدی و مصطفی محمدنجار) هر سه از دستیاران و مدیران علی شمخانی، وزیر دفاع کابینه خاتمی، بوده‌اند. مشهور بود که وزارت دفاع هنوز از حوزه نگاه و نفوذ آقای شمخانی بیرون نرفته است.

مدرک تحصیلی: مدیریت از دانشگاه تهران

راه و شهرسازی:

نام و نام خانوادگی: عباس احمد آخوندی
تاریخ تولد: ۱۳۳۶
محل تولد: نجف در عراق
مدرک تحصیلی: مهندسی عمران از دانشگاه تهران و دکترای اقتصاد سیاسی از دانشگاه رویال هالووی لندن

صنعت، معدن و تجارت:

نام و نام خانوادگی: محمدرضا نعمت زاده
تاریخ تولد: ۱۳۲۴
محل تولد: تبریز
مدرک تحصیلی: مهندسی محیط زیست از دانشگاه ایالتی کالیفرنیا
توضیحات: از اعضای موسس حزب اعتدال و توسعه

علوم، تحقیقات و فناوری:

۱. نام و نام خانوادگی: رضا فرجی دانا[1]
تاریخ تولد: ۱۳۳۹

---

۱. روحانی در ابتدا جعفر میلی منفرد را برای تصدی این وزارت‌خانه معرفی کرد که مجلس به او رای نداد. در پی آن جعفر توفیقی به سرپرستی وزارت‌خانه منصوب شد و بنا به مخالفت‌هایی که با وی می‌شد امکان معرفی وی به مجلس منتفی شد. سرانجام رضا فرجی دانا در ۲۸ مهر ماه به مجلس معرفی و در تاریخ پنجم آبان ماه ۱۳۹۲ رای اعتماد گرفت. یک روز پس از آن علی مطهری نماینده تهران در مجلس در مصاحبه‌ای گفت که علت رد توفیقی برای معرفی به مجلس، مخالفت رهبر انقلاب اسلامی با این امر بوده است.

محل تولد: قم
مدرک تحصیلی: دکترای برق از دانشگاه واترلو در کانادا
توضیحات: ۱۳۹۲/۸/۵ از مجلس رای اعتماد گرفت.۱۳۹۳/۵/۲۱ استیضاح و برکنار شد. عضو انجمن اسلامی فارغ‌التحصیلان دانشکده فنی

۲. نام و نام خانوادگی: محمد علی نجفی[1]
تاریخ تولد: ۱۳۳۰
محل تولد: تهران
مدرک تحصیلی: تحصیلات ناتمام در رشته ریاضی از امریکا
توضیحات: ۱۳۹۳/۵/۲۹ در پی استیضاح و برکناری وزیر، به سرپرستی این وزارتخانه منصوب شد. از موسسان حزب کارگزاران سازندگی

۳. نام و نام خانوادگی: محمد فرهادی
تاریخ تولد: ۱۳۲۸
محل تولد: شاهرود
مدرک تحصیلی: تخصص گوش و حلق و بینی از دانشگاه مشهد

---

۱. حسن روحانی در ۱۳۹۳/۷/۳۰ محمود نیلی احمدآبادی را برای تصدی این وزارت‌خانه به مجلس معرفی کرد. نیلی در جلسه ۱۳۹۳/۸/۷ با ۷۹ رای موافق، ۱۶۰ مخالف، و ۱۷ ممتنع رد شد. رییس جمهوری سپس فخرالدین احمدی دانش آشتیانی را به مجلس معرفی کرد. وی در ۱۳۹۳/۸/۲۷ با ۷۰ رای موافق، ۱۷۱ رای مخالف، و ۱۶ رای ممتنع رد شد. نجفی سرپرست وزارت‌خانه ماند و چون مدت قانونی سرپرستی وی در شرف پایان بود در ۱۳۹۳/۹/۱ با حکم حکومتی رهبر معظم انقلاب اسلامی سرپرستی او بر وزارت علوم تمدید شد. حسن روحانی در ۱۳۹۳/۸/۲۸ محمد فرهادی را به مجلس معرفی کرد. فرهادی در جلسه ۱۳۹۳/۹/۵ با ۱۹۷ رای موافق در برابر ۲۸ رای مخالف، از مجلس رای اعتماد گرفت.

فرهنگ و ارشاد اسلامی:

۱. نام و نام خانوادگی: علی جنتی[1]

تاریخ تولد: ۱۳۲۸

محل تولد: تهران

مدرک تحصیلی: حوزوی در مدرسه حقانی قم

توضیحات: ۱۳۹۵/۷/۲۸ استعفا داد.

۲. نام و نام خانوادگی: رضا صالحی امیری[2]

تاریخ تولد: ۱۳۴۰

محل تولد: امیرکُلا در بابل

مدرک تحصیلی: دکترای مدیریت دولتی از دانشگاه آزاد اسلامی در تهران

توضیحات: ۱۳۹۵/۸/۱۱ با رای اعتماد مجلس وزیر شد.

کار، تعاون و رفاه اجتماعی:

---

۱. علی جنتی فرزند آیت‌الله احمد جنتی است. برادری از وی به نام حسین جنتی که طرفدار سازمان مجاهدین خلق بود در سال ۱۳۶۱ در زد و خورد با ماموران انقلابی در تهران کشته شد. علی جنتی در سال ۱۳۸۱ کتابی را از خاطرات خود با عنوان *خاطرات علی جنتی* منتشر کرده است.

۲. وی در همین کابینه چندی سرپرست وزارت ورزش و جوانان بود. مهر ۱۳۹۲ برای تصدی همان وزارت‌خانه به مجلس معرفی شد که رای اعتماد نگرفت. رییس جمهوری او را به ریاست کتاب‌خانه ملی برگمارد و در آن سمت ماند تا به وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی رسید. پایگاه اطلاع‌رسانی دولت تا دی ماه ۱۳۹۵ سوابقی از وی منتشر نکرده بود. صالحی امیری در پایگاه اینترنتی سازمان اسناد و کتاب‌خانه ملی جمهوری اسلامی ایران دارای ۶۱ مقاله علمی - پژوهشی و علمی - ترویجی، ۱۳ طرح پژوهشی، مدیرمسئولی، سردبیری و عضویت در تحریریه شش نشریه علمی معتبر، و ۱۲ عنوان کتاب تالیفی معرفی شده است. در این نشانی: http://www.nlai.ir .

نام و نام خانوادگی: علی ربیعی[۱]
تاریخ تولد: ۱۳۳۴
محل تولد: جوادیه تهران
مدرک تحصیلی: کارشناسی ارشد علوم اجتماعی از دانشگاه علامه طباطبایی

کشور:

نام و نام خانوادگی: عبدالرضا رحمانی فضلی[۲]
تاریخ تولد: ۱۳۳۸
محل تولد: شیروان در خراسان شمالی
مدرک تحصیلی: دکترای جغرافیا از دانشگاه تربیت مدرس تهران
توضیحات: اصولگرا

نفت:

نام و نام خانوادگی: بیژن نامدار زنگنه[۳]
تاریخ تولد: ۱۳۳۱
محل تولد: کرمانشاه
مدرک تحصیلی: مهندسی عمران از دانشکده فنی دانشگاه تهران

---

۱. علی ربیعی، در دهه‌های پیشین در محافل سیاسی و اطلاعاتی جمهوری اسلامی به نام مستعار «عباد» معروف بود.
۲. رحمانی فضلی پس از انتصاب به وزارت کشور، با حکم رییس جمهوری به سمت دبیر کلی ستاد مبارزه با مواد مخدر هم منصوب شد.
۳. زنگنه در کابینه روحانی لقب «شیخ الوزرا» را از آن خود کرد. وی تا این زمان به مدت ۲۲ سال وزیر بوده است. زنگنه در هجدهم بهمن ماه ۱۳۹۴ مرضیه شاهدایی را به سمت معاون وزیر در امور پتروشیمی و مدیر عامل شرکت ملی صنایع پتروشیمی ایران منصوب کرد. با این انتصاب نخستین زن به سمت معاونت در وزارت نفت ایران رسید.

توضیحات: عضو حزب کارگزاران سازندگی. عضو بنیاد باران

نیرو:

نام و نام خانوادگی: حمید چیت‌چیان
تاریخ تولد: ۱۳۳۶
محل تولد: تبریز
مدرک تحصیلی: کارشناسی ارشد مدیریت از مرکز آموزش مدیریت دولتی

ورزش و جوانان:

۱. نام و نام خانوادگی: محمد شریعتمداری
تاریخ تولد: ۱۳۳۹/۴/۳
محل تولد: تهران
مدرک تحصیلی: تحصیلات ناتمام در کارشناسی الکترونیک از دانشگاه خواجه نصیر در تهران
توضیحات: چون وزیر پیشنهادی حسن روحانی رای اعتماد نگرفت محمد شریعتمداری در آغاز این کابینه سرپرست این وزارت‌خانه شد. عضو مرکزیت جمعیت دفاع از ارزش‌های انقلاب اسلامی

۲ . نام و نام خانوادگی: محمود گودرزی[۱]

---

۱. او چهارمین نامزدی بود که حسن روحانی برای تصدی این وزارت‌خانه به مجلس معرفی کرده بود. در ابتدا مسعود سلطانی‌فر برای این سمت به مجلس معرفی شد. پس از او رضا صالحی امیری در تاریخ ۵ آبان ماه ۱۳۹۲معرفی شد که رای نیاورد. روحانی، یک روز بعد در ششم آبان ماه ۱۳۹۲ محمد شریعتمداری، معاون اجرایی خود را به سرپرستی این وزارت‌خانه منصوب کرد. سپس نصرالله سجادی در تاریخ ۱۹ آبان ماه ۱۳۹۲ معرفی شد که او هم رای نیاورد. روحانی در همان تاریخ بی درنگ محمود گودرزی را به مجلس معرفی کرد. گودرزی در تاریخ ۲۶ آبان ماه ۱۳۹۲ از مجلس

تاریخ تولد: ۱۳۳۴
محل تولد: ملایر
مدرک تحصیلی: دکترای مدیریت و برنامه‌ریزی تربیت بدنی از دانشگاه تهران

۳ . نام و نام خانوادگی: نصرالله سجادی
تاریخ تولد: ۱۳۳۰
محل تولد: ـ
مدرک تحصیلی: دکترای مدیریت و برنامه‌ریزی در ورزش از دانشگاه تهران
توضیحات: پس از استعفای وزیر، از ۱۳۹۵/۷/۲۸ تا ۱۳۹۵/۸/۱۱ سرپرست این وزارت‌خانه بود. در آغاز این کابینه وی سومین پیشنهاد برای تصدی این وزارت‌خانه بود. اما از مجلس رای اعتماد نگرفت.

۴ . نام و نام خانوادگی: مسعود سلطانی‌فر
تاریخ تولد: ۱۳۳۸
محل تولد: تهران
مدرک تحصیلی: کارشناسی ارشد علوم سیاسی
توضیحات: از ۱۳۹۵/۸/۱۱ با رای اعتماد مجلس به وزارت رسید.

شورای اسلامی رای اعتماد گرفت. اداره وزارت ورزش از آغاز کابینه روحانی محل اختلافات و مجادلاتی شد و نخستین بحران مدیریتی را در مناسبات درونی و پیرامونی این کابینه شکل داد.

برخی از معاونان رییس جمهوری و دیگر صاحبان مناصب در این کابینه

معاون اول رییس جمهوری:

نام و نام خانوادگی: اسحاق جهانگیری
تاریخ تولد: ۱۳۳۵/۱۰/۲۰
محل تولد: سیرجان
مدرک تحصیلی: مهندسی صنایع از دانشگاه شریف تهران
توضیحات: عضو مرکزیت حزب کارگزاران سازندگی

دستیار ویژه رییس جمهوری:

نام و نام خانوادگی: حسین فریدون[1]
تاریخ تولد: ۱۳۴۲
محل تولد: سرخه سمنان
مدرک تحصیلی: اطلاعی به دست نیامد.

رییس دفتر رییس جمهوری:

نام و نام خانوادگی: محمدآقا نهاوندیان[2]
تاریخ تولد: ۱۳۳۳

---

۱. حسین فریدون، برادر رییس جمهوری و ملقب به مرد سایه در کابینه او بود.
۲. صحبت‌هایی که در پیرامون تابعیت امریکایی محمد نهاوندیان از قبل از ورودش به جمع همکاران رییس جمهوری شایع بود، با تصدی تازه وی دوباره رونق گرفت. پیش‌تر و در سال ۱۳۸۵ یکی از مقامات امریکایی گفته بود که تابعیت امریکایی نهاوندیان قانونی است. خبرگزاری ایسنا. ۱۳۸۵/۲/۲. این صحبت‌ها یادآور سر و صداها بر سر تابعیت امریکایی ابراهیم یزدی در نخستین ماه‌های پس از پیروزی انقلاب اسلامی بود.

محل تولد: تهران
مدرک تحصیلی: حوزوی. تحصیل ناتمام اقتصاد در دانشگاه جورج واشنگتن در امریکا

سخنگوی دولت و معاون برنامه ریزی و نظارت راهبردی[۱]:

نام و نام خانوادگی: محمد باقر نوبخت حقیقی
تاریخ تولد: ۱۳۲۹
محل تولد: رشت
مدرک تحصیلی: دکترای اقتصاد از انگلستان
توضیحات: دبیرکل حزب اعتدال و توسعه

معاون اجرایی:

نام و نام خانوادگی: محمد شریعتمداری[۲]
تاریخ تولد: ۱۳۳۹/۴/۳
محل تولد: تهران
مدرک تحصیلی: تحصیلات ناتمام در کارشناسی الکترونیک از دانشگاه خواجه نصیر در تهران
توضیحات: عضو مرکزیت جمعیت دفاع از ارزش‌های انقلاب اسلامی

---

۱. معاونت نظارت راهبردی رییس جمهوری در تاریخ ۱۳۹۳/۸/۱۹ با معاونت توسعه مدیریت و سرمایه انسانی رییس جمهوری ادغام شد و سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور از نو دایر گشت. باقر نوبخت از ۱۳۹۳/۱۰/۸ به ریاست این سازمان منصوب شد و سمت سخنگویی دولت را نیز حفظ کرد. دکتر علی نوبخت، برادری از محمد باقر نوبخت، در کابینه دوم احمدی نژاد معاون وزارت بهداشت و درمان بود.
۲. خواهری از محمد شریعتمداری در شهریور ۱۳۹۵ درگذشت. وی همسر سرلشکر عطاالله صالحی، فرمانده کل وقت ارتش جمهوری اسلامی، بود.

رییس سازمان میراث فرهنگی و گردشگری:

۱. نام و نام خانوادگی: محمد علی نجفی
تاریخ تولد: ۱۳۳۰
محل تولد: تهران
مدرک تحصیلی: تحصیلات ناتمام در رشته ریاضی از امریکا
توضیحات: ۱۳۹۲/۱۱/۱۰ استعفا داد. از موسسان حزب کارگزاران سازندگی

۲. نام و نام خانوادگی: مسعود سلطانی فر
تاریخ تولد: ۱۳۳۸
محل تولد: تهران
مدرک تحصیلی: کارشناسی ارشد علوم سیاسی
توضیحات: از ۱۳۹۲/۱۱/۱۰ تا ۱۳۹۵/۸/۱۱ عهده‌دار این سمت بود.

۳. نام و نام خانوادگی: زهرا احمدی‌پور
تاریخ تولد: ۱۳۳۸
محل تولد: ملایر
مدرک تحصیلی: دکترای جغرافیای سیاسی
توضیحات: از ۱۳۹۵/۸/۱۵ به این سمت گمارده شد.

معاون پارلمانی:

۱. نام و نام خانوادگی: مجید انصاری (حجت‌الاسلام)
تاریخ تولد: ۱۳۲۸
محل تولد: زرند کرمان

مدرک تحصیلی: حوزوی
توضیحات: عضو مجمع روحانیون مبارز

۲. نام و نام خانوادگی: حسین‌علی امیری
تاریخ تولد: ۱۳۴۵
محل تولد: سنقر در کرمانشاه
مدرک تحصیلی: حوزوی و دکترای تخصصی حقوق عمومی
توضیحات: از ۱۳۹۵/۴/۲۲ به این سمت گمارده شد.

معاون حقوقی رییس جمهوری:

۱. نام و نام خانوادگی: الهام امین زاده
تاریخ تولد: ۱۳۴۳
محل تولد: شیراز
مدرک تحصیلی: دکترای حقوق از دانشگاه گلاسکو در انگلستان
توضیحات: تا ۱۳۹۵/۴/۲۳ در این سمت بود. از آن پس به سمت دستیار ویژه رییس جمهوری در امور شهروندی گمارده شد.

۲. نام و نام خانوادگی: مجید انصاری (حجت الاسلام)
تاریخ تولد: ۱۳۲۸
محل تولد: زرند کرمان
مدرک تحصیلی: حوزوی
توضیحات: عضو مجمع روحانیون مبارز

معاون امور زنان و خانواده:

نام و نام خانوادگی: شهیندخت مولاوردی
تاریخ تولد: ۱۳۴۴/۸/۱
محل تولد: خوی
مدرک تحصیلی: کارشناسی ارشد حقوق بین الملل از دانشگاه علامه طباطبایی تهران
توضیحات: عضو جبهه مشارکت ایران اسلامی. دبیرکل جمعیت حمایت از حقوق بشر زنان

مشاور رییس جمهوری و دبیر ستاد هماهنگی اقتصادی:

نام و نام خانوادگی: محمد علی نجفی
تاریخ تولد: ۱۳۳۰
محل تولد: تهران
مدرک تحصیلی: تحصیلات ناتمام در رشته ریاضی از امریکا
توضیحات: از ۱۳۹۲/۱۱/۱۰ تا ۱۳۹۳/۶/۷ عهده‌دار این سمت بود. ۲۹ امرداد ۱۳۹۳ به سرپرستی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری منصوب شد. از موسسان حزب کارگزاران سازندگی

دستیار ویژه رییس جمهوری در امور اقوام و اقلیت‌های دینی و مذهبی:

نام و نام خانوادگی: علی یونسی (حجت الاسلام)
تاریخ تولد: ۱۳۳۴
محل تولد: نهاوند
مدرک تحصیلی: حوزوی. دانشجوی دکترای علوم سیاسی
توضیحات: از ۱۳۹۲/۷/۹ عهده‌دار این سمت شد.

معاون علمی و فناوری رییس جمهوری:

نام و نام خانوادگی: سورنا ستاری خواص
تاریخ تولد: ۱۳۵۱
محل تولد: ورامین
مدرک تحصیلی: دکترای مهندسی مکانیک از دانشگاه شریف تهران
توضیحات: رییس بنیاد ملی نخبگان

معاون رییس جمهوری و رییس سازمان انرژی اتمی:

نام و نام خانوادگی: علی اکبر صالحی[1]
تاریخ تولد: ۱۳۲۸/۲/۴
محل تولد: کربلا
مدرک تحصیلی: دکترای مهندسی هسته‌ای از دانشگاه ام. آی. تی. امریکا

معاون رییس جمهوری و رییس بنیاد شهید و امور ایثارگران:

نام و نام خانوادگی: محمد علی شهیدی محلاتی[2] (حجت الاسلام)
تاریخ تولد: ـ
محل تولد: محلات
مدرک تحصیلی: حوزوی

---

۱ . صالحی در ۱۳۹۴/۲/۲۱ تحت عمل جراحی روده قرار گرفت.
۲. وی باجناق علی اکبر ناطق نوری و عباس احمد آخوندی است. حسن روحانی در ۱۳۹۳/۱/۵ محمد علی شهیدی را به سمت دبیر شورای عالی ترویج و توسعه فرهنگ ایثار و شهادت هم منصوب کرد. شهیدی از ۱۳۹۲/۶/۲۷ به حکم رهبر معظم انقلاب اسلامی به نمایندگی ولی فقیه در بنیاد شهید نیز منصوب شد.

معاون رییس جمهوری و رییس سازمان حفاظت از محیط زیست:

نام و نام خانوادگی: معصومه ابتکار[1]

تاریخ تولد: شهریور ۱۳۳۹

محل تولد: تهران

مدرک تحصیلی: دکترای ایمنی شناسی از دانشگاه تربیت مدرس تهران

توضیحات: از جمع دانشجویان مسلمان پیرو خط امام. نخستین زنی که در جمهوری اسلامی وارد کابینه شد. عضو جبهه مشارکت ایران اسلامی. عضو موسس و رییس هیات مدیره مرکز غیردولتی صلح و محیط زیست

مشاور فرهنگی رییس جمهوری:

نام و نام‌خانوادگی: حسام الدین آشنا[2] (حجت‌الاسلام)

تاریخ تولد: ۱۳۴۳

محل تولد: تهران

مدرک تحصیلی: حوزوی.

توضیحات: وی در مدت زمان کار در این کابینه با رخت روحانیان در انظار دیده نشد.

معاون رییس جمهوری و رییس سازمان امور اداری و استخدامی کشور

نام و نام خانوادگی: جمشید انصاری

تاریخ تولد: ۱۳۳۴

---

۱. ابتکار روز ۱۳۹۳/۱/۲۰ در سانحه رانندگی در تهران آسیب دید. اطلاعات. ۱۳۹۳/۱/۲۱. در ۱۳۹۴/۳/۱۹ قایق حامل وی در حین بازدید از تالاب هورالعظیم واژگون شد. اما او و همراهانش آسیبی ندیدند. خبرگزاری‌ها، همان تاریخ.

۲. آشنا، داماد حجت‌الاسلام قربان‌علی دری نجف آبادی، وزیر اطلاعات کابینه اول محمد خاتمی، بود.

محل تولد: زنجان

مدرک تحصیلی: کارشناسی ارشد مدیریت مالی[۱]

توضیحات: از ۱۳۹۵/۵/۱۲ به این سمت گمارده شد. با انتصاب وی سازمان امور اداری و استخدامی کشور هم که سالیانی در سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی و یک‌چند نیز در معاونت توسعه انسانی رییس جمهوری ادغام شده بود دوباره تاسیس شد.

---

۱. پایگاه اینترنتی انتخاب. در این نشانی:
http://www.entekhab.ir/fa/news/132699/

استیضاح‌ها در کابینه اول حسن روحانی

۱. **رضا فرجی دانا،** وزیر علوم، تحقیقات و فناوری، نخستین وزیر این کابینه و هفتمین وزیر جمهوری اسلامی بود که استیضاح و برکنار شد.

دلایل استیضاح: عدم پذیرش و سرگردانی پذیرفته‌شدگان قانونی بورسیه‌های تحصیلات تکمیلی و متاسفانه ارائه مجوز پذیرش افراد رد صلاحیت شده در این دوره‌ها علی‌رغم تاکید مراجع ذی‌صلاح و قانونی در کشور و بازگرداندن برخی اساتید اخراج شده توسط هیات‌های رسیدگی به تخلفات و یا مراجع ذی‌ربط دانشگاه‌ها.

ـ اعزام گروه‌های سیاسی بعضا دارای سوابق تندروی، کارشناسان، ارزیابی عملکرد رؤسای دانشگاه‌ها که زمینه ایجاد تنش را در دانشگاه‌ها فراهم نموده و تغییر شیوه انتخاب روسای دانشگاه‌ها برخلاف رویه‌های جاری شورای عالی انقلاب فرهنگی و خلاف دستور صریح ریاست جمهوری.

ـ منصوب نمودن عناصر دارای سوابق مشخص در فتنه ۸۸ در مسوولیت‌های مهم ستادی وزارتخانه و عزل اشخاص عالم، متعهد و مدیر از برخی دانشگاه‌ها و نصب افراد دارای سوابق تند افراطی به ویژه در مدیریت‌های میانی دانشگاه‌ها.

ـ عدم مواجهه درست با تحرکات سیاسی ضدانقلاب و ضدنظام برخی عناصر فعال در دانشگاه‌ها و میدان دادن به برخی نشریات دارای رویکرد ضددینی و گرایشات شدیدا قومی و تجزیه‌طلبانه و یا الحادی در محیط‌های دانشگاهی و احیای برخی تشکل‌های افراطی و آشوب‌طلب.

فرجی دانا در تاریخ ۱۳۹۳/۵/۲۹ در مجلس شورای اسلامی به دفاع از عملکرد خود پرداخت. او با ۱۱۰ رای موافق که در برابر ۱۴۵ رای مخالف گرفت نتوانست نمایندگان مجلس را به ادامه وزارت خود قانع سازد و از کار برکنار شد. ۱۵ نماینده هم به او رای ممتنع دادند.

کابینه پانزدهم

مدت کابینه: از امرداد ۱۳۹۶

رییس جمهوری: حسن روحانی

تولد: سمنان، سرخه، ۱۳۲۷

نام پدر: اسدالله

شغل پدر: کاسب

تحصیلات: حوزوی و دکترای حقوق اساسی از انگلستان

گرایش سیاسی: عضو جامعه روحانیت مبارز

اجمالی در باره این کابینه

انتخابات ریاست جمهوری در تاریخ ۲۹ اردی‌بهشت ۱۳۹۶ برگزار شد. در آن انتخابات حسن روحانی، با اختلاف ده میلیون رای بیشتر، در رقابت با ابراهیم رییسی پیروز شد. شاید اغراق نباشد که گفته شود پیروزی روحانی در این دوره انتخابات کمابیش شگفت و دور از انتظار بود. زیرا قطب‌های قدرت از پشت آقای رییسی درآمده بودند. اما چیزی که نتیجه انتخابات را دیگر کرد شرکت بیش از حد مردم در آن بود. پس از انتخابات مشخص شد که آرایی که به صندوق‌های اخذ رای در نقاط اعیان‌نشین شهرهای بزرگ ریخته شده از هر دوره انتخاباتی دیگر بیشتر بوده است. طبقه بالای شهرنشین ایران، پس از انتخابات پارسال مجلس، اینک دوم باری بود که در انتخابات شرکت می‌کرد. گویی آن طبقه به راهبردی از جنس تقریب با جمهوری اسلامی رسیده است. روحانی روز ۱۱ امرداد حکم ریاست جمهوری را از دست آیت‌الله خامنه‌ای گرفت. روز ۱۴ امرداد در مجلس شورای اسلامی سوگند یاد کرد. سپس وزیران کابینه جدید به مجلس معرفی شدند. کار رای اعتماد مجلس به وزیران پس از چند نشست در ۲۸ امرداد ۱۳۹۶ پایان یافت و کابینه دوم آقای روحانی آغاز به کار کرد. از فهرست وزیرانی که رییس جمهوری به مجلس داده بود فقط وزیر نیرو رای نیاورد. وزارت علوم هم وزیری در فهرست نداشت. بدان معنا که اختلافات همچنان بر سر امور دانشگاهی و دانشگاه‌ها شدتی دارد که رسیدن به تفاهم را در این امور ناممکن کرده

است. تعیین وزیر برای همین وزارت‌خانه از گرفتاری‌های اساسی کابینه نخست روحانی نیز بود. تا چندان که به استیضاحی در آن کابینه کشید. در کابینه دوم روحانی یکی از ارتشیان نامزد وزارت دفاع شد و بیشترین رای اعتماد مجلس هم در این کابینه نصیب همان نامزد شد. کابینه دوم آقای روحانی تغییر چندانی با کابینه نخستین نداشت. بیشتر وزیران او صاحبان تجربه و وارد به کارهایی هستند که بدیشان سپرده شده است. ظرف دوره کوتاه پس از انتخابات، تا تصدی کابینه جدید شخص رییس جمهوری در تنگناهای شدید افتاد. از اهم تنگناها آن که برادرش حسین فریدون چند روز زندانی شد. کاری که به معنای تحدید مسیر آینده عمل رییس جمهوری و کابینه وی تلقی شد. علاوه بر آن با آغاز به کار کابینه جدید، مهدی جهانگیری، برادر اسحاق جهانگیری، معاون اول رییس جمهوری هم در کرمان دستگیر و زندانی شد. هم رییس جمهوری و هم معاون اول به این دو رخداد ناگوار واکنشی نکردند. اما با این ترتیب از همان نخستین روزهای کابینه جدید معلوم عموم شد که برای این کابینه مشکل‌ها افتاده است.

صورت اعضای پانزدهمین کابینه در جمهوری اسلامی

رییس جمهوری: حسن روحانی

آموزش و پرورش:

نام و نام خانوادگی: محمد بطحایی
تاریخ تولد: خرداد ۱۳۴۲
محل تولد: خیابان مولوی در تهران
مدرک تحصیلی: کارشناسی ارشد مدیریت دولتی

ارتباطات و فناوری اطلاعات:

نام و نام خانوادگی: محمد جواد آذری جهرمی
تاریخ تولد: ۱۳۶۰
محل تولد: جهرم
مدرک تحصیلی: مهندسی قدرت از دانشگاه صنعت آب و برق در تهران

امور اقتصادی و دارایی:

نام و نام خانوادگی: مسعود کرباسیان
تاریخ تولد: ۱۳۳۵
محل تولد: اصفهان
مدرک تحصیلی: دکترای مدیریت و برنامه‌ریزی

امور خارجه:

نام و نام خانوادگی: محمد جواد ظریف

تاریخ تولد: ۱۳۳۹
محل تولد: تهران
مـدرک تحـصیلی: دکتـرای روابـط بـین الملـل از دانـشگاه هـای سـان فرانسیسکو و دنور در امریکا

اطلاعات:

نام و نام خانوادگی: محمود علوی (حجت الاسلام)
تاریخ تولد: ۱۳۳۳
محل تولد: لامرد در استان فارس
مدرک تحصیلی: حوزوی
توضیحات: عضو جبهه ایستادگی

بهداشت، درمان و آموزش پزشکی:

نام و نام خانوادگی: حسن قاضی زاده هاشمی
تاریخ تولد: فروردین ماه ۱۳۳۸
محل تولد: فریمان در خراسان مرکزی
مدرک تحصیلی: تخصص چشم پزشکی از دانشگاه علوم پزشکی مشهد

جهاد کشاورزی:

نام و نام خانوادگی: محمود حجتی نجف‌آبادی
تاریخ تولد: ۱۳۳۴/۷/۱۷
محل تولد: نجف‌آباد اصفهان
مدرک تحصیلی: کارشناسی راه و ساختمان از دانشگاه صنعتی اصفهان
توضیحات: عضو شورای مرکزی جبهه مشارکت ایران اسلامی

دادگستری:

نام و نام خانوادگی: علی‌رضا آوایی
تاریخ تولد: ۳۰ /۲/ ۱۳۳۵
محل تولد: دزفول
مدرک تحصیلی: کارشناسی ارشد حقوق خصوصی از دانشگاه تهران

دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح:

نام و نام خانوادگی: امیر حاتمی (سرتیپ ارتش)[۱]
تاریخ تولد: ۱۳۴۵
محل تولد: زنجان
مدرک تحصیلی: ـ

راه و شهرسازی:

نام و نام خانوادگی: عباس احمد آخوندی
تاریخ تولد: ۱۳۳۶
محل تولد: نجف در عراق
مدرک تحصیلی: مهندسی عمران از دانشگاه تهران و دکترای اقتصاد سیاسی از دانشگاه رویال هالووی لندن

صنعت، معدن و تجارت:

نام و نام خانوادگی: محمد شریعتمداری
تاریخ تولد: ۱۳۳۹/۴/۳
محل تولد: تهران

---

۱. حاتمی، نخستین عضو ارتش است که در دوره بعد از جنگ به وزارت دفاع رسید.

مدرک تحصیلی: تحصیلات ناتمام در کارشناسی الکترونیک از دانشگاه خواجه نصیر در تهران
توضیحات: عضو مرکزیت جمعیت دفاع از ارزش‌های انقلاب اسلامی

علوم، تحقیقات و فناوری:

۱. نام و نام خانوادگی: سید ضیا هاشمی (سرپرست)
تاریخ تولد: ۱۳۴۶
محل تولد: یاسوج
مدرک تحصیلی: دکترای علوم اجتماعی از دانشگاه تهران

۲. منصور غلامی[۱]
تاریخ تولد: ۱۳۳۲
محل تولد: همدان
مدرک تحصیلی: دکترای باغبانی از دانشگاه آدلاید استرالیا

فرهنگ و ارشاد اسلامی:

نام و نام خانوادگی: عباس صالحی (عباس صالح شریعتی)[۲]
تاریخ تولد: ۱۳۴۲
محل تولد: مشهد
مدرک تحصیلی: دکترای فلسفه از دانشگاهی وابسته به حوزه علمیه

---

۱. غلامی اوایل آبان ماه ۱۳۹۶ به مجلس معرفی شد و ۷ آبان رای اعتماد گرفت.
۲ . صالحی به نوشته رسانه‌های مجازی اصلا از هزاره‌های بامیان افغانستان است. وی پس از آغاز به کار، خانم پروین دادانديش را به سمت مشاور وزیر در امور اجتماعی منصوب کرد که همسر محمود واعظی جزء رییس دفتر رییس جمهوری است.

کار، تعاون و رفاه اجتماعی:

نام و نام خانوادگی: علی ربیعی
تاریخ تولد: ۱۳۳۴
محل تولد: جوادیه تهران
مدرک تحصیلی: کارشناسی ارشد علوم اجتماعی از دانشگاه علامه طباطبایی

کشور:

نام و نام خانوادگی: عبدالرضا رحمانی فضلی
تاریخ تولد: ۱۳۳۸
محل تولد: شیروان در خراسان شمالی
مدرک تحصیلی: دکترای جغرافیا از دانشگاه تربیت مدرس تهران
توضیحات: اصولگرا

نفت:

نام و نام خانوادگی: بیژن نامدار زنگنه[۱]
تاریخ تولد: ۱۳۳۱
محل تولد: کرمانشاه
مدرک تحصیلی: مهندسی عمران از دانشکده فنی دانشگاه تهران
توضیحات: عضو حزب کارگزاران سازندگی. عضو بنیاد باران

---

۱. زنگنه در کابینه دوم حسن روحانی همچنان دارای «شیخ الوزرا» خواهد ماند. وی تا آغاز این کابینه سابقه ۲۶ سال وزارت دارد.

نیرو:

۱. نام و نام خانوادگی: ستار محمودی (سرپرست)[۱]
تاریخ تولد: ـ
محل تولد: ـ
مدرک تحصیلی: کارشناسی ارشد مهندسی صنایع از دانشگاه صنعتی شریف

۲. رضا اردکانیان[۲]
تاریخ تولد: ۱۳۳۷
محل تولد: یزد
مدرک تحصیلی: دکترای آب از دانشگاه مک مستر کانادا

ورزش و جوانان:
نام و نام خانوادگی: مسعود سلطانی‌فر
تاریخ تولد: ۱۳۳۸
محل تولد: تهران
مدرک تحصیلی: کارشناسی ارشد علوم سیاسی

---

۱. حسن روحانی در آغاز برای این وزارت‌خانه حبیب الله بی‌طرف را معرفی کرد. اما رای اعتماد نگرفت. پس در ۲۹ امرداد ستار محمودی را به سرپرستی این وزارت‌خانه برگمارد. محمودی در نخستین کابینه روحانی قائم مقام وزارت نیرو بود.
۲ . آقای اردکانیان اوایل آبان ۱۳۹۶ به مجلس شورای اسلامی معرفی شد و ۷ آبان ۱۳۹۶ رای اعتماد گرفت.

برخی از معاونان رییس جمهوری و دیگر صاحبان مناصب در این کابینه

معاون اول رییس جمهوری:

نام و نام خانوادگی: اسحاق جهانگیری
تاریخ تولد: ۱۳۳۵/۱۰/۲۰
محل تولد: سیرجان
مدرک تحصیلی: مهندسی صنایع از دانشگاه شریف تهران
توضیحات: عضو مرکزیت حزب کارگزاران سازندگی

رییس دفتر رییس جمهوری و سرپرست نهاد ریاست جمهوری:

نام و نام خانوادگی: محمود واعظی جزء
تاریخ تولد: ۱۳۳۱
محل تولد: خیابان خراسان در تهران
مدرک تحصیلی: مهندسی برق از امریکا

رییس دفتر بازرسی ویژه رییس جمهوری:

نام و نام خانوادگی: علی‌رضا آوایی
تاریخ تولد: ۱۳۳۵/۲/۳۰
محل تولد: دزفول
مدرک تحصیلی: کارشناسی ارشد حقوق خصوصی از دانشگاه تهران

معاون رییس جمهوری و رییس سازمان برنامه و بودجه کشور:

نام و نام خانوادگی: محمد باقر نوبخت حقیقی

تاریخ تولد: ۱۳۲۹

محل تولد: رشت

مدرک تحصیلی: دکترای اقتصاد از انگلستان

توضیحات: دبیرکل حزب اعتدال و توسعه

معاون رییس جمهوری و رییس سازمان امور اداری و استخدامی کشور

نام و نام خانوادگی: جمشید انصاری

تاریخ تولد: ۱۳۳۴

محل تولد: زنجان

مدرک تحصیلی: کارشناسی ارشد مدیریت مالی[1]

معاون اقتصادی رییس جمهوری:

نام و نام خانوادگی: محمدآقا نهاوندیان

تاریخ تولد: ۱۳۳۳

محل تولد: تهران

مدرک تحصیلی: حوزوی. تحصیل ناتمام اقتصاد در دانشگاه جورج واشنگتن در امریکا

رییس سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری:

نام و نام خانوادگی: علی اصغر مونسان

تاریخ تولد: ۱۳۴۹

محل تولد: تهران

---

۱ . پایگاه اینترنتی انتخاب. در این نشانی:
http://www.entekhab.ir/fa/news/132699/

مدرک تحصیلی: دانشجوی دکترای عمران در دانشگاه صنعتی شریف

معاون امور مجلس:
نام و نام خانوادگی: حسین‌علی امیری
تاریخ تولد: ۱۳۴۵
محل تولد: سنقر در کرمانشاه
مدرک تحصیلی: حوزوی و دکترای تخصصی حقوق عمومی

معاون حقوقی رییس جمهوری:
۱. نام و نام خانوادگی: لعیا جنیدی
تاریخ تولد: ـ
محل تولد: ـ
مدرک تحصیلی: فوق دکترای حقوق تطبیقی و داوری از دانشگاه هاروارد

معاون رییس جمهوری در امور زنان و خانواده:
نام و نام خانوادگی: معصومه ابتکار
تاریخ تولد: شهریور ۱۳۳۹
محل تولد: تهران
مدرک تحصیلی: دکترای ایمنی شناسی از دانشگاه تربیت مدرس تهران

معاون علمی و فناوری رییس جمهوری:
نام و نام خانوادگی: سورنا ستاری خواص
تاریخ تولد: ۱۳۵۱
محل تولد: ورامین

مدرک تحصیلی: دکترای مهندسی مکانیک از دانشگاه شریف تهران

معاون رییس جمهوری و رییس سازمان انرژی اتمی:

نام و نام خانوادگی: علی اکبر صالحی
تاریخ تولد: ۱۳۲۸/۲/۴
محل تولد: کربلا
مدرک تحصیلی: دکترای مهندسی هسته‌ای از دانشگاه ام. آی. تی. امریکا

معاون رییس جمهوری و رییس بنیاد شهید و امور ایثارگران:

نام و نام خانوادگی: محمد علی شهیدی محلاتی (حجت‌الاسلام)
تاریخ تولد: ـ
محل تولد: محلات
مدرک تحصیلی: حوزوی

معاون رییس جمهوری و رییس سازمان حفاظت از محیط زیست:

نام و نام‌خانوادگی: عیسی کلانتری
تاریخ تولد: ۱۳۳۱
محل تولد: مرند
مدرک تحصیلی: دکترای فیزیولوژی و بیوشیمی محصولات زراعی از دانشگاه ایالتی آیوا در آمریکا

منابع

آرامش، احمد. *خاطرات سیاسی احمد آرامش*. بـه کوشـش غـلام‌حـسین میرزا صالح. اصفهان. جی. چ اول. ۱۳۶۹.

اداره کل آرشیو، اسناد و موزه دفتر ریـیس جمهـور. *دولـت‌هـای ایـران از میرزا نصرالله خان مشیرالدوله تـا میـر حـسین موسـوی*. تهـران. چ اول . ۱۳۷۸.

استمپل، جان. دی. *درون انقلاب ایران*. ترجمـه دکتـر منـوچهر شـجاعی. تهران. رسا. ۱۳۷۷.

اسدی، بیژن. *سیاست خارجی دولت اصلاحات، موفقیت‌هـا و شکـست‌هـا*. تهران. باز. ۱۳۸۷.

اشپربر، مانس. *نقد و تحلیل جباریت*. ترجمه کریم قصیم. تهران. دماونـد. ۱۳۶۳.

اشرف، احمد و علی بنو عزیـزی. *طبقـات اجتمـاعی، دولـت و انقـلاب در ایران*. ترجمه سهیلا ترابی فارسانی. تهران. نیلوفر. ۱۳۸۷.

اکبری بایگی، علی و عباس علی صیاد بایگی. *صورت جلـسه‌هـای شـورای عالی امنیت ملی رژیم پهلوی در سال ۱۳۵۷*. تهران. مرکز اسـناد انقـلاب اسلامی. ۱۳۸۸.

الموتی، مصطفی. *ایران در عصر پهلوی*. (مجلد ۱۴). لندن. پکا. ۱۳۷۱.

بازرگان، مهدی. *شصت سال خدمت و مقاومت*.گفـت و گـو بـا غـلام‌رضـا

نجاتی. تهران. رسا. ۱۳۶۰.
بازرگان، مهدی. *انقلاب ایران در دو حرکت*. تهران. نویسنده. ۱۳۶۳.
بختیار، شاپور. *سی و هفت روز پس از سی و هفت سال*. پاریس. انتشارات رادیو ایران. ۱۳۶۳.
برزین، سعید. *زندگی‌نامه سیاسی مهندس مهدی بازرگان*. تهران. مرکز. ۱۳۷۴.
برینتون، کرین. *کالبد شکافی چهار انقلاب*. ترجمه محسن ثلاثی. تهران. نشر نو. ۱۳۶۶.
بنی‌اسدی، نازنین. *پدر بزرگ من بازرگان*. تهران. کویر و بنیاد فرهنگی مهندس مهدی بازرگان. ۱۳۸۳.
بهار، محمدتقی. *دیوان ملک‌الشعرا بهار*. به کوشش مهرداد بهار. تهران. توس. چ ۵. ۱۳۶۸.
بی‌ژه‌فر، علی. *کابینه دوم میر حسین موسوی*. تهران. مرکز اسناد انقلاب اسلامی. تهران . چ اول. ۱۳۸۸.
پهلوی، اشرف. *چهره‌هایی در یک آینه*. ترجمه هرمز عبدالهی. تهران. فرزان روز. ۱۳۷۷.
پهلوی (دیبا)، فرح. *کهن دیارا ؛ خاطرات فرح پهلوی*. بی جا. بی تا.
پهلوی، محمد رضا. *پاسخ به تاریخ*. ترجمه حسین ابوترابیان. تهران. بی نا. ۱۳۷۱.
ثابتی، پرویز. *در دامگه حادثه*. لوس آنجلس. شرکت کتاب. چ یکم. ۱۳۹۰.
جردن، همیلتون. *بحران*. ترجمه محمود مبنا. تهران. نشر نو. ۱۳۶۲.
جهرمی، محمد رسول، و امیر رضا پرحلم. *خاتمی‌ها*. تهران. دادار. ۱۳۸۰.
خلخالی، صادق. *خاطرات آیت‌الله خلخالی*. تهران. سایه. ۱۳۷۹.
دفتر تحقیقات و انتشارات روابط عمومی نخست وزیری. *چگونگی انتخاب*

اولین نخست وزیر جمهوری اسلامی ایران و مکاتبات رجائی با بنی صدر. تهران. موسسه خدمات فرهنگی رسا. ۱۳۶۰.

دورانت، ویل. *تاریخ تمدن (کتاب اول. مشرق زمین، گاهواره تمدن).* ترجمه احمد آرام. تهران. اقبال. ۱۳۳۷.

راعی گلوجه، سجاد. *دولت‌های شهید رجایی و شهید باهنر و آیت‌الله مهدوی کنی.* تهران. مرکز اسناد انقلاب اسلامی. چ اول. پاییز ۱۳۸۷.

رشیدی، احمد. *عبور از شط شب. خاطرات علی محمد بشارتی.* تهران. مرکز اسناد انقلاب اسلامی. چ یکم. ۱۳۸۳.

سمیعی، احمد. *طلوع و غروب دولت موقت.* تهران. شباویز. چ ۲. ۱۳۷۲.

سیلونه، اینیاتسیو. مکتب دیکتا*تورها.* ترجمه مهدی سحابی. تهران. نشر نو. ۱۳۶۷.

شاهی، عزت. *خاطرات عزت شاهی.* تحقیق و تدوین محسن کاظمی. تهران. سوره مهر. چ ۲. ۱۳۸۵.

صدقی، ابوالفضل. *سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران از آغاز تا سال ۱۳۶۸.* تهران. مرکز اسناد انقلاب اسلامی. ۱۳۸۶.

طباطبایی. ع. *سال‌نامه دنیا.* ج ۲. بی‌تا.

عارف قزوینی. *دیوان عارف قزوینی.* گردآوری، تدوین و توضیح: دکتر رحیم چاوش اکبری. تهران. زوار. ۱۳۸۵.

عاقلی، باقر. شرح *حال رجال سیاسی و نظامی معاصر ایران.* دوره سه مجلدی. تهران. گفتار، عِلم. چ یکم. ۱۳۸۰.

عضد قاجار، ابونصر. *بازنگری در تاریخ.* تهران. دنیای کتاب. چ یکم. ۱۳۷۶.

علی بابایی، داوود. بیست *و* پنج *سال در ایران* چه *گذشت.* تهران. امید فردا. مجلدهای یکم و نهم. چ یکم. ۱۳۸۲.

عیوضی، محمد رحیم و ملیحه رمضانی. *بررسی پایگاه اجتماعی هیات*

وزیران جمهوری اسلامی (۱۳۸۸ ـ ۱۳۶۸). نشریه راهبرد یاس. زمستان ۱۳۸۹.

غنی، سیروس. *ایران، برآمدن رضاخان، برافتادن قاجار و نقش انگلیسی‌ها*. ترجمه حسن کامشاد. تهران. نیلوفر. ۱۳۷۸.

غنی یاری، محسن. *روزشمار تاریخ ایران از ۲۲ بهمن تا ۲۹ اسفند ۱۳۵۷* . (جمهوری اسلامی) مجلد اول. تهران. موسسه مطالعات و پژوهش‌های سیاسی. ۱۳۹۲.

فخرایی، ابراهیم. *سردار جنگل*. تهران. جاویدان. ۱۳۴۳.

فردوسی، ابوالقاسم. *شاهنامه*. بر پایه چاپ مسکو. تهران. هرمس. ۱۳۸۲.

قدیریان، احمد. *خاطرات حاج احمد قدیریان*. تدوین سید حسین نبوی و محمد رضا سرابندی. تهران. مرکز اسناد انقلاب اسلامی. ۱۳۸۳.

قرآن کریم.

قره باغی، عباس. *اعترافات ژنرال*. تهران. نی. ۱۳۶۵.

کدی، نیکی. آر. *ریشه‌های انقلاب ایران*. ترجمه دکتر عبدالرحیم گواهی. تهران. قلم. ۱۳۶۹.

کیه‌زا، جولیتو. هدف *تهران*. ترجمه هادی سهرابی. تهران. نشر نو. ۱۳۶۲.

گروه پژوهش‌های تاریخ شرکت انتشارات قلم. *زندگی‌نامه مهندس مهدی بازرگان*. تهران. قلم. ۱۳۸۳.

محمدی، حسین. *تاریخ دانشگاه*. تهران. انتشارات دانشگاه خوارزمی. چ یکم. ۱۳۹۲.

محمدی ری‌شهری، محمد. *خاطرات سیاسی*. تهران. موسسه مطالعات و پژوهش‌های سیاسی. ۱۳۶۹.

ـــــــــــــــــ . *خاطره‌ها*. تهران. مرکز اسناد انقلاب اسلامی. چ اول. ۱۳۸۳.

مخبر، عباس (مترجم). *سلسله پهلوی و نیروهای مذهبی به روایت تاریخ کمبریج* .تهران. طرح نو. چ اول. ۱۳۷۳ .

مرکز بررسی اسناد تاریخی وزارت اطلاعـات. *آیـت الله مهـدوی کنـی بـه روایت اسناد ساواک*. مولف. چ اول. ۱۳۸۵.

مشروح مذاکرات دوره بیست و چهارم مجلس شورای ملی.

مشروح مذاکرات دوره‌های مجلس شورای اسلامی.

مصلی‌نژاد، غلام عباس. *جمهوری خواهی در ایران*. تهران. قـومس. چ اول. ۱۳۸۳.

مهدوی کنی، محمد رضا. *خاطرات آیت‌الله مهدوی کنی*. تدوین غلام‌رضـا خواجه سروی، تهران. مرکز اسناد انقلاب اسلامی. ۱۳۸۵.

میلانی، عباس. *نگاهی به شاه*. تورنتو. پرشین سیرکل. چ اول. ۱۳۹۲.

ـــــــــــــ . *معمای هویدا*. تهران. اختران. ۱۳۸۰.

نبوی، مرتضی. *خاطرات سید مرتضی نبوی*. به کوشش جواد کامور. تهران. سوره مهر. چ اول. ۱۳۸۵.

نعمتی زرگران، مرتضی. شهید دکتر محمد جواد باهنر: *مبارزات، مواضع و دیدگاه‌ها*. تهران. مرکز اسناد انقلاب اسلامی. چ اول. ۱۳۸۳.

واحد پژوهش انتشارات روزنگار. *استیضاح‌ها* در *نظـام سیاسـی ایـران*. (دو مجلد) تهران. روزنگار. ۱۳۸۰.

هاشمی رفسنجانی، علی اکبر. امید و دلواپسی. تهران. دفتـر نـشر معـارف انقلاب. ۱۳۸۷.

ـــــــــــــــــ . پس از بحران. به اهتمـام فاطمـه هاشـمی. تهران. دفتر نشر معارف انقلاب. ۱۳۸۰.

ـــــــــــــــــ . انقلاب در بحران. به اهتمام عباس بـشیری. تهران. دفتر نشر معارف انقلاب. ۱۳۸۴.

ــــــــــــــــ. به سوی سرنوشت. به اهتمام محسن هاشمی. تهران. دفتر نشر معارف انقلاب. ۱۳۸۵.
ــــــــــــــــ. عبور از بحران. به اهتمام یاسر هاشمی. تهران. دفتر نشر معارف انقلاب. ۱۳۸۷.
ــــــــــــــــ. بازسازی و سازندگی. به اهتمام علی لاهوتی. تهران. دفتر نشر معارف انقلاب. ۱۳۹۱.
هایزر، رابرت. *ماموریت مخفی هایزر در تهران*. ترجمه سید محمد حسین عادلی. تهران. رسا. ۱۳۶۵.
هوشنگ مهدوی، عبدالرضا. *انقلاب ایران به روایت رادیو بی.بی.سی*. تهران. طرح نو. ۱۳۷۲.
هویدا، فریدون. *سقوط شاه*. ترجمه ف. ا. مهران. تهران. اطلاعات. ۱۳۷۰.
هیکل، حسنین. *ایران، روایتی که ناگفته ماند*. ترجمه حمید احمدی. تهران. الهام. ۱۳۶۲.
یزدی، ابراهیم. *آخرین تلاش‌ها در آخرین روزها*. تهران. قلم. ۱۳۶۸.

منابع در شبکه اینترنت

پایگاه اطلاع رسانی دولت
پایگاه اطلاع رسانی ریاست جمهوری اسلامی ایران
پایگاه اطلاع رسانی مقام معظم رهبری
پایگاه اینترنتی بوشهر نیوز
پایگاه اینترنتی بی. بی. سی.
پایگاه اینترنتی تابناک
پایگاه اینترنتی تاریخ ایرانی
پایگاه اینترنتی خانه ملت

پایگاه اینترنتی خبرگزاری ایرنا
پایگاه اینترنتی خبرگزاری مهر
پایگاه اینترنتی دیپلماسی ایرانی
پایگاه اینترنتی عصر ایران
پایگاه اینترنتی گذار نیوز
پایگاه اینترنتی مرکز اسناد انقلاب اسلامی
پایگاه اینترنتی نامه نیوز
پایگاه اینترنتی ویکی پدیا
پایگاه اینترنتی همشهری آنلاین
پایگاه خبری تحلیلی انتخاب
شبکه اینترنتی آفتاب
پایگاه‌های اینترنتی برخی از شخصیت‌ها
پایگاه‌های اینترنتی وزارت‌خانه‌های دولت جمهوری اسلامی ایران

منابع مطبوعاتی

بایگانی روزنامه آرمان
بایگانی روزنامه اطلاعات
بایگانی روزنامه اعتماد
بایگانی روزنامه اعتماد ملی
بایگانی روزنامه ایران
بایگانی روزنامه تهران امروز
بایگانی روزنامه جمهوری اسلامی
بایگانی روزنامه دوران امروز
بایگانی روزنامه شرق

بایگانی روزنامه فتح
بایگانی روزنامه کیهان
بایگانی روزنامه مردم سالاری
بایگانی روزنامه مغرب
بایگانی روزنامه نوروز
بایگانی روزنامه همشهری
بایگانی نشریه رشد معلم
بایگانی نشریه یالثارات
بایگانی ماه‌نامه نسیم بیداری
ویژه‌نامه روزنامه خراسان در نوروز ۱۳۹۰

نمایه کسان

ز

ژ

—

س

ش

ص

ض

ط

نمایه احزاب، گروه‌ها، جمعیت‌ها و...

نشر پایان منتشر کرده است:

- هویت و خشونت/ آمارتیا سن/ ترجمه: فریدون مجلسی
- محاکمه اسپینوزا/ دیوید آیوز/ ترجمه: علی فردوسی
- زنان هنرمند در قرن بیستم و بیست و یکم/ اوتا گروزنیک ترجمه: میترا جمالی
- فکر فلسفی در گستره هنر/ محمد ضیمران
- فلسفه میان حال و آینده/ محمد ضیمران
- پارت‌ها و روزگارشان/ ویستا کورتیس و دیگران، ترجمه: محمود فاضلی بیرجندی
- افلاطون، دکارت و باشگاه مشت‌زنی/ استیفن مالهال، توماس وارتنبرگ و دیگران، ترجمه: نازنین اردو بازارچی
- سنت ترجمه آثار فلسفی در ایران/ سیاوش جمادی، خشایار دیهیمی، کامران فانی و محمود عبادیان/ گفت‌وگوها: محمد میلانی بناب
- دین، معنویت و روشنفکری دینی/ سه گفت‌وگو با مصطفی ملکیان
- دموکراسی و جامعه باز/ محمدحسن(سینا) علیپور
- گفت‌وگو در باره عقلانیت و نوگرایی/همایون کاتوزیان، مصطفی ملکیان، حسین نصر، محمدعلی اسلامی ندوشن و.../ گفت‌وگوها: محمد صادقی
- عیسای پادشاه (زندگی و زمانه عیسی مسیح)/ رابرت‌گریوز، ترجمه: فریدون مجلسی
- از مهدی بازرگان تا حسن روحانی(کابینه‌ها در ایران)، محمود فاضلی بیرجندی
- نوسازی ناتمام/ محمدعلی(همایون) کاتوزیان/ گفت‌وگوها: محمد صادقی
- شاهنامه و پژوهش‌های تازه/ اولگ گرابار و دیگران، ترجمه: محمود فاضلی بیرجندی
- در غیاب شاعران/ گفت‌وگو با مرتضی‌کاخی، ناصر زراعتی، آیدا سرکیسیان، منوچهر آشتیانی و حسین منصوری / گفت‌وگوها: حمید جعفری
- پرسشی از هایدگر، تکنولوژی چیست؟/ محسن قانع بصیری
- مارکس و تکنولوژی/ محسن قانع بصیری
- گفت‌وگوهای مطبوعاتی مارکس، انگلس و لنین، گردآوری و ترجمه: منصور بیطرف
- چالش‌های اجتماعی در ایران/ پرویز پیران، غلامعباس توسلی
- فرهنگ فلسفی و فلسفه سیاسی/ قیصر کُللی

- اخلاق و دموکراسی/ محمدحسن(سینا) علیپور
- آسیب شناسی تشکیلات احزاب در ایران/ محمد مسعود سلامتی
- جهانی شدن حقوق و حاکمیت ملی/ دکتر اسدالله مرتضوی
- دفاع از حقوق شهروندی/ محمدحسن(سینا) علیپور
- تنهایی (داستان‌هایی‌کوتاه از: برتراند راسل، فرانتس کافکا، ولادیمیر کارلنکو، واسیلی شوکشین و...) ترجمه: مجید مددی
- در ایستگاه زمستان (زندگی در دوره استالین و پس از استالین) یوگنی یفتشنکو، ترجمه: امیرهوشنگ افتخاری‌راد
- زرینه (کهن‌ترین داستان از ایران باستان)/ فریدون مجلسی
- فرودگاه، لطفاً! (داستان‌های مینی مال)/ پیام ابراهیمی
- نخستین عشق(داستان)/ ماکسیم گورکی، ترجمه: امیرهوشنگ افتخاری‌راد
- قدرت هوش اجتماعی (روان‌شناسی)/ تونی بازان، ترجمه: افسانه اسدی
- دگرگونه بیندیش (روان‌شناسی)/ پل آردن، ترجمه: مهتاب دانایی
- دو ماه در استرالیا / محمدحسین دانایی
- سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی(از دیروز تا امروز)، کار پژوهشی گروهی
- نظام آراستگی(5s)/ اشرف محمدنیا
- دیوارنوشت‌ها (شعر)/ پرویز رجبی
- تا ۱۰۰(شمارش اعداد- کارتون)/ مگلی باردوس، ترجمه: مسعود نورمحمدی

نشانی و فروش اینترنتی: www.payanpub.com
Email:payan1379@yahoo.com

این کتاب پژوهشی است که به معرفی کابینه‌ها در جمهوری اسلامی ایران پرداخته است. همه کابینه‌هایی که از آغاز استقرار نظام جمهوری اسلامی در ایران بر سر کار آمده‌اند، با ذکر نام و برخی مشخصات (تاریخ و محل تولد، مدرک تحصیلی و احتمالا تاریخ وفات) از وزیران کابینه‌ها در این کتاب فهرست شده است. در آغاز هر کابینه گزارشی از احوال شخصی و عملکرد رییس کابینه آمده و سپس به اعضای آن کابینه پرداخته شده است. نام‌های اعضای هر کابینه به ترتیب الفبایی نام‌های وزارت‌خانه‌ها آورده شده و اگر وزارت‌خانه‌ای در مدت کار یک کابینه بیش از یک وزیر را به خود دیده، کوشش شده تا نام‌ها و مشخصات همه آن وزیران را گرد آورده و ثبت شود. اگر وزیری پیش از پایان کار کابینه از کار برکنار یا استیضاح شده یا خود کناره گرفته، مراتب در کتاب درج شده است. اگر وزیرانی صاحب تالیفی بوده‌اند عنوان آن تالیف هم ذکر شده، تا شخص مورد نظر، در اندازه مختصری که موضوع و روال کتاب اجازه می‌دهد، بهتر شناخته شود.

این کتاب نخستین پژوهش در تاریخ کابینه‌ها در جمهوری اسلامی ایران است. تهیه و انتشار این قبیل کتاب‌ها در باره کابینه‌های پیش از انقلاب اسلامی متداول بوده، اما در باره کابینه‌هایی که پس از انقلاب بر سر کار آمده‌اند، تا کنون اثری منتشر نشده که شامل همه کابینه ها در این دوره از تاریخ ایران باشد.

نشر پایان
www.payanpub.com

9 786005 742145